

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Udržitelnost kulturního dědictví v České republice

Disertační práce

Doktorand: Ing. Andrea Štolfová

Školitel: doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D., prof. h. c.

Praha 2020

Poděkování

Ráda bych poděkovala školiteli doc. PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, Ph.D., prof. h. c. za provedení celým doktorským studiem včetně disertační práce, jeho inspirativní nápady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala ostatním členům Katedry psychologie za podporu a zázemí. Neméně důležité poděkování patří mé rodině a všem zainteresovaným přátelům do tématu.

Abstrakt

Práce se zabývá propojením teoretických konceptů, pomocí nichž budou identifikovány klíčové faktory udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v ČR. Vzhledem k vysokému počtu státem chráněných památek (přibližně 40 tisíc) a snahou o jejich zachování dalším generacím je udržitelnost vnímána z pohledu funkční změny využití objektů. Výstupem této práce je přehled teoretických přístupů regionálního rozvoje, kulturní geografie a ekonomie. Pomocí kombinace ukazatelů reprezentující výše uvedené oblasti a terénního výzkumu je možné navrhovat nové funkční využití objektů.

Následující text vymezuje pojem kultura, kulturní dědictví a kulturní hodnoty u památkových objektů. Dále přibližuje teoretické koncepty regionálního rozvoje a kulturní geografie, jelikož se v České republice většina chráněných kulturních památek nachází na lokální úrovni. Současné přístupy regionálního rozvoje zdůrazňují využití kapitálu místních obyvatel. Kulturní geografie sleduje nejen umístění objektů v lokalitě, ale také sociální složku, která pracuje s regionální identitou, kolektivní pamětí, religiozitou apod. Funkční změna kulturních objektů souvisí také s ekonomickou udržitelností. V této spojitosti je z ekonomického pohledu určena kulturní hodnota, u které jsou uvedeny možnosti jejího výpočtu včetně dopadů na ekonomiku i společnost. Závěr práce představuje shrnutí výsledku výzkumu zaměřeného na fary Plzeňského a Jihočeského kraje spadající do Ústředního seznamu kulturních památek.

klíčová slova

fary, kulturní hodnota, regionální identita, sociální kapitál, udržitelnost

Abstract

The thesis deals with the interconnection of the theoretical concepts, which will identify the key factors of sustainability of material cultural heritage in the Czech Republic. Due to the large number of state-protected sites (approximately 40,000) and the desire to preserve them for future generations, sustainability is perceived by the functional change in the utilisation of objects. The output of this thesis is an overview of the theoretical approaches of regional development, cultural geography and economics. Using a combination of indicators representing the above-mentioned areas and field research, it is possible to propose new functional use of objects.

The following text defines the concept of culture, cultural heritage and cultural values in monumental objects. It also addresses the theoretical concepts of regional development and cultural geography, since in the Czech Republic most of the protected cultural monuments are located on a local level. Current approaches to regional development emphasize the use of local people's capital. Cultural geography observes not only the location of objects in the locality, but also a social component that works with regional identity, collective memory, religiosity, etc. Functional change of cultural objects is also related to economic sustainability. In this connection, the cultural value is determined by the economic point of view, showing the possibilities of its calculation, including impacts on the economy and society. The conclusion of the thesis is a summary of the research results focused on the parsonages of the Pilsen and South Bohemian region belonging to the Central List of Cultural Landmarks.

key words

parsonages, cultural value, regional identity, social capital, sustainability

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce.....	13
3	Metodika.....	16
3.1	Design výzkumu.....	17
3.2	Limity výzkumu.....	25
4	Literární rešerše.....	26
4.1	Kulturní přístupy.....	26
4.1.1	Vymezení kultury.....	26
4.1.2	Kulturní politika.....	26
4.1.3	Památková péče.....	28
4.2	Regionální rozvoj.....	29
4.3	Geografické přístupy.....	30
4.4	Ekonomické přístupy.....	32
5	Teoretická část.....	35
5.1	Kulturní perspektiva.....	35
5.1.1	Definice pojmu kultura a kulturní dědictví.....	35
5.1.2	Vývoj památkové péče v ČR.....	38
5.1.3	Fary se statusem kulturní památky.....	42
5.2	Teoretické přístupy regionálního rozvoje.....	46
5.2.1	Vývoj přístupů regionálního rozvoje.....	46
5.2.2	Současné tendence regionálního rozvoje.....	50
5.2.3	Sociální kapitál.....	50
5.3	Geografický přístup.....	56
5.3.1	Vymezení pojmu region.....	56
5.3.2	Vznik a formování regionu.....	57
5.3.3	Regionální identita.....	58
5.4	Institucionální zakotvení kultury v České republice.....	60
5.4.1	Faktory zapojení kulturních památek do cestovního ruchu.....	62
5.4.2	Potenciál cestovního ruchu Plzeňského a Jihočeského kraje.....	67
5.5	Ekonomický přístup.....	74
5.5.1	Vývoj přístupů k určení hodnoty kulturních statků.....	75
5.5.2	Ekonomická hodnota kulturních statků.....	76
5.5.3	Metodické přístupy měření ekonomických hodnot a dopadů.....	78
5.5.4	Metodické přístupy měření sociální dopadů.....	80
6	Praktická část.....	82
6.1	Historický vývoj památek na pozadí politicko-společenských událostí.....	82
6.2	Náboženské vyznání v plzeňské a českobudějovické diecézi ve vztahu k hmotnému kulturnímu dědictví.....	90

6.2.1	Vznik a vývoj plzeňské a českobudějovické diecéze.....	90
6.2.2	Zastoupení věřících obecně dle sledovaných krajů a diecézí.....	93
6.2.3	Územní rozložení věřících dle sledovaných krajů a diecézí	98
6.2.4	Nakládání sledovaných diecézí s vlastněnými objekty.....	101
6.2.5	Možnosti vlastnictví farních objektů	106
6.3	Vnitřní faktory udržitelnosti farních objektů.....	113
6.3.1	Farní objekty z pohledu vlastníků.....	113
6.3.2	Farní objekty z pohledu lokálních obyvatel.....	130
6.4	Vnější faktory udržitelnosti farních objektů	132
6.4.1	Geografické hledisko	132
6.4.2	Shrnutí geografického hlediska	141
6.4.3	Sociálně-prostorové hledisko.....	143
6.4.4	Shrnutí nuceného vysídlení a rodáctví.....	150
6.4.5	Shrnutí hodnotové orientace a důvěry	176
7	Závěr	179
8	Použité zdroje.....	183
9	Přílohy.....	183
9.1	Příloha 1 Metodika	203
9.2	Příloha 2 Analytická část.....	208
9.3	Příloha 3 Procesní manuál potenciálního vlastníka památky	220
9.4	Příloha 4 Mapování farních objektů v Plzeňském a Jihočeském kraji	223
9.4.1	Plzeňský kraj	223
9.4.2	Jihočeský kraj.....	251

Seznam obrázků a tabulek v metodické části

Obrázek metodiky 1	19
Tabulka metodiky 1 Seznam lokalit mapovaných památkově chráněných far	203
Tabulka metodiky 2 Pasportizační tabulka respondentů.....	207
Tabulka metodiky 3 Kategorie počtu obyvatel v obcích.....	23

Seznam obrázků, tabulek a grafů v praktické části

Obrázek 1 Mapa s vyznačenou hranicí nuceného vysídlení	83
Obrázek 2 Zaniklé obce, osady, hájovny a samoty po roce 1945	88
Obrázek 3 Mapa vikariátů plzeňské diecéze	92
Obrázek 4 Mapa vikariátů českobudějovické diecéze	93
Obrázek 5 Mapa věřících nehlásící se k církvi k roku 2011	97
Obrázek 6 Podíl věřících v ČR k roku 2011	98
Obrázek 7 Vlastnictví far podle relativního podílu náboženské víry v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje	105
Obrázek 8 Fara Ledce u Plzně	109
Obrázek 9 Fara Druztová.....	110
Obrázek 10 Fara Chvalšiny.....	111

Obrázek 11 Fara Čížkov	112
Obrázek 12 Velikostní skupiny obcí v Plzeňském kraji v roce 2011.....	133
Obrázek 13 Velikostní skupiny obcí v Jihočeském kraji v roce 2011	135
Obrázek 14 Fyzický stav far na základě relativního podílu sebedeklarované víry římských katolíků v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje.....	137
Obrázek 15 Fyzický stav far dle relativního podílu rodáků v obcích dle okresů Plzeňského a Jihočeského kraje	149
Obrázek 16 Schwartzův model	159
Tabulka 1 Změna počtu domů mezi lety 1950–1961 v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje.....	87
Tabulka 2 Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921–2011.....	95
Tabulka 3 Počty praktikujících a sebedeklarujících věřících v diecézích	99
Tabulka 4 Absolutní počet far podle typu vlastnictví, kraje a diecéze.....	104
Tabulka 5 Vlastnictví far vzhledem ke kategoriím počtu obyvatel ve zkoumaných diecézích.....	106
Tabulka 6 Vlastnictví far podle užívání v absolutním vyjádření	107
Tabulka 7 Fyzický stav far v soukromém vlastnictví podle způsobu využití	121
Tabulka 8 Fyzický stav far podle diecéze a okresu.....	138
Tabulka 9 Fyzický stav far dle zkoumaných diecézí a velikostní kategorie počtu obyvatel.....	139
Tabulka 10 Vlastnictví far dle zkoumaných diecézí a okresů.....	141
Tabulka 11 Fyzický stav far v nuceně vysídlených oblastech (diecéze a okres)	144
Tabulka 12 Změna mezi lety 2002 a 2018 v hodnotách vyššího řádu Plzeňského kraje	161
Tabulka 13 Změna mezi lety 2002 a 2018 v hodnotách vyššího řádu Jihočeského kraje	163
Tabulka 14 Hodnotová orientace v Plzeňském a Jihočeském kraji	168
Tabulka 15 Hodnotové rámce v Plzeňském a Jihočeském kraji	169
Tabulka 16 Generalizovaná důvěra: důvěra k lidem, poctivost a pomoc v Plzeňském a Jihočeském kraji ...	173
Tabulka 17 Změna počtu obyvatel mezi lety 1930–2011 v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje	210
Tabulka 18 Absolutní počty věřících a nevěřících respondentů v jednotlivých ročnících ESS (2002–2018).....	210
Tabulka 19 Přehled fyzického stavu far k vlastnictví a způsobu užívání.....	210
Tabulka 20 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP – finanční částky podle krajů	211
Tabulka 21 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP – počet podpořených památek.....	211
Tabulka 22 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP–přehled finančních částek dle vlastníka ...	211
Tabulka 23 Havarijní program – finanční částky podle krajů.....	212
Tabulka 24 Havarijní program – přehled finančních částek podle typu vlastníka	212
Tabulka 25 Havarijní program – počet podpořených památek (průměr 2014–2018)	212
Tabulka 26 Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny	213
Tabulka 27 Program záchrany architektonického dědictví–finanční částky podle krajů.....	214
Tabulka 28 Program záchrany architektonického dědictví–přehled finančních částek podle typu vlastníka	215
Tabulka 29 Hustota zalidnění v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje	215
Tabulka 30 Absolutní hodnoty fyzického stavu far podle zkoumaných diecézí.....	215
Tabulka 31 Absolutní hodnoty fyzického stavu far podle zkoumaných krajů.....	215
Tabulka 32 Porovnání fyzického stavu far k vlastnictví, zkoumaným diecézím a okresům.....	216
Tabulka 33 Fyzický stav far podle zkoumaných diecézí a nuceného vysídlení.....	216
Tabulka 34 Respondenti výzkumu ESS podle krajů a ročníků (2002–2018)	216
Tabulka 35 Vývoj hodnot vyššího řádu a hodnotových indikátorů v Plzeňském kraji.....	217
Tabulka 36 Vývoj hodnot vyššího řádu a hodnotových indikátorů v Jihočeském kraji.....	217
Graf 1 Změna počtu obyvatel v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 1900–2011	86
Graf 2 Vývoj počtu věřících v letech 1921–2011	94
Graf 3 Důvěra církvím; zdroj: Důvěra církvím (CVVM 2019)	96
Graf 4 Podíl věřících v krajích v roce 2011	99
Graf 5 Návštěva bohoslužeb vyjma zvláštních příležitostí	100
Graf 6 Relativní porovnání zkoumaných krajů a diecézí	102

Graf 7 Fyzický stav far dle krajů a diecézí	136
Graf 8 Fyzický stav far podle zkoumaných diecézí a nuceného vysídlení.....	143
Graf 9 Rodáctví podle věku ve vybraných krajích.....	146
Graf 10 Rodáctví mezikrajské srovnání v roce 2011	147
Graf 11 Rodáctví v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje v roce 2011.....	148
Graf 12 Podíl narozených osob v jiné obci okresu bydliště v roce 2011	150
Graf 13 Vývoj hodnot 2002–2018 v Plzeňském kraji dle Schwartzova modelu.....	160
Graf 14 Vývoj hodnot v letech 2002–2018 v Jihočeském kraji dle Schwartzova modelu.....	162
Graf 15 Hodnota otevřenosti v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018	164
Graf 16 Hodnota ega v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018	165
Graf 17 Hodnota konzervatismu v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018	166
Graf 18 Hodnota transcendence v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018	166
Graf 19 Generalizovaná důvěra v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 2002–2018	173
Graf 20 Volební účast do zastupitelstev obcí v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 2002–2018.....	174
Graf 21 Volební účast do krajských zastupitelstvem Plzeňského a Jihočeského kraje v letech 2004–2016 .	175
Graf 22 Podíl římských katolíků v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje (2011).....	208
Graf 23 Relativní počet far vlastněných církví v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje	208
Graf 24 Vývoj počtu obyvatel v okresech Plzeňského kraje v letech 1921–2011	209
Graf 25 Vývoj počtu obyvatel v okresech Jihočeského kraje v letech 1921–2011	209
Graf 26 Volební účast do zastupitelstva obcí dle okresů Plzeňského kraje v letech 2002–2018.....	218
Graf 27 Volební účast do zastupitelstva obcí dle okresů Jihočeského kraje v letech 2002–2018.....	218
Graf 28 Volební účast do zastupitelstva Plzeňského kraje dle okresů v letech 2004–2016.....	219
Graf 29 Volební účast do zastupitelstva Jihočeského kraje dle okresů v letech 2004–2016	219

1 Úvod

Kulturní dědictví vyjadřuje *to, co bylo minulými generacemi chráněno a předáno do současnosti a zároveň i to, co i významná část současné populace chce předat generacím budoucím* (Hewison in Artslexikon 2012), což zjednodušeně znamená všechno *to, co lidé chtějí chránit* (Howard in Artslexikon 2012). Mannheim vnímá kulturní dědictví za most mezi generacemi (Mannheim in Artslexikon 2012). Definice poukazují na faktor času ve spojitosti s hmotným kulturním dědictvím, jejichž budoucnost určují ve většině lidí. Význam lidského faktoru pro kulturní dědictví je nesporný. Právě interpretace a přístup společnosti dokáže vytvářet mosty mezi různými časovými dekádami a formovat jejich úděl pro aktuální dobu a prostor.

Výše zmíněné myšlenky poukazují i na sociální potenciál, významný prvek v utváření a posilování lokální či národní identity, sounáležitosti, udržování sociálních vztahů, naplňování kulturních a estetických potřeb, volnočasových aktivit, či procesu učení se a vzdělávání (porozumění lokalitě, přenos hodnot dalším generacím apod.).

Na pomezí sociálního kapitálu, ekonomické konkurenceschopnosti a udržitelnosti stojí inovace, jeden z pěti vytyčených cílů strategie Europe 2020. Inovativní nápady, tj. nové myšlenky či nápady v technických řešeních, přístupech, službách apod., jsou spolu s kreativitou, jež je stavebním kamenem nových idejí, klíčovými prvky právě pro inovace ve všech oblastech lidské činnosti. Nejinak je tomu v případě kulturního dědictví, které je označováno za zdroj kulturní rozmanitosti a výše zmíněné kreativity (Faro Convention 2005).

Ekonomický potenciál kulturního dědictví je taktéž nazýván *katalyzátorem* aktivit lokálních obyvatel, pro které může představovat individuální i kolektivní užitek. Vyzdvihována je ochota investovat do místní infrastruktury či služeb a snahou je udržovat netradiční odborné přístupy a obory. Úspěšně využitý ekonomický potenciál může pomoci snižovat nezaměstnanost a působit tzv. gravitačním účinkem, který ztraktivní lokalitu pro žití i pro zakládání podniků na místní úrovni. Z pozitivních externalit mohou čerpat i jejich neuživatelé (Grefe 2004, Murzyn-Kupisz 2012, Raabová 2013).

Ač je sociální i ekonomický potenciál kulturního dědictví znám, jsou vedeny aktivní diskuse a vyhledávány důkazy o pozitivních dopadech a celkové prospěšnosti. Lev Nikolajevič Tolstoj nalézá hodnotu umění v jeho samotné existenci bez ohledu na prospěšnost umění (Jehlička 1999: 203–204). Na kulturní dědictví lze pohlížet podobně jako na umění, jeho hodnota je již v samotné existenci bez ohledu na to, zda je pro společnost

kulturní dědictví něčím prospěšné. Nacházení pozitiv a schopnost argumentace jsou pro kulturní dědictví důležité nejen z důvodu kontinuální finanční a společenské podpory, ale i pro samotné připomínání významu kulturních odkazů dob minulých.

Měření dopadů kulturního dědictví začalo v Evropě v osmdesátých letech 20. století. Na příkladu Velké Británie bylo potvrzeno, že investice byly úspěšně navráceny. V současné době lze měřit ekonomické i sociální dopady, s jejichž pomocí je pravidelně dokazováno, že chránit, obnovovat a investovat do kulturního dědictví je výhodné a návratné po ekonomické i sociální stránce (Matarasso 1997, Myerscough 1988).

V České republice se podle Ústředního seznamu památek nachází přibližně 40 tisíc zapsaných památek (zejména lokální úrovně) (Památkový katalog 2015), které zatím plně nevyužívají svých potenciálů. Využití potenciálu hmotného kulturního dědictví bývá automaticky spojováno s cestovním ruchem, ovšem ne každý kulturní objekt je pro to vhodný. Potenciál může být racionálně a šetrně využíván i mimo cestovní ruch. Důležité je v tomto ohledu zapojení památek *do života*, což se může dotýkat i případné změny funkce objektu.

Mohlo by se zdát, že funkce je u určitých typů památek neměnná, např. u náboženských staveb. Zahraniční realizace však dokazují opak. Za příklad lze uvést kostel sv. Máří Magdalény v německém Frankfurtu, který byl v době 2. světové války vybombardován a nyní slouží coby veřejně přístupná instituce, knihovna. Původní funkci ztratily po světovém válečném konfliktu na přelomu 20. století taktéž maďarské synagogy, které byly nejdříve využívány pro potřeby JZD, či byly kompletně vnitřně přestavěny na garáže a posilovny. Kulturní význam musel ustoupit potřebám nastupujícího socialismu. Zde je vidět necitlivý přístup k novému využití objektů, tedy takové, které nerespektuje jejich kulturní hodnotu. Avšak po roce 2002 byla část bývalých maďarských synagog zpětně opravena a získala patřičné funkční využití respektující kulturní hodnotu ve formě muzea a památníku (Varsa-Szekeres 2008). Příklady uzpůsobení církevních staveb je možné nalézt i v České republice. Například fara v Ludgeřovicích byla v rámci rekonstrukce obohacena citlivou moderní přístavbou. V současné době objekt slouží k dlouhodobému ubytování seniorů. Fara v Kostelní Myslové byla vnitřně uzpůsobena do několika bytů, které slouží lidem, jež se ocitnou v těžké životní situaci.

Disertační práce se zaměřuje na možnosti udržitelné funkční změny kulturních objektů, konkrétně farních objektů. Cíl práce a metodika výzkumu navazují na úvodní kapitolu.

Jak již bylo naznačeno výše, kulturní objekty pracují s přidanou kulturní hodnotou. První podkapitola teoretické části se proto zaměřuje na definice kulturního dědictví včetně vymezení kulturních hodnot u památkových objektů. V kapitole je zmíněn vývoj ochrany památek ze strany státu a jeho současná role, závěr kapitoly specifikuje původní úlohu far.

Možnosti změn užití u kulturních objektů prostupují napříč sociální a ekonomickou oblastí. Funkční změna se netýká pouze objektu samotného, ale i jeho širšího okolí (prostoru), zejména pokud je s objektem pracováno ve venkovských oblastech na lokální úrovni. Z tohoto důvodu naznačuje druhá podkapitola vývoj teorií a přístupů regionálního rozvoje. Ty určují dlouhodobé směřování práce s lokalitami, jež se projevuje do politických rozhodnutí a zpětně ovlivňuje eventuální užití objektů. Druhou podkapitolu uzavírá sociální kapitál, který je podstatnou součástí nynějších konceptů regionálního rozvoje, jelikož vysvětluje chování a činnosti místních aktérů a jejich klíčového zapojení do rozvoje lokality. Na sociální kapitál navazuje hodnotový žebříček české společnosti, který ukazuje, jak jsou kultura a kulturní památky vnímány, což může mít značný význam v jejich dalším zachování.

S regionálním rozvojem souvisí třetí podkapitola věnující se geografickým konceptům v návaznosti na tvorbu regionu a regionální identity, jež má vliv na přístup společnosti k památkovým objektům.

Čtvrtá podkapitola je orientována na institucionální charakter práce s kulturou a kulturním dědictvím v České republice, který vymezuje zásadní rámec pro nakládání s kulturními objekty. Jedním ze směrů je využití památek v cestovním ruchu, proto závěr kapitoly doplňují specifické podmínky, které je důležité sledovat před samotným zapojení památek do cestovního ruchu, a dále navazují konkrétní koncepty cestovního ruchu v Plzeňském a Jihočeském kraji.

Pátá závěrečná podkapitola teoretické části představuje využití kulturního dědictví z pohledu ekonomického potenciálu, který se ukázal být atraktivní pro politiky evropských zemí zejména od osmdesátých let 20. století. Pro obhájení investic do kultury se ekonomové soustředili na ekonomické vymezení kulturní hodnoty a její propočtení včetně dopadů, které má kultura na ekonomiku i společnost.

Úvodní podkapitolu praktické části (šestá kapitola) otevírá historické shrnutí vývoje památek na pozadí politicko-spoločenských událostí po roce 1945 až do současnosti. Návazná druhá podkapitola se věnuje víře v České republice obecně, blíže jsou charakterizovány sledované diecéze, tedy plzeňská a českobudějovická (vznik, vývoj, současnost, počty věřících apod.). Charakteristika sledovaných diecézí se zaměřuje

podrobněji na nakládání s církevním majetkem, konkrétně s objekty far včetně druhu vlastnictví. Třetí podkapitola praktické části sleduje tzv. vnitřní faktory udržitelnosti zkoumaných objektů, které se soustřeďují na vztah mezi typem vlastnictví a objektem. Sledována je motivace koupě fary, rekonstrukce včetně finanční podpory a možnosti funkčního využití. Tzv. vnější faktory udržitelnosti ve čtvrté podkapitole sledují vztah mezi farním objektem a prostorem, a to jak z čistě geografického hlediska, tak i ze sociálně-prostorového, které je zaměřeno na regionální identitu a sociální kapitál obou krajů pomocí hodnotové orientace obyvatel. Kapitola praktické části obsahuje výsledky autorčina výzkumu, které jsou průběžně diskutovány ve třech podkapitolách (Diskuse geografického hlediska, Diskuse socio-prostorového hlediska a Diskuse hodnotové orientace a důvěry) s výsledky výzkumů ostatních autorů daných tematických okruhů.

Sedmá závěrečná kapitola odpovídá na výzkumnou otázku a podotázky, tedy pojmenovává faktory udržitelnosti památkově chráněných far, které se dají zobecnit na úroveň památkově chráněných objektů. Doporučení plynoucí z výzkumu předkládané práce jsou obsahem procesního manuálu potenciálního vlastníka památky, jenž je součástí přílohy.

Přílohová část se sestává ze čtyř podkapitol. První část obsahuje přehledová data kapitoly metodika, druhá část odkazuje na výsledky výzkumu v podobě grafů a tabulek. Třetí část přílohy je praktickým výstupem určeným potenciálním vlastníkům far či jiným památkově chráněným historickým objektům. Čtvrtá část obsahuje dokumentaci mapování terénního výzkumu, tzn. fotografickou přílohu včetně krátkých popisků k památkově chráněným farám a kostelům Plzeňského a Jihočeského kraje.

2 Cíl práce

Sedmý článek všeobecné deklarace UNESCO o kulturní diverzitě (2001: 3) jedná o kulturním dědictví jako *o pramenu kreativity, kdy každý výtvor čerpá z kořenů kulturních tradic, ale rozvíjí se v kontaktu s jinými. Proto musí být dědictví ve všech svých podobách uchováno, zhodnocováno a předáváno dalším generacím jakožto svědectví lidských zkušeností a tužeb, aby tak mohlo vyživovat kreativitu ve veškeré její různorodosti a nastolit skutečný dialog mezi kulturami.*

Záměrem této práce je identifikovat klíčové faktory udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v ČR. Ústřední seznam kulturních památek v České republice čítá více jak 40 tisíc zapsaných objektů. Jak uvádí článek deklarace UNESCO, uchování, zhodnocení a předání kulturního dědictví dalším generacím je základní stavební kámen kulturní diverzity a kreativity. Ne všechny památkově chráněné objekty si však mohou zachovat svou původní funkci a zároveň být uchovány pro další generace. Z tohoto důvodu se v současné době hledá jejich nové využití, v němž kulturní hodnoty přetrvávají i pro následující generace a zároveň, a které by reagovalo na potřeby a příležitosti 21. století.

Cíl práce spočívá v určení klíčových faktorů udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v ČR, tzn. pojmenovat klíčové faktory, které se projevují a zároveň přímo či nepřímo ovlivňují hledání a výběr nové funkce u památkově chráněných objektů, které svou původní funkci ztratily, či je její původní zachování do budoucna neudržitelné. Sledované faktory jsou členěny do tří oblastí, a to ekonomické, sociální (včetně environmentální) a legislativní.

Dle výše zmíněného cíle práce byla zvolena hlavní výzkumná otázka: *Jaké jsou klíčové faktory vedoucí k úspěšné udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v ČR?*

Pro uchopení obecně vymezené hlavní výzkumné otázky byly vytvořeny upřesňující výzkumné podotázky:

1. *Jaký má význam obnova a udržitelnost hmotného kulturního dědictví?*
2. *Jaké jsou udržitelné možnosti konverzí kulturních objektů?*
3. *Dochází při změně funkce ke ztrátě kulturních hodnot objektu?*

Ekonomické faktory jsou konfrontovány s ekonomickým vyjádřením kulturní hodnoty a výčtem možností, jakým se dá ekonomická hodnota kulturních statků spočítat včetně jejich dopadů zpět na ekonomiku státu. Dále jsou na teoretické úrovni charakterizovány ukazatele (např. dostupnost lokality, druh vlastnictví, stupeň integrace), které je důležité sledovat při zapojování kulturních objektů do kulturní ekonomiky, resp. cestovního ruchu. Praktická část se zabývá finanční podporou veřejných zdrojů plynoucích na kulturní památky.

Sociální složka udržitelnosti je klíčovou částí při výběru nové funkce objektu. Pomocí ní jsou zkoumány současné potřeby společnosti, podle kterých lze objekty přizpůsobit současnému užívání a zároveň zachovat kulturní hodnoty objektů pro budoucí generace. V rámci této oblasti je práce zaměřena na prostorové umístění kulturního objektu, tzn. konkrétní lokality (regionu) ve spojitosti s regionální identitou a sociálním a kulturním kapitálem místních obyvatel. Sledování těchto faktorů může dopomoci vygenerovat takové možnosti užití objektu, které odpovídají současným potřebám užívání objektu, zachovávají kulturní hodnotu objektu pro budoucí generace a na jejichž základě lze propočítat ekonomickou udržitelnost. Pod sociální oblast je zahrnut taktéž pohled *environmentální*, jenž bere v potaz kulturní objekt v kontextu kulturní krajiny a urbanismu.

Legislativní faktor objasňuje praktickou rovinu právních povinností, které musí plnit vlastníci kulturních památek. Základní legislativní rámec je zmíněn v teoretické části (směrování kulturní politiky ČR) včetně práv a povinností vlastníka kulturní památky.

Vzhledem k výše uvedenému množství hmotných kulturních památek v ČR byla vybrána skupina objektů spjatá s křesťanskou tradicí, která se netěší takovému zájmu veřejnosti, médií ani institucionální podpory. Výzkum je zaměřen na možnosti funkční změny far, které jsou zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek z důvodu sledování, je-li zapsání objektu jako kulturní památky výhodou či nikoliv.

Výstupem disertační práce jsou návrhy faktorů pro udržitelné změny funkce farních objektů, které čerpají z teoretických přístupů regionálního rozvoje, kulturní geografie a ekonomie a jsou ověřeny pomocí praktického pohledu, který zastává terénní výzkum v Plzeňském a Jihočeském kraji. Doplnkovým výstupem v přílohové části práce byl sestaven stručný manuál potenciálního vlastníka památkového objektu, který objasňuje procesní kroky vedoucí ke změně funkce památkového objektu tak, aby byla zachována kulturní

hodnota objektu a byla pro další generace udržitelná, tzn. stála na třech pilířích udržitelnosti¹, a to pilíři ekonomickém, sociálním i environmentálním.

¹ Pojem udržitelný rozvoj byl definován takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací naplňovat potřeby své. Definice je obsažena ve zprávě zvané *Brundtland report* z roku 1987. V roce 2002 byly na světovém summitu udržitelného rozvoje v Johannesburgu představeny tři pilíře udržitelného rozvoje, tj. environmentální, sociální a ekonomický. Pilíře jsou považovány za vzájemně závislé a vzájemně se posilující (Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions, c2019). Dessein et al. (2015: 29) ke třem pilířům udržitelnosti přidává ještě čtvrtý – kulturu.

3 Metodika

Pro vysvětlení metodického postupu je v nadcházející kapitole představeno, jakým způsobem probíhal výběr objektů hmotného kulturního dědictví, jaké byly výchozí poznatky před vstupem do terénu a jaké byly následně zvoleny metody a techniky sběru dat.

Záměrem práce je přiblížit faktory, které souvisí přímo či nepřímo s udržitelností hmotného kulturního dědictví. Cíl práce vymezený v předchozí kapitole reflektuje situaci, se kterou se autorka opakovaně setkávala na konferencích Institutu pro památky a kulturu, o. p. s. a Omnium, z. s. Příznivci památek kladně reagovali na panelové diskuse konferenčních bloků, ve kterých se panelistů (vlastníků památek) doptávali na praktické zkušenosti vztahující se ke koupi, opravám, způsobům financování, komunikaci s veřejnou správou, zapojení dobrovolníků a mimo jiné na funkční využití objektů, které by bylo udržitelné do budoucna mimo dotační a grantové žádosti. Posluchači projevovali aktivní zájem o záchranu a obnovu památek, zajímali se o osvědčené postupy, které by jim usnadnily cestu s nakládáním s památkami, minimalizovaly rizika neúspěchu a zároveň pro ně bylo výsledné řešení uchopitelné a použitelné v rámci jejich vlastního úsilí. Z tohoto důvodu je práce soustředěna mimo jiné na dobrou praxi současných vlastníků, která může sloužit k inspirativním možnostem využitelnosti památek potenciálním majitelům.

Pro výzkumné šetření se stěžejním krokem stal reprezentativní výběr konkrétního typu kulturní památky, ke kterému inspirativní možnosti směřují. Byl vyhledáván takový typ objektů, který je dostupný finančně (koupě i následné opravy) i velikostně pro možné zájemce z řad širší veřejnosti. Zároveň měly být zahrnuty takové objekty, kterých se na území České republiky nachází dostatek, a jsou jednoznačně vymezeny svou původní funkcí, která v současné době ztrácí na významu. Dále se mělo jednat o zapsané kulturní památky, které jsou z pohledu obyvatelstva na okraji „samozřejmého“ vnímání památkové ochrany, což souvisí s obtížnějším zapojením objektů do cestovního ruchu. Sledován byl zápis do Ústředního seznamu kulturních památek, zda evidence je k udržitelnosti nápomocná či spíše nikoliv.

Na základě těchto kritérií byly vybrány památkově chráněné fary.² V České republice je evidováno téměř 3 tisíce farností. Až na výjimky³ má každá farnost vlastní farní kostel se zázemím v podobě fary. Ta je užívána pro obydlí faráře, dále slouží pro administrativní účely

² V práci je dále používán výraz pro památkově chráněné fary pouze *fary* či *farní objekty*.

³ Např. farnost Zhůří nevlastní kostel, faru ani není personálně obsazena.

a ke společenskému setkávání. V důsledku poklesu počtu věřících⁴, nižší návštěvnosti bohoslužeb, snižujícího se počtu farářů a rostoucích nákladů na udržování všech farností, resp. far, začaly být od devadesátých let 20. století farní objekty prodávány širší veřejnosti. Spojením neudržitelné původní funkce a prodeje objektů se otevřely možnosti pro nalezení nejen nových majitelů, ale také funkční užívání objektů. Zájem o koupi projeví věřící i nevěřící, kteří v daných objektech vidí přidanou kulturní hodnotu, kterou užívají pro sycení vlastní osobní potřeby, případně vědomě či nevědomě ji přemostují společnosti do budoucnosti. Fary byly a jsou nakupovány nejen samosprávnými celky (nejčastěji obcemi), ale i neziskovými organizacemi či soukromými majiteli pro jejich vlastní potřeby.

Fary jsou na rozdíl od klášterů a zámků přiměřeně prostorné objekty, u kterých není vedlejší ekonomická činnost zcela vyloučena. Z tohoto důvodu se teoretická část práce zaměřuje i na podání možností ekonomické doplňkové činnosti s ovlivňujícími pozitivními i negativními faktory a dopady. Jedná se zejména o „jasné a bezproblémové“ zapojení do cestovního ruchu.

V celé České republice je památkově chráněno přes 700 far (Památkový katalog 2015, data k roku 2018). Výzkum byl omezen na Plzeňský a Jihočeský kraj. Oblasti byly vybrány z důvodu jejich společných znaků i vzájemné rozdílnosti – historického vývoje, ekonomické vyspělosti, či religiozity. Oba kraje byly postiženy vysídlením obyvatelstva po roce 1945 a jsou označovány za periferie vyžadující ekonomickou podporu z centra, zároveň jsou v určitých lokalitách turisticky atraktivní a ekonomicky soběstačné. Taktéž bylo důležité reflektovat rozdílný přístup k majetku římskokatolické církve, konkrétně plzeňské a českobudějovické diecéze ve vybraných krajích. Rozdíl je dále znatelný v religiozitě. Procentuální údaje⁵ z roku 2001 ukazují v českobudějovické diecézi na 4% návštěvnost katolických bohoslužeb, což je možné interpretovat jako průměr ČR, v plzeňské diecézi se hodnota pohybuje kolem 1,5 %, což značí výrazně podprůměrné číslo⁶ (Brotánková 2004).

3.1 Design výzkumu

Pro úspěšné dosažení cíle práce specifikovaného hlavní výzkumnou otázkou a konkretizujícími podotázkami bylo využito smíšeného výzkumu, tedy kombinace kvantitativních a kvalitativních výzkumných metod a technik sběru dat, které jsou v

⁴ Celkem 39 % v roce 1991, 27 % v roce 2001, 10 % v roce 2011 – údaje se vztahují k římskokatolické církvi (Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2014)

⁵ Procentuální hodnoty udávají podíl všech obyvatel diecéze, kteří navštěvují katolické bohoslužby.

⁶ Méně už je jen v severních Čechách v litoměřické diecézi, naopak 8% návštěvnosti se těší olomoucká diecéze.

komplementárním vztahu. Výhodou smíšeného výzkumu je synergický efekt obou přístupů, nevýhodou je větší časová a finanční náročnost (Disman 2008: 290–291, Hendl 2016: 56–58). Kvantitativní data předkládaného výzkumu poskytla nutnou základní socioekonomickou orientaci ve zkoumaných lokalitách. Pro hlubší porozumění, které bylo stěžejní pro udržitelné návrhy nových funkčních využití památek, byla sekundární data zejména kvantitativní povahy doplněna o primární data kvalitativní čerpající z provedeného terénního výzkumu.

Terénní výzkum byl propojen s teoretickými koncepty:

- regionálního rozvoje pojímající sociální kapitál
- geografie zahrnující fyzický i sociální (regionální identita) prostor
- ekonomického pohledu (vyčíslení kulturní hodnoty a jejích dopadů na společnost včetně zapojení památek do cestovního ruchu)
- koncepčního přístupu kulturních politik

Metodický postup získávání primárních dat

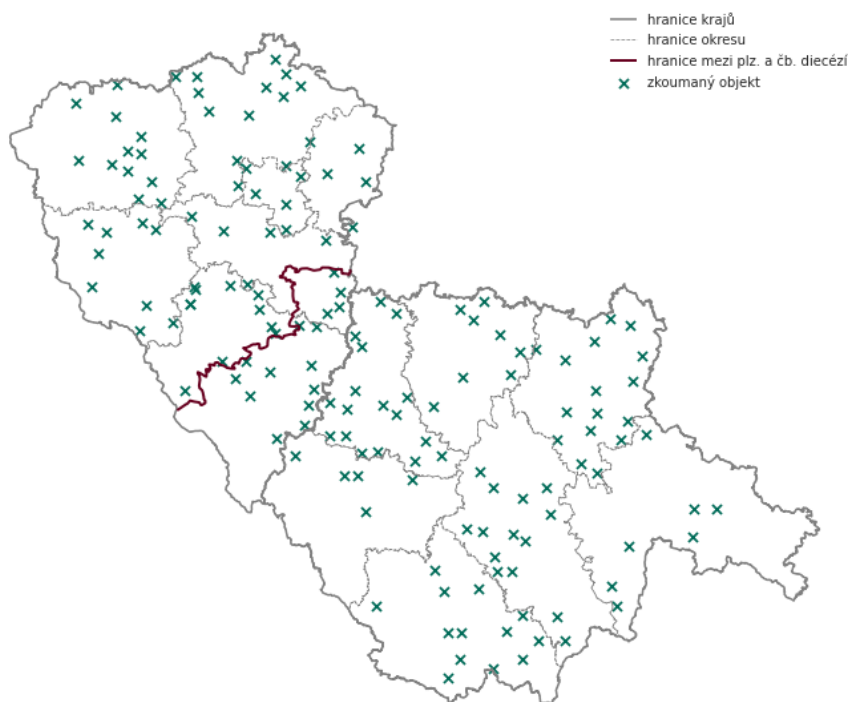
Primární data byla získána během terénního výzkumu v Plzeňském a Jihočeském kraji od srpna roku 2016 do konce roku 2017. Mezi konkrétní techniky sběru dat bylo zařazeno (1) tzv. mapování objektů, tj. nezúčastněné zjevné pozorování objektů a jeho okolí doplněné o fotografický záznam far, a (2) polostrukturované rozhovory.

V Plzeňském kraji se nachází celkem 75 památkově chráněných far, v Jihočeském kraji toto číslo činí 80 chráněných objektů. Status „ohrožená kulturní památka“ se ve zkoumaných krajích týká vždy jednoho objektu. Hranice krajů ovšem nekopírují hranice diecézí, pod plzeňskou diecézí a zároveň Plzeňský kraj patří celkem 62 památkově chráněných far, pod českobudějovickou diecézí (Jihočeský kraj a Plzeňský kraj) spadá celkem 93 památkově chráněných far (Památkový katalog 2015, data k srpnu 2018). Vnímání rozdílu mezi hranicemi krajů a diecézemi je důležité v interpretaci poskytování finančních podpor na památky či vymezení strategií s nakládáním a správou kulturních objektů. V příloze 1 je uveden celkový seznam památkově chráněných far (Tabulka metodiky 2).

Disman (2008: 304) uvádí, že *cílem konstrukce vzorku kvantitativního výzkumu je reprezentovat populaci jedinců*. Za reprezentanty „populace jedinců“ je v této práci možné považovat veškeré výše uvedené památkově chráněné fary zapsané v Ústředním seznamu kulturních památek ČR (Památkový katalog 2015). Níže přiložený obrázek lokalizuje

památkově chráněné fary v Plzeňském a Jihočeském kraji se zaznačenou hranicí plzeňské a českobudějovické diecéze ve sledovaných krajích (Obrázek metodiky 1). Od lokalizace jednotlivých far ve sledovaných krajích se odvíjel terénní výzkum, který se sestával z tzv. mapování, jež spočívalo ve fotografickém záznamu památkově chráněných far a nezúčastněného zjevného pozorování okolí obcí se sledovanými farami, během kterého byly otevřeně a písemně zaznamenávány terénní poznámky. Terénní poznámky se sestávaly z organizační (adresa fary, druh vlastnictví, příp. termín oslovení vlastníka), terénní (popisné i reflektující poznámky sledující manifestní a latentní znaky pozorovaného místa) a analytické (proces analýzy a kategorizace dat) dokumentace (Disman 2008: 312, 315).

Lokalizace památkově chráněných far

Obrázek metodiky 1 Lokalizace památkově chráněných far – terénní výzkum 2016–2017, zdroj: Český úřad zeměměřický a katastrální k roku 2016 a 2017 (2020); graf vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Výstupem mapování je ucelený fotografický materiál zkoumaných far, který je doplněn krátkou charakteristikou sledovaných objektů a je obsahem přílohy 4. Zápisy z pozorování v podobě terénních poznámek posloužily k následné kategorizaci fyzického stavu far, způsobu využití far, upřesnění druhu vlastnictví a pro podklad k polostrukturovaným rozhovorům.

Fyzický stav far byl klasifikován na škále „udržovaný“, „uspokojivý“, „rekonstrukce“ a „ohrožený“. Určení stavu nevycházelo ze stavebně-technických ukazatelů,

ale vyplývalo ze stavu působení objektu na jeho okolí⁷ a bylo následně kombinováno s polostandardizovanými rozhovory s vlastníky far, případně s neplánovanými rozhovory s místními obyvateli, s informačními turistickými tabulemi a dále s popisem objektů v online databázi Památkový katalog (2015) vedeným pod Národním památkovým ústavem.

Na pomezí primárních a sekundárních dat byla zpracována data týkající se kategorizace far na základě vlastnictví. Vlastnictví far včetně adres vlastníků bylo v obou krajích dohledáno pomocí databáze Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (dále ČÚZK) k začátku výzkumu, tj. roku 2016 pro Plzeňský kraj a k roku 2017 pro Jihočeský kraj. Druh vlastnictví byl následně zpřesněn během terénního výzkumu pomocí nezúčastněného zjevného pozorování a polostandardizovaných rozhovorů. Kategorie druhu vlastnictví far byly určeny následovně:

- římskokatolická církev⁸
- soukromé (fyzické osoby)
- obecní (vlastníkem je obec)
- nestátní neziskové organizace (dále NNO)

Pomocí kategorizace vlastnictví doplněného o terénní výzkum (mapování a nezúčastněné zjevné pozorování) a polostandardizované rozhovory byla zkoumána funkční změna objektů, která vyústila do sestavení osmi kategorií současného využívání far. Mezi tyto kategorie se řadí:

- Bydlení = stálé a trvalé bydlení vlastníka
- Církev = využití fary pro původní účel římskokatolické církve
- Komerční = dlouhodobý pronájem, sídlo firmy apod.
- Neznámé = využití nebylo zjištěno
- Obecní = knihovna, obecní úřad, multifunkční kulturní prostory
- Rekrece = druhé bydlení, krátkodobé pronájmy určené k rekreaci
- Sociální služby = zázemí sociálních služeb
- Turismus = turistické informační centrum, muzeum

⁷ Včetně pozorovatelky, která intereagovala s okolím, což se částečně odrazilo do procesu kategorizace fyzického stavu fary. Bratich (2017: 527–528) popisuje posun od čisté objektivní pozorování ke současné kombinaci reflexivity pozorovatelů (subjektivní složka) a systematickosti v kategorizaci následného zpracování poznámek pozorování.

⁸ V analytické části vztahující se k terénnímu výzkumu je užíván zkrácený pojem *církev*, myšlena je římskokatolická církev.

V rámci výzkumu byly vedle techniky mapování rovněž prováděny polostrukturované rozhovory, jejichž účelem bylo získat obraz žitého světa respondentů, respektive aby bylo možné interpretovat význam popsaného fenoménu z aktéřské perspektivy (Brinkmann 2017: 579–580). Polostrukturované rozhovory, které patří mezi základní techniky sběru dat v kvalitativní výzkumu, cílí na konstrukci takového vzorku, který reprezentuje populace problému (Disman 2008: 304). Za reprezentanty „populace problému“ byli vybráni zástupci zájmových skupin (vlastníci far, církevní představitelé, představitelé místní samosprávy, památkáři). Nejdříve byli osloveni vlastníci far korespondenční formou (mimo far ve vlastnictví farností). Na základě této výzvy následně docházelo k rozhovorům s těmi vlastníky, kteří projevíli zájem se výzkumu účastnit. Z 38 oslovených osob došlo v Plzeňském kraji k 11 rozhovorům. Dále proběhl expertní rozhovor s památkáři územního odborného pracoviště v Plzni, se zástupcem ekonomického oddělení plzeňské diecéze a architektem zabývajícím se sakrálními stavbami. V Jihočeském kraji byly provedeny rozhovory pouze s vlastníky far a zástupci místní samosprávy, z celkem 29 oslovených došlo k 9 rozhovorům. Pasportizační tabulka (Tabulka metodiky 3) s přehledem provedených rozhovorů s vlastníky objektů je uvedena v příloze 1. Z důvodu anonymity respondentů nejsou v tabulce uvedena jména vlastníků a konkrétní umístění far je zobecněno na krajskou úroveň.

Polostrukturované rozhovory užívaly předem vytvořené kostry polootevřených a otevřených otázek týkající se tří zkoumaných oblastí, které byly dále rozvíjeny doplňujícími otázkami a sondami, tj. výzvami k upřesnění či doplnění odpovědí (Majerová a Majer 1999: 73, Miškovič 2019: 94–95). Tematická struktura rozhovorů sledovala ekonomickou udržitelnost, sociálně-společenské vnímání objektu a legislativní pohled. Dále byla zjišťována dobrá i neosvědčená praxe změny funkce fary. Základní kostra všech provedených polostrukturovaných rozhovorů se sestávala z těchto oblastí:

- ekonomická (možnosti financování (granty, dotace), vlastní zisková činnost vlastníků objektu, opravy objektu)
- sociální (motivace koupě, zapojení místních aktérů, organizací, turistů, historie objektu)
- legislativní (druh vlastnictví, právní překážky ČR – stavební, památkový zákon, možnosti ziskové činnosti vlastníků objektů)

Délka rozhovorů se pohybovala mezi 30–180 minutami. Respondenti souhlasili s provedením rozhovorů pod příslibem zachování anonymity. Nahrávání rozhovorů na

diktafon se v průběhu výzkumu ukázalo nevyhovující, jelikož byli respondenti méně sdílní. Hlavním důvodem byla obava z rozkolísání již úspěšně navázaných a relativně fungujících vztahů mezi vlastníky fary a místními obyvateli. Poškození vztahů by mohly způsobit použité informace v předkládané práci vzhledem k její veřejné dostupnosti. Záznamy z rozhovorů jsou ve většině případů proto v písemné podobě autorčiných poznámek. Tyto poznámky byly po rozhovorech přepisovány do elektronické podoby a kódovány do rozšiřujících oblastí nad rámec předem vymezených tematických okruhů.

Souhrnně je v předkládané práci pracováno s primárními daty v těchto kategoriích:

- fyzický stav far – *udržovaný, uspokojivý, rekonstrukce a ohrožený*
- využití far – *bydlení, církevní, komerční, neznámé, obecní, rekreace, sociální služby, turismus*
- vlastnictví far – *církev, soukromé, obecní, NNO*
- 20 polostrukturovaných rozhovorů s vlastníky far
- 155 fotografických snímků far

Metodický postup získávání sekundárních dat

Sekundárními daty byly sledovány charakteristiky zkoumaných území z geografické (např. sídelní struktura, hustota obyvatel, počet obyvatel), socioekonomické (např. ekonomická výkonnost krajů, zaměstnanost, vzdělanost) i kulturně-sociální stránky (např. míra regionality pomocí historických souvislostí, účasti ve volbách, rodáctví, religiozity, dále postoje, důvěra a hodnotová orientace obyvatel zkoumaných krajů). Zdroji sekundárních dat se stala primárně data Českého statistického úřadu (ČSÚ 2020), se zaměřením na Plzeňský a Jihočeský kraj, dále Český úřad zeměměřický a katastrální (ČÚZK 2020), Národní památkový ústav (Památkový katalog 2015), výzkum European Social Survey (ESS 2020) a Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM 2020).

Sekundární data pro potřeby vytvoření map⁹ byla čerpána z volně dostupných dat digitální vektorové grafické databáze ČR (Hranice 2015), Církevních map (Seemann 2016), Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK 2020) a Českého statistického úřadu (ČSÚ 2020). Datové podklady byly pomocí programovacího jazyka Python generovány v programu Jupyter (Project Jupyter 2020).

⁹ Konkrétně se jednalo o přesné umístění far, hranice krajů, okresů a diecézí a tematické podbarvení map.

V práci jsou dále fary členěny na základě lokalizace dle toho, zda spadaly do území zasaženého nuceným vysídlením německého obyvatelstva po roce 1945. Toto rozdělení far vycházelo z dat soudních okresů z roku 1930, ve kterém se nacházelo více jak 50 % obyvatel, kteří uvedli ve sčítání obyvatel v roce 1930 národnost německou, která byla ztotožněna s mateřským jazykem (Soudní okresy 1930, 2015).

V analytické části práce je kategorizován počet obyvatel ve sledovaných krajích, který je srovnáván s druhem vlastnictví far, způsobem užívání far apod. Tato kategorie obyvatel byla určena pomocí dokumentace datové sady pro velikostní skupiny obcí (Dokumentace datové sady: Velikostní skupiny obcí 2020), škála byla následně rozdělena na podrobnější kategorie (Tabulka metodiky 1), které byly vhodné pro vyhodnocení udržitelnosti nového funkčního využití far.

Tabulka metodiky 1 Kategorie počtu obyvatel v obcích

kategorie	interval počtu obyvatel	
1	0	10
2	10	100
3	100	250
4	250	500
5	500	750
6	750	1000
7	1000	2500
8	2500	5000
9	5000	7500
10	7500	10000
11	10000	100000
12	100000	1000000

Autorka se na základě průběžně analyzovaných polostrukturovaných rozhovorů rozhodla výzkum zaměřit zejména na sociální pilíř udržitelnosti, zkoumána proto byla pomocí sekundárních dat hodnotová orientace, postoje a generalizovaná důvěra obyvatel zkoumaných krajů. Pro tyto potřeby byla sekundární data čerpána z výzkum *European Social Survey* (ESS), který sleduje napříč evropskými státy postoje a chování lidí. Výzkum se soustřeďuje na tematické oblasti¹⁰ jako je důvěra v média a sociální sítě, politika, subjektivní blahobyt, sociální vyloučení, náboženství, národnostní etnicita, migrace, občanská participace a sociodemografické ukazatele (vzdělání, zaměstnání apod.) a v neposlední řadě také na hodnotový profil respondentů, který je založen na pojetí S. H. Schwartze. Pro potřeby cíle práce byla vybrána část otázek zabývající se důvěrou,

¹⁰ Celkový výčet témat a otázek je obsažen v metodikách vydávaných pro každý ročník (ESS Codebook 2020).

náboženstvím a hodnotovou oblastí 21 otázek Schwartzova hodnotového modelu, jehož surová data byla zpracována pomocí Schwartzovy metodiky (Schwartz 2004).

Hodnoty byly dále doplněny o výsledky výzkumného projektu *Veřejnost jako aktér modernizace* z roku 2008, který se zabýval hodnotovou orientací a hodnotovými rámci obyvatel krajů ČR. Výzkum byl veden týmem Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a obsahoval vzorek 2 498 náhodně vybraných respondentů. Pro účely tohoto výzkumného šetření byly použity již vyhodnocené výsledky pro vybrané kraje, které jsou obsaženy v publikaci *Periferie, kraje, hodnoty* autorů Prudkého, Šmídové a Vojtíškové (Prudký et al. 2016: 100–112).

V neposlední řadě byly diskutovány výsledky již v minulosti provedených výzkumů (Fialová a Vágner 2012, Heřmanová a Patočka 2007, Hůle 2005, Chromý 2003, Patočková et al. 2012, Šifta a Chromý 2014, Valenčík 2006 apod.), jež kombinují kvantitativní dotazníková šetření s kvalitativními polostrukturovanými rozhovory. Provedené výzkumy výše uvedených autorů se slučují s předkládanou prací ve společných znacích (např. periferie postižené nuceným vysídlením, slabá regionální identita). Výsledky těchto výzkumných šetření jsou diskutovány ve třech tematických podkapitolách (Diskuse geografického hlediska, Diskuse socio-prostorového hlediska a Diskuse hodnotové orientace a důvěry).¹¹

Souhrnně lze sekundární data rozčlenit následujícím způsobem:

- data ČSÚ – struktura a hustota osídlení, religiozita, ekonomická výkonnost, turismus
- data ČÚZK – lokalizace far, vlastnictví objektů
- data ESS – důvěra, náboženství a hodnotová orientace obyvatel dle Schwartze
- data Památkového katalogu NPÚ – lokalizace památkově chráněných far, fyzický stav far, památkové a historické hledisko objektů
- data CVVM – vnímání církve obyvateli ČR
- data výzkumu *Veřejnost jako aktér modernizace* (2008) autorů Prudký et al. (2016) – hodnotová orientace a hodnotové vnímání obyvatel krajů v ČR
- data výzkumu *Kultura v regionech ČR 2011* autorů Patočková et al. (2012) – hodnotové postavení kultury u obyvatel ČR, vnímání hmotného kulturního dědictví obyvateli ČR

¹¹ V uváděné práci bylo analyzováno rozdílné množství primárních i sekundárních dat, která byla pro přehlednost autorkou zpracována do tabulek (kategorie „tabulka“), grafů (kategorie „graf“) a obrázků a map (jednotná kategorie „obrázek“). Vybraná část stěžejních tabulek, grafů, obrázků a map byla vložena přímo do textu práce, ostatní převážná část je obsahem přílohy.

3.2 Limity výzkumu

Získaná data z rozhovorů s vlastníky far mohou být zkreslena z důvodu zainteresovanosti o sledované téma ze strany interviewovaných osob. Na písemnou výzvu k zapojení do výzkumného šetření zareagovali respondenti, které spojovala otevřenost k výzkumu. Data týkající se zejména motivace a možností užití far byla velmi rychle nasycena (rozmanitost nového funkčního využití není častá). Dále je brán v potaz nižší počet provedených rozhovorů (20 rozhovorů), které byly z větší části zaznamenány pouze v podobě písemných poznámek z důvodu neosvědčení používání diktafonu. Se zmíněnými limity bylo pracováno pomocí nastudování výsledků z již provedených výzkumů jednak u podobných objektů, jednak v odpovídajících lokalitách. Poznámky z rozhovorů byly přepisovány ihned po skončení setkání s respondenty.

Autorka se během oslovování obou diecézí setkala s velkou časovou zaneprázdněností potenciálních respondentů, což zkresluje získaná primární data z církevního pohledu.

Limitem terénního výzkumu mohlo být nejednotné ohodnocení fyzického stavu objektů, proto byly před finálním zařazením do jednotlivých kategorií kombinovány ostatní zdroje (Památkový katalog, turistické informační tabule, dostupnost obce, občanská vybavenost obce, stav okolních budov a památek, náhodné rozhovory s místními obyvateli, celkový dojem z obce).

4 Literární rešerše

4.1 Kulturní přístupy

Následující podkapitola představuje publikace vymezující široký pojem kultura a kulturní dědictví, dále je zaměřena na monografie týkající se kulturní politiky a je zakončena autory zabývajícími se památkovou péčí.

4.1.1 Vymezení kultury

Základní vhled vedoucí k utřídění širokého pohledu na kulturu poskytuje Soukup (2009). V knize *Základy kulturní antropologie* je vymezen vztah mezi kulturou a jejím pojetím v antropologii a návazných subdisciplínách. První oficiální definice kultury je přisuzována Tylorovi, který ji vnímá jako komplexní celek zahrnující znalost, víru, umění, práva a obyčeje. Soukup uvádí genezi přístupů autorů ke kultuře od Marca Tulia Cicera, jenž vnímal kulturu skrze aktivní pěstování ducha, ke kultuře Tylora až do současné doby, ve které je kultura formována do podoby výtvorů lidské činnosti, sociokulturních regulativů až po ideje a instituce organizující lidské chování (Artslexikon 2012).

Jednou z potřeb kultury je její ochrana a předávání odkazů budoucím generacím. Přístupy k ochraně kultury, kulturnímu dědictví a hmotnému kulturnímu dědictví jsou zakotveny již na mezinárodní úrovni v prohlášeních institucí zabývajících se kulturou, *UNESCO*. Stejně jako je tomu u konceptů antropologických, i zde je patrný vývoj přístupu k ochraně kulturního dědictví, který se od třicátých let 20. století zaměřoval na historické hledisko objektů až po současné vnímání objektů v kontextu jejich zasazení do lokality a jejich nehmotné složky ve spojení s lokální identitou.

4.1.2 Kulturní politika

V návaznosti na lokální identitu a vnímání kulturního dědictví obyvateli ČR představuje přehledová studie *Kultura v krajích České republiky* Patočkové et al. (2012). Autoři se věnují stránce legislativní (mezinárodní dokumenty i legislativa ČR), politické (přístupy na úrovni státní, krajské i obecní), ekonomické (investice do památek) i sociální (vnímání kultury občany ČR, jejich participace). Dále obsahuje kulturní specifika všech 14 krajů a propojuje je s výsledky výzkumu provedeného *Sociologickým ústavem AV ČR* (účast 2 710 respondentů, 2011). Důležitým zjištěním zejména pro praktickou část této práce je hodnotové vnímání kultury (kultura byla umístěna respondenty na šesté místo z osmi) a

kulturního dědictví obyvateli ČR, mezi které respondenti zařadili nejčastěji památky a památná místa. Stěžejním determinantem pro pozitivní přístup bylo autory určeno vzdělání respondentů a také to, pokud byli respondenti vedeni ke kultuře již v dětství (hra na hudební nástroj, návštěvy památek apod.).

Základní publikace věnující se kultuře vydává *Institut umění – divadelní ústav*. Jedná se o publikace, které se zaměřují nejen na živou kulturu, ale i neživou – konkrétně v oblasti kulturních a kreativních průmyslů. Zmínit je možné publikaci *Paradigmata moderní kulturní politiky*, která pod vedením Nekolného (2014), která se v jednotlivých kapitolách pojednává o kultuře a její roli ve společnosti, politice a ekonomice, tj. stěžejními pohledy na udržitelnost. Publikace obsahuje nejen filosofický přístup ke kultuře, ale také např. metody výpočtu ekonomických a sociálních dopadů kultury.

Publikace směřující do podceňované oblasti strategického managementu kultury *Hledání rovnováhy: 21 strategických dilemat v kulturní politice* autorů Matarassa a Landryho (2015) představuje dilemata, která jsou řešena v politice na národních úrovních. Dilemata vymezují krajní stanoviska, mezi kterými rozhodování o kulturní politice probíhá. Je na čtenáři, jaká rozhodnutí by v jednotlivých dilematech učinil, přičemž autoři zjednodušují rozhodování vytvořenými alternativními scénáři, avšak zároveň představují problematiku v širokém kontextu, což čtenáři ztěžuje rozhodnutí o jasném řešení.

Navazující publikace od autora O'Briena (2015) *Kulturní politika: Management, hodnota a modernita v kreativních průmyslech* uvádí kulturní hodnoty v kontextu kulturní politiky ve městech ve Velké Británii. Publikace popisuje cestu britské vlády směrem ke kultuře v posledních 30 letech, jež vedla k hospodárnosti, dokonalosti a zároveň dostupnosti. Dále se zabývá přístupy současného hojně diskutovaného tématu participace a rozhodování na samosprávné úrovni ve městech včetně diskuse nad veřejnou hodnotou kultury. Kniha představuje vhodné vodítko pro zavádění kulturních politik v ČR.

Kolektiv autorů organizace *Culture Matters* vydává pro města metodiky týkající se mapování kulturního zázemí měst (*Metodika mapování kulturně společenského zázemí města a jeho využití v územním plánování* 2018) či nastavení evaluačních ukazatelů kulturních organizací zřizovaných městy (*Metodika evaluace kulturních organizací zřizovaných městem* 2018). Cílem metodik je navést samosprávné orgány měst, jak zmapovat a změřit potenciály kultury ve městech a jak se zjištěními následně nakládat. Na metodiky navazují online kurzy, případné konzultace pro vedení měst (Raabová 2018, Škochová a Klápště 2018).

Kulturním a kreativním průmyslům v České republice se věnuje Žáková, hlavní řešitelka výzkumného projektu Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR, ze kterého vznikla série publikací, např. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR, II. svazek* (2015) obsahující mimo jiné kapitolu *Památky* (Kozák a Štolfová 2015). V té se autoři zabývají základním vymezením hmotného kulturního dědictví, pracují s ekonomickými daty a výkonnostními ukazateli památek v ČR (počty návštěvníků v památkových objektech), porovnávají zahraniční trendy se směřováním tuzemské památkové péče (např. zájem společnosti o památky), které je zakončeno analýzou silných (kulturní rozmanitost) a slabých stránek (např. nejasné majetkoprávní vztahy) s potřebami (např. fundraising). Závěr kapitoly udává návrhy typových projektů, např. spojení památek a sociálního podnikání.

4.1.3 Památková péče

Na přelomu 19. a 20. století byl pro počátek památkové péče zásadní postavou profesor Alois Riegl. V monografii zpracované *Moderní památková péče* Hlobilem (2003) definuje přístup hodnocení památek pomocí tzv. *uměleckého citění*. Památky mají takovou uměleckou hodnotu, které odpovídá naše umělecké citění, které je založené na současnosti nikoliv na minulosti.

Přehledové studie památkové péče Štulce (2010) a Horáčka (2015) představují vhodnou literaturu pro získání základního kontextu v tématu památek. Štulc (2010) ve stati *Úvod do studia památkové péče* uvádí genezi památkové péče od 19. století v evropském měřítku, 20. století již zaměřuje na české země, podrobněji jsou zpracovány kapitoly zabývající se dobou po druhé světové válce do roku 1989. Autor vysvětluje užívané přístupy památkové péče a dává je do kontextu doby, ve které byly prosazovány a užívány. Novější publikací, která uvádí nováčky v oboru památkové péče do souvislostí postavené na proměnlivosti času, prostoru a okolnostech, je *Úvod do památkové péče* autora Horáčka (2015). Teoretická část je hojně doplňována praktickými příklady v podobě fotografií s vysvětlivkami.

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči vytváří podmínky k zachování, zpřístupňování a vhodnému užívání kulturních památek. Cílem zákona je udržovat památky v takovém stavu, které podpoří rozvoj vědy, vzdělávání, formování tradic, vlastenectví a estetické vnímání společnosti. Zákon definuje předmět ochrany, zainteresované strany a jejich práva a povinnosti ve vztahu k památkám. Výklad zákona v názornější podobě *Příručky vlastníka kulturní památky: Kulturní památky a péče o ně* (2014) připravil pro

vlastníky památek Národní památkový ústav. Příručka informuje vlastníky památek o jejich právech a povinnostech (lhůty, sankce), dále na jaké instituce se mohou obracet i v případě potřeby konzultací apod.

4.2 Regionální rozvoj

Stěžejní literaturou týkající se problematiky regionálního rozvoje uvádí autoři Blažek a Uhlíř (2011). Publikace *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace* představuje čtenáři hlavní metodologické přístupy a ekonomické teorie, na které navazuje chronologický přehled teorií regionálního rozvoje. Každá teorie či koncept je zastoupena konkrétním představitelem (představiteli), cílem teorie či přístupem včetně kritiků. Závěrečná kapitola se soustřeďuje na současné trendy regionální politiky, do kterých spadá zaměření na lidské zdroje v lokalitách, které jsou pro zachování a rozvoj hmotného kulturního dědictví podstatné až stěžejní.

Využití lidských zdrojů je spojováno v regionálním rozvoji s pojmem sociální kapitál, který je spojován se dvěma hlavními představiteli Bourdieu (1986) v díle *The Forms of Capital* a Putnamem (1993) v knize *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Pohled autorů na sociální kapitál se odlišuje na úrovni přiřazení sociálního kapitálu k jednotlivci (Bourdieu) a ke kolektivu (Putnam). V kontextu kulturního dědictví je vybráno Putnamovo kolektivní pojetí, jelikož je provázané s regionálním rozvojem na základě vlastností sociální organizace, jež přispívá k výkonnosti společnosti a rozvoji lokalit.

V české odborné literatuře se věnuje sociálnímu kapitálu Šafr a Sedláčková (2006) v knize *Sociální kapitál: Koncepty, teorie a metody měření*. Přehledová publikace seznamuje čtenáře s teoretickým vymezením sociálního kapitálu, typologiemi a metodami měření a indikátory (počet neziskových organizací, počty komunitních projektů, podíl lidí v lokálních organizacích apod.). S výsledky měření sociálního kapitálu v ČR pomocí Putnamova indexu sociálního kapitálu seznamují např. výzkumy Pileček a Jančák (2010) v příspěvku *Je možné měřit sociální kapitál? Analýza uzemní diference okresů Česka*, ve kterém autoři upozorňují na složitost měření sociálního kapitálu a nutnosti přistupovat k výsledkům kriticky. Odborný článek Jančák et al. (2010) *Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: Analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných perifériích Česka* představuje výsledky dotazníkového šetření zaměřující se na angažovanost, důvěru a spokojenost s životem v obci. Šetření proběhlo ve 14 vnitřních i vnějších periferních území v ČR, kterého se účastnilo přes 4 tisíce respondentů. Autoři

porovnávají odpovědi respondentů s kvantitativními daty charakterizující daná území (velikost obce, hustota zalidnění apod.). Autoři vyhodnocují klíčový faktor ovlivňující sociální kapitál polohu obce a její populační velikost, od které se odvíjí finanční možnosti, dále vzdělanost obyvatel a korelaci s dosídleným a nedosídlenými územími.

Sociální kapitál je Kůsovou et al. (2017) zkoumán ve vztahu druhého bydlení v odborném příspěvku *Sociální sítě a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení*. Autoři vybrali pro výzkum rozdílné (ve smyslu jádro-periferie) oblasti, konkrétně lokalitu Českého Šternberku a část periferní oblasti okresu Bruntál. Výsledky ukazují, že uživatelé druhého bydlení utváří místní klima a ovlivňují i každodenní fungování obce včetně generování sociálního kapitálu. Ačkoliv výzkum neprokázal významnější konflikty mezi rekreanty a stálými obyvateli, oddělenost obou skupin byla zjevná. Vybrané lokality ukázaly, že spíše než poloha v národním měřítku, byla významná geografická oddělenost rekreačních lokalit od centra s obslužnými funkcemi. Autoři upozorňují na pozitivní dopady diverzity jedinců, jež může podporovat inovační potenciál lokalit a růst přemostujícího sociálního kapitálu.

Oživením lokalit (včetně kulturního dědictví) ve vztahu impulsu endogenního rozvoje venkovských obcí pomocí tzv. *neovenkovanství* se věnuje Hudečková (2000) v příspěvku *Globalita, ruralita a neovenkovanství*. Autorka poukazuje na nově příchozí obyvatele z větších měst, kteří se ve venkovských oblastech usazují a neuzavírají se ve svých domovech, naopak mají zájem o rozvoj celé lokality a jsou ochotni vložit vlastní úsilí.

Heřmanová a Patočka (2007) v knize *Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II* přibližují přístupy k formování sociálního prostoru a prostorových sociálních skupin na regionálních a nižších (lokálních) úrovních. Pozornost je věnována vnímání prostoru místními obyvateli (mentální mapy), krajině, sousedství, *genius loci* a vymezení regionu. Publikace propojuje teoretickou část s výzkumem historicko-geografického vymezení kulturně odlišných území Plzeňského kraje. Předem definované ukazatele charakterizující regionální identitu (religiozita, rodáctví, výsledky voleb apod.) jsou inspirující pro výzkum autorky.

4.3 Geografické přístupy

Geografickým prostorem ve spojení s lidmi se zabývá publikace *Kulturní regiony a geografie kultury* od Heřmanové et al. (2009). Publikace představuje interdisciplinární propojení geografie, kulturologie, kulturní antropologie, historie, etnografie, sociologie a

politologie. Do středu zmíněného interdisciplinárního propojení umísťuje hmotné kulturní dědictví. Čtenář má možnost na památky nazírat z celistvého pohledu, což podporuje jejich udržitelnost do budoucnosti. Autoři propojují kulturní dědictví s regionálními hledisky České republiky.

Teoretický základ tvorby regionu uvádí Paasi (1986) v příspěvku *The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity*. Definiuje celkem čtyři stádia vzniku regionu, během kterých se region vymezuje nejen prostorově, institucionálně a administrativně, ale i v rámci sociokulturní povahy (symboly, regionální identitou apod.) včetně ztotožnění se obyvatel s regionem, jež jej obývají. Paasiho teoretický koncept se v rámci regionů ČR objevuje ve výzkumech Chromého (2003), Šifty a Chromého (2014) či Fialové a Vágnera (2012).

Šifta a Chromý (2014) v odborném článku *Symbols a identita regionu: analýza vnímání přírodních symbolů oblastí s intenzivně přeměněnou krajinou v Česku* sledují vliv přírodního dědictví na formování regionální identity v oblastech Karlovarska, Ústecka a Liberecka. Z výzkumu vyplývá, že výrazným faktorem je pro obyvatele krajinný reliéf s nejvýraznějšími přírodními symboly.

Chromý (2003) v příspěvku *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů* upozorňuje, že žádná regionální identita nemůže být formována pouze na ekonomickém základě, ani základě třídní sociální struktury. V úvahu je třeba brát kulturně-historickou dimenzi. Autor dále aplikuje Paasiho vývojová stádia tvorby regionů v návaznosti na regionální identitu na území ČR. Pro potřeby práce je významná zmínka regionu se ztracenou identitou, která se týká oblastí autorky terénního výzkumů. Ztráta nositelů regionální identity a přerušení vztahu k tamnímu kulturnímu dědictví je důležitou složkou k porozumění stavu památkového fondu a přístupu současných obyvatel, jež území trvale obývají.

Fialová a Vágner (2012) v kapitole *Regionální identita obyvatel a rekreantů v periferních oblastech Česka* zkoumají rozdíly mezi názory na vytváření a vnímání regionální identity rezidentů a rekreantů (uživatelé a vlastníci objektů druhého bydlení). Výzkum ukázal, že rekreanti přispívají k formování regionální identity, angažují se ve veřejném životě a tvoří *image* čili identitu regionu. Takový přístup je podstatný k rozvoji kulturního dědictví zejména v oblastech se ztracenou identitou (Chromý 2003: 172).

Delín a Pospěch (2016) propojují v příspěvku *Komodifikace venkova a utváření identity regionu* identitu regionu sloužící k ekonomizaci lokality s regionální identitou.

Zkoumají rozdílnost mezi uměle vytvořenou složkou regionu (identita regionu) a vnímáním regionu místními obyvateli (regionální identita). Autoři upozorňují, že v rámci ekonomizace regionu může dojít k tak výrazné rozdílnosti mezi výše uvedenými pojmy, která způsobí ztrátu autenticity či přirozené identity regionu. Toto zjištění je významné pro využití kulturního dědictví v cestovním ruchu.

Pro porozumění souvislostí vedoucí k ekonomizaci kulturního dědictví pojednává publikace *Lokální a regionální kultura v ČR* autorů Patočky a Heřmanové (2008). Autoři úžeji propojují na lokálních úrovních kulturní statky s ekonomikou a přibližují porozumění památek v kontextu místních aktérů a krajiny. Autoři se dále soustředí na lokální kulturu v propojení s lokálními aktéry z pohledu ekonomizace i sociální stránky (vnímání památek, mentální mapy apod.). Stejně jako ve výše zmíněné publikaci je ve spojení s místními aktéry dán důraz na vymezení regionu a regionální identitu.

4.4 Ekonomické přístupy

Publikace *Ekonomika kultury* autorů Dostála a Kislingerové (2012) podává rady týkající se podnikatelských nástrojů v odvětví nejen hmotného kulturního dědictví, ale také kreativních průmyslů. Vlastníci památek mohou získat povědomí o obecných pravidlech marketingu a fundraisingu, jejichž správné nastavení podporuje udržitelnost objektů.

Přehledovou studii *Hodnota a cena: dvojí povaha kulturních statků* v souvislostech ekonomie zpracovala Mašínová (2013). Autorka popisuje vývoj vztahu mezi ekonomikou a kulturou od 18. století do současnosti, vyhodnocuje aktuální přístupy a možnosti měření kulturní hodnoty.

Ze zahraničních autorů se vymezením ekonomické hodnoty kulturních statků a dopady kulturní politiky ve spojení s rozvojem lidské společnosti zabývá např. Holden. Jeho angažovanost v propojení ekonomie s kulturou dokládají publikace *Cultural Value and the Crisis of Legitimacy* (2006) a *Capturing Cultural Value* (2004). V publikacích vymezuje kulturní hodnotu na tržní a netržní, od kterých odvozuje možné způsoby výpočtu.

Osud kulturních statků je v rukou politického rozhodování, které pokládá za nejdůležitější ukazatele vlivu kultury právě dopad na národní ekonomiku i vyčíslení její hodnoty. Nejcitovanějším zdrojem pro začátky výpočtů ekonomických dopadů je autor Myerscough (1988). Jeho studie *The Economic Importance of the Arts in Britain* sledovala v osmdesátých letech 20. století návratnost nákladných investic britské vlády do kultury. Autorovy propočty návratnost prokázaly.

V současné době se měřením ekonomických dopadů kultury a hmotného kulturního dědictví zabývají např. Greffe (2004) či Raabová (2013). Greffe (2004) předkládá v příspěvku *Is heritage an asset or a liability?* pozitivní¹² dopady na zaměstnanost. Raabová v publikacích (Raabová 2012, 2013) analyzuje ekonomické dopady kulturních akcí, např. Pražské Quadriennale 2011, MHF Český Krumlov 2011 či festival Pražské jaro 2011.

Pro osoby zainteresované v kulturním dění, kteří mají zájem o měření ekonomických dopadů u velkých akcí navázaných na cestovní ruch přímo v místě, mohou využít Raabové *Certifikovanou metodiku pro výpočet ekonomických dopadů kulturních organizací* (2013), která je volně dostupná na webových stránkách Institutu umění. Zájemci mohou případně využít i online aplikace, která po zadání základních dat dopady spočítá (viz <http://kulkal.cz/>). Další možnosti pro aktéry pohybujících se v kultuře otvírá autorka rozdílně náročné techniky výpočtů (od srovnávací metody až po input a output analýzu) v odborných publikacích, z loňského roku může být zmíněna kapitola *Metody měření ekonomických dopadů kultury* publikace *Paradigmata moderní kulturní politiky* (Raabová in Nekolný et al. 2014), či *Multiplikační efekty kulturních odvětví v české ekonomice* (Raabová 2010).

Odborníky jsou sledovány nejen dopady ekonomické, ale také sociální. Průlomová studie, která kvantifikovala pozitivní sociální dopady v kultuře, byla vydána organizací *Comedia (The Social Impact of the Arts 1993)*. Na tuto studii navázal Matarasso. V roce 1997 vydal studii s názvem *Use or Ornament? The Social Impact of Participation in Arts Programmes*. V té vytvořil metodický rámec pro ohodnocení sociálních dopadů, pomocí kterého převedl do čísel uměleckou kvalitu, kvalitu života či efekty měnící život jedince na základě působení umění.

Metodika prošla odbornou kritikou, např. Selwood (2002: 77–80) o analýzách kulturního sektoru tvrdí, že převod dopadů do čísel nám sice podají informace o sektoru, ale jejich prostřednictvím již nelze porozumět hodnotě, který tento sektor přináší. Autorky Belfiore (2002: 98–101) a Merli (2002: 107–118) zpochybňovaly zejména výzkumné techniky, které Matarasso používal (subjektivní a návodné otázky na prokázání pozitivního dopadu kultury na společnost).

Pro inspiraci zpracovaných postupů mohou posloužit zahraniční autoři Belfiore a Bennett (2007) shrnující ve svém příspěvku tříletý projekt sociálních dopadů v umění.

¹² Výsledky výzkumného projektu ve Francii názorně ukazují obsazení pracovních míst přímo v oboru kultury na téměř 44 tisíc lidí, další pracovní místa přidružená k oboru ve výši 43 tisíc a na ně navazující až 270 tisíc (Greffe 2004: 302–304).

V ČR je měření sociálních dopadů zatím využíváno jen velmi zřídka. Mezi modelové projekty označují Tomanová a Kašpárek v kapitole *Sociální dopady kultury a umění* (in Nekolný 2014) komunitní akce *Zažít město jinak*, který se během pár let díky svým pozitivním výsledkům rozrostl po celé Praze i do dalších měst (např. Brno, Pardubice, České Budějovice).

5 Teoretická část

Následující podkapitoly teoretické části vymezují teorie a koncepty vztahující se k cíli disertační práce. Jedná se o pohledy propojující kulturu s regionálním rozvojem, kulturní geografii a ekonomii. V každé oblasti je přiblížen historický vývoj, současnost a vztah ke kultuře, či přímo hmotnému kulturnímu dědictví.

5.1 Kulturní perspektiva

Následující podkapitola se týká vymezení kultury a kulturního dědictví, následuje vývoj památkové péče v České republice. Závěr je věnován farním objektům.

5.1.1 Definice pojmu kultura a kulturní dědictví

Kultura je důsledkem své šire považována za jeden z nejsložitějších pojmů k definování. Kořen slova pochází z latinského „colere“, což znamená kultivování, obydlování, vzývání a ochranu. Mezi prvními, kdo termín kultura použil, bývá uváděn Marcus Tullius Cicero, který jej zasadil do významu aktivního pěstování ducha a nasměroval kulturu do oblasti lidské vzdělanosti. Řecká filosofie chápala kulturu jako aktivitu a v tomto byla přejata následnými představiteli evropské filosofie. Antropologové v 19. století chápali kulturu jako hlavní atribut člověka. Edward Burnett Tylor (Tylor 1871 in Soukup 2009: 27) ve svém díle *Primitivní kultura* představil oficiálně první širokou antropologickou definici kultury, *kultura neboli civilizace, chápaná ve svém nejširším etnografickém významu, je komplexní celek, který zahrnuje znalosti, víru, umění, mravy, právo, obyčeje a všechny další schopnosti a zvyky osvojení člověkem jako členem společnosti.* (Soukup 2009: 25–29)

Pro potřeby vymezení kultury ve směru kulturního dědictví definuje Zemánek (2005: 77) kulturu jako *historicky přenášený soubor osvojených zvyků a materiálních tradic určité sociální skupiny, který doplňuje instinktivní lidské chování a zahrnuje myšlení, řeč, konání, instituce a artefakty*¹³. Na této definici jsou znatelné různé formy podoby kultury, a to *výtvorů lidské činnosti/práce* (artefakty); podoby *sociokulturních regulativů* (norem, hodnot, kulturních vzorů); *idejí* či *institucí organizujících lidské chování* (Artslexikon 2012). Všeobecná deklarace UNESCO (2001) uvádí, že *kultura musí být uvažována jako soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, a že zahrnuje vedle umění a písemnictví také způsoby*

¹³ Artefakt je materiální předmět zhotovený nebo modifikovatelný lidskou činností v souladu s normami určité kultury (Zemánek 2005: 77).

života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení, a že kultura se nachází v centru soudobé diskuse o identitě, sociální soudržnosti a rozvoji ekonomiky založené na věděni.

Co do pojmu kulturní dědictví se neseťkáváme s jednotnou univerzální definicí. Soukup (1993: 92) např. uvádí kulturní dědictví jako *soubor kulturních prvků, tj. artefaktů, sociokulturních regulativů (zejména hodnot, norem a kulturních vzorců) a idejí, jež jsou jako trvalé kolektivní vlastnictví a všeobecně sdílený výsledek materiální a duchovní činnosti členů určitého společenství lidí předávány následujícím pokolením jako specifický typ dědictví*. Kumulativním, ale i selektivním a diferencovaným přenášením kulturních prvků z generace na generaci je zajišťována kulturní kontinuita lidské společnosti, jež souvisí s lidskou schopností předávat znalosti a dovednosti pomocí znakových systémů, resp. symbolů. Podstatou zmíněné definice je časové hledisko, jež propojuje historii se současným žitým světem a dále přístupem k ochraně a uchování pro budoucí generace. Jak je vidno, pojem kulturní dědictví je nesmírně široký. Proto jej lze kategorizovat dle významů (Artslexikon 2012):

- kultivačního, jež umožňuje rozvoj člověka v rovině rozumové i emocionální
- identifikačního, který reflektuje specifický a nezaměnitelný ráz daného prostředí
- integračního, jež pomáhá začleňovat jedince do pospolitosti
- reprezentačního, který prokazuje přínos dané pospolitosti globálnímu kulturnímu prostředí
- ekonomického, kulturní dědictví je zdrojem příjmů pomocí cestovního ruchu

Pro ekonomický význam (a následné financování) je důležité zařazení kulturního dědictví v dokumentu *Ekonomika kultury v Evropě* (2006). Tento dokument člení kulturu na odvětví tradiční, kulturní průmysly a kreativní průmysly. Kulturní dědictví spadá pod kulturu tradiční, tedy neprůmyslovou oblast (divadlo, tanec, pamětihodnosti apod.). Tato oblast je spotřebováána v konkrétních lokalitách, což posiluje tvorbu hodnot, lokální uvědomění a uchování tradic. Jejím rysem je také to, že není určena masové spotřebě a hromadnému šíření (Ekonomika kultury v Evropě 2006: 3–4).

Samotné chápání pojmu kulturní dědictví však prošlo určitým vývojem. V chartách byly pod pojem kulturní dědictví nejprve zahrnuty pouze hmotné památky, které byly hodnoceny na základě historického významu (The Athens Charter 1931). Později se v definicích začal objevovat důraz na propojení historických objektů a hodnot odkazující na historii, se kterou

současná společnost identifikuje (The Venice Charter 1964). V Chartě UNESCO z roku 1972 již hovoříme nejen o ochraně kulturního, ale i přírodního dědictví (Unesco Convention on the protection of world, cultural and natural heritage 1972). V dalších dokumentech se do ochrany kulturního dědictví přidává ochrana městských a venkovských komplexů. V Burra Charter (1981) se objevuje krom ochrany hmotných objektů také potřeba ochrany nehmotného kulturního dědictví. Tato myšlenka je postupně rozpracována až do úmluvy z roku 2003 s důrazem na ochranu nehmotných odkazů zachovávající identitu (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003).

Ve výše uvedeném vývoji chápání kulturního dědictví se dostáváme k dalšímu členění, a to na složku hmotnou a nehmotnou, které nemají mezi sebou striktně vymezenou hranici. Heřmanová (2009b: 185) poukazuje, že složky hmotného kulturního dědictví (architektonické celky, památky apod.) nelze přímo oddělit od nehmotného (tradice, rituály, znalosti, zkušenosti apod.). Samotná hmotná materiální kultura bez souvislostí kultury nemateriální postrádá svůj hlavní význam a smysl. To potvrzuje i Zemánek (2005: 78), který udává, že *často prakticky nelze oddělit hmotnou část daného kulturního jevu od části nehmotné. Většina lidových zvyků je neodmyslitelně spojena s určitými předměty. Ryze nemateriálních, neviditelných složek kultury proto není mnoho. Jedná se vesměs o ústně předávané dědictví (pohádky, pověsti...), specifické chování a názory předávané výchovou (sociální normy, náboženství...).* Čistě materiální složka kultury dle Zemánka (2005: 78) neexistuje, a totiž *odpojíme-li určitý artefakt od jeho kulturních souvislostí, zůstane z něj nepříliš užitečný předmět nejasného významu. I natolik hmotný projev místní kultury, jakým je např. lidová architektura, by nevznikla bez tradičních zvyklostí generačně předávaných, bez duchovních (tedy nehmotných) vlivů doby a místa.*

Dostál a Kislingerová (2012: 108) navazují ekonomickým pohledem na výše uvedená tvrzení a hmotné kulturní dědictví pojí s těmito znaky:

- nenahraditelnost (v čase a prostoru)
- heterogenost (každý objekt je unikát)
- hodnotová pozitivita (zájem zachování objektů i do budoucna)
- nulová existenční hodnota (tzn. objekty jsou navázány na člověka, a tím vytváří svou hodnotu)

V těchto znacích je zřetelné vymezení kulturních statků a nutného odlišeného přístupu k hodnotám kulturních statků.

Ekonom Holden (2004: 35) kategorizoval hodnotu kulturního dědictví z antropologického pohledu na:

- historickou hodnotu navazující na vztah s minulostí a jejích konkrétních hlediscích
- sociální hodnotu, místa a věci mohou propojovat jednotlivce a posilovat jejich pocity vzájemné jednoty a identity
- symbolickou hodnotu v uchovaném významu
- estetickou hodnotu, jejíž hodnocení je problematické (určení, co je krásné, a pravomoci rozhodování)
- duchovní hodnotu vycházející z náboženství a víry

Ekonomové jsou si těchto kulturních hodnot vědomi a považují je za důležité determinant ekonomické hodnoty. Problematice vyjádření ekonomické hodnoty kulturních statků se podrobně věnuje podkapitola 5.5.2 *Ekonomická hodnota kulturních statků*.

5.1.2 Vývoj památkové péče v ČR

Jednotlivé proměny principů ochrany památek mají základ v rozličných metodách a přístupech vycházejících z historicko-filosofického hlediska. V průběhu času do těchto hledisek začala zasahovat i zpolitizovaná vládnoucí ideologie, která zachovala v současné době kulturní dědictví v rozporuplném stavu, tzn. od precizně zachovalých až po zchátralé objekty. Pro současnou práci a využití hmotné kulturního dědictví je důležité připomenout, z jakých principů její pojetí památkové péče vychází.

Památková péče se v českých zemích začala rozvíjet od 19. století. Zprvu se týkala pouze odborníků na filosofické rovině, později pronikly její koncepty do legislativní a institucionální podoby. Jejich proměny a historické události jsou zásadní pro současný stav a vnímání hmotného kulturního dědictví v ČR. Rozšířený zájem o památkovou péči lze datovat do poloviny 19. století, ve kterém začal být vydáván časopis *Památky archeologické a místopisné*. Šéfredaktor Karel Václav Zap hned v prvním čísle rozděluje památky na čistě historické a ty, které slouží našim potřebám. Tím osvětluje odlišný vztah k památkám. Čistě historické památky netouží opravovat či obnovovat, nicméně naší snahou má být zabránění jejich zboření. Toto tvrzení je možné považovat za počátek konzervační metody, kterou později prosazovala vídeňská škola v zastoupení Aloise Riegla. Naopak věda a umění musí

ustoupit těm památkám, které slouží naším potřebám, jelikož prvotní zájem je uspokojení našich potřeb i za cenu ztráty umělecké hodnoty (Zap 1854: 7).

Ve druhé polovině 19. století dochází ke střetu dvou proudů, purismu¹⁴ a konzervace. Představitel vídeňské školy Alois Riegl ve svých teoriích zastává proud konzervace. Po filosofické stránce vyjadřuje ve svých dílech hodnotu památky nejen po linii historické a umělecké, nýbrž přidává třetí rovinu, a to hodnotu stáří. Tvrdí, že památka prochází v čase určitým cyklem od vzniku až po zánik památky jako takové, kterou nahradí památka další. Byl proti restaurování památek, jelikož jakýkoliv vývoj na památce musí být rozpoznatelný následujícími generacemi. Postupnými přestavbami (včetně výměny materiálů) tak památka zanikne, jelikož je nahrazena jiným objektem (Riegl 2003: 31–39).

S tímto tvrzením nesouhlasí Líbal (1997: 8), který zastává názor, že památka během např. pouhé výměny materiálů nezaniká, jelikož nepřichází o svojí duši. Právě duše tvoří památku památkou.

Žák Riegla Max Dvořák sice podporuje teorii konzervace, nicméně s hodnotou stáří zcela nesouhlasí. Dvořák (2004: 17–31) vyzdvihuje lokální a historickou osobitost památek, kterou nelze striktně korigovat podle nějakých pravidel. Tyto hodnoty nesouvisí jen s památkou jako takovou, ale i jejím okolím. Tato myšlenka se řadí mezi první impulzy ochrany okolí památek, díky kterému následně vznikly doposud vyhlášené památkové rezervace a zóny.

V období první republiky dochází ke střetu analytické a syntetické metody ochrany památek. Wagner, stoupenec syntetické metody, ve svém spisu *Umělecké dílo v minulosti a jeho ochrana* zastával názor, že památka je hodnotná jako umělecké dílo pouze jako celek. Bazírování na jednotlivých konzervacích detailů z různých období způsobuje roztržitost a znehodnocení celku, což naopak podporuje metoda analytická (zastávce Zdeněk Wirth). Štulc přibližuje objekty spravované analytickou metodou jako *vzorkovnice vlastního vývoje*. Památková péče zcela vyhraněná ani jednou metodou nebyla a využívala tzv. metodického pluralismu (Štulc 2010: 12–16). Zásadní zlom vývoje památkové péče nastává po druhé světové válce a politickém vývoji v Československu.

V době komunistického znárodnování nabyt stát ohromné množství majetku, které bylo třeba zaevidovat a kategorizovat. Třídění probíhalo podle pravidel stáří, vzácností kompozice, dekorace a technickým zpracováním a zachovalostí. Nicméně celkový přístup k

¹⁴ Purismus znamená snahu navrátit objekt do původního stavu vzniku a očistit jej od mladších zásahů, tzn. odvrácení se od hodnot, které současný dochovaný objekt představuje, kvůli slohové čistotě v době vzniku.

památkám jako takovým byl hodnocen striktně podle historického hlediska (analytická metoda) (Uhlíková 2004: 23, 36, 63). Podle Ulbrichové na umělecké hodnoty nebyl brán velký důraz kvůli ideologii a dřívějšímu propojení českých zemí se západní Evropou (Ulbrichová 2002: 191).

Po roce 1958 je chápání památek již legislativně ustanoveno v prvním zákoně o kulturních památkách č. 22/1958 Sb. Zákon zaručoval ochranu všem památkám nesoucí znaky památek, dokonce i těm nevyhlášeným Štulc (2010: 18). tento zákon hodnotí jako jasnozřivý dokument, nejen že chránil i nevyhlášené památky, ale chránil i památkové celky v podobě památkových rezervací. Ač zákon zaručoval ochranu a podporu všem objektům nesoucí znaky památek, po ekonomické stránce byl tento závazek nesplnitelný. Navíc Československo bylo oproti ostatním socialistickým zemím nadprůměrně památkové bohaté.

Krejčů (2013: 30) pracuje se třemi kategoriemi rozdělených památek v období normalizace na základě *Koncepce rozvoje státní památkové péče* z roku 1973. Do první kategorie památek patřily ty, které měly jistotu svého památkového zachování. Druhá kategorie již takovou jistotu neměla. Většinou byla transformována pro účely rekreační, zdravotnické či hospodářské. Třetí kategorie byla určena k zániku, čímž se zmíněný památkový převis snížil. Kalasová a Hepner (1976: 9–10) doplňují, že pečlivě vybrané památky první kategorie vhodně naplňovaly volnočasové aktivity obyvatel, které mohly být státem snadno kontrolovány. Na tomto principu vznikl i nový zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, který v dělení třech kategorií pokračoval. Štulc (2010: 20) zdůrazňuje, že na rozdíl od prvního zákona, kde byly chráněné i nezapsané památky, nový zákon již pracoval jen s památkami prohlášenými. Na druhou stranu připojuje k památkovým rezervacím ještě památkové zóny, které pomáhají chránit sídla i krajinu.

Dobu po pádu totality líčí Štulc (2010: 21–22) ve znamení liberalismu a převodu památek do soukromých rukou, které následné úpravy ne vždy přizpůsobily doporučením institucím památkové péče. Restrukturalizace, odborný, a zvláště osobitější přístup Národního památkového ústavu postupně přiblížil spolupráci a skloubil přístup ochrany, zachování a zároveň přístupnou modernizaci památkově chráněných objektů.

Ačkoliv existuje jasné vymezení kulturní památky v zákoně, hranice určení, co je a není kulturní památka, je závislá na subjektivním ohodnocení posuzovatele. Proto jsou v dnešní době vysoké nároky na jejich vzdělání, tvůrčí a etické schopnosti. Co do přístupu metod uchování a obnov památek neexistuje jednotný striktní přístup, ba naopak. Jako je každý objekt originál, tak je k němu i individuálně přistupováno (Štulc 2010: 22).

Kulturní památky chráněné zákonem jsou zapsány do Ústředního seznamu kulturních památek čítající v současné době přes 40 tisíc objektů. Ve srovnání s evropskými zeměmi můžeme nalézt odlišné přístupy. Ve Švýcarsku je oficiální státní ochrana minimální (2,5 tisíce zapsaných památek), jelikož hodnotový koncept zachovávající památky je sdílen veřejností a není nutná institucionální ochrana, aby byla památka a její prostředí zachováno. Taktéž ve Francii¹⁵ je památková péče veřejně přijímaným a vítaným tématem. Památky jsou včleněny do kontextu krajiny a zároveň nadřazeny urbanizačním zájmům (Pek 2007: 49–52). Dobrou praxí může být Nizozemí, které do svých strategií včetně právního ukotvení posouvá vnímání památek od ochrany jednotlivých budov ke komplexnímu pohledu s přímým propojením, podobně jako ve Francii, na územní plánování. Tento posun změnil nizozemské předpisy ochrany památek až po systém financování a otevřel nové možnosti uzavírání partnerství (Janssen 2014: 627–628). Přístup k památkám ve Velké Británii je založen na tradici a silných občanských iniciativách, což dokládá i motto, kterým jsou památky řízeny, *udělejme naši minulost naší budoucností*. I když seznam památek čítá ve Velké Británii přes 370 tisíc objektů (The National Heritage List for England 2015), na památky je nahlíženo komplexně z historického vnímání, lokality a z pohledu současnosti, ve které lidé chtějí žít. Na kulturní sektor je také nahlíženo jako na produktivní a ziskový, z čehož plyne významná podpora nejen z veřejných zdrojů, ale také ze soukromého sektoru. S památkami je zacházeno v kontextu celého urbanizovaného celku, z regionální a lokální úrovně a zapojeni jsou nejen odborníci z oblasti kultury, ale také lidé s manažerskými dovednostmi a místní komunity (Kozák a Štolfová 2015: 171).

Jak již bylo uvedeno výše, na území České republiky se podle evidence Ústředního seznamu kulturních památek nachází přes 40 tisíc zapsaných objektů, z toho 12 památek s mezinárodním statusem (pod ochranou UNESCO), více jak 300 národních kulturních památek, přes 100 památkových rezervací a téměř 500 památkových zón (Památkový katalog 2015). Památková péče v ČR je speciálním odborem spadající pod Ministerstvo kultury ČR a je řízena se zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči a jeho aktualizacemi. Pro konkrétní období jsou vytvářeny koncepce, aktuálním řídicím dokumentem je *Koncepce památkové péče na léta 2017–2020* (2016). Mezi prioritní cíle na toto období patří kontinuální pokračování v cílech vytyčených koncepcí z předchozího období. Jedná se o propojenost a otevřenost památkové péče k široké veřejnosti a zlepšení

¹⁵ Ochrana památek se dělí do dvou skupin, a to na ochranu exkluzivní, co které spadá cca 14 tisíc objektů, a na širší s malou ochranou, co které spadá cca 27 tisíc objektů (Pek 2007: 50).

srozumitelnosti a přehlednosti ohledně ochrany památek, dále posílení vymahatelnosti práva ve věci ochrany hmotného kulturního dědictví. Vymahatelnost práva je klíčová, jelikož ohrožený technický stav není vždy dán tím, že na záchranu dané památky nejsou finanční prostředky, ale souvisí s nejasnými majetkoprávními vztahy k příslušným objektům (konkrétní příklad je objekt nádražní Vyšehrad v Praze). V koncepci stránka edukační a osvětová ani pro současné období nezůstává stranou. Koncepci naopak chybí větší důraz na samostatné památky v urbanistickém celku, tak jak je tomu ve zmíněných zahraničních případech. Stejně je tomu v případě Slovenska, kde je, stejně jako v ČR, na hmotné kulturní dědictví nahlíženo zejména z úhlu památkové ochrany (nikoliv z vývojové perspektivy). Památka je statickým odtrženým od lokality (kromě památkových rezervací a zón). Jak bylo zmíněno výše, zahraniční tendence jsou od tohoto statického pohledu na hmotné kulturní dědictví na ústupu a vyvíjí se směrem ke vnímání památky jako faktoru místního rozvoje, tzn. v širším komplexním pohledu (Kalamarová et al. 2015: 916–918). Proměna v ČR začíná ve významných, lidnatých a finančně zajištěných regionálních městech – Plzeň, Brno, Olomouc, Pardubice, Jihlava a postupně i Praha.

Ministerstvo kultury dále zřizuje příspěvkovou organizaci Národní památkový ústav, který v oblasti památek pracuje na odborné a výzkumné bázi. Zpracovává odborné metodické podklady státní památkové péče, mapuje a hodnotí kulturní památkové dědictví, spravuje Ústřední seznam kulturních památek a poskytuje odbornou pomoc v péči o kulturní památky pomocí odborných pracovišť, která jsou umístěna v každém kraji. Role je vůči odboru památkové péče pouze v rovině poradní. Národní památkový ústav podporuje vzdělávací a popularizační aktivity, ve kterých propojuje památky s veřejností, a to jak v podobě edukační, tak i ekonomické v rámci cestovního ruchu. Z edukačních projektů pořádaných Národním památkovým ústavem je možné zmínit čtyřletý projekt *Památky nás baví*, který je zaměřen na dětské návštěvníky a probíhá v kulturních památkách pod správou Národního památkového ústavu. V oblasti vysokoškolského vzdělání jsou témata péče o památky, jejich obnova, financování a související správa řešena nejednotně a napříč obory. Tuto situaci reflektoval Národní památkový ústav otevřením pravidelných kurzů pro své zaměstnance i zájemce z řad veřejnosti (Kozák a Štolfová 2015: 158).

5.1.3 Fary se statusem kulturní památky

Změna funkce u památkově chráněných budov závisí na typu objektu, u kterého má dojít ke konverzi. Na příklad obnova sakrálních staveb je citlivější než obnova jiného druhu památkově chráněné stavby. Náboženské stavby jsou důležitým prvkem pro místní identitu,

jsou také dominantou a symbolem místa. Většinou jsou umístěny ve středu města či obce, na vyvýšeném místě a modelují panorama okolí. Fary jsou stavbami profánními, které společně se sakrálními stavbami (kostely) mohou spoludotvářet výše popsanou identitu lokality.

V diskusi nad změnou funkce farních objektů je důležité definovat funkci původní. Fary jsou objekty, jež jsou nejčastěji součástí souboru sakrálních budov v obci či městě. Jejich původní funkce kombinovala obydlí faráře (či administrátora) s úředním sídlem farnosti. Fary byly situovány v blízkosti kostela, současně jejich okolí bylo doplňováno hospodářskými budovami (např. stodoly, stáje). Fary plnily úlohu sociální (byly zde domlouvány sňatky, křtiny či pohřby), zároveň byly centrem vzdělanosti (farář či administrátor patřil v obci k nejvzdělanější osobě) a správního systému (např. vedení matriky obyvatelstva, jež využil státní aparát během osvícenství) (Górecki 1996: 12–18, 79–90).

Architektonický otisk téměř každé fary umístěné v příloze 4 je shodný; v období baroka byla postavena nově, nebo nahradila původní objekt a její současná podoba je barokní. Tento vývoj je typický i pro kostely, ke kterým sledované fary přináležejí, tj. původně románský či gotický kostel byl zbarokizován, zvětšen a často k němu byla přistavěna nebo navýšena věž.

Oproti renesanci, která se podepsala spíše na úpravě kostelních interiérů, se národním církevním slohem stalo baroko¹⁶. Termín pro sloh baroka byl odborně a s pozitivním vyzněním zařazen až v roce 1880. Ideou baroka bylo propojení světského života a víry. Věřící měl být vtažen do nebeských záležitostí a vnímat nekonečnou mystiku *Boží existence*. Z architektonického pohledu bylo baroko výraznou změnou oproti gotice, která preferovala svatostánky umisťovat na dominantních místech, která by demonstrovala odstup víry od běžného života. Baroko šlo odlišnou cestou, filosoficky směřovalo do propojení každodennosti společnosti a víry. Pro urbanismus to znamenalo projektování církevních staveb do okolního prostředí (ulice, náves, samota) tak, aby s ním přirozeně splynuly. Jelikož se baroko objevuje v českých zemích v období rekatolizace a výrazného posílení římskokatolické církve, dochází k výraznému nárůstu zcela nových církevních objektů, či podstatným a komplexním rekonstrukcím starších objektů. Finanční stránka je zajištěna posíleným vlivem církve a „soukromého“ sektoru, tedy dobovými elitami, které na finanční podpoře stavěly svůj vliv (Vondrušková a Vondruška 2014: 52–55).

¹⁶ Pojem vychází z portugalského výrazu pro nepravidelné perly zvané barocco.

Raně barokní obnova kostelů a jejich nová výstavba započala po skončení třicetileté války ve druhé polovině 17. století. Jelikož v českém protestantském prostředí se nenacházeli stavitelé, kteří by participovali na výstavbě katolických církevních staveb, byli pozváni architekti z Itálie. Mezi nejvýznamnější té doby se zařadili Carlo Lurago¹⁷ a Francesco Carrati¹⁸. Nejfrekventovanější dva typy, které byly v českých zemích stavěny, vycházely z předlohy jezuitského řádového kostelu v Římě zasvěcenému Jménu Ježíš¹⁹ (kostel Il Gesù), dále z prostředí kapucínského řádu²⁰ (na pohled prostší stavba oproti prvnímu typu). Poutní kostely byly stavěny na místech spojených se zázraky, nejčastěji nad prameny se *zázračnou mocí*. Při výběru umístění stavby bylo podmínkou, aby ke kostelu vedlo dlouhé schodiště nejčastěji doprovázené kapličkami a božími muky. Vzhledem k podmínce zázračných pramenů a dlouhému schodišti byly poutní kostely stavěny na kopci. Ve vrcholném baroku čeští stavitelé chrámů s větším citem zasazovali stavby do okolní krajiny, což přeneslo baroko do venkovské lidové kultury. Mezi přední stavitele se řadí Giovanni Battista Alliprandi,²¹ Jan Blažej Santini-Aichel²², Kryštof Dientzenhofer²³ a jeho syn Kilián Ignác Dientzenhofer²⁴ a Anselmo Lurago²⁵. Zlatý věk stavebního rozkvětu církevních staveb končí v polovině 18. století, a to ze dvou hlavních důvodů – nastoupil nový architektonický sloh (rokoko) a církve oslabila svou pozici směrem k panovníkům, což výrazně snížilo finanční podporu, které se těšila v předchozím období (Vondrušková a Vondruška 2014: 56).

Je zřejmé, že katolictví pro rozvoj barokní kultury v Čechách sehrál nezastupitelnou roli. Nová katolická inteligence vyplnila prostor, který zůstal prázdný po odchodu protestantské intelektuální elity do pobělohorského exilu. Nově byla uzpůsobena vlastní historická koncepce, která stavěla na původu katolické víry v zemi. Historismus se stal charakteristickým pro celou českou barokní kulturu. Vlnas (2015: 29) hovoří o paradoxu, ve kterém *cizí, ba nepřátelský sloh, vnesený do země jako výraz triumfu na kopích vítězné*

¹⁷ Stavitel pražského Klementina a jiných residencí, např. v Klatovech (Biegel 2015: 121).

¹⁸ Kostel Neposkrvněného početí Panny Marie a sv. Ignáce v Klatovech (Biegel 2015: 142).

¹⁹ Půdorys objektu tvoří latinský kříž se dvěma věžemi v průčelí, centrální prostor je s postranními kaplemi sklenut mohutnou valenou klenbou, výzdoba je tvořena nástěnnou iluzivní malbou (Vondrušková a Vondruška 2014: 55).

²⁰ Původ pochází z renesanční architektury, jednalo se o jednodlný obdélníkový kostel bez věže s pravouhlým presbitářem a vysokým trojúhelníkovým štítem (Vondrušková a Vondruška 2014: 55).

²¹ Kostel Nanebevzetí Panny Marie (Krummholz 2015: 236), který v Neratově vstal doslova z mrtvých.

²² Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře pod ochranou UNESCO (Macek 2015: 326).

²³ Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně (Macek a Bachtík 2015: 259).

²⁴ Ve sledovaných oblastech práce se jedná o Nicov, poutní kostel Narození Panny Marie, dále Opařany, kostel sv. Františka Xaverského; Dobrá Voda, kostel Panny Marie Bolestné (Biegel a Macek 2015: 419–449).

²⁵ Žák a zeť Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který dokončil některé jeho stavby (Biegel 2015: 507).

armády, se stal během jednoho staletí atributem domova. Souřadnice života v české zemi dodnes vytyčují siluety barokních chrámů v krajině, mariánské sloupy na náměstích měst a sochy mlčenlivého patrona Jana Nepomuckého na mostech. (Vlnas 2015: 26–29)

Největší úpadek zažívaly farní objekty zejména během komunistického období. V současné době není církev schopna obhospodařovat všechny fary, které se na území ČR nachází²⁶ – jak z důvodu personální nedostatečnosti, tak z důvodu neefektivního využití. Nadto ne všechny objekty jsou v optimálním technickém stavu. Důsledkem toho jsou fary i se statusem kulturní památky pronajímány či prodávány a dochází k jejich rekonstrukcím a změnám funkce. K prodeji nejčastěji dochází v menších obcích, proto je následná kapitola zaměřena na teorie a koncepty regionálního rozvoje.

²⁶ Jen v Ústředním seznamu památek je zapsáno k roku 2018 celkem 753 far, z toho 11 jich je označeno jako ohrožené (Památkový katalog 2015).

5.2 Teoretické přístupy regionálního rozvoje

Teorie a koncepty regionálního rozvoje byly poplatné době, ve které vznikaly, a státu, ve kterém byly implementovány. Záleželo na politickém, ekonomickém a společenském naladění. Ekonomické ukazatele, exaktnost a práce se zjednodušenými až ideálními modely neodpovídajícími realitě se staly základem počátečních teoretických přístupů. Postupným vývojem se do teoretických rámců a konceptů dostávají prvky bližší realitě. Interdisciplinarita sociálních věd vstupuje do popředí (od osmdesátých let 20. století), k tradiční ekonomii se připojuje sociologie, sociální antropologie a sociální geografie. V současnosti je pracováno s komplexním pohledem na regionální příležitosti a problémy. Jejich snahou je propojení ekonomických ukazatelů a politického rozhodování v závislosti na sociálním a environmentálním prostředí. Cílem je propojením jednotlivých determinantů vývoje regionu dosáhnout synergického efektu.

5.2.1 Vývoj přístupů regionálního rozvoje

Počátky zájmu o regionální rozvoj, resp. řízení regionální politiky, lze nalézt v období dvacátých až třicátých let 20. století do konce 2. světové války. Regionální politika byla v první polovině 20. století ovlivněna neoklasickou ekonomikou charakteristickou důrazem na formalizaci zkoumaných jevů, danost a neměnnost technologií, makroekonomických podmínek a institucionální rámec ekonomiky a práce s abstraktními analýzami odtrženými od reality. V rámci teorií byly vyhledávány podmínky pro dosažení rovnováhy, ideální alokaci zdrojů a maximalizace užítku jednotlivců a firem. Neoklasická teorie nepřipouštěla existenci regionálních problémů, např. nezaměstnanost byla interpretována nepřizpůsobením kapitálu či pracovním silám fungování trhu. Až pozdější přístupy navazující na neoklasickou teorii zmírňovaly striktní předpoklady, např. uznáním vlivu technologických faktorů (Blažek a Uhlíř 2011: 46–49).

Směrování regionálního rozvoje ovlivněného keynesiánskou ekonomickou teorií je datován do poválečného období padesátých až šedesátých let. Cílem státních politik bylo dosažení kvalitních a spravedlivých životních podmínek pro všechny skupiny obyvatel. V rámci regionálního rozvoje se jednalo o snahu vyrovnat rozdíly mezi regiony pomocí jejich modernizace a industrializace (Kutscherauer 2010: 36–37).

V porovnání s neoklasickým přístupem se keynesiánské směrování nesnažilo pouze popsat fungování trhu, ale usměrňovat jej takovým způsobem, aby byly eliminovány nežádoucí společenské jevy. Regulace a usměrnění ekonomických procesů způsobující

nezaměstnanost a chudobu bylo řízeno ze strany státu pomocí stimulace poptávky (stát řídil velikost produkce). Navrhovaná řešení problematik měla krátkodobý charakter a neúměrně zatěžovala veřejné rozpočty. Stát převzal hlavní zodpovědnost za plošnou tvorbu pracovních míst a aktivně podporoval jak soukromý, tak i veřejný sektor k jejich vytvoření. Hlavními podpůrnými nástroji určenými pro soukromý sektor byly dotace a daňové úlevy. Stát užíval i restriktivní politiky ve výrazně úspěšných regionech za účelem omezení jejich dalšího růstu a eliminaci dalšího prohlubování rozdílů mezi oblastmi. Veřejný sektor vytvářel pracovní příležitosti v zaostávajících regionech pomocí relokace státních podniků a veřejných institucí (Blažek a Uhlíř 2011: 49–52, Kutscherauer 2010: 37–38).

Na počátku druhé poloviny 20. století byl regionální rozvoj řízen pomocí exogenního modelu, tzn. opatření pro rozvoj regionů jsou pouze vnějšího charakteru, řízena centrálně a shora. Venkov s převažující zemědělskou činností byl pod taktovkou modernistických představ silně industrializován. Zefektivnění zemědělské výroby v osmdesátých letech vyústilo v problémy s nadprodukcí a poškozením životního prostředí. Diktující politika státu využívající tzv. *top-down* princip se ukázala být neefektivní, jelikož svým přístupem vypěstovala v místních aktérech pasivitu a zároveň závislost na státní podpoře. V tomto přístupu nebyl brán ohled na sociokulturní specifika regionu. Úzké zaměření produkce mělo spolu s dalšími výše zmíněnými přístupy za následek posílení zaostalosti a rozšíření problémů regionů (Lowe 2000: 8–9). V této souvislosti nedošlo k ekonomy očekávanému multiplikačnímu efektu.²⁷

V další dekádě, v sedmdesátých letech 20. století, procházely vyspělé země krizí vyvolanou vysokou cenou ropy a po ekonomické stránce se začala projevovat nedostatečnost stimulace poptávky vzhledem k zátěži na veřejné rozpočty. Od keynesiánské teorie se postupně upouštělo a novými určujícími ekonomickými směry se staly strukturalismus, pod který je zařazován neomarxismus, a neoliberalismus (Blažek a Uhlíř 2011: 49–60).

Strukturalismus je v sociálních vědách vyznačován závislostí života společnosti na vnějších univerzálních strukturách, které řídí a koordinují společnost (Giddens 1999: 535, Murphy 2008: 45–46, Soukup 1994: 147). V ekonomii znamenala tato struktura trh, pro regionální rozvoj byla struktura tvořena externími prvky, za jaké lze považovat historické události, geografickou polohu, přírodní zdroje, složení populace, které formovaly a ovlivňovaly místní aktéry. Ti byli však upozaďováni ve vlastních schopnostech,

²⁷ Stěžejním autorem jejich sledování a konkrétních výpočtů je Leontief, který vytvořil input-output analýzu určující vzájemné provazby mezi různými odvětvími a sektory (Blaže a Uhlíř 2011: 100).

dovednostech, znalostech a úsilí. V zemích východního bloku se strukturalismus promítl v následování neomarxistické ekonomické teorie. Ekonomické problémy byly řešeny v rovině fungování celé společnosti. Ekonomické a sociální zákonitosti a řády řídily a předurčovaly lidské jednání, které bylo nuceno se těmto principům podřídit. Stěžejní struktura společnosti spočívala v zajištění bezproblémového fungování mezi společenskými vrstvami a třídami, role jednotlivce byla silně potlačována. Pro splnění této podmínky bylo ovšem třeba odstranit kapitalismus, buď radikální cestou – revolucí, nebo umírněnější variantou – zestátnováním (Blažek a Uhlíř 2011: 29–30, Giddens 1999: 542).

V tomto směru byla brána v potaz práce s historickou analýzou, tj. proměn společenských a hospodářských systémů. V regionálním rozvoji byla snaha o pochopení příčin rozdílů mezi regiony nejen po stránce ekonomické, ale i sociální. Sociální stránka zahrnovala zavádění kolektivních principů, naopak individualismus místních aktérů a jedinečnost regionů byly silně potlačovány. S prostorovým aspektem bylo sice pracováno (lokalizační teorie²⁸), na druhou stranu byla opomíjena stránka efektivní alokace zdrojů (Blažek a Uhlíř 2011: 54–55).

Neomarxistický přístup a lokalizační teorie (teorie centrálních míst) byly aplikovány do regionálního rozvoje v Československu v období tzv. státního socialismu, tj. v letech 1948–1989. Neomarxismus se projevoval vysokou centralizací správou řízení, rovnostářskou politikou regionálního rozvoje, silnou industrializací a podceněním ochrany životního prostředí. Z dnešního pohledu byly vyrovnány výrazné rozdíly mezi regiony (mimo oblasti západních hranic ČR), ovšem na úkor některých dynamicky rozvíjejících se oblastí v Čechách (preferován byl přesun do východní části země) (Hudečková et al. 2005: 60–63, Kutscherauer 2010: 39). Teorie centrálních míst se v Československu stala základem pro plánování sídelních struktur. V praxi byly obce členěny podle předepsané hierarchie, která respektovala pouze prostorové rozmístění, ale nebrala již v potaz historické podmínky ani kulturní stránku lokalit (Majerová 2000: 174–175).

Zatímco v Československu byl následován neomarxismus, v západní Evropě byl prosazován neoliberalní směr. V ekonomice znamenal neoliberalismus prosazování maximalizace užítku jednotlivce. Vzhledem k politické nezátíženosti byly upřednostňovány

²⁸ Snahou lokalizačních teorií je vysvětlit zákonitosti rozhodování prostorového rozmístění ekonomických subjektů (minimální náklady, maximální příjmy). Za největší ambici udává Blažek a Uhlíř (2011: 65–70) vysvětlit prostorové uspořádání ekonomiky jako celku. Mezi nejvýznamnější autory se řadí Walter Christaller, jeho pokračovatel August Lösch a Walter Isard. Christallerova teorie centrálních míst popisuje rozmístění a velikost měst v sídelním systému, předpoklady modelu vycházely z neoklasické ekonomie (dokonalá informovanost, mobilita a konkurence) s racionálními předpoklady chování zákazníků a firem (ochota cestování za daným zbožím či službou; vymezení minimální velikosti trhu).

soukromé iniciativy. V regionálním rozvoji bylo podporováno malé a střední podnikání, které mělo řešit problém nezaměstnanosti v regionech, přispět k větší flexibilitě podniků a k inovacím. Podpora měla podobu půjček k nastartování regionálního podnikání. Mezi další nástroje se zařadila deregulační opatření, která lákala podnikatele i zahraniční investory do potřebných regionů (např. oživení brownfields) (Blažek a Uhlíř 2011: 93–94).

Na výše zmíněný exogenní model rozvoje navazoval endogenní model rozvoje (*button-up* princip), jelikož do procesu rozhodování o regionech byli postupně zapojováni i místní aktéři. Pro posílení jejich zodpovědnosti za rozhodování o regionu byl podporován jejich nehmotný kapitál (zejména sociální). Otevřena byla debata o trvalé udržitelnosti, která nahradila dosud prosazovaný ekonomický růst, a to nejen po stránce ekonomické a sociální, ale také environmentální (Lowe 2000: 9–10).

Přemostěním do navazujícího institucionálního směru poslouží úvaha Putnama (1993). Ten tvrdí, že samotné rozdělování finančních zdrojů pro vyšší výkonnost neznamená automatický růst regionů. Putnam (1993: 163–185) vyzdvihuje lidský faktor a s ním spojenou občanskost, tedy občanskou angažovanost, spolčování, politickou rovnost a hodnoty solidaritu, důvěru a toleranci. Pomocí občanskosti v návaznosti na modernizaci a výkonnost může docházet k rozvoji a udržitelnosti regionů. Lowe (2000: 14–15) dodává, že pro regiony a zejména venkovské oblasti je důležité posilovat schopnosti a dovednosti tamních lidí (zastoupené sociálním kapitálem), kteří budou schopni budovat instituce a rozhodovat v co nejširším okruhu²⁹ o věcech veřejných.

Ekonom Nelson (Nelson 1998 in Blažek a Uhlíř, 2011: 174–175) postrádá v předchozích ekonomických směrech sociální institucionální praktiky tvořící svět kolem nás, tj. zvyklosti a hodnoty kolektivní i jednotlivců, které se odvíjejí z historické zkušenosti a závislosti na „path dependence“^{30,31} Putnam (1993: 8) doplňuje, že důsledkem této závislosti nemusí společenské vzorce vždy představovat nejefektivnější řešení.

Institucionalisté proto opustili snahy o tvorbu univerzální teorie a dali přednost komunikaci principu, který vysvětloval dobrou praxi v kontextu místní specifičnosti s upozorněním na problematickou replikovatelnost v jiných regionech. Regionální politiky

²⁹ Zapojení co nejširšího okruhu lidí je kritizováno Perronsem (2000 in Blažek a Uhlíř 2011: 255), který tvrdí, že je dostatek sociálního kapitálu, problém je v nerovnosti materiálních podmínek aktérů.

³⁰ Pojem autora Paula Davida, který jej charakterizuje jako ustálené (až „uzamčené“) jednání či užívání technologie na základě historických událostí, ačkoliv nejsou nejefektivnější (David 2000: 4–7).

³¹ David dále kritizuje další dvě problémové oblasti, které ekonomická teorie přehlížela, jednak technologie a technologické inovace ve vztahu s inovacemi a procesem učení a závislostí na historickém vývoji („path dependence“), jednak podceňovala zjednodušení pojetí firmy (tamtéž).

institucionalismu cílily na učení se a transfer znalostí vedoucí k inovacím³² pro vznik a udržení konkurenční výhody. Tohoto cíle mohlo být dosaženo pomocí veřejného sektoru, či spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem prostřednictvím zvýšení investic do vzdělání, subvencemi pro vznik a vývoj institucí podporujících učení, vědu a výzkum i podporou tvorby sítě neformálních kontaktů mezi aktéry (Blažek a Uhlíř 2011: 175).

5.2.2 Současné tendence regionálního rozvoje

V současném pojetí regionálního rozvoje dochází k propojování politiky na celostátní, regionální a lokální úrovni. Snahou je využít místní potenciál v podobě lidských schopností, znalostí, kontaktů, i kulturního a přírodního dědictví v těsné spolupráci se soukromým a veřejným sektorem. Cílem regionálního rozvoje není řešit důsledky existujících problémů, nýbrž definovat vizi rozvoje regionu a posunout toto vnímání v budoucí směřování s následným rozpracováním do strategických záměrů a cílů. Nižší úrovně řízení regionů disponují stále většími pravomocemi a kompetencemi (Blažek a Uhlíř 2011: 260–265). Prosazován je integrovaný endogenní model rozvoje zasazující rozvojové aktivity do teritoriálních rámců.³³ Bere v potaz geografickou polohu, přírodní zdroje, sociální aspekty (formální a neformální instituce) a ekonomické hledisko (materiální, nemateriální zdroje; technologie, lidské zdroje) (Hampl 2010: 2). Posilování sociálního kapitálu u místních obyvatel a zapojení je do rozhodovacích procesů posiluje princip kontroly nad lokálními zdroji a nad vyváděním jejich zisků mimo lokalitu. Efektivní podpora shora na přesně specifikované potřeby lokality místními obyvateli by měla zajistit udržitelný rozvoj jednotlivých lokalit. Integrovaný endogenní model rozvoje tedy propojuje endogenní a exogenní model rozvoje.

5.2.3 Sociální kapitál

Tendence regionálního rozvoje včetně integrovaného endogenního modelu dávají v současné době důraz na hybnou sílu lokálních aktérů. Tato síla se promítá do aktivní spolupráce se všemi zainteresovanými stranami, síťování, ochoty výměny informací včetně vzdělávání. Cílem hybné síly společně s koordinací rozvoje ze strany místních institucí je zkvalitnění života v dané lokalitě.

³² Kritiku tohoto vztahu vznesl Hudson (1999 in Blažek a Uhlíř 2011: 255), kdy tvrdí, že proces učení vedoucí k inovacím se dotýká pouze velice omezené skupiny zaměstnanců.

³³ V programovacím období EU 2014–2020 byla vymezena územní dimenze, která zahrnovala jak sektorový, tak regionální/územní přístup (Národní dokument k územní dimenzi, MMR ČR 2015: 8–9).

Nejen odborná literatura operující na poli sociologie, sociální geografie či ekonomie, ale i institucionální dokumenty (např. Social assessment 2016) nazývají tyto hybné síly souhrnným pojmem sociální kapitál. Již z širší oblasti, ve kterých je pojem užíván, vyplývá velké množství různorodých definic. Mezi stěžejní autory zabývající se sociálním kapitálem je možné vyjmenovat Bourdieua či Putnama. Bourdieu pod sociálním kapitálem rozumí síť kontaktů, které může jednatlivec využít ke svému hmotnému či nehmotnému prospěchu prostřednictvím interakce mezi lidmi. Sociální kapitál je dle jeho pojetí individuální vlastností jednotlivce (Bourdieu 1986: 248–249). Naopak Putnam sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace. Za ty považuje důvěru, normy a sítě usnadňující koordinované jednání a přispívající k výkonnosti společnosti. Putnam na rozdíl od Bourdieua sociální kapitál shledává kolektivistickým, tzn. pohlíží na něj jako na koordinaci kolektivního jednání. Zisk je přinášén nejen jednotlivci, ale těží z něj celá společnost, čímž ovlivnil následné práce zabývající se regionálním rozvojem (Lošťák 2006: 256–257, Šafr a Sedláčková 2006: 19). Putnam svými výzkumy poukazuje na kauzální závislost mezi sociálním kapitálem, ekonomickým rozvojem a výkonem vlád. Jeho práce je kritizována vzhledem k plně neprokázané kauzalitě³⁴, podcenění sledovaných indikátorů jako je např. geografické hledisko (Kostecký et al. 2007: 934–936), další kritika postihla pouze jednostranný – pozitivní pohled na sociální kapitál, ve kterém nejsou brány v potaz jeho negativní formy, např. organizovaný zločin (Pileček 2010: 66).

Putnam v rámci kolektivního pojetí sociálního kapitálu definoval v pozdějších pracích další dvě formy, které se odlišují různým fungováním sociálních vztahů a identit včetně důsledků na společnost. Konkrétně se jedná o svazující sociální kapitál, který je charakterizován silnými vazbami, homogenitou a loajalitou, a přemostňující sociální kapitál, který se vyznačuje slabými vazbami, heterogenitou a napomáhá šířit informace napříč odlišnými sociálními skupinami (Lošťák 2006: 257). Třetí forma, tzv. spojující sociální kapitál, propojuje sociální skupiny nejen rozdílného sociálního, ale i ekonomického statusu. Aktéři jsou na vertikálně spojováni na lokální úrovni s institucemi regionálního či centrálního charakteru a pomocí tohoto propojení mohou mít vliv např. na čerpání finančních prostředků, tj. jedno z důležitých forem vertikálního propojení pro regionální rozvoj (Pileček 2010: 68, Šafr a Sedláčková 2006: 27–28).

³⁴ Na příkladu krajů v České republice zkoumal Kostecký, Patočková a Vobecká (2007: 916, 934) kauzalitu mezi sociálním kapitálem, ekonomickým rozvojem a výkonem vlád. Vzájemná závislost potvrzena nebyla (autoři narážejí na nemožnost užití dynamických ukazatelů charakterizujících změny) krom vztahu mezi sociálním kapitálem a ekonomickým rozvojem u jednotlivých krajů.

V rámci kolektivního jednání místních aktérů je vyzdvihován sociální kapitál. Jednotlivci, kteří kolektiv tvoří, mají vlastní nepřenositelné kapitály, a to lidský a kulturní. Lidský kapitál je spojován se znalostmi získanými ze vzdělávacích institucí, resp. takovými, pomocí kterých jednotlivci získá odbornou kvalifikaci, kterou uplatňuje a zpeněžuje na trhu práce. Na rozdíl od kulturního kapitálu, který je charakterizován jako vědění, získaným socializačním procesem (Bourdieu 1986: 243–252, Lošťák 2006: 256). Na základě výše zmíněné lze konstatovat, že kulturní kapitál následně ovlivňuje vztah a přístup k získávání lidského kapitálu Bourdieu (1986: 243). dále kulturní kapitál dělí na tři složky – inkorponovanou³⁵, objektivizovanou a institucionalizovanou³⁶.

Z hlediska tématu práce se jeví za významnou objektivizovaná složka svou materiální povahou, např. v podobě médií, obrazů nebo hmotného kulturního dědictví. Je úzce vázána na ekonomický kapitál, který lze charakterizovat ekonomickou hodnotou. Na druhou stranu je nutné, aby těmto objektům materiální povahy jedinec porozuměl a předměty tak onu ekonomickou „přidanou“ hodnotu získaly a nebyly „degradovány“ pouze hodnotou použitého materiálu. Kulturní kapitál lze obecně obtížněji definovat, měřit a dopad na jedince se nemusí rovnat vynaloženému úsilí. Z těchto důvodů není v takové míře podporován jako kapitál lidský. Cílem sledování sociálního kapitálu je především otázka vlivu sociálního kapitálu místních aktérů na rozvoj lokality, v kontextu práce dále na udržitelnost kulturních památek.

Na základě uskutečněných výzkumů v Čechách provedených Stachovou (2008) a Jančákem et al. (2010) je vhodné vyzdvihnout faktory, které jsou se sociálním kapitálem spojeny. Výsledky Stachové (2008: 40–41) ukazují, že rozvoj občanské společnosti³⁷ v Karlovarském kraji a v Kraji Vysočina byl ovlivněn historickou kulturní a lokální kontinuitou. Druhý zmíněný výzkum poukazuje na fungování sociálního kapitálu v periferních oblastech Česka. Zde je za klíčový faktor ovlivňující sociální kapitál identifikována poloha obce ve smyslu kontinuity osídlení, míry vzdělanosti obyvatelstva, hustoty zalidnění a poloha vůči krajskému centru (Jančák et al. 2010: 218).

Z dotazníkového šetření *Kultura v regionech ČR 2011*³⁸, jehož cílem bylo zmapovat představy o kultuře a kulturním dědictví a kulturní participaci včetně faktorů, kterými je

³⁵ Nehmotné osvojené kompetence vázané pouze na jedince (Bourdieu 1986: 243).

³⁶ Např. doklad o absolvování určitého stupně vzdělání (Bourdieu 1986: 243).

³⁷ Jedná se o jednu ze složek sociálního kapitálu.

³⁸ Šetření bylo prováděno Sociologickým ústavem AV ČR a zúčastnilo se jej 2 710 respondentů. Cílem průzkumu bylo zmapovat představy o kultuře a kulturním dědictví a kulturní participaci včetně faktorů, kterými je ovlivňována (Patočková 2012: 211).

ovlivňována, lze vyčíst ovlivnění kulturního kapitálu a kultury. V hodnotovém vnímání kultury obyvatel ČR byla kultura respondenty umístěna na šesté místo z osmi. Respondenti kulturu upřednostnili před politikou a náboženstvím. Prvních pět pozic obsadil ekonomický úspěch, volný čas, přátelé a známí, práce a rodina. Průzkum ukázal, že je česká populace rozdělena na dvě poloviny v určení důležitosti a nedůležitosti kultury. Přibližně tři čtvrtiny těch, kteří ji označili za důležitou, byli v dětství ke kultuře vedeni. Označení důležitosti kultury tedy koreluje s participací na kulturním životě ve volném čase. Pro ty respondenty, pro které je kultura důležitá, více čtou, navštěvují kulturní akce (divadlo, koncerty, výstavy apod.) a věnují se sebevzdělávání. Důležitým determinantem kulturní participace je vzdělání. Průzkum ukázal, že na vysoké kultuře nejvíce participují lidé s vysokoškolským vzděláním. Nicméně tento determinant je ovlivněn dále velikostí sídla, jelikož lidé s vysokoškolským vzděláním jsou více koncentrováni ve městech, kde je více kulturních příležitostí (Kozák a Štolfová 2015: 154, Patočková 2012: 211–2016).

Ve vztahu ke kulturnímu dědictví výsledky ukázaly, že s obecným pojmem „kultura“ respondenti nejčastěji spojovali výrazy památky, hrady a zámky, tzn. hmotné kulturní dědictví. Až další v pořadí bylo umístěno divadlo, výtvarné umění či koncerty vážné hudby. Pojem „národní kulturní dědictví“ byl respondenty spojován s kulturními památkami, konkrétně s historickými budovami, hrady a zámky, a památnými místy (Patočková 2012: 217–223).

Ač se kultura u obyvatel ČR objevila až na šestém místě z osmi, proaktivitu v rámci kulturní oblasti je možné vysledovat z Rozboru financování z veřejných rozpočtů. V roce 2013 bylo evidováno 104 437 občanských sdružení, 444 nadací, 1 245 nadačních fondů a 4 286 církevních právnických osob.³⁹ Oblast kultury a ochrany památek byla podpořena 10,6 %⁴⁰ dotacemi veřejných rozpočtů.

Aktéři taktéž aktivně čerpají finance z nadací, jež podporují záchranu a zachování kulturních památek, zmínit je možné např. Nadaci Občanského fóra, Purkyňovu nadaci, Nadaci Proměny či Nadaci Partnerství, či nadace přeshraničního charakteru jako Česko-německý fond budoucnosti či Německou spolkovou nadaci pro životní prostředí. Podpora

³⁹ Přesný počet neziskových organizací působících v oblasti obnovy památek lze pouze odhadovat. Internetový portál PROPAMÁTKY eviduje 305 organizací (bez církví a náboženských společností), jejichž činnosti nějakým způsobem souvisí s péčí o kulturní dědictví (Kozák a Štolfová 2015: 158).

⁴⁰ Ze státního rozpočtu bylo na kulturu a ochranu památek podpořeno více než 700 dotačních projektů, z krajských rozpočtů přes 1 100 projektů, z obecních rozpočtů šla v průměru pětina výdajů na NNO (Rozbor financování NNO z veřejných rozpočtů v roce 2013: 4).

památek se silnou vazbou na místní komunitní rozvoj společně se zapojením lokálních aktérů je doménou zejména Nadace VIA (Kozák a Štolfová 2015: 158).

O motivování aktérů v oblasti památkové péče se snaží Národní památkový ústav prostřednictvím udělování cen *Patrimonium pro futuro* za největší každoroční počiny. V jednotlivých kategoriích jsou oceňovány: obnova památky, restaurování; objev, nález roku; prezentace hodnot; záchrana a obnova památky a osobnost památkové péče. Z 24 nominovaných uchazečů byli pro rok 2016 odbornou komisí vybráni v jednotlivých kategoriích vítězové: Společnost pro obnovu památek Úštěcka za stavební obnovu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Konojedech u Úštěku, město Odry za objev roubené konstrukce a malovaného stropu v hřbitovní kapli sv. Rodiny v Odrách, Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy za záchranu a zpřístupnění rotundy sv. Václava na Malostranském náměstí v Praze a obec Horní Maršov a Hradní společnost Aichelburg za záchranu a obnovu hřbitovního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Horním Maršově. Plaketou pro osobnost památkové péče byl za dlouhodobé aktivity ve prospěch kulturního dědictví v českých zemích, jeho úspěšnou propagaci a výraznou podporu oceněn Ian Kennaway (Kozák a Štolfová 2015: 160; Národní památkový ústav 2017).

Neziskové organizace v oblasti památek závisí na silné vnitřní motivaci členů, kteří participují na činnostech ve svém volném čase. V případě potřeby profesionalizace organizací v oblasti památek je důležité dbát na vnitřní motivaci členů a případných zaměstnanců. Z výzkumu Štolfové a Fajfrlíkové (2019: 37–38) se mezi hlavní motivátory pracovníků neziskových organizací v sociálních službách zařadily: uspokojení z toho, že pomáháme lidem, dobré jméno organizace, pochvala – zaměstnavatel si váží naší práce a zajištění bezplatného vzdělávání apod. Výsledky se dají aplikovat taktéž do kulturní sféry, pokud se z volnočasové aktivity stane zaměstnání, jisté benefity ve formě bezplatného vzdělávání je důležité zajistit, taktéž nastavit systém zjišťování motivátorů pracovníků. Výzkum poukázal na to, že pouhé pozorování pracovníků nadřízenými a následné vyvozování závěru o motivaci pracovníků ze stran nadřízených, nebyla vždy správná.

O informování i motivování odborné i laické veřejnosti se starají nejen instituce, ale také neziskové organizace. Zmínit je možné internetový portál PROPAMÁTKY, jenž pro své čtenáře připravuje aktuální informace z oblasti dotačních titulů, veřejných sbírek či prezentace úspěšných projektů, pomocí nichž dochází ke sdílení příkladů dobré praxe. Další neziskovou organizací, která nejen zachraňuje kulturní památky (např. záchrana broumovské skupiny kostelů barokních stavitelů Dientzenhoferů), ale taktéž pořádá vzdělávací programy (zejména na propojování studentů architektury a stavebních škol se

studenty historie i ekonomie, výstavy pro širokou veřejnost v městech po celé České republice) a praktické odborné workshopy (opravy omítek a konstrukcí, sdílení dobré praxe funkční změny venkovských statků), je zapsaný spolek Omnium.

5.3 Geografický přístup

Současné trendy regionálního rozvoje a aplikované regionální politiky vycházející ze strategií EU se zaměřují na hledisko jedinečnosti lokality a jejích zdrojů, ať již hmotných, tak i nehmotných. Hmotné kulturní dědictví, které je pro lokalitu jedinečné, propojuje obě hlediska. Hmotné hledisko zastává přítomnost kulturního objektu v konkrétní lokalitě. Nehmotné pokrývá vzájemné ovlivnění vztahu mezi objektem a místními obyvateli, zejména na základě otisku dob minulých a historických událostí, které se v lokalitě odehrály. Hmotné kulturní dědictví z tohoto pohledu může ovlivnit kulturní kapitál jedinců, sociální kapitál místních obyvatel včetně vzorců chování ovlivněného teorií závislosti na minulém vývoji („path dependence“ v kontextu využití kulturních objektů). Zmíněné kapitály se vztahují k pojmům jako jsou region, regionální a kulturní identita, kolektivní paměť a identita regionu. Těmto pojmům v kontextu hmotného kulturního dědictví a jeho využití je věnována následující kapitola.

5.3.1 Vymezení pojmu region

Vymezení regionu prošlo až do současné doby určitými vývojovými stupni. V první polovině 20. století byl region chápán přirozeně existující územní jednotkou po stránce přírodní a kulturní se specifickým životem obyvatel daného území. Důraz byl dáván na popisné a statické charakteristiky regionu. V šedesátých letech 20. století přistupovali geografové k regionu jako ke způsobu, jakým byly organizovány geografické informace. Podobně jako tomu bylo v konceptech regionálního rozvoje, tak i zde byly hojně používány analytické metody a prostorové modely, jež byly odtrženy od žité reality. Osmdesátá léta 20. století se vyznačovala odklonem od odosobněných kvantitativních metod a přecházela ke zkoumání sociální organizace v prostoru, tzn. k vnímání a snaze o porozumění regionu na základě způsobu, jakým společnost formuje prostor a jaký mu dává smysl (Chromý 2009: 26–28).

Pojem region je současnými autory (Chromý 2003: 164–166; Chromý 2009: 26–28, Paasi 2003: 3, Paasi 2011: 10–11) charakterizován ohraničenou oblastí, která je odlišná od ostatních na základě jednotících společných prvků či způsobu organizace. Současné koncepty využívají kvantitativních charakteristik regionu (vnější pohled), které kombinují s kvalitativním přístupem snažícím se o porozumění lokálnímu společenství a jeho přístupu k formování prostoru regionu (vnitřní pohled).

5.3.2 Vznik a formování regionu

Region představuje kolektivní význam, jenž je utvářen (kolektivní) historií a institucemi regionu. Autoři Paasi (1986: 115) a Chromý (2003: 165, 2009: 28–29) vnímají rozdíl mezi regionem a místem. Místo je vymezeno individuálním rozměrem a konáním jedince včetně jeho zkušeností. Místo zaniká smrtí jedince, zatímco region přetrvává pomocí dlouhodobého historického procesu.

Právě procesem vzniku a formováním regionu je důležité se zabývat vzhledem k udržitelnému využívání hmotného kulturního dědictví. Socioprostorový proces, jenž je popsán Paasim (1986: 121), se rozkládá do čtyř fází. Jednotlivé fáze mohou probíhat souběžně a případně být nedokončeny v tom smyslu, kdy region může existovat, aniž by dosáhl poslední čtvrté fáze.

V první fázi se jedná o nabývání prostorového tvaru, ve druhé se tvoří symbolický tvar, ve třetí jsou rozvíjeny instituce a poslední čtvrtá fáze je charakterizována zakotvením regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Paasi 1986: 121, Šifta a Chromý 2014: 403).

V první fázi je klíčové vymezení hranic regionu, a to jak ve smyslu administrativního vymezení shora, tak i na základě sdíleného vědomí místních obyvatel, kteří určují hranice mezi územím, které je jejich „vlastní“ a které již „těch druhých“. Stěžejním faktorem druhé fáze je určení tzv. symbolického tvaru, tj. pojmenování regionu, ustanovení grafického znázornění reprezentativních znaků, např. loga či vlajky. Dominantní symboly regionu čerpají z jeho specifčnosti, ať již přírodní, či sociokulturní povahy, např. hmotného kulturní dědictví. Symboly mají vliv na ztotožnění se nejen místních obyvatel, ale slouží taktéž k vnější prezentaci a tvorbě image (identity) samotného regionu či konkrétního území. V třetí fázi jsou formovány instituce (politické, ekonomické, kulturní), které slouží k udržování předchozích fází a směřují region a jeho identitu do budoucnosti. Důležitou roli hraje vzdělávací systém ve smyslu budování regionální identity (viz podkapitulu 5.3.3 *Regionální identita*), dále regionální média, která prezentují kulturní a ekonomická specifika a region vymezují *náš* proti *cizí*. Roli hrají také organizace, které využívají regionálních symbolů v propagaci vně regionu. Poslední čtvrtá fáze představuje vyústění celého socioprostorového procesu, v němž je region zakotven do regionálního systému (např. v podobě potvrzení suverenity na státní úrovni) i do regionálního podvědomí společnosti (Chromý 2003: 169–170, Chromý 2009: 28).

Jak již bylo výše zmíněno, regiony nemusí projít všemi fázemi. Na základě nedokončených vývojových stádií Chromý (2003: 172) rozlišuje regiony na takové, které:

- dosáhly určitého stupně autonomie a formování identity bylo následné, tzn. území, která jsou rozdělena tradiční identitou historických zemí (např. Kraj Vysočina, Moravskoslezský kraj)
- se vyznačují tradiční regionální identitou, ovšem nedosáhly plné samosprávy (např. Chodsko, Valašsko a Slovácko)
- ztratily regionální identitu buď na základě národnostního uvědomění v 19. století (např. Podblanicko), či vysídlením oblastí po 2. světové válce, během něhož regiony ztratily své původní obyvatel, nositele regionální identity (např. pohraničí Plzeňského a Jihočeského kraje)
- jsou částečně účelově institucionalizované, původní tradiční povědomí je v dnešním významu posunuté (např. Horácko)

Právě ztracená regionální identita vysídlených oblastí ve vztahu k hmotnému kulturnímu dědictví na příkladu far je zkoumána v rámci praktické části práce.

5.3.3 Regionální identita

Během formování regionu, zejména během jeho třetí institucionální fáze, je důležitý proces tvorby a pojmenování regionální identity. Majerová et al. (2011: 80) regionální identitu definuje jako výsledek minulých interakcí, které vedly k utvoření společných hodnot a významů. Zich (2003: 22) určuje u regionální identity regionální a kulturní dimenzi, která je *založena na určitém historickém vědomí a na existenci systému hodnot a norem, jež jsou nejen individuálně osvojeny, ale kterými se individuum ztotožňuje s daným územím a skupinou.*

Dle Paasiho (1986: 131, 2003: 2) vytváří regionální identitu obyvatelé regionu pomocí kolektivně sdílené historie, kultury, tzn. interpretace symbolů, udržovaných tradic, zvyků a připomínání významných událostí, existence hmotných i nehmotných artefaktů, a pomocí společného rozhodování o budoucnosti regionu. Zásadní je proměnná času, jelikož regionální identita je na rozdíl od místa dlouhodobá.

Jelikož formování regionální identity je procesem probíhajícím v čase a podléhá proměnlivosti, může i zcela zaniknout. Ke změně či ztrátě dochází proměnou či ztrátou nositelů identity, oslabením tradic či přejímáním cizích kulturních vzorců, kterými je region ovlivňován. V regionech, které utrpěly ztrátu původních obyvatel, je důležitým prvkem

přírodní (fyzické) prostředí, které vstupuje jako první do utváření nové regionální identity u nově příchozích obyvatel, až poté následují společenské prvky, kterým může být ovšem přisouzen jiný význam oproti původnímu. Na základě krajinotvorného prvku mohou do tvorby regionální identity vstupovat i ti lidé, kteří v daném regionu trvale nežijí, ale mají v něm tzv. druhé bydlení (rekreanti, chalupáři) (Chromý 2003: 173).

Vencálek (2003: 16–19) propojuje regionální identitu s kolektivní pamětí⁴¹ obyvatel, která uchovává významné společenské jevy, události a zážitky, dále se spolupodílí na utváření společenských norem, zvyklostí a kulturních vzorců. Regionální identita je tedy určována setrváváním v kolektivní paměti obyvatel regionu. V případě, že je kolektivní paměť zapomínána, či plně ztracena, dochází k deformaci regionální identity. Připomínání či znovuoživení identity může být dosaženo pomocí symbolů, mezi které patří i např. hmotné kulturní dědictví (Zemánek 2005: 86–87). Kastner (1996: 20) popisuje, jak ve vysídlených oblastech noví obyvatelé odlišně interpretovali dědictví původního obyvatelstva. Konkrétně k náboženským odkazům nebyl vztah navázán prakticky vůbec, což se promítlo do jejich postupného chátrání.

⁴¹ Mezi hlavního představitele kolektivní paměti je udáván Halbwachs, který tvrdí, že kolektivní paměť je sociální konstrukt a může se lišit podle aktuální skupiny, které je jedinec členem (Halbwachs in Coser 1992: 22).

5.4 Institucionální zakotvení kultury v České republice

Kulturní politika ČR vychází z nezávazných doporučení mezinárodních institucí (UNESCO, ICOMOS, EU), jež určují rámce kulturní politiky. Hlavním garantem kulturní politiky v ČR je Ministerstvo kultury ČR (dále MK ČR), které směřování světových institucí následuje a navazuje na něj. Detailně zpracovaným dokumentem určující směr a cíle kultury je *Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025)*. S oblastí kultury je dále pracováno ve strategickém dokumentu *Strategický rámec Česká republika 2030 (2017)* vytvořeným odborem pro udržitelný rozvoj pod Úřadem vlády. Oblast kultury prochází i dalšími ministerstvy – MMR, MŠMT, MŽP, MZe a MZV, a nižšími stupni veřejné správy (kraje, obce).

Strategický rámec Česká republika 2030 (2017: 43–45) chápe kulturu za zprostředkovatele ke zvyšování kvality života, jelikož města a obce přetváří na příjemná místa k životu, práci a k cestování, dále stimuluje vzdělávání a přispívá k celoživotnímu osobnímu rozvoji. Strategie dále přiřazuje klíčovou roli kultury jako součást identity politiky a rozvoje kreativity, proto musí být metodicky i finančně podporována. Finanční zajištění se týká nejen jednotlivců zainteresovaných do oblasti kultury, ale také té části kulturního sektoru, jež nemůže být komerčně úspěšná, a přesto je jí důležité uchovávat a společnosti předávat. V dokumentu je reflektováno, že kultura má mezioborový přesah, jehož pozitivní dopad se týká udržitelného rozvoje, tvorby a posilování sociálního kapitálu, rozvoje cestovního ruchu i na zvyšování hodnoty výrobků a služeb generovaných jinými průmysly. Hmotnému kulturnímu dědictví je přisuzován pozitivní ekonomický dopad v lokalitě pomocí rozvoje návazných služeb a vytvoření pracovních míst pro místní obyvatele. Proto se považuje za důležité propojovat kulturní politiku na všech úrovních veřejné správy. Aktivní podpora by měla směřovat do účinného propojení státní kulturní politiky s místními podmínkami, aby se prostředky i pozornost přiměřeně rozdělovaly rovněž ve prospěch kvalitní kulturní produkce na lokální úrovni.

Strategické cíle dokumentu *Strategický rámec Česká republika 2030* se zaměřují zejména na finanční podporu. Jednak v podobě vyšších veřejných investic, které podpoří rovný přístup ke kultuře a kreativitě, a za druhé v možnosti dlouhodobějšího finančního plánování kulturních organizací⁴². Zajištění finančních jistot se týká také pracovníků v oblasti kultury, jejich odborného kontinuálního vzdělávání a zvyšování jejich společenské

⁴² V současné době se jedná o plánování pouze po dobu jednoho roku vyjma memoranda o dlouhodobé spolupráci.

prestíže. Dále se jedná o systémovou podporu pro zakládání nových kulturních organizací, jež reflektují změny ve společnosti. V neposlední řadě jsou podporovány kulturní⁴³ a kreativní⁴⁴ průmysly, které jsou vnímány jako příležitost pro rozvoj ekonomiky (Strategický rámec Česká republika 2030, 2017: 43–45).

Druhý výše uvedený dokument *Státní kulturní politika na léta 2015–2020* se věnuje hmotnému kulturnímu dědictví zejména v oblastech jeho uchování a propojení s hospodářstvím. V následujících bodech jsou uvedeny záměry, které jsou rozpracovány do konkrétnějších cílů (Státní kulturní politika na léta 2015–2020, 2018):

- uchování kulturního dědictví
 - pokračování v identifikování, mapování a kategorizování
 - legislativní podpora a zajištění
 - zvýšení podílu samosprávy
 - hlubší implementace ochrany do koncepčních materiálů krajů a obcí
 - podpora identifikace obyvatel s jedinečnými hodnotami kulturního prostředí regionů
- využívání kulturního dědictví pro rozvoj hospodářství a zvyšování konkurenceschopnosti
 - zefektivnění dosavadních způsobů využití kulturního dědictví pro cestovní ruch pomocí vybudování infrastruktury umožňující efektivní zvyšování poznání a návštěvnosti, aniž by docházelo k jejich devastaci
 - podpora kreativní formy využívání a prezentace kulturního dědictví
 - zefektivnění využívání kulturního dědictví pro poskytování kulturních služeb obyvatelstvu pomocí zmapování stávajícího využívání nemovitých památek pro poskytování kulturních služeb obyvatelům a navrhnout programy jeho zefektivnění
 - vytipování vhodných projektů pro *Public Private Partnership*⁴⁵

⁴³ Odvětví, která produkují kulturní produkty určené k masové reprodukci, hromadnému šíření a vývozu (tj. např. knihy, filmy, zvukové nahrávky, videohry, tisk apod.) (Artslexikon, 2018); Cikánek (2013: 77–78) zařazuje do kulturních průmyslů film a video, televizi a rozhlas, videohry, hudbu, knihy a tisk.

⁴⁴ Oblast, kde se kultura stává *tvůrčí* investicí do produkce *nekulturního* zboží. Kreativita je chápána jako využití kulturních prostředků jakožto zprostředkujících produktů ve výrobním procesu nekulturních odvětví, a tedy jako zdroj inovace (Žáková in Artslexikon 2018); Cikánek (2013: 50) zařazuje pod kreativní průmysly design, architekturu a reklamní průmysl.

⁴⁵ Forma spolupráce mezi orgány veřejné správy a podnikatelským sektorem za účelem zajištění financování, výstavby, obnovy, správy či údržby veřejné infrastruktury nebo poskytování veřejné služby.

- vytvoření nástrojů na provázání výnosů z cestovního ruchu s náklady na uchování kulturního dědictví a poskytování kulturních služeb

Vize kultury byla v minulých strategických dokumentech označena jako „jízdenka do budoucnosti“. Ze současných strategických dokumentů vyplývá, že s kulturou je do budoucnosti počítáno pomocí:

- propojování se soukromým i občanským sektorem
- posilování pravomocí u nižších samosprávných celků pro lepší zacílení podpory na lokálních úrovních
- umožnění přístupu ke kultuře širší veřejnosti
- uvědomění si, že kultura má pozitivní dopady do ekonomiky, ale i ve společenské oblasti

V současné době se již vytyčené cíle daří plnit. Zejména přístup větších měst (Plzeň, Brno, Olomouc, Pardubice, Jihlava včetně Prahy) ukazuje, že místní iniciativy, laická i odborná veřejnost jsou zapojováni do komunitního a územního plánování a jsou vyzýváni k reakci na tvorbu veřejného prostoru, který souvisí s ožívováním památek. K podnícení veřejnosti a jejímu zapojení k záchraně hmotného kulturního dědictví se řadí aktivity nejen místní správy, ale i neziskové organizace (např. Ještěd 73, Císařské lázně Karlovy Vary). Podporována je také iniciativa jednotlivců, např. pomocí projektu Kulturní jádra jsou nabízeny finance k zahájení projektů na oživení měst, nejčastěji právě pomocí hmotného kulturního dědictví. Metodická podpora přichází od organizace Culture Matters, která se pomocí webinářů a online metodik snaží ve městech a obcích zapojovat kulturu do úrovně strategických a evaluačních dokumentů včetně zapojení široké veřejnosti do debat a zainteresovaných stran do rozhodování.

Oba dokumenty se zaměřují na využití památek nejen v oblasti společenské (např. zpřístupnění kulturních hodnot veřejnosti, podpora sociálního kapitálu), ale i v ekonomické oblasti, jež spojují s cestovním ruchem. Pro úspěšné zapojení kulturního dědictví do cestovního ruchu, od kterého jsou si slibovány široké pozitivní ekonomické dopady, je důležité brát v potaz faktory, na kterých úspěch a pozitivní dopady závisí.

5.4.1 Faktory zapojení kulturních památek do cestovního ruchu

Stát se vnímá za hlavního ochránce a zodpovědného subjektu udržitelnosti památek a ve výše uvedených strategických koncepcích plánuje ufinancování těch kulturních oblastí,

které nejsou plně komerčně udržitelné.⁴⁶ Na druhou stranu čítá památkový fond desítky tisíc objektu, proto je snahou státu propojení kulturního dědictví s ekonomickou oblastí, zejména v koncepcích nejčastěji zmiňovaným cestovním ruchem.

Úspěšného zapojení do cestovního ruchu se však těší pouze část, zejména se jedná o památky pod ochranou UNESCO (celkem 12 památek). Velké množství z celkového počtu chráněných kulturních památek jsou památky lokálního významu, které i přes svůj turistický potenciál do cestovního ruchu prozatím zapojeny nejsou. Samosprávy na regionálních úrovních jsou si toho vědomy, proto je snahou strategických plánů na těchto úrovních zapojit památky do cestovního ruchu. Ovšem propojení památek s turismem může mít svá rizika, např. zapojení nemusí přinést okamžitý pozitivní výsledek (Kozák a Štolfová 2015: 154).

Pro propojení lokální kultury s turismem je podstatné vytvořit lokální produkty a služby reprezentující lokalitu, pomocí kterých budou přilákáni potenciální návštěvníci. Paasi (2003: 3–4) proto rozlišuje regionální identitu a identitu (image) regionu. Identitu regionu vnímá jako tu, která je vytvořena pro potřeby vytvoření image regionu k posílení ekonomického využití specifík regionu. S regionální identitou jako sociálním konstruktem místních obyvatel nemusí být nutně a plně v průniku. Často se však stává, že hlavním rozhodujícím faktorem je právě ekonomické hledisko, které může prezentovat kulturní dědictví tak odlišně, že jej dostane do zásadního rozporu s regionální identitou.

Delín a Pospěch (2016: 214–216) zmiňují, že vytvořená identita regionu se váže ke kulturní ekonomice, která je definována turistickou spotřebou tradic ve vzájemné součinnosti s ekonomickou produkcí kulturního dědictví. Identita regionu čerpá z minulosti, kterou přetváří do produktů určených ke spotřebě návštěvníky regionu. Produkty je důležité vytvořit jako jedinečné pro daný region, avšak jedinečnost může být vytvářena uměle až dokonce „účelově vynalezena“ a může se od regionální identity zcela odchylovat. Výsledky výzkumu Delína a Pospěcha (2016: 229–230) ukazují, že ač aktéři soukromých subjektů profitují z produktů postavených na identitě regionu, hodnotí u nich pocitově tzv. přirozenost, kterou odvíjí od regionální identity. To poukazuje na rozpor mezi možností získání profitu pomocí identity regionu a cítěním „přirozenosti“ podle regionální identity. Proto pro vytváření produktů a služeb je důležité sledovat regionální identitu.

Pro úspěšné zapojení hmotného kulturního dědictví do ekonomiky je důležité brát v potaz další faktory, které výpočty ekonomických dopadů (viz podkapitulu 5.5.3 *Metodické*

⁴⁶ Stejně jako přístup státu, také respondenti dotazníkového šetření *Kultura v regionech ČR 2011* uvádí, že finanční podpora na provoz a údržbu památek měla zejména plynout z krajské a státní úrovně, obecní a až následně EU (Patočková 2012: 309–310).

přístupy měření ekonomických hodnot a dopadů) mohou zkreslit. Hmotné kulturní dědictví a jeho úspěšné ekonomické využití je závislé na faktorech, které vyjmenovávají McLoughlin et al. (2007: 13–14). Záleží zejména na:

- dostupnosti lokality – čím lepší dostupnost, tím se pravděpodobnost návštěvnosti zvyšuje
- druhu vlastnictví, na které je silně navázáno financování – památky s vysokými náklady na údržbu jsou ve státní správě
- kvalitě kulturní nabídky týkající se doplňkových služeb pro návštěvníky
- významnosti ve smyslu důležitosti památky – jedná-li se o národní či regionální památku, její vnímání návštěvníky a místními obyvateli. Významnost se může také během času měnit na základě politické ideologie či prostého složení segmentu návštěvníků.
- šíře rozsahu – čím větší je rozsah daného místa, tím je větší pravděpodobnost pozitivních dopadů. Pojme-li lokalita více návštěvníků, má větší pravděpodobnost získání financí a také vyšší nároky na odbornost zaměstnanců

Grefe (2004: 304) doplňuje další faktor, a to stav památky. Je-li památka v dobrém stavu, okolí ji vnímá pozitivně a má větší sklony ji uchovat a finančně podporovat. Při chátrání památky je efekt přesně opačný. Ovšem pro Českou republiku je typické, že nejprve se musí památka dostat do nejhorší fáze chátrání a až poté se s ní začne pracovat. Například u Lázní Kyselka je nynější oprava mnohonásobně dražší, než by byla před několika lety, kdy už byl havarijní stav znám.

Stupeň integrace je významný faktor z pohledu lokálních zdrojů. Pomocí stupně integrace je sledován potenciál lokality z hlediska místních podniků a kvalifikované pracovní síly, které cestovnímu ruchu zajistí zásadní doplňkové služby dané památky (ubytovací, pohostinství, cestovní kanceláře, oživení výroby tradičních místních artiklů, gastronomie, pořádání slavností). Ačkoliv je památka základním produktem, musí být doplněna o další rozšířené produkty, tzn. doplňkovými službami, které návštěvník očekává. Výsledná podoba služeb záleží na cílové skupině návštěvníků, nicméně zásadní je schopnost odlišení se od okolní konkurence (Grefe 2004: 307–309).

Pro úspěšnou integraci je důležitá taktéž spolupráce veřejné správy, místních podnikatelů a obyvatel. Veřejná správa je často vlastníkem památky a odpovědná za její správu a financování; místní podnikatelé poskytují nutné zdroje pro atraktivitu památky; místní

obyvatelé mohou být zdrojem pracovní síly, či jejich názory ovlivňují dění a zapojení se do atraktivnějších míst. Na tomto principu fungují v České republice např. místní akční skupiny (MAS). Úzká spolupráce pomůže např. při seskupování aktivit, ze kterého těží tvorba *brandu* lokality. Partnerství s více lokalitami může vyústit až do destinačního managementu (destinace vystupuje jako celek), a tím pomáhá k ucelenější práci s *brandem* a také ke sdílení dobré praxe.

V některých případech místní nejsou ochotni participovat na obnově kulturního dědictví, čímž upozorní na rizika projektu. Příkladem toho je oblast polského vojvodství Dolní Slezsko. Značná část památek je pozůstatek německého osídlení a místními obyvateli jsou na základě historických událostí 20. století vnímány spíše negativně (Murzyn-Kupisz 2012: 157–158). Toto vnímání a nezapojení místních obyvatel do obnovy památek může mít za následek ztrátu potenciálních zisků z ekonomických aktivit do regionálního rozpočtu.

Jestliže nemá lokalita dostatek zdrojů, bude je muset získávat mimo svoji působnost, což výrazně zvýší např. mzdové náklady. Takové získávání zdrojů ovšem pozitivní ekonomický efekt nepřinese, jelikož zisky přesune mimo naši lokalitu (Grefe 2004: 307).

Památky nemají pouze význam z pohledu turistického ruchu, ale mají ekonomickou hodnotu i pro místní obyvatele. Aby byla památka uchována, musí se neustále opravovat, restaurovat a modernizovat. To vytváří prostor dalším podnikatelským příležitostem, jelikož opravy, restaurování a modernizace nejsou krátkodobou záležitostí. Lokalita tudíž získá nejen podnikatelské možnosti, ale také prostor pro pracovní příležitosti s vyššími nároky na odbornost (OECD 2005: 63). Grefe (2004: 302–304) ve své případové studii ve Francii ukázal, jaký pozitivní dopad může mít kulturní dědictví na zaměstnanost. Případová studie uvádí, že přímá pracovní místa v rámci kulturního dědictví získalo přes 40 tisíc lidí, pracovní místa v rámci ochrany a údržby památek získalo celkem 43 tisíc lidí a v rámci multiplikovaných dopadů cestovního ruchu až 270 tisíc osob.

Pro trvalou udržitelnost turistického ruchu je vhodné brát v potaz i rizika jeho nadměrného úspěchu. V souvislosti s trvale udržitelným turistickým ruchem je vhodné zmínit dva modely, tj. Doxey iritační index a Butlerův model životního cyklu turistické destinace.

První, tzv. Doxey iritační index, zkoumá interakce mezi turisty a rezidenty. Interakce je rozdělena do základních čtyř fází, tj. euforie, apatie, podráždění a antagonismus. V euforické fázi rezidenti hodnotí příležitost zapojení se do turistického ruchu, mezi turisty a rezidenty panuje vzájemná spokojenost. V druhé fázi již turismus expanduje, turisté jsou bráni za samozřejmou součást včetně zisku, který do oblasti přináší. Ve třetí fázi podráždění

se turismus blíží k bodu saturace a narušuje život způsob života lokálních obyvatel. V poslední fázi panuje mezi rezidenty a turisty nepřátelství, podrážděnost vůči turistům není rezidenty skrývaná (Doxey 1975: 195–198, Půtová 2019: 132). Půtová (2019: 133) udává ještě jednu fázi, a tou je vzájemná rezignace, turistická lokalita ztrácí atraktivitu a turisté se přesouvají do jiné lokality. Není vyloučeno, že po změnách se daná lokalita může opět stát atraktivní.

Druhý Butlerův model zkoumá životní cyklus turistické destinace. Sestává se z šesti fází, tj. objevení, vtažení, rozvoj, konsolidace, stagnace a poststagnace.

V první fázi objevení se turisté snaží intenzivně poznat místní autenticitu kultury. V druhé fázi vtažení začínají počátky turistického rozvoje, tzn. podnikání ve službách, tvorba turistické infrastruktury, komercializace, propagace apod. Třetí fáze rozvoje již plně čerpá z předchozí fáze, autenticita místní kultury je utlumována, nabídka se více přizpůsobuje turistickým potřebám, postoj rezidentů začíná být ve vztahu k turistům odtažitější. Ve fázi konsolidace je místní ekonomika na turismu zcela závislá, dochází k masovosti turistů a nespokojenosti rezidentů vzhledem k nadměrnému turismu (fáze podráždění v Doxeyho iritačního indexu). Předposlední fáze stagnace je charakteristická klesajícím zájmem turistů a uměle vytvořenými atraktivitami lokality (tzn. potlačení původní kultury). V poslední fázi poststagnace záleží, jaké změny budou v lokalitě provedeny, od nichž se odvinou scénáře – úpadku (útlum turistické destinace), stabilizace (udržení stabilní úrovně návštěvnosti), adaptace (nová nabídka destinace) či omlazení (změna image, inovace, růst návštěvnosti) (Butler 1980: 6–10, Heřmanová 2012, Lachmann 2020).

Oba modely jsou vzájemně propojené, pokud je turistická destinace přespříliš úspěšná, negativní dopady ovlivní místní obyvatele do takové míry, která může turistickou destinaci dostat do fáze útlumu, či z destinace vytvořit skanzen, ve kterém každodenní život místních obyvatel neprobíhá, např. Český Krumlov, či centrum Prahy. Proto při zapojování památky do turistického ruchu je vhodné přemýšlet nad jeho dlouhodobou udržitelností.

Využití potenciálu nesouvisí pouze se zapojením do cestovního ruchu, navíc ne každá památka je k tomu vhodná. Využití potenciálu hmotného kulturního dědictví souvisí s racionálním využitím památky, které se týká i případné změny funkce objektu. Nejčastěji jsou se změnou funkčnosti spojovány technické industriální památky.⁴⁷ Úspěšné funkční změně se však těší i fary. Fara v Horním Maršově je v současné době mnohoúčelovým

⁴⁷ Mezi úspěšné konverze je možné zařadit areál Dolních Vítkovic, či budovy číslo 14 a 15 továrního Baťova komplexu (projekt 14|15 BAŤŮV INSTITUT).

centrem DOTEK – Dům obnovy tradic, ekologie a kultury. Využití fary je ukázkovým příkladem proměny objektu, který propojuje kulturní hodnoty památky s provozem vybaveným moderními technologiemi, jakými jsou vytápění na biomasu, solární kolektory či rekuperace. Cílem centra DOTEK je obnovení vztahu lidí k přírodě, zachování kulturního dědictví včetně šíření dovedností směřující k trvale udržitelnému životu. Na druhou stranu i při nejlepším úmyslu konverze objektu s cílem udržitelnosti se může stát, že jeho kulturní hodnota památky bude ztracena.

5.4.2 Potenciál cestovního ruchu Plzeňského a Jihočeského kraje

Plzeňský i Jihočeský kraj mají v cestovním ruchu bohatou nabídku jak přírodních atraktivit, tak kulturních. V následujících dvou podkapitolách jsou krátce charakterizovány oba kraje po stránkách ekonomické a socioekonomické, detailněji je rozpracována koncepční stránka obou krajů v oblasti cestovního ruchu pro inspiraci případného zapojení objektů far do cestovního ruchu.

Plzeňský kraj

Plzeňský kraj obklopený hranicí s Německem, Karlovarským, Středočeským a Jihočeským krajem tvoří západní kraj České republiky. Rozlohou třetí největší kraj republiky čítá více jak půl milionu obyvatel (585 tisíc obyvatel k roku 2018), což jej řadí na osmé místo v mezikrajském srovnání. Pro kraj je charakteristický vysoký počet malých sídel s nerovnoměrným rozmístěním. Kraj má téměř poloviční hustotu osídlení oproti republikovému průměru, která se územně liší⁴⁸ (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 19–20). Podíl kraje na tvorbě celorepublikového hrubého domácího produktu činí 4,9 %, což jej řadí mezi kraje na páté místo. Podíl nezaměstnaných osob činí k březnu 2020 2,56 % (tedy 0,3 osoby na jedno pracovní místo evidované na Úřadě práce)⁴⁹ a nachází se tak pod republikovým průměrem (3,01 %) (Nezaměstnanost v Plzeňském kraji k 31. 3. 2020, 2020).

⁴⁸ Hustota obyvatel činí 76 obyvatel/km², celorepubliková hustota obyvatel činí 135 obyvatel/km². Nejnížší hustoty zalidnění dosahují okresy Tachov (39 obyvatel/km²) a Klatovy (44 obyvatel/km²), nejvyšší je v krajském městě Plzni (733 obyvatel/km²) a v okrese Rokycany (75 obyvatel/km²) (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 46).

⁴⁹ Největší podíl nezaměstnaných je v okresech Tachov (3,02 %) a Rokycany (2,68 %), nejnížší je v okresech Plzeň-jih (1,86 %) a Domažlice (2,36 %) (Nezaměstnanost v Plzeňském kraji k 31. 3. 2020, 2020).

Průměrná hrubá měsíční mzda je sice po Praze a Středočeském kraji třetí nejvyšší⁵⁰, avšak ukazuje se, že polovina domácností dosahuje měsíčně od 12 tis. do 20 tis. Kč čistého příjmu na osobu (2018) (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 88).

Plzeňský kraj má pro cestovní ruch příznivé podmínky, čerpáno je jak z přírodního, tak i kulturního dědictví, zároveň pro období letní i zimní rekreace. Sportovní vyžití nabízí četné turistické i cyklistické trasy v letní sezóně, v zimě jsou upraveny sjezdové a běžkařské tratě v oblasti Šumavy. V roce 2018 navštívilo kraj na 840 tisíc hostů, z toho 306 tisíc bylo nerezidentů (zejména z Německa, Číny, Slovenska, Rakouska, Portugalska a Korey) (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 138).

Kraj na svém území zahrnuje přes 3,2 tisíce nemovitých památek⁵¹, téměř 4,7 tisíce movitých památek, 8 památkových rezervací, 68 památkových zón a 17 ochranných pásem. Mezi národní kulturní památky je zařazeno na území Plzeňského kraje celkem 25 kulturních statků (Památky v našem kraji 2020b). Památkové objekty zpřístupněné návštěvníkům za vstupné 29 objektů, které navštívilo v roce 2018 téměř 560 tisíc návštěvníků⁵² (Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018, 2019: 20). Výsledky výzkumu *Kultura v regionech České republiky 2011* (Vojtíšková et al. 2012: 339) ukazují, že památky navštěvuje nadprůměrný podíl obyvatel kraje, jejich cíle jsou zejména přímo v Plzeňském kraji⁵³, dále v nedalekých západočeských lázních a Praha.

Bohatý památkový fond ovšem vyžaduje nadstandardní finanční nároky, které pro své limity nedokážou pokrýt poptávku po finanční podpoře. V počtu nejohroženějších památek v evidenci Národního památkového ústavu je v mezikrajském srovnání Plzeňský kraj na čtvrtém místě s cca 80 památkami (z 800 republikově registrovaných), z toho 25 se jich nachází v okrese Domažlice. Jedná se zejména o zemědělské usedlosti, kaple, kostely a tvrze (Beneš et al. 2014: 18).

⁵⁰ Pro čtvrté čtvrtletí roku 2020 celkem 35 256 Kč, republikový průměr činí 36 144 Kč (Průměrná hrubá měsíční mzda ve 4. čtvrtletí 2019, 2020).

⁵¹ Do hmotného kulturní dědictví se řadí barokní zámek Manětín, klášterní konvent v Plasích (národní kulturní památka), zříceniny gotických hradů Radyně a Buben, renesanční zámek Kaceřov, zřícenina hradu Rabštejn nad Střelou, renesanční zámek Horšovský Týn, vodní hrad Švihov, zámek Kozel, barokní zámek Nebílovy, zámek Lužany, klášter v Kladrubech, hrad Kašperk, zřícenina gotického hradu Libštejn atp. Návštěvníky přitahují dále Chodské slavnosti, které jsou pravidelně pořádány v srpnu (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 21).

⁵² Z toho Státní hrad Rabí na 60 tis. návštěvníků, stejně tak hrad Kašperk a Státní hrad Velhartice na 47 tis. návštěvníků (Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018, 2019: 17–20).

⁵³ Kromě pivovarnictví byla respondenty zmiňováno Muzeum techniky řemesel Koloveč, chodská pouť a slavnosti, vodní hrad Švihov, konvent v Plasích a obraz Panny Marie Klatovské (Vojtíšková et al. 2012: 339).

Podle *Koncepce rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje pro období 2014–2020* zpracované KPMG v roce 2013 je kraj turisticky přitažlivý zejména z hlediska přírody, což kraj podle multikriteriální analýzy KPMG řadí na třetí místo mezi ostatními kraji. Z hlediska kulturní atraktivity obsadil šesté místo. Na základě analýzy návštěvníků se Plzeňský kraj podílí na spotřebě zahraničního cestovního ruchu 5,3 % (2013), což znamená v porovnání s ostatními kraji čtvrté místo. V domácím cestovním ruchu zastává tentýž podíl, avšak v obsazuje mezi kraji až 10. místo. Podle propočtu efektivity podpory cestovního ruchu (podíl výdajů a přínosů), vygeneruje 1 Kč vložená do cestovního ruchu téměř 37 Kč, což řadí Plzeňský kraj na třetí místo mezi ostatními kraji (*Koncepce rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje pro období 2014–2020*, 2013: 18, 23, 31).

Ve SWOT analýze byly za silné stránky shledány výhodná geografická poloha; přírodní bohatství Šumavy, Českého lesa, Jižních Brd; kulturní dědictví; propojené mezinárodně značené turistické trasy; infrastruktura pro cestovní ruch. Naopak posílena by měla být sezónně nevyvážená nabídka (dominance letního období); nejednotný a nejasně řízený systém cestovního ruchu; nevyhovující infrastruktura pro kulturu a sport; málo efektivní využití památkově chráněných lokalit. Příležitosti jsou viděny v oblasti rozvoje přeshraniční spolupráce a spolupráce mezi regiony; posílení výstavby a vybavení turistických tras (naučné, cyklo atd.); realizace společných projektů obcí a krajů i v rámci přeshraničních vztahů. Za hrozbu turistického ruchu je považována konkurence Prahy a Karlových Varů, úbytek německých návštěvníků a zkracující se průměrná délka pobytu turistů (*Koncepce rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje pro období 2014–2020*, 2013: 35).

SWOT analýza zařazuje mezi příležitost přeshraniční spolupráci, která je důležitá jak pro ekonomickou stránku udržitelnosti, tak i pro sociální, jelikož dochází k posilování regionální identity.

Návrhy pro zvýšení turistického ruchu jsou rozděleny na tři tematické oblasti, tj. kultura, vzdělávání, zábava; příroda, sport, zdraví; business. Vzhledem k tématu práce se následující řádky soustřeďují na oblast první. Koncepce navrhuje specifické produkty, např. „Plzeňský kraj v proměnách historie“, které rozpracovává do marketingové strategie a plánu. Uvedený příklad by byl vhodný pro majitele far, kteří by chtěli svůj objekt zapojit do turistického ruchu, jelikož je tento produkt plánován komplexně (od infrastruktury až po propagaci), a tím má větší pravděpodobnost pro úspěšné zapojení do turistického ruchu. Mezi další produkty je zařazeno téma „tradiční chutě Plzeňského kraje“, které je vhodné jako doplňková činnost pro návštěvníky historických památek. Pro vlastníky far, kteří aktivně

využívají farní areál s hospodářskými budovami a pozemky pro hospodářskou činnost, může téma „tradičních chutí Plzeňského kraje“ sloužit jako odbytiště produktů. Téma „Plzeňský kraj plný zážitků i ponaučení“ uvádí možnosti vzdělávání pomocí Západočeské galerie v Plzni, Muzea loutek, ZOO, Techmanie, plzeňského historického podzemí, prohlídek a událostí v pivovarech a minipivovarech apod. Zcela absentují historické stezky, které by podporovaly porozumění historických událostí, které se v kraji odehrály. Paradoxně právě tato témata jsou vhodná pro projekty přeshraniční spolupráce, která byla ve SWOT analýze zmiňována za příležitost (Konceptce rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje pro období 2014–2020, 2013: 43–47).

Strategický dokument *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014 + (do roku 2020)* je zpracován pro širší tematické spektrum, zahrnuje oblasti ekonomiky, dopravy, bydlení až po životní prostředí. Jednou z podtematických oblastí je cestovní ruch, který cílí pomocí opatření na: zkvalitnění marketingu a propagace (např. využívání IT a nových médií, marketing regionálních značek, propojení s ostatními regiony); zkvalitnění úrovně služeb cestovního ruchu (např. aktivity destinačního managementu, spolupráce soukromého a veřejného sektoru); zvýšení atraktivity regionu (např. záchrana a využití kulturních památek, obnova a zpřístupnění hodnotových památek veřejnosti); rozvoj infrastruktury cestovního ruchu (např. pěší stezky, cyklostezky, naučné stezky). Realizace opatření měla být prováděna pomocí akčních plánů a kontrolována pravidelnými evaluacemi (Beneš et al. 2014: 74–75, 95).

Nový koncepční dokument pro následující období (od roku 2020) v době zpracování práce nebyl k dispozici. Nicméně i strategický dokument minulého období obsahuje (velmi obecně) body týkající se snahy o záchranu a zpřístupnění památek, aktivity destinačního managementu a rozvoj infrastruktury, tzn. faktory, které je vhodné sledovat, pokud by se majitelé fary rozhodovali zapojovat objekt do turistického ruchu.

Výše uvedené dva strategické dokumenty v oblasti cestovního ruchu působí na čtenáře neprovázaně, není zcela jasné, podle jakého dokumentu byl cestovní ruch řízen.

Jihočeský kraj

Podle rozlohy je Jihočeský kraj druhým největším krajem republiky. Je obýván 642 tisíci obyvateli, je tedy šestým nejlidnatějším krajem. Kraj hraničí s Plzeňským, Středočeským, Krajem Vysočina a Jihomoravským krajem, dále s Rakouskem a Spolkovou republikou Německo. Krajské město a bývalá okresní města obývá celkem třetina obyvatel. Sídlní struktura kraje je rozmělněna do 624 obcí, z toho 70 % obcí je do 500 obyvatel, ve

kterých žije na 14 % obyvatel kraje. Hustota obyvatelstva je poloviční⁵⁴ (63,8 %) oproti republikovému průměru (135 osob/km²). Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj v roce 2018 podílel 5,0 % (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 25–26). Nezaměstnanost v kraji činila v prvním čtvrtletí letošního roku 2,4 %⁵⁵ (Podíl nezaměstnaných osob v okresech Jihočeského kraje k 31. 3. 2020, 2020). Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2019 činila průměrná hrubá měsíční mzda 33 256 Kč (Průměrná hrubá měsíční mzda ve 4. čtvrtletí 2019, 2020), téměř polovina domácností dosahovala v roce 2018 měsíčně od 12 tis. do 20 tis. Kč čistého příjmu na osobu (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 80).

Jihočeský kraj je v oblasti cestovního ruchu bohatý jak na přírodní památky, tak na kulturní. V letních obdobích láká oblast kolem Lipna, Orlíku, jihočeských rybníků a Šumavy na pěší výlety a cykloturistiku. V zimních měsících jsou střediska na Šumavě vhodná pro sjezdové sporty včetně nabídky upravovaných běžkařských tras (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 19). V kraji se nachází přibližně 5,5 tisíce nemovitých a více jak 117 tisíc movitých památek. Mezi národní kulturní památky je zařazeno 38 objektů. Dále je v kraji 7 městských památkových rezervací, 25 městských památkových zón, 55 vesnických památkových zón a 5 krajinných památkových zón (Památky v našem kraji 2020a). Památkové objekty zpřístupněné návštěvníkům za vstupné (jednalo se o 34 objektů) navštívilo v roce 2018 téměř 1,44 mil. návštěvníků⁵⁶ (Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018, 2019: 16).

Totožně jako u Plzeňského kraje výsledky výzkumu *Kultura v regionech České republiky 2011* (Vojtíšková et al. 2012: 336) ukazují, že více než 80 % respondentů kraje za posledních dvanáct měsíců navštívilo nějakou památku.

Koncepce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020 (dále jen koncepce) analyticky zpracovává stav turismu na úrovni mezinárodní (trendy), národní a krajské, tj. zejména pro Jihočeský kraj. Charakterizuje profil turistů, kteří kraj navštěvují,

⁵⁴ Nejnižší hustota obyvatel je v okresech Prachatice (37 obyvatel/km²) a Český Krumlov (38 obyvatel/km²). Nejvyšší je v Českých Budějovicích (119 obyvatel/km²) a Táboře (77 obyvatel/km²) (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 45).

⁵⁵ Územní rozdíly jsou znatelné, v okrese Český Krumlov činila nezaměstnanost 4,2 %, naopak v Jindřichově Hradci 1,77 % (Podíl nezaměstnaných osob v okresech Jihočeského kraje k 31. 3. 2020, 2020).

⁵⁶ Z toho Státní hrad a zámek Český Krumlov téměř 430 tis. návštěvníků, Státní zámek Hluboká na 290 tis. návštěvníků a Státní zámek Červená Lhota na 80 tis. návštěvníků (Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018, 2019: 13–16).

věnuje se národnostnímu složení turistů a podtrhuje v posledních letech nárůst asijských turistů. To dokazují statistiky z roku 2018, ve kterém navštívilo kraj celkem 1,7 mil. hostů, z toho 643 tisíc nerezidentů (hosté převážně z Číny, Německa, Tchaj-wanu, Korejské republiky a Rakouska) (Konceptce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020, 2014: 7–13; Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 123).

Podrobně je vyhodnocena dopravní infrastruktura kraje (silniční, železniční, projekt letiště) i infrastruktura cestovního ruchu (cykloturistika, vodáctví, zimní turistika, golf, hipoturistika, kongresová turistika apod.) z pohledu nabídky kraje a bariér, které naráží na rozvoj turistiky v dané oblasti. Analyzovány jsou dále kulturně-historické atraktivity, nejvíce navštěvovaná místa (Český Krumlov, Hluboká nad Vltavou zámek a zoologická zahrada) a místa pro rozvoj, která jsou zaměřena na výletní turistiky. Z konceptce vyplývá důraz na obnovu hmotného kulturního dědictví, rozšiřování chráněných vesnických památkových zón a podpora muzeí lidové architektury (Konceptce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020, 2014: 26–27).

Konceptce pracuje s výsledky šetření, které bylo prováděno na principu *Certifikované metodiky pro výpočet ekonomických dopadů kulturních* autorky Raabové (viz podkapitulu 5.5.3 *Metodické přístupy měření ekonomických hodnot a dopadů*), jsou tudíž známé částky, které jednodenní/vícedenní či zahraniční/tuzemští turisté průměrně utratí za den včetně oblasti spotřeby (ubytování, doprava, služby apod.). Dále byl sestaven profil turisty, který kraj navštěvuje, tedy osoby, která přijede do kraje ze vzdálenosti větší než 100 km a stráví v kraji alespoň tři noci. Osoba přijede nejspíše s přáteli nebo s rodinou a do kraje se opakovaně vrací. Jejím největším zájmem jsou poznávací aktivity a kulturní akce. Vyhledávací nástroj byl preferován internet, dvě třetiny respondentů průzkumu⁵⁷ nezaznamenaly před návštěvou žádnou reklamu (Konceptce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020, 2014: 17–20, 32–35).

Na základě analytické části (krajských statistik a průzkumu mezi turisty) byla sestavena SWOT analýza. Mezi silné stránky je zařazováno hmotné kulturní dědictví (včetně památek volně stojících v krajině), za slabé byl hodnocen havarijní stav zejména technických památek, malé využití památek pro veřejnost (jako příklad jsou uváděny kostely) a nedostatečné využití veřejných prostranství k oživení města. Příležitostí se jeví přeshraniční spolupráce s Bavorskem a Rakouskem a podpora zatím neobjevených oblastí Písecka,

⁵⁷ Velikost vzorku byla 1 860 respondentů, výzkum probíhal na základě osobního dotazování v létě 2014 pod vedením CzechTourism (Konceptce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020, 2014: 32–33).

severního Prachaticka, Blatenska a Strakonicka). Mezi hrozby patří nedostatečná péče o trvale udržitelný turismus a zhoršující se ekologický pilíř v důsledku turisticky atraktivních oblastí, dále např. nedostatečná dopravní infrastruktura (rozbité a neudržované silnice). Na SWOT analýzu navazují tři strategické cíle „efektivní a vícestupňové řízení cestovního ruchu v regionu“, „vytváření produktů cestovního ruchu s využitím potenciálu celého území regionu“, „současné moderní trendy a s akcentem na šetrné formy cestovního ruchu, zvýšení kvality služeb cestovního ruchu v regionu“, jejichž naplnění spadá do roku 2020 (Koncepce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015–2020, 2014: 38–40, 42–54).

Na základě těchto informací, jež jsou v koncepci ještě více rozšířené a detailně rozpracované, mohou majitelé far pracovat s případnými návrhy zapojení fary do turistického ruchu.

5.5 Ekonomický přístup

Ekonomický potenciál kultury byl na základě odborných studií zjišťován Evropskou komisí v roce 2006, která reagovala na potřeby hledání ekonomických impulzů v Evropě. Studie dokázala, že kultura v sobě obsahuje vysoký ekonomický potenciál, do kterého se vyplácí investovat nejen z veřejných rozpočtů. Konkrétní výsledky ekonomických dopadů je možné demonstrovat pomocí již výše zmíněného statistického měření pro Komisi, které vyčíslilo hodnoty obratu (za rok 2003 654 mld. euro), přidané hodnoty HDP EU (2,6 % v roce 2003), podílu růstu (o 12,3 % vyšší než celkový růst hospodářství) a zaměstnanosti (3,1 % se zvyšující se tendencí) (KEA 2006: 6).

Evropská komise nebyla první, kdo se nechal informovat o tvrdých datech generování financí v kultuře. V osmdesátých letech 20. století potřeba kvantifikace kulturních dopadů postihla Velkou Británii, jelikož veřejná správa poskytla kultuře štědré investice a požadovala měřitelné důkazy o jejich návratnosti. Jak ukázaly studie z této doby od Myerscough (1988) pro ekonomické dopady, či Matarassa (1997) pro sociální dopady, finanční podpora ze strany státu se do rozpočtu násobně navrátila. I přesto, že byly hlavně studie sociálních dopadů zpochybňovány (Belfiore 2002, Merli 2002), dodnes jsou uváděny jako příklady pozitivních výsledků.

Mýtus o sektoru kultury, který finance nenávratně přijímá, prozatím v České republice není vyvrácen, protože měření kulturních dopadů v tuzemsku je poměrně novou záležitostí. V návaznosti na práci *European Statistical System network on culture* založilo Ministerstvo kultury Satelitní účet kultury, jenž podrobně sleduje kulturní odvětví. I přesto, že výsledky Satelitního účtu kultury ukazují, že je v rámci ekonomiky úspěšná⁵⁸, podpora z veřejných rozpočtů je každým rokem tenčí. Pro žadatele, kteří chtějí uspět v žádostech na podporu svých projektů mimo veřejné rozpočty, je důležité vyčíslit dopady projektů.

Aby mohlo být kulturní dědictví rozvíjeno a rychleji docházelo k potřebným investicím, je zapotřebí umět vyčíslit hodnotu, kterou v sobě kultura obsahuje, a zmapovat dopady, které kultura, resp. kulturní dědictví přináší.

⁵⁸ Výsledky Satelitního účtu kultury za rok 2017 odhadují objem produkce v sektoru kultury na 2,03 % celostátní produkce, úroveň hrubé přidané hodnoty (HPH) na 2,10 % a objem vytvořeného HDP 1,37 % celkového. Vysoký rozdíl mezi HPH a HDP je dán nižšími daněmi v kultuře a vysokým příjmem dotací v kulturním sektoru. Kulturní dědictví participovalo v rámci kultury 10,9 % na tvorbě hrubé přidané hodnoty (Výsledky účtu kultury ČR za rok 2017, 2019: 16–18, 26).

5.5.1 Vývoj přístupů k určení hodnoty kulturních statků

Význam kulturních statků z ekonomického hlediska, tj. snaha o pojmenování a vyčíslení kulturní hodnoty prošla stejně jako jiné objekty bádání historickým vývojem. Již antický filosof Platón chápal umění jako za cosi iracionálního, proměnlivého a nestálého, jež je nápodobou reálného světa. Zároveň však neopomenul emocionální podstatu umění, která na člověka působí, a to buď v pozitivní, či negativní formě. Proto doporučoval stanovit v umění pravidla a pomocí nich ho regulovat. Další myslitel z období starověku Aristoteles na rozdíl od svého učitele ztotožňoval umění s poznáním světa, které činí člověku potěšení. Z něj může profitovat nejen jedinec, ale i jeho okolí, proto vychovatel Alexandra Makedonského prosazoval, aby stát umění podporoval (Mašínová 2013: 8–10).

V 18. století bylo umění řazeno mezi luxusní statky určené pro spotřebitele spadající do vyšší společenské vrstvy. Ekonomové se zabývali faktory mající vliv na poptávku a na chování spotřebitelů, a od těchto faktorů se snažili odvozovat cenu. Tehdejší představitel ekonomie David Hume propojoval ekonomii se společenskými vědami. Z jeho interdisciplinárního pojetí vyplývá i jeho přístup k ocenění umění. Tvrdil, že umění je součástí luxusního zboží, které nemá jen užitek ekonomický, ale také společenský. Na člověka a společnost může působit jak pozitivně (kultivace jedince či společnosti a nastavení a dodržování mravních zásad), tak i negativně (ve smyslu zhýralosti a poklesu morálky). Humův současník, ekonom Adam Smith, pozoroval poptávku (důvody koupě kulturních statků) i nabídku po kulturních statcích (kromě materiálních vstupů započítával i vzdělání umělce) a zejména vztah, který vzniká mezi zákazníkem a umělcem. Tento vztah zakládající se na důvěře mezi oběma stranami se snažil promítnout i do ceny statků, jež by se měla taktéž promítat do ceny. Smith se snažil stanovit faktory ovlivňující cenu kulturních statků a vyhodnotil, že kulturní statky v sobě obsahují i tu hodnotu, jež nelze vypočítat čistě ekonomickým způsobem (Mašínová 2013: 12–14).

Humanisté v 19. století vnímali kulturu jako způsob života jedinců a celé společnosti. Na druhou stranu ekonomický přístup vyhledával obecné, univerzálně fungující teorie. Přístup ke kultuře, jenž byl zastupován jedinečností a nepředvídatelností, byl od ekonomických teorií plně oddělen a našel své místo v estetice a filosofii. Mezi hlavního představitele je možné zařadit Karla Marxe, jenž ve svém materialistickém pojetí hodnotí kulturu jako ideologickou nadstavbu základu výrobních sil (Mašínová 2013: 14, 16).

Ve 20. století docházelo k postupnému propojování ekonomických teorií se společenskými prvky, jež zastupují sociální, psychologické i kulturní faktory. Jan

Mukařovský, estetik a literární kritik, tvrdil, že kultura a umění vytváří prostředí, které člověka a společnost ovlivňuje, aniž by si to uvědomovala (Mašínová 2013: 17).

V současné době se ekonomové (např. níže zmínění Holden (2004, 2006) a Throsby (2001)) zaměřují přímo na propojení ekonomie a kultury. Hledají vztahy mezi ekonomickými a kulturními hodnotami, jednotlivé složky hodnot se snaží vyčíslit, či v případě nemožného vyčíslení brát subjektivní a duchovní hodnoty v potaz.

Hmotné kulturní dědictví je jako kulturní statek specifický z pohledu rozhodování v celospolečenské debatě, jelikož se je spojován s veřejným zájmem. Ekonomické teorie nicméně dávají primární důraz na individualismus, tzn. cílem spotřebitele je maximalizovat osobní užitek či zisk, což je protipólem celospolečenského kulturního pojetí (Mason 2002: 11–12). Chápání hmotného kulturního dědictví jako veřejného statku má kořeny na počátku 20. století (Patočka a Heřmanová 2008: 156). Utvořený kulturní vzorec památky coby veřejného statku je platný do současné doby. To naráží na problémy ve vztahu k financování. Veřejnost se drží představy o povinnosti státu poskytovat dostatečné finanční prostředky na uchování, rozvoj a přístup památek (veřejných statků) pro nejširší spektrum společnosti, což znamená, že do spotřebitelské ceny nelze plně zahrnout veškeré náklady, aby byl zachován rovný přístup.⁵⁹ Přestože je společnost ochotna za konzumaci kulturních statků částečně platit, stupeň soběstačnosti oblasti kulturního dědictví je 49,5 %. Veřejné zdroje pokrývají 34,6 % oblast kulturního dědictví (nejvíce podporovaná oblast) (Výsledky účtu kultury ČR za rok 2017, 2019: 32). Získání finančních prostředků silně závisí na argumentech ve formě tvrdých dat o prospěšnosti kulturních statků, tedy i kulturních památek. V následujícím textu je proto definováno, z jakých částí se skládá hodnota kulturních statků a jakým způsobem je možné ji změřit (ať již hodnotu, či dopad).

5.5.2 Ekonomická hodnota kulturních statků

Na příkladu níže popsaných přístupů vztahující se k ocenění kulturních statků dle ekonomů Masona a Holdena je ukázáno rozdílné pojetí ekonomické hodnoty kulturních statků.

⁵⁹ Rovný přístup odkazuje do dokumentu *Strategický rámec Česká republika 2030*.

Mason (2002: 13) rozděluje ekonomickou hodnotu kulturních statků na:

- tržní hodnotu (*Use value*), která lze vyjádřit v peněžních hodnotách, jelikož zboží a služby vztahující se ke kulturnímu statku jsou plně obchodovatelné na stávajících trzích (poplatky, ceny služeb, mzdové náklady apod.)
- netržní hodnotu (*Non-use value*), se kterou není obchodováno na trzích. Oceňována je pomocí peněžně vyjádřené ochoty jednotlivců, kteří by daný kulturní statek chtěli získat či uchránit. Tato netržní hodnota se dále sestává z:
 - existenční hodnoty (*Existence Value*) – jedinec oceňuje kulturní statek pro jeho pouhou existenci, aniž by měl zájem jej spotřebovat
 - hodnoty zachovávající možnost (*Option Value*) – jedinec má zájem o zachování kulturního statku, aby měl možnost jej spotřebovat nyní či v budoucnu
 - hodnoty odkazu (*Bequest Value*) – týká se uchování kulturního dědictví pro další budoucí generace

Holden (2004: 31–33) vidí v ekonomické hodnotě kulturních statků převyšující přínos pro společnost i pro budoucí generace než její současné náklady. Podle jeho rozdělení lze ekonomickou hodnotu vyjádřit taktéž jako u Masona prostřednictvím existujících trhů i mimo ně.

Ekonomickou hodnotu kulturní statků dělí na:

- komerční hodnotu (*Commercial value*) – hodnotu, kterou by bylo možné vyčíslit penězi, kdyby byl daný statek prodáván na trhu. Jelikož se jedná o hodnotu budoucí, nastává v některých případech problém s jejím odhadem, např. nastavení ceny vstupného na základě odhadu počtu návštěvníků apod.
- hodnota nezachycená na trzích (*Use values not captured within markets*) – ekonomická hodnota, která není zachycena pomocí trhu, např. umění na veřejných místech, bezplatný vstup do muzea, či historických uliček apod.
- netržní hodnota (*Non-use value*) – stejně jako u Masona tuto hodnotu vyjadřují:
 - existenční hodnota (*Existence value*)
 - hodnota zachovávající možnost (*Option value*)
 - hodnota odkazu (*Bequest value*)

Ve vztahu ke kulturním památkám je cenné zejména ocenění netržních hodnot, které je totožné u obou autorů. Právě tyto netržní hodnoty a jejich vyčíslení jsou stěžejní pro

budoucí nakládání s objekty, zejména co se týče investic, které objekty pomohou zachovat, ze strany veřejného, soukromého i neziskového sektoru. Získání finančních prostředků silně závisí na argumentech ve formě tvrdých dat o prospěšnosti kulturních statků, tedy i kulturních památek. V následující podkapitole jsou proto představeny metodické přístupy, jakým způsobem je možné vyčíslit i netržní hodnoty.

5.5.3 Metodické přístupy měření ekonomických hodnot a dopadů

Smysl měření ekonomických dopadů v kultuře slouží především pro správnou argumentaci budoucích investic, ať již z veřejných rozpočtů, či soukromých podnikatelů. Pomocí kontinuálního měření a zveřejňování výsledků měření bude možné změnit obecně panující názor, že památky přináší pouze vysoké náklady na provoz a údržbu bez viditelných dopadů.

Každá z níže uvedených metod měření má své výhody a nevýhody, např. v požadavku na vstupní data a jejich sběr. Výpočty ekonomických dopadů kultury se liší dle trhu. Konkrétně na základě pohybu na trhu reálném, jsou pro měření vhodné např. metody – *Cost-benefit Analysis* (CBA) a *Input-output Analysis*. Pro pohyb na trhu hypotetickém jsou typickými metodami měření *Contingent Valuation Method* (CVM) a *Contingent Choice* (Ready a Navrud 2002: 20–21). Výběr vhodné metody je vyhodnocován na základě potřeby použití výsledných dat. Na příklad pro určení odhadu budoucího přínosu projektu a návratnosti investic je vhodná metoda CBA. Ta je charakteristická tím, že měří náklady a přínosy u konkrétních projektů převážně financovaných z veřejných rozpočtů. Tato metoda umožňuje předem odhadnout přínosy projektu a poskytnout pořadatelům představu o návratnosti investice (Raabová 2014b: 88).

Pro výpočet již uskutečněného projektu a jeho dopadů včetně výpočtu multiplikačních efektů je upřednostňována input-output analýza. Ta vychází z dat statistického úřadu pro danou zemi a může podat přesná čísla o propojení jednotlivých odvětví národní ekonomiky včetně jejich multiplikačních efektů. Metoda hodnotí projekty ex-post (OECD 2005: 58–59, Raabová 2014b: 90–91).

Kultura a památky mají ovšem další přidanou hodnotu, která není v tržních podmínkách kvantifikována. Proto se pro její výpočet využívají netržní analýzy (*Non-market analyses*), které kvantifikují tyto hodnoty pomocí metod projevených preferencí (*Revealed-preference method*) a vyjádřených preferencí (*Stated-preference method*) (Snowball 2008: 77).

Pod metody projevených preferencí je možné zařadit *Travel Cost Analysis*, tj. analýzu, ve které je kulturní hodnota vyjádřena v cestovních nákladech a času stráveného na cestě. Dále metoda projevených preferencí využívá *Hedonic Price Method* reflektující vyšší ceny nemovitostí pomocí blízkosti pozitivní externality, např. památky. Obě zmíněné analýzy jsou populární v USA a v Evropě se téměř nepoužívají (Ready a Navrud 2002: 15, Snowball 2008: 77–78).

Častějšímu využívání se těší metoda podmíněného – kontingentního hodnocení (*Contingent valuation method* – CVM) a metoda volby (*Contingent choice*), které spadají pod metody vyjádřených preferencí. CVM je založena na odhadu za zboží a služby zaplatit na základě individuálních uživatelských preferencí. Tato metoda je v Evropě běžně používaná (Velká Británie, Itálie, Španělsko). Metoda volby se od CVM liší v tom, že od uživatelů žádáme pouze výběr jejich preferencí z námi předem navržených scénářů (OECD 2005: 52–54, Snowball 2008: 78–79).

Ukázkou měření dopadů podle CBA a CVM může být zahraniční studie evropské kulturní trasy. Dopady byly sice vyčísleny, ovšem závěr studie zahrnuje poznání, že neexistuje univerzální metrika, která by byla použitelná na všechny sledované projekty. Každý projekt je originál, pro který je vhodné přizpůsobit měřitelnost dopadů. Nejlepším východiskem je kombinace měřitelných technik (Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness 2010: 80–81).

Mašínová (2013: 36–38) udává ještě další metodu, konkrétně integrovaného přístupu, která využívá výzkumné techniky sociologie, psychologie a marketingu. Jedná se konkrétně o kombinaci hodnocení kulturních statků pomocí expertního odborného posouzení (např. památkáři), měřením sociálních dopadů (metodika Světové banky), zjištění vnitřní motivace jednotlivců pomocí psychologických testů, využití technik marketingových průzkumů a zejména participační hodnocení. Toto hodnocení poukazuje na možný využitelný potenciál místních aktérů obsažený v sociálním kapitálu. Participační ohodnocení se také týká zjištění vztahu místních aktérů k daným kulturním statkům.

Měřením ekonomických dopadů se zabývá v České republice Raabová. Její certifikovaná metodika pro výpočet ekonomických dopadů kulturních organizací je volně dostupná na webových stránkách Institutu umění (viz www.idu.cz). Daná metodika byla testována v letech 2010 a 2011 např. na festivalech Pražské jaro 2011, Pražské Quadriennale 2011, MHF Český Krumlov. Metodika je založená na sběru dat dané organizace (výdaje

organizace samotné) a dotazníkovém šetření mezi účastníky realizované akce. Následně data zpracovává pomocí input-output analýzy (Raabová 2013: 13–28).

Input-output analýza byla aplikována například na Pražské Quadriennale 2011. Festival navštívilo 50 tisíc osob. Výsledky ekonomických dopadů ukazují, že návštěvníci utratili v souvislosti s návštěvou festivalu přes 164 mil. Kč, celkový obrat činil 393,1 mil. Kč. Veřejné rozpočty byly obohaceny na daních a pojištění o 61,1 mil. Kč, bylo vytvořeno 160,7 pracovních míst na dobu jednoho roku, vyplaceno 35,7 mil. Kč na mzdách, 1 Kč rozpočtu festivalu vygenerovala téměř 6 Kč na obratu české ekonomiky a 2 Kč na HDP. Dotace magistrátu hlavního města Prahy a Ministerstva kultury ČR se vrátily v plné výši (Raabová 2012: 1).

Raabová (2014a: 6–14) uzpůsobila výše představenou metodiku i pro laickou veřejnost. Uživatelé mohou metodiku použít výpočet ekonomických dopadů přes zjednodušenou metodu výpočtu, či přímo input-output analýzu s online kalkulačkou. Zjednodušená metoda popisuje, jak sestavit dotazník pro návštěvníky, provést průzkum a na základě odpovědí v dotazníku spočítat výdaje návštěvníků s následným vyčíslením ekonomických dopadů. Pro zájemce, kteří chtějí použít input-output analýzu, příručka radí, jak správně sebrat a připravit data pro online kalkulačku, ve které jsou již nastavené multiplikátory (viz kulka.cz).

5.5.4 Metodické přístupy měření sociální dopadů

Měření sociálních dopadů je náročnější než ekonomických, jelikož sociální projevy je možné sledovat až po pozorování v delším časovém horizontu. Sociálními dopady se již v devadesátých letech 20. století zabýval Matarasso (1997), který pomocí studie dokázal pozitivní dopady podpory kultury. Jeho výsledky se ovšem nevyhnuly kritice (Belfiore 2002: 98–101, Merli 2002: 107–118). Zpochybňována byla např. použitá technika dotazníkového šetření obsahující sugestivní otázky, či že vypracování výzkumu proběhlo okamžitě po ukončení finančně podporovaných kulturních projektů (absence sledování dlouhodobé udržitelnosti) (Tomanová a Kašpárek 2014: 25–26, 33–36).

Touha po měření sociálních dopadů neustává. Na konci devadesátých let 20. století se v USA zrodila metoda *Social Return on Investment* (SROI), jež dopady vyčísluje pomocí poměru přínosu k nákladům. Metodika se postupně začala používat po celém světě, avšak nachází i odpůrce, kteří zpochybňují její platnost z důvodu odhadování vstupních dat pro výpočty a stavějící na základě subjektivních vazeb mezi stakeholdery (Mertens et al. 2015, Tomanová a Kašpárek 2014: 36–39).

SROI je v současnosti nejvíce využívanou metodou ve Velké Británii, Německu, Švédsku, Španělsku, USA, Kanadě či Austrálii. Metoda je odvozena od *Return on Investment* (ROI), která posuzuje návratnost investice. Vzhledem k poptávce po možnostech výpočtu sociálních dopadů, byla metoda modifikována pro změření hodnoty dopadu projektu či aktivity na zainteresované strany. Metoda vychází z cost-benefit analýzy, velmi zásadní je spolupráce se zvolenými stakeholdery, kteří jsou vybráni výzkumníky, protože poskytují data do dopadové mapy, která slouží pro výpočet konečného výsledku. Výsledek tvoří ukazatel, který vyjadřuje poměr mezi přínosy a náklady (např. 3:1 znamená, že 1 investovaná Kč, vytvořila hodnotu 3 Kč). Tyto poměry vypočítává pro každou sledovanou zainteresovanou stranu (Nicholls 2013: 35–36).

Kritiku na SROI představila University of Liege. Metodě vyčítá nesprávné použití cost-benefit analýzy. SROI počítá s hodnotami změny ve vztahu ke stakeholderům, nikoliv k jednotlivcům (Mertens et al. 2015). Další pochybnosti vyvstávají již ze samotného základu hodnocení. Metoda je založena hlavně na našem subjektivním úsudku, který má být objektivizován pomocí diskuse s vybranými (z pohledu výzkumníka zásadními) stakeholdery. I přesto, že byla tato metoda vytvořena převážně pro neziskové organizace, které pracují na dlouhodobém dopadu, metoda se nepoužívá v delším horizontu, jelikož neziskové organizace nemají dostatečné finance na sledování dlouhodobého dopadu (Tomanová a Kašpárek 2014: 39).

Česká republika je v měření sociálních dopadů v začátcích. Nejnovější verze podrobné příručky pro aplikování analýzy SROI byla přeložena do českého jazyka a je v online formě volně dostupná (viz www.sroi.cz). Diskuse o měřitelnosti sociálních dopadů začíná být v současné době aktuální v důsledku zvýšené finanční podpory k založení sociálního podnikání. Měřitelnost dopadů je požadována zejména kvůli změnám pravidel čerpání grantů od Ministerstva práce a sociálních věcí. Podmínkou úspěšně podané projektové žádosti je mít zpracovanou evaluaci projektu, která ohodnotí nejen výstupy projektu, ale bude zkoumat výsledky i jeho případné dopady (záleží na délce trvání projektů).

6 Praktická část

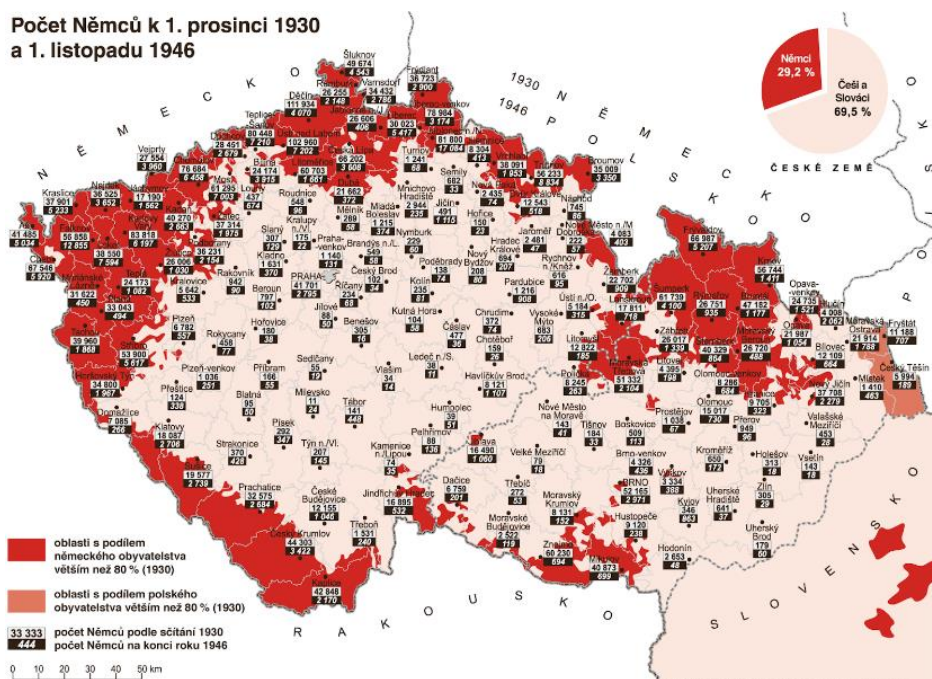
6.1 Historický vývoj památek na pozadí politicko-spoločenských událostí

Náboženskou víru u českého obyvatelstva v průběhu posledních staletí ovlivnily události husitských válek, třicetileté války, rekatolizace nebo josefínské reformy, v nejbližší době pak politické události po roce 1945 a následná změna státního systému. Náboženské stavby bývaly i přes společenské (např. války, reformy) a přírodní (např. vyhoření objektů z důvodu blesků) konsekvence opraveny. Z románských staveb byly často velkoryse přestavěny na gotické chrámy, které prošly zničujícími vlnami neklidné doby husitské i třicetileté války. Od 17. století, a nejhorněji ve století 18., byly církevní stavby barokizovány, kromě vnějšího architektonického trendu taktéž modernizovány (viz přílohu 4 – popisky u far odkazují na jejich demolici a zcela nové postavení, či zásadní rekonstrukci koncem 17. a zejména v 18. století po josefínských reformách). Baroko je považováno za výsadní architektonický styl, který ovlivnil utváření české krajiny. Avšak kostely a fary vznikají, byť oproti předešlým pro církev vlídnějším staletím, v menším počtu i v následujících staletích, ve kterých jejich počet až do roku 1945 stále rostl (Krčmář a Soukup 2008: 5–7, Valenčík 2006: 5–7). Nenávratná vlna ničení všech typů sakrálních staveb (drobné stavby v podobě křížků a božích muk, až po velké kostely a kláštery) nastala po roce 1945, resp. po převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948, a trvala až do roku 1989 (Valenčík 2006: 6–7). Demolice, vědomé a cílené chátrání (nejen) architektonických staveb bylo zahájeno nuceným vysídlením německy hovořících obyvatel z pohraničních oblastí a následnou změnou režimu a jejímu vztahu k církvi. Ten ovlivnil celospolečenský vývoj země, vysídlené oblasti nevyjímaje. Na vysídlené oblasti pohraničí měly historické události a procesy po roce 1945 neblahý dopad a se socioekonomickými proměnami (od demografické struktury a prostorového rozmístění obyvatel až po sociokulturní stránku obyvatel) se vyrovnávají oproti vnitrozemským regionům do současné doby.

Záměrem této kapitoly je přiblížit osud památkových objektů, zejména kostelů, které se staly odrazem politických, ekonomických a sociálních dopadů po druhé světové válce.⁶⁰

⁶⁰ Blíže k tématu poválečného dění v Československu srov. ARBURG, Adrian von, ed. a Tomáš, STANĚK, 2010. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5.; ARBURG, Adrian von a kol., 2010. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 534 s., [xl] s. obr. příl. Země a kultura ve střední Evropě; sv. 15. ISBN 978-80-86488-70-7.

Nucené vysídlení německých obyvatel z pohraničí probíhalo současně s příchodem novoosídlenců v rámci akce dosídlování vysídlených oblastí po druhé světové válce.⁶¹ Motivy osob přicházejících do pohraničí byly různého charakteru. Jednalo se o zjištěné motivy nabytí majetku bez vlastního přičinění (tzv. zlatokopové), přes služební/profesionní uplatnění, zlepšení ekonomického a sociálního statusu příslušníků nižších vrstev pocházejících zejména z vnitrozemí, až po reakce reemigrantů⁶² a repatriantů⁶³ na výzvy vlády k osídlování pohraničí (Houžvička 2007a: 25–27, Slezák 2016). Společným jmenovatelem uvedených motivů bylo snadné a dostupné nabytí majetku, který mohl sloužit k novým začátkům jednotlivců, budování nové republiky v poválečném období či vlastnímu obohacení (Slezák 2016).

Obrázek 1 Mapa s vyznačenou hranicí nuceného vysídlení; zdroj: Povolný (2011)

Do května 1947 se v pohraničí nacházelo na 1,3 mil. novoosídlenců. Více jak 80 % obyvatel pocházelo z československého vnitrozemí⁶⁴, dále přicházeli reemigranti a

⁶¹ Blíže k tématu dosídlování pohraničí nejnověji WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“: osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945–1952. Překlad Petr Dvořáček. V českém jazyce vydání první. Praha: Prostor, 2016. 471 stran. Obzor; 93. svazek. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁶² Pod pojmem reemigranti rozumíme zahraniční Čechy a Slováky, kteří byli trvale usídleni v cizině již před rokem 1938 a udrželi si svůj jazyk a národní i politické povědomí (Houžvička 2007a: 26).

⁶³ Pod repatrianty se řadí osoby, které se navracely do mateřské země po válce ze zahraničí, ať již se statusem uprchlíků, nebo vojáků.

⁶⁴ Více jak 20% podíl obyvatelstva pocházel v letech 1945–1947 z následujících politických okresů: Slaný (29,2 %); Mnichovo Hradiště (29,1 %), Rakovník (28,8 %), Roudnice nad Labem (28,7 %), Semily (26,7 %), Vsetín (25,9 %), Louny (25,4 %), Brandýs nad Labem (24,9 %), Praha-jih (24,7 %), Mladá Boleslav (24,6 %), Říčany (24,3 %), Turnov (23,7 %), Praha-sever (22,8 %), Rokycany (22,7 %), Mělník (22,6 %), Český Brod (22,1 %), Valašské Meziříčí (22,0 %), Praha-západ (21,3 %), Kralupy nad Vltavou (21,1 %), Jičín (20,7 %) (Kastner 1996: 15).

repatrianti z Francie, Polska, Bulharska⁶⁵ a z Volyně (ukrajinské a polské části) volyňští Češi⁶⁶ a paradoxně i Německa (německy hovořící Češi). Reemigranti přicházeli i ze značně vzdálených regionů, tj. Austrálie, Latinské Ameriky (Bolívie, Kolumbie) a Tahiti. Dále do pohraničí mířili Romové ze Slovenska a Rumunska (Čapka 2016, Houžvička 2007a: 26–27, Wiedemann 2016).

Heterogenost struktury nových obyvatel částečně zapříčinila neschopnost navázat na původní tradice a zvyky jejich nového domova jak z důvodu plurality národnostního složení, tak i z různých motivů příchodu do pohraničí. Možná se tak dělo z nevědomého důvodu. Původní kultura nebyla v souladu se zvyklostmi nových obyvatel, patrně taktéž vědomě s postojem odmítání „všeho německého“.

Nelze ovšem tvrdit, že by mezi nově osídlenými obyvateli a starousedlíky nebyly snahy o formování občanské společnosti. Od roku 1945 vznikaly politické, zájmové a společenské organizace. Významná se stala pro jejich aktivity centra obce s hostinci, společenskými sály či sportovními zařízeními, která podporovala společenský život a tvorbu lokálních komunit. Vznikaly regionální časopisy a sborníky, které pomáhaly navázat vztah místních obyvatel k regionu. Proměna nastala po roce 1948. Tzv. budování socialismu zasáhlo nejen do vlastnických vztahů obyvatel (zrušení živností a soukromých zemědělských hospodářství za náhradu JZD), ale i do společenských struktur, celorepublikové zájmové organizace (např. Sokol) či regionální časopisy zanikaly a byly nahrazovány formalizovanými aktivitami řízenými státem (Kastner 1996: 20–21).

Jednotící prvek, který by sloužil k navázání sociálních vazeb a tvorbě bezkonfliktního a vyrovnaného občanského soužití, mohla zastat církev, která však byla státním aparátem významně utlumena a perzekuována. Vzhledem ke státní vizi budování socialismu a společenskému rozpoložení se do popředí dostaly materialistické hodnoty. Duchovní hodnoty byly státním aparátem cíleně potlačovány, vztah místních obyvatel k nim nebyl navázán, což se projevilo na stavu památek, které byly využívány mnohdy jako stavební materiál a s postupem času chátraly a nenávratně zanikaly. Zánik nelze vysvětlovat pouze nízkým vztahem novoosídlenců k novému a nestálému prostředí. Ničení kulturních objektů bylo řízené a systematické, jednak nepřímo pomocí ateistické propagandy ve společnosti, jednak přímými akcemi čs. armády (zejména v 50. letech) a odpovědnými

⁶⁵ Přibližně se jednalo o 5 tisíc osob, které osídlily západní a jižní část Čech (Kastner 1996: 15).

⁶⁶ Jednalo se přibližně o 27 tisíc osob, které osídlily zejména západní a severozápadní Čechy. Ačkoliv měli přednostní právo výběru, přišli až v roce 1947, kdy už byly nejlepší objekty a oblasti obsazené (Čapka 2016, Kastner 1996: 15).

orgány KSČ a státu včetně ubytování sovětské armády v letech 1968–1991 (Kastner 1996: 49). Případné snahy místních obyvatel o opravy a udržování sakrálních staveb byly potrestány pronásledováním a znepríjemněním bytí. Běžnou taktikou bylo bránění oprav sakrálních staveb, posléze rozhodnutí o jejich demolici, které svým havarijním stavem mohly být pro okolí ohrožující (Valenčík 2006: 6).⁶⁷

Neustále trvající migrace vedla k devastaci venkovských oblastí, navíc nedostatečné dosídlení pohraniční vyústilo k rozhodnutí Národního pozemkového fondu o likvidaci stovek samot a venkovských obcí. Do roku 1948 mělo být zbouráno více jak 34 tisíc objektů⁶⁸, nicméně plán se nepodařilo naplnit a na konci roku 1948 bylo odstraněno „pouze“ 39 % objektů (Čapka et al. 2005: 199). Demoliční akce se proto prodloužily i po roce 1950 (Kovařík 2006: 30–35). Specifickým územím, které pro demolici (nejen) sakrálních památek sehrálo významnou roli, se stalo od padesátých let pohraniční pásmo⁶⁹ a vojenské újezdy (původní vojenské tábory). Z území pohraničního pásma bylo vystěhováno veškeré obyvatelstvo a veškeré objekty byly strženy. Ve vojenských újezdech byly využívány objekty pro potřeby vojenských cvičení, např. ves Bohuslav s kostelem i kaplí (okres Tachov), ves Zhůří a Flusárna spolu s kaplemi (okres Klatovy) (Kovařík 2006: 37–46, Valenčík 2006: 8).

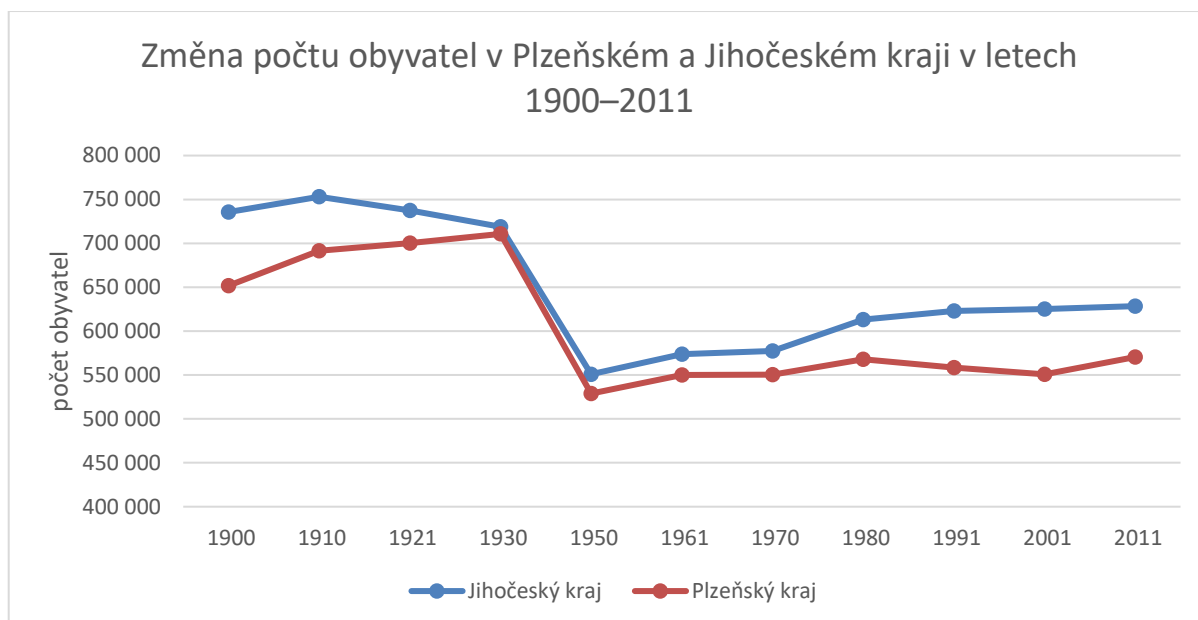
Po roce 1947 ztrácí proces dosídlování na síle z důvodů vyčerpání vnitřních zdrojů obyvatel a dostupných pracovních příležitostí důsledkem válečných škod ve vnitrozemí. Ve srovnání s rokem 1930 bylo pohraničí dosídleno sice ze dvou třetin, avšak nerovnoměrně.⁷⁰ Ztrátové byly zejména venkovské zemědělské oblasti důsledkem kolektivizačních procesů padesátých let (Kastner 1996: 15–16).

⁶⁷ Tato taktika je používána i v dnešní době, zejména u soukromých vlastníků.

⁶⁸ Konkrétně u individuálního osídlení na 27 tisíc objektů, v oblastech horských pastvinářských družstev 3,7 tisíc objektů, v krajích určených k zalesnění 2,2 tisíce objektů, v prostorách vojenských táborů 1,5 tisíce objektů (Čapka et al. 2005: 199).

⁶⁹ Od roku 1951 bylo rozdělné na zakázané pásmo (široké 2 km přiléhající ke státní hranici s úplným zákazem vstupu) a vlastní hraniční pásmo (široké 10 km plynule navazující na zakázané pásmo směrem do vnitrozemí) s velmi omezenou možností pohybu (Kovařík 2006: 38, Valenčík 2006: 8–9).

⁷⁰ V letech 1950–1985 vzrostl počet obyvatel okresních měst v pohraničí o 48,9 %, na vesnicích jen o 3,2 %, což dokládá procesy koncentrace obyvatel pohraničí do větších sídel a naznačuje problémy osídlení venkovských pohraničních obcí (Kastner 1996: 17).

Graf 1 Změna počtu obyvatel v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 1900–2011; zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 (2015), graf vlastní zpracování

Graf 1 znázorňuje proměnu počtu obyvatel v letech 1900–2011 ve sledovaných oblastech současného Jihočeského a Plzeňského kraje. Významný pokles proběhl mezi lety 1930–1950. Ztráta obyvatel je zřetelná dodnes.

Tehdejší vláda proto vytvořila v roce 1954 rozvojový plán na dosídlení hospodářství pohraničních okresů.⁷¹ V roce 1956 byl plán sice splněn na 65 %, nicméně výsledek byl poloviční, jelikož třetina příchozích se vrátila zpět (Čapka et al. 2005: 203). V témže roce byl vydán Ministerstvem místního hospodářství ČSR demoliční pokyn prázdných nemovitostí. Oficiálním argumentem bylo odstranění objektů v důsledku nebezpečí zranění, které přinášely objekty v dezolátním stavu, a zlepšení vzhledu krajiny. Neoficiálně měly úřady volnou ruku k likvidaci objektů kulturní hodnoty (zámky, kostely a kaple⁷²) (Valenčík 2006: 9). Památková ochrana objektů stanovena zákonem začala fungovat až od roku 1958.⁷³

Zlatá éra chataření a chalupaření přišla v šedesátých letech 20. století, což bylo období, ve kterém již byly realizovány demoliční plány. Průvodní sídelní strukturu vesnic, osad a samot od Chebu až na Prachaticko se nepodařilo zachránit v takovém rozsahu, v jakém by bývalo mohlo (Houžvička 2007a: 30).

⁷¹ Konkrétně se jednalo o okresy Kadaň, Karlovy Vary, Sokolov, Kraslice, Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Toužim, Podbořany, Stříbro, Tachov, Horšovský Týn, Domažlice, Klatovy, Sušice, Vimperk, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Znojmo, Mikulov, Rýmařov, Bruntál, Jeseník (Čapka et al. 2005: 202).

⁷² Valenčík (2006: 7) uvádí, že se jednalo o desítky kostelů a stovky kaplí.

⁷³ Jednalo se o zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách ze 17. dubna 1958 (Nejedlý 2020).

Tabulka 1 Změna počtu domů mezi lety 1950–1961 v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje

oblast	1961–1950	oblast	1961–1950
Plzeňský kraj	-12 742	Jihočeský kraj	-13 244
Domažlice	-2 934	České Budějovice	-1 469
Klatovy	-2 831	Český Krumlov	-3 376
Plzeň-město	567	Jindřichův Hradec	-2 184
Plzeň-jih	-1 154	Písek	-866
Plzeň-sever	-1 578	Prachatice	-4 096
Rokycany	-231	Strakonice	-651
Tachov	-4 581	Tábor	-602

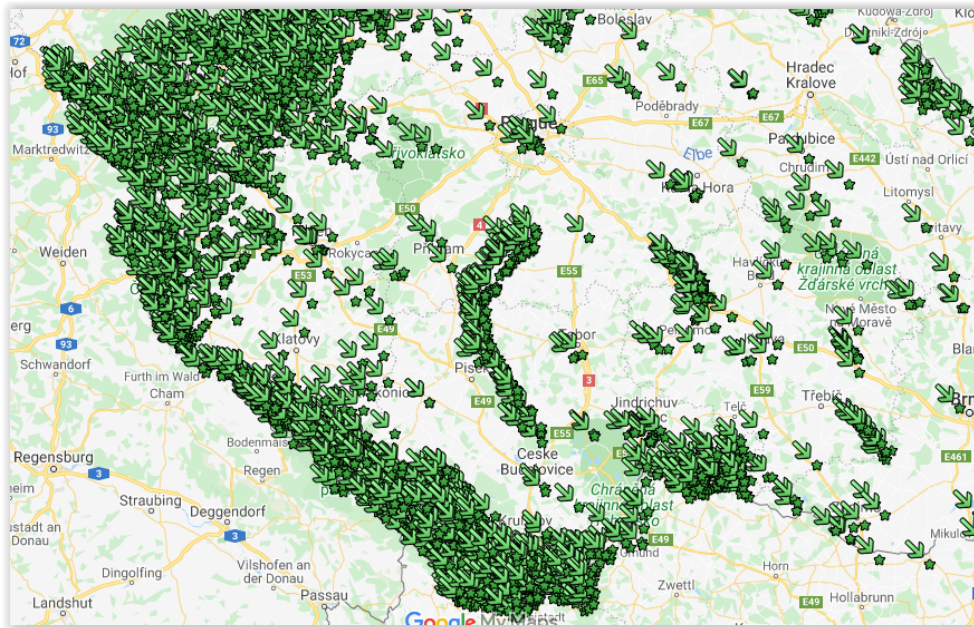
zdroj: *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 (2015)*, tabulka vlastní zpracování

Tabulka 1 ukazuje na úbytek (mimo okres Plzeň-město) domů mezi lety 1950 a 1961. Mezi nejvyšší úbytky se zařadily okresy Tachov, Prachatice, Český Krumlov a Domažlice společně s Klatovy, nejméně domů bylo odstraněno v okrese Rokycany, Táboře a Strakonících.

Po krátkém uvolnění v šedesátých letech byly po invazi vojsk Varšavské smlouvy opětovně nainstalovány drátěné zátarasy, jejichž hranice se posunula více do vnitrozemí. Do nevyžádaného prostoru se tak dostaly další památky, na rozdíl od demolice v padesátých letech byly ponechány svému osudu, některým se podařilo nepříznivou dobu přečkat, např. kostely v Pohoří na Šumavě či Zadní Zvonkové na Českokrumlovsku. Sedmdesátá a osmdesátá léta pro sakrální památky znamenala postupné chátrání, cílené demolice probíhaly zejména v severních a severozápadních Čechách. Sakrální památky byly likvidovány i ve vnitrozemí mimo vojenské újezdy, jednalo se o stavby vodních přehrad (Lipno, Nechanice, Nýrsko, Orlík), dolů na Mostecku, zemědělské velkovýroby či ubytovacích kapacit v podobě sídlišť (Krčmář et al. 2004: 6, Valenčík 2006: 9).

Po roce 1989 trpěly pohraniční oblasti i přes státní podporu nedostatkem pracovních příležitostí, neuspokojivou situací v oblasti bydlení (zejména ve venkovských oblastech), nedostatečnou sítí služeb a infrastruktury jako celku (Houžvička 2007a: 30). Československá vláda od roku 1991 změnila strategii podpory, namísto velkých měst byla podporována menší střediska a venkov prostřednictvím dílčích opatření finančních, daňových a úvěrových politik (Chromý 2004: 40). Nadále jsou znatelné ekonomické, sociální a ekologické dopady vyplývající z výměny obyvatelstva, násilného a hrubého rozhodování a přístupu ke krajině a jejím hodnotám. Až do roku 2011 se okresy postižené ztrátou obyvatel nepodařilo dosídlit na stejnou úroveň roku 1930 (Tabulka 17 v příloze 2). V Jihočeském kraji se jedná zejména o okresy Prachatice, Český Krumlov a Jindřichův Hradec, u Plzeňského kraje Klatovy, Tachov a Domažlice (Graf 24, Graf 25 s časovým vývojem obyvatel od roku 1921 viz přílohu 2). Zaniklé obce, osady, hájovny a samoty jsou zachyceny

na níže uvedené mapě (Obrázek 2), mapa čerpá z více jak 2,5 tisíce záznamů (Zaniklé obce 2020). Ačkoliv nenávratně zaniklo na více jak tisíc sídel⁷⁴, zároveň se podařilo od zániku některá sídla odvrátit pomocí rozvoje druhého bydlení (Chromý 2004: 42).

Obrázek 2 Zaniklé obce, osady, hájovny a samoty po roce 1945; zdroj: *Zaniklé obce severu Čech (c2005–2019)*

Poškozená krajina společně se sakrálními památkami se stala odrazem dobovatelských postojů nejen první generací dosídlených obyvatel, ale i následných migračních vln a státního hospodaření (Heřmanová a Patočka 2007: 125–127).

Změna režimu po listopadu 1989 znamenala ukončení pustošení sakrálních památek. Podle online databáze *Zničené kostely* v letech 1945–1989 zaniklo na 3,3 tisíce kostelů, kaplí a kapliček po celé republice, z toho v Plzeňském kraji se jednalo o téměř 500 církevních objektů, v Jihočeském na 700 objektů. Další tisíce byly vážně poškozeny. Po roce 1989 byly vzhledem k jejich výrazně zchátralému stavu zničeny desítky sakrálních staveb. Naopak se opravy dočkaly tisíce kostelů a kaplí, které byly za minulého režimu předurčeny k demolici nebo byly obnoveny i již zaniklé stavby. Nicméně i v dnešní době přes existující finanční podporu veřejného sektoru je stále možné se setkat se zchátralými objekty, které nemá na

⁷⁴ Mapování ztráty sídel sleduje několik výzkumných projektů. Za zmínku stojí projekt *Zaniklá sídla Moravy a Slezska* (2016–2022), který dokumentuje kulturní, krajinné a sídelní paměti obce pomocí webové aplikace tzv. Moderní kroniky obce, dále pomocí mapového zobrazení (viz Zaniklé obce Ústeckého kraje 2018). Jedním z výstupů projektu *Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech* (2012–2015) je naprogramovaná mapa Ústeckého, Libereckého a Karlovarského kraje s ohroženými památkami (Ohrožené kulturní dědictví 2015). Mezi další projekty se řadí dobrovolnický projekt Pavla Berana *Zaniklé obce* (c2005–2019) s geografickým zobrazením *Zaniklé obce severu Čech*, (c2005–2019). Pravidelná aktualizovaná databáze je vytvořena i pro poničené a zaniklé kostely, velké kaple a kaple, jejímž správcem je Michal Valenčík (Valenčík 2020).

starost pouze církev, ale i obce nebo soukromí vlastníci (Valenčík 2006: 11).⁷⁵ Ukazuje se, že zdařilé úpravy i přes nedostatečné množství finančních zdrojů se podaří tehdy, pokud jsou vedeny motivovanými a schopnými lidmi. Úspěšnost oprav však může narážet na apatii některých lokálních obyvatel vyvolanou přerušenou kontinuitou ve vztahu k okolí, kultuře a tradicím, což se promítá do rychlosti obnovy památek. Získání vztahu k místu a její kultuře trvá generace. V rámci napojení místních obyvatel k prostoru a místním hodnotám sehrávají specifickou roli také krajané, bývalí němečtí obyvatelé, nicméně ti pomalu vymírají a další generace už má na předchozí domov jejich rodičů a prarodičů slabé vazby.

⁷⁵ Problematická situace ve vymáhání zlepšení stavu památek je zejména u soukromých vlastníků, vše je na bázi doporučení, případně nízkých pokut, které se soukromníkům stále vyplácí.

6.2 Náboženské vyznání v plzeňské a českobudějovické diecézi ve vztahu k hmotnému kulturnímu dědictví

Následující kapitola sleduje vznik a vývoj zkoumaných diecézí, zastoupení věřících a dále se soustřeďuje na nakládání s církevním majetkem, konkrétně se zabývá prodejem far a jejich novými vlastníky.

6.2.1 Vznik a vývoj plzeňské a českobudějovické diecéze

Plzeňská diecéze

Plzeňská diecéze byla založena bulou papeže Jana Pavla II. v roce 1993. Pokusy o její založení však sahají až k vládě Václava IV. (1361–1419) do 14. století, který chtěl diecézi umístit do Kladru u Stříbra. Václav IV. se chtěl podříditi papeži v Avignonu, neboť měl coby příslušník rodu Lucemburků blíže k Avignonu než Římu. Tento záměr nechtěl tehdejší arcibiskup Jan z Jenštejna dopustit, jelikož byla jurisdikce celé provincie včetně pražského arcibiskupství uznávána dlouhodobě papeži sídlícími v Římě. Arcibiskup Jan z Jenštejna nechtěl přenést papežský rozkol na území Čech. Pokus o založení biskupství v západních Čechách nakonec skončil pro Václava IV. nezdarem. Smír mezi Václavem IV. a arcibiskupem Janem z Jenštejna měl vyjednat tehdejší generální vikář arcibiskupa Jan Nepomucký, avšak k příměří nedošlo. Jan Nepomucký zahynul mučednickou smrtí a arcibiskup Jan z Jenštejna odešel do nuceného exilu. O dvě století později, v roce 1629, plánoval pražský arcibiskup kardinál Harrach nová biskupství v Čechách, z nichž jedno bylo situováno do Plzně. Tento záměr byl zamítnut plzeňskou městskou radou. Na opakovanou výzvu zřízení diecéze císařem Ferdinandem III. (1608–1657) městská rada argumentovala pro ni dostatečnými rozšířenými pravomocemi arciděkana, která byla obdržena v roce 1534 od papežského nuncia. Další pokus, tentokrát o založení západočeské diecéze v Klatovech, skončil v 17. století taktéž neúspěchem.

Založení plzeňské diecéze v roce 1993 bylo úspěšné vzhledem k potřebě administrativně-správní reformace diecézí. Západní část Čech byla doposud spravována z odlehlejších míst, a to arcidiecézí pražskou, diecézí českobudějovickou a litoměřickou. Plzeňská diecéze byla založena symbolicky 600 let po smrti sv. Jana Nepomuckého (1393–1993), který zabránil tehdejšímu založení diecéze, která by byla proti jednotě církve. Svatý Jan Nepomucký je symbolicky zasazen do znaku diecéze, a to symbolem pěti hvězd, které se nachází ve spodní části znaku.

Plzeňskou diecézi v současné době spravuje ve funkci biskupa od roku 2016 Mons. ThLic. Tomáš Holub Th.D.⁷⁶ (Biskup 2020, Historie c2020, Vyšehrad a Procházka 2003: 17).

Českobudějovická diecéze

Českobudějovická diecéze vznikla oproti plzeňské diecézi dříve. Během reformy Josefa II. (1741–1790) došlo k územním změnám hranic tehdejších diecézí. Žádost pražského arcibiskupa byla úspěšně potvrzena papežem Piem VI. (1717–1799) v roce 1785. V následujícím roce českobudějovický biskup hrabě Schaaffgotsche dal věřícím budějovického, tábořského, prácheňského a klatovského kraje na vědomí, že jsou nově součástí českobudějovické diecéze. Během Protektorátu Čechy a Morava byl pro obsazená území zřízen biskupský komisariát ve Vyšším Brodě, který byl zrušen k lednu 1946 (Historie 2020).

V období komunistického režimu byli vězněni katoličtí představitelé včetně tehdejšího biskupa Hloucha, za jehož nepřítomnosti (až do jeho smrti v roce 1972) byla správa převedena pod kapitulního vikáře Antonína Titmana. Do roku 1990 režim neumožňoval zvolení nového biskupa, proto byla tato funkce zastávána kapitulním vikářem Josefem Kavalem. Po roce 1990 rok v pozici biskupa působil Miloslav Vlk (1990–1991), následně Antonín Liška (1991–2002), během jehož vedení byly převedeny z českobudějovické diecéze pod nově vzniklou plzeňskou správu vikariáty domažlický, větší část nepomuckého a polovina klatovského. Současnou funkci biskupa zastává od května 2015 Mons. ThDr. Vlastimil Kročil, Ph.D.⁷⁷ (Biskupové 2020, Diecéze českobudějovická 2020).

Geografické vymezení sledovaných diecézí

Geografické vymezení plzeňské diecéze s rozlohou 9 236 km² zasahuje celkem do čtyř krajů, kromě Plzeňského dále do Karlovarského, Ústeckého a Středočeského. Plzeňská diecéze se sestává z 10 vikariátů a 68 farností⁷⁸ s celkovým počtem 924 kostelů a kaplí, o které pečují 84 kněží (údaj k roku 2018). Pro pastorační činnost je diecéze poměrně náročná, jelikož dědictvím minulosti je řídko osídlena a zároveň se v ní nachází velké množství far a

⁷⁶ Narodil se 16. srpna 1967 v Jaroměři a pochází z farnosti Červený Kostelec (diecéze královéhradecká). Kněžské svěcení přijal 28. srpna 1993 v Hradci Králové (Biskup 2020).

⁷⁷ Narodil se 10. května 1961 v Brně a vyrůstal v prostředí křesťanské rodiny. Teologii studoval na Papežské Lateránské univerzitě v Římě a kněžské svěcení přijal 16. července 1994 v katedrále sv. Mikuláše v Českých Budějovicích (Biskupové 2020).

⁷⁸ Při svém založení se dělila na 323 farností (Vyšehrad a Procházka 2003: 17).

kostelů, které jsou obhospodařovány malým počtem kněží (Biskupství plzeňské – Výroční zpráva 2018, 2019: 8, Vikariáty a farnosti 2020). Níže je přiložená mapa vikariátů (Obrázek 3), obsáhlý seznam vikariátů, farností a spravovaných obcí se nachází na webových stránkách diecéze (viz Vikariáty a farnosti 2020).

Pro potřeby této práce je pracováno pro plzeňskou oblast s průnikem území Plzeňského kraje a plzeňské diecéze, tzn., výzkum far nezahrnoval ty oblasti, které spadají do Karlovarského, Ústeckého či Středočeského kraje.

Obrázek 3 Mapa vikariátů plzeňské diecéze; zdroj: Plzeňské vikariáty (2020)

Nynější českobudějovická diecéze se rozkládá na 12 500 km² a sestává z 10 vikariátů, které se člení do 354 farností. Celkem 117 kněží má na starost 522 kostelů a kaplí (Biskupství českobudějovické – Výroční zpráva 2018, 2019: 1; Vikariáty c2005–2018). Níže je přiložena mapa vikariátů (Obrázek 4), rozsáhlý seznam farností včetně spravovaných obcí se nachází na webových stránkách diecéze (viz Vikariáty, c2005–2018).

Obrázek 4 Mapa vikariátů českobudějovické diecéze; zdroj: Vikariáty českobudějovické diecéze (c2008–2012)

Předkládaná práce vychází pro českobudějovickou oblast z průniku území Jihočeského kraje a českobudějovické diecéze, tzn., výzkum far nezahrnoval ty oblasti, které spadají do diecéze brněnské a dále do krajů Plzeňského, Středočeského a Kraje Vysočina.

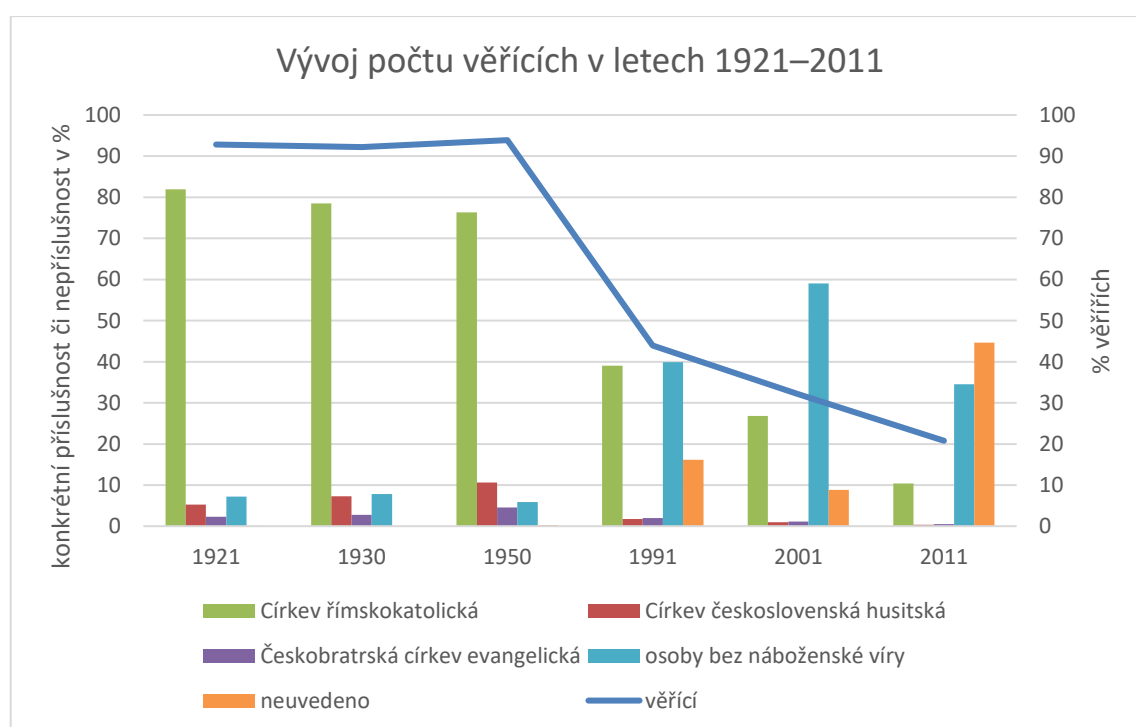
6.2.2 Zastoupení věřících obecně dle sledovaných krajů a diecézí

Téma práce se zaměřuje na kulturní památky svým původem a užitnou funkcí spadající pod římskokatolickou církev, proto by se na první pohled zdálo vhodné zúžit pohled na věřící římskokatolické církve. Nicméně pro porozumění dnešnímu fyzickému stavu far, který je částečně odrazem vztahu lokálních obyvatel k objektům tohoto typu, je religiozita chápána jako významný zdroj hodnotových orientací a respektu etických základů společnosti (Prudký et al. 2016: 113), proto se níže uvedený text zabývá jak věřícími napříč všemi církvemi, tak těmi, kteří se v republikovém censu nehlásí k žádné registrované církvi či náboženské společnosti.

Data o počtech věřících jsou dostupná ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále SLDB či sčítání obyvatel) již od roku 1921. Jejich porovnatelnost je složitá, jelikož se metodická stránka sběru dat v oblasti náboženské víry během let měnila. Ve sčítáních do roku 1950 byly započítávány pod jednotlivé církve osoby k nim registrované. V následujících sčítáních byla otázka až do pádu železné opony vynechána. V roce 1991 byla otázka dotazující se na náboženské vyznání obnovena a zařazena mezi povinné ke zodpovězení, což u občanů vyvolalo nevoli. Z tohoto důvodu bylo uznáváno i její nevyplnění. V tomto důsledku může být ročník 1991 srovnatelný s rokem 2001 a 2011, ve kterých měli občané možnost otázky o náboženském vyznání vyplnit dobrovolně. V posledním sčítání (2011) byla otázka

rozšířena o odpověď „věřící – nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“, což se ukázalo jako jedna z výstižných odpovědí k trendu, který společnost v posledních letech zažívá (Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání 2014: 4).

Graf 2 zobrazuje jednotlivé sloupce relativní příslušnosti jednak ke konkrétním církvím (konkrétně se jedná o Církev římskokatolickou, Českobratrskou církev evangelickou, Církev českobratrskou husitskou), jednak pro osoby bez náboženské víry a neuvedenou odpověď. Spojnicový graf vyjadřuje pokles v průběhu let relativního počtu věřících jako celku, tedy souhrn zástupců všech církví registrovaných pod MK ČR. Vzhledem k proměně náboženského vyznání je přiložena níže přiložena tabulka (Tabulka 2) zachycující vypovídající absolutní počty věřících.

Graf 2 Vývoj počtu věřících v letech 1921–2011; zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání 2014; graf vlastní zpracování

Za pozornost stojí prudký nárůst odpovědi „neuvedeno“ v letech 2001 a 2011, jelikož v absolutním vyjádření snížila počty věřících u největších tradičních církví. Osoby, které se dříve označily za věřící, se nezařadily do osob „bez náboženské víry“, ale do kategorie „neuvedeno“.

Tabulka 2 Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921–2011

Ukazatel	1921	1930	1950	1991	2001	2011
absolutní hodnoty						
Obyvatelstvo celkem	10 005 734	10 674 386	8 896 133	10 302 215	10 230 060	10 436 560
věřící	9 287 655	9 840 242	8 353 282	4 523 734	3 288 088	2 168 952
z toho:						
Církev československá husitská	523 232	779 672	946 813	178 036	99 103	39 229
Církev římskokatolická	8 201 464	8 378 079	6 792 046	4 021 385	2 740 780	1 082 463
Českobratrská církev evangelická	231 199	290 994	401 729	203 996	117 212	51 858
osoby bez náboženské víry	716 515	834 144	519 962	4 112 864	6 039 991	3 604 095
neuvedeno	1 564		22 889	1 665 617	901 981	4 662 455

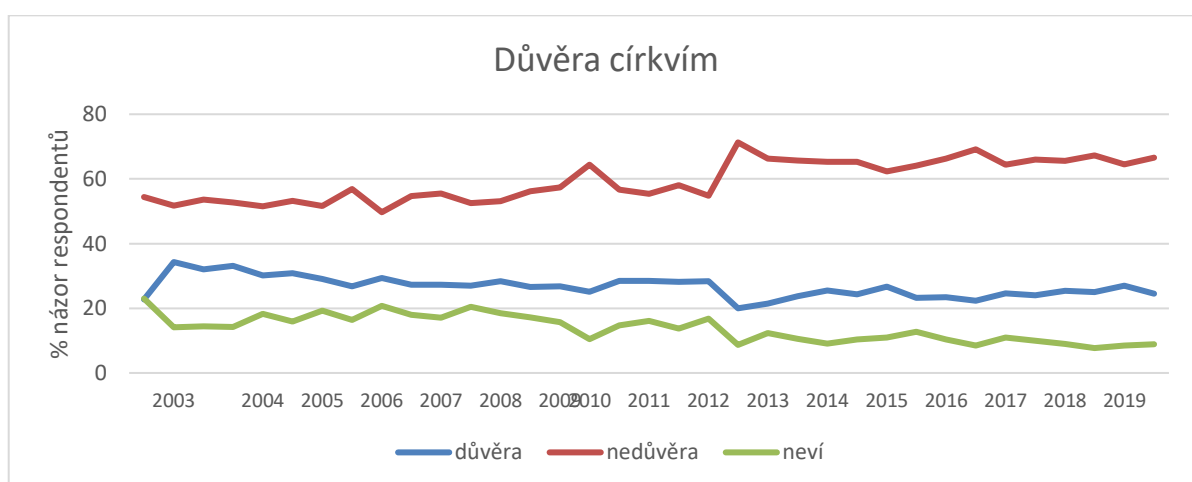
zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání (2014); graf vlastní zpracování

Česká republika se ve vztahu obyvatel k víře podle censů může zařadit mezi nejvíce sekularizované státy Evropy (20 % věřící, 80 % nehlásící se k žádné církvi či náboženskému vyznání; Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání 2014: 5). Příčiny vyplývají jednak z kontextu historických událostí, kterými tehdejší české země procházely, jednak z proměn evropské společnosti.

K historickým událostem v českých zemích se neřadí pouze období komunistického režimu a pronásledování duchovních. Mezi výrazná období lze považovat již protestantské a husitské hnutí, jež bylo v opozici proti římskokatolické církvi s tehdejší majoritním postavením. Násilná rekatolizace následovala po prohře stavovské armády na Bílé hoře v roce 1620. Do opozice proti habsburské dynastii včetně římskokatolické církve byl postaven český nacionalismus koncem 19. a začátkem 20. století, jenž vyvrcholil za první republiky odchodem z římskokatolické církve 1,5 milionů obyvatel, z nichž polovina přešla do Československé církve⁷⁹, zbytek se stal nevěřícími. Po druhé světové válce došlo k dalšímu poklesu věřících, zejména u římských katolíků, důsledkem nuceného vysídlení německy hovořících obyvatel z pohraničí. Následovalo výše uvedené tlumení církevních aktivit během komunistického režimu (Klingorová 2019: 116). Význam náboženství se snižoval po druhé světové válce i v dalších evropských zemích (Nešpor 2007b). Po pádu komunismu se přístup k náboženskému životu vyvíjel odlišně, např. v Polsku se pomocí náboženství obyvatelé vymezovali vůči vládě Sovětského svazu, v NDR částí společnosti pomohl v osobní identifikaci protestantismus. Vývoj české porevoluční společnosti byl směrem k náboženskému životu odlišný, až po SLDB v roce 1991 se zejména ke katolické církvi

⁷⁹ Církev československá husitská nese název od roku 1971.

přihlásilo necelých 40 % obyvatel (tj. 4 mil. obyvatel z 10,3 mil. obyvatel), v následujících sčítáních se u tradičních církví projevoval postupný propad. Porevoluční euforické naděje nebyly tradičními církvemi uspokojeny, vyvstaly proticírkevní nálady v otázkách majetkové vyrovnání v podobě restitucí. Dle slov D. Lužného *by občané ČR dost neradi viděli bohaté a vlivné církve, ačkoli péči o nemocné a chudé, nebo o kulturní památky by jim rádi přenechali*. Mimo tento postoj charakterizuje českou společnost skeptický postoj k institucím a autoritám, což snižování absolutních počtů věřících tradičních církví ještě více posiluje (Nešpor 2004). Slova Lužného je možné demonstrovat na níže přiloženém grafu (Graf 3) Centra pro výzkum veřejného mínění, který sleduje důvěru obyvatel k církvím. Církev již 16 let vyvolává u respondentů nedůvěru, jejichž počet s postupujícími roky narůstá.

Graf 3 Důvěra církvím; zdroj: Důvěra církvím (CVVM 2019); graf vlastní zpracování

Snižování počtu věřících u tradičních církví sice trvá, avšak míra religiozity se ve společnosti nesnižuje. Po nárůstu a následném úbytku podpory sekt česká společnost v současné době podporuje alternativní náboženské formy⁸⁰. Na základě výsledků mezinárodního výzkumu *International Social Survey Program* (ISSP) věšteckým schopnostem věřilo na 66 % českých respondentů, horoskopům a amuletům na 44 % respondentů (Nešpor 2004). Výzkum *Detradicionalizace a individualizace náboženství*⁸¹ (dále DIN) provedený v roce 2006 pod vedením Sociologického ústavu Akademie věd ČR zjistil, že polovina dotazovaných věří věšteckým předpovědím budoucnosti či na existenci nadpřirozené síly (Hamplová 2008: 709–711).

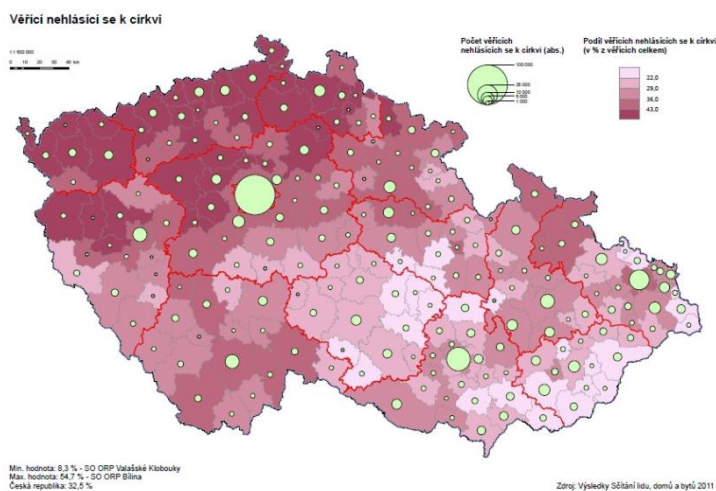
⁸⁰ Jedná se o neoficiální věrouku, nejčastější je pracováno s jevy jako je víra v amulety, věštce, horoskopy, převtělování, spiritismus, New Age, novopohanství apod (Hamplová 2008: 712).

⁸¹ Respondenti DIN 2006 byli vybráni pravděpodobnostním stratifikovaným výběrem, návratnost šetření dosáhla 53 %. Celkem se účastnilo 1 200 respondentů, 61 % vzorku představovaly ženy a průměrný věk respondentů byl 50 let (Hamplová 2008: 707).

Francouzská socioložka Danièle Hervieu-Léger (1993 in Nešpor 2007a: 277) zastává názor, že současná evropská společnost není méně náboženská, protože by byla více racionální. Tradiční forma zbožnosti stála na „praktikujících“, kteří se účastnili církevního dění, v současné době stojí na „konvertitech“, pro které konverze nemusí být zdaleka poslední, a „poutnicích“, pro které je náboženská cesta důležitější než určení přesného cíle.

Bauman (2004 in Havlíček 2017: 114–115) společenskou proměnu nazývá privatizací náboženství, tedy přesunem náboženství moderní společnosti do soukromé sféry. Soukromou sféru zmiňuje i německý sociolog Thomas Luckmann, který popisuje koncept tzv. neviditelného náboženství. Ten spočívá v tvrzení, že náboženství v moderních společnostech není projevem nižší religiozity, nýbrž tradiční náboženství jsou nahrazována novými formami náboženství. Soukromá sféra není pro jedince pod přímou kontrolou primárních institucí a zároveň je otevřená subjektivním preferencím. Jedinec má možnost volby a může vybírat ty prvky transcendentních systémů, které mu vyhovují. Luckmannova teorie je zpochybňována vzhledem k současnému významnému náboženskému ožívání, které je součástí modernizace v různých částech světa vyjma evropského prostoru, pro který je charakteristická necírkevní religiozita (Hamplová 2008: 706).

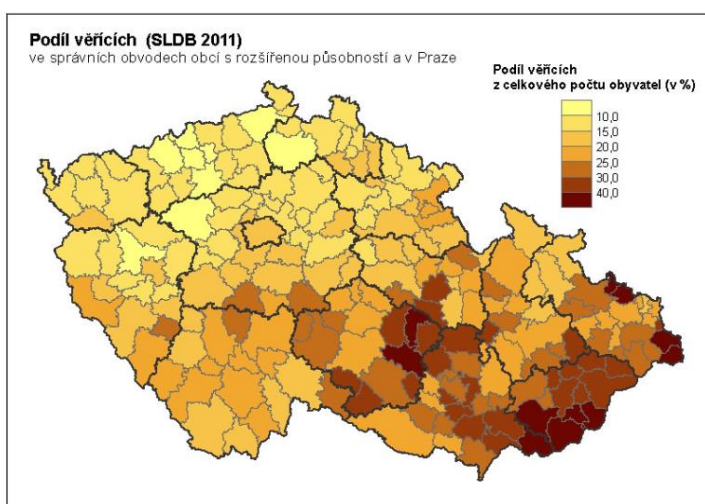
Podle rozšířené otázky v SLDB v roce 2011 se k věřícím nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti přihlásilo na 6,8 % obyvatel (700 tisíc v absolutním vyjádření). Obrázek 5 odkazuje na vliv nestálé identity regionů a jejich obyvatel. Podíl věřících nehlásící se k církvi je větší v pohraničních oblastech Čech, oproti Moravě, která je dlouhodobě spjatá s náboženskou tradicí (Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání 2014: 7).

Obrázek 5 Mapa věřících nehlásící se k církvi k roku 2011; zdroj: *Věřící nehlásící se k církvi (2014)*

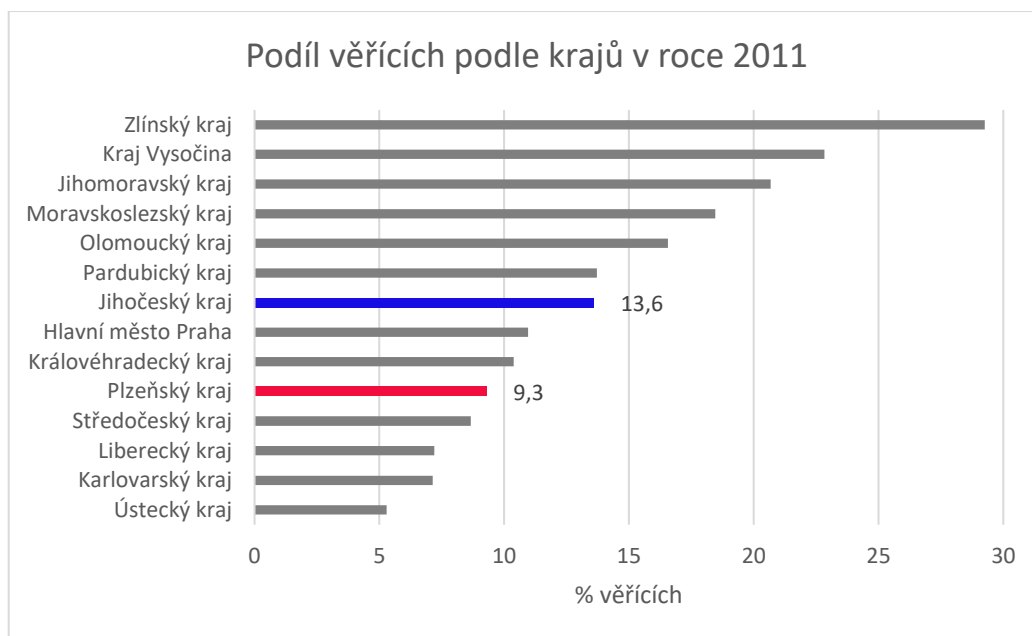
6.2.3 Územní rozložení věřících dle sledovaných krajů a diecézí

Regionálním pohledem narůstá počet věřících od SZ na JV dle osy Plzeň–Praha–Pardubice (Obrázek 6). Jedním z důvodů je historické ovlivnění osvícenstvím, industrializací a urbanizací SZ Čech, dále nucený odsun pohraničních oblastí po druhé světové válce a jeho dosídlení těmi obyvateli, kteří nenavázali převažující tradici římskokatolického vyznání (Kopáčová et al. 2019: 20). Následující mapy a grafy pracují s hodnotami všech věřících, vzhledem k majoritnímu počtu římských katolíků (74 % v roce 2011; Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání 2014: 16) je možné níže uvedené interpretace aplikovat zúženým pohledem pouze na římskokatolické věřící.

Obrázek 6 Podíl věřících v ČR k roku 2011; zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014)

Tmavší zabarvení Jihočeského kraje deklaruje nepatrně větší zastoupení věřících oproti kraji Plzeňskému (Obrázek 6). V relativním vyčíslení „nepatrně“ znamená o 5 % vyšší zastoupení věřících, tj. 14 % (Graf 4). Jihočeský kraj se tímto zastoupením věřících ocitl ve středu pořadí mezi ostatními kraji ČR. Plzeňský kraj sice patří do poslední třetiny relativního počtu věřících, nicméně stále má silnější zastoupení oproti sousednímu Karlovarskému či Ústeckému.

Graf 4 Podíl věřících v krajích v roce 2011; zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014); graf vlastní zpracování

Počty věřících SLDB v roce 2011 vyjadřují hodnoty víry sebedeklarované. Tento údaj je vhodné doplnit o ukazatel víry praktikované, tj. návštěvnost bohoslužeb. Hodnoty jsou zúženy na římskokatolickou církev, která svým vysokým zastoupením mezi věřícími může být považována za obecné pojetí praktikování víry mezi věřícími u tradičních církví. Tabulka 3 je sestavena z průzkumů, které byly plošně pořádaný diecézemi na území ČR mezi lety 1995 až 2019. Průzkum je založený na sčítání těch věřících, kteří se účastní bohoslužeb v konkrétně stanovenou neděli v intervalu jednou za pět let⁸². V průměru za ČR se bohoslužeb zúčastnilo více jak 400 tisíc věřících, což jsou přibližně 4 % populace.

Tabulka 3 Počty praktikujících a sebedeklarujících věřících v diecézích

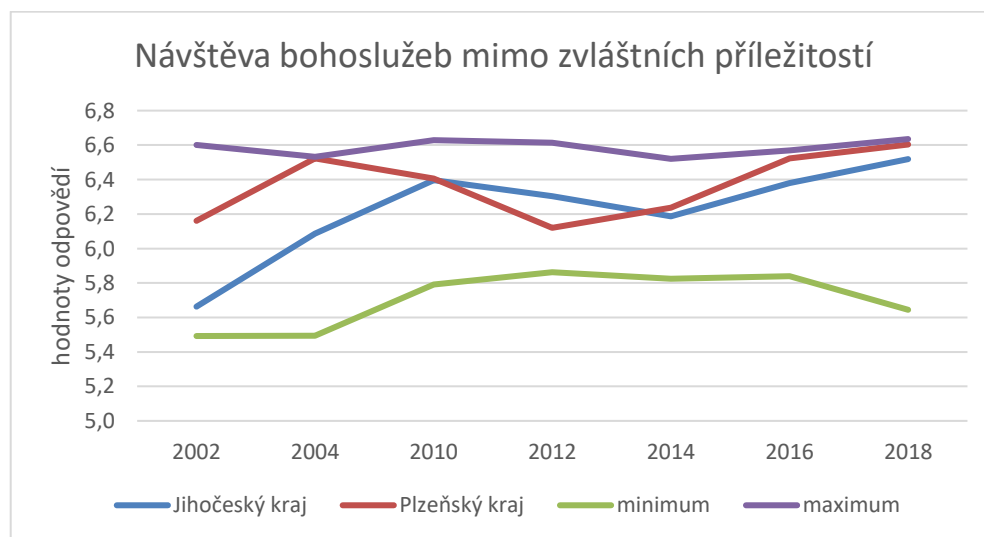
diecéze	počet obyvatel diecézí (2001)	počet praktikujících průměr (1995-2019)	% praktikujících	počet obyvatel v Plzeňském a Jihočeském kraji (SLDB 2011)	% věřících římskokatolických o vyznání (SLDB 2011)
Litoměřická	1 330 383	13 086	0,98		
Plzeňská	794 696	11 262	1,42	570401	6,7
Pražská	2 062 189	38 720	1,88		
Královéhradecká	1 254 503	46 591	3,71		
Českobudějovická	742 894	28 346	3,82	628 336	10,9
Ostravsko-opavská	1 314 879	74 559	5,67		
Brněnská	1 354 361	107 311	7,92		
Olomoucká	1 376 156	122 443	8,90		
ČR celkem	10 230 061	442 317	4,32		

Zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014); Brotánková (2004); Sčítání účastníků bohoslužeb (2020); tabulka vlastní zpracování

⁸² Od roku 1995 do roku 2005 byla sčítání pořádána každoročně, od roku 2005 jsou realizovány v pětiletých intervalech.

Danièle Hervieu-Léger (2003 in Tichý 2004) rozšiřuje svůj pohled na náboženství současné evropské společnosti o praktikující věřící. Tvrdí, že katolická církev se dostává do druhé fáze exkulturacy⁸³. První fáze znamenala odchod z veřejného života do oblasti produkce symbolických statků, v druhé se do náboženství dostává individualismus – hledání sebe sama a seberealizace. I u křesťanů je možné setkat se s různými pravdami a praktikami, které jim samotným vyhovují. Jedinci si tak vytváří individualizovanou podobu víry. Věřící nejsou katolíky v menší míře, ale jsou jimi jinak (Tichý 2004). Pro plzeňskou diecézi může platit, že její věřící svou víru praktikují jiným způsobem než chozením do kostela.

Nižší počty praktikujících i rozdíly mezi kraji jsou znatelné v průzkumu *European Social Survey*. Kromě ročníku v roce 2012 byla návštěvnost bohoslužeb v Plzeňském kraji méně častá než jednou měsíčně či v období svátků (Graf 5). Ačkoliv se hodnoty liší v desetínách až setinách, Jihočeský kraj je na tom s praktikováním víry oproti kraji Plzeňskému lépe. Maxima a minima grafu vyjadřují průřez hodnot ostatních krajů. Minima, tedy častější návštěva bohoslužeb, byla v jednotlivých ročnících přiřazena ke Zlínskému a Jihomoravskému kraji, maxima, tedy méně časté návštěvy bohoslužeb, zejména k Ústeckému kraji. Tabulka 18 uvádějící počty respondentů zastoupených úměrně ve všech věkových kategoriích, kteří se v jednotlivých ročnících výzkumu pohybovali mezi jedním až více jak dvěma tisíci, se nachází v příloze 2.

Graf 5 Návštěva bohoslužeb vyjma zvláštních příležitostí; zdroj: *European Social Survey 2020*; graf vlastní zpracování
 číselné a textové hodnoty odpovědí: 1 – každý den; 2 – více než jednou týdně; 3 – jednou týdně; 4 – aspoň jednou měsíčně; 5 – pouze během svátků; 6 – méně často; 7 – nikdy

⁸³ Oddělení západní kultury od katolicismu a křesťanské kultury jako takové (Faggioli 2019).

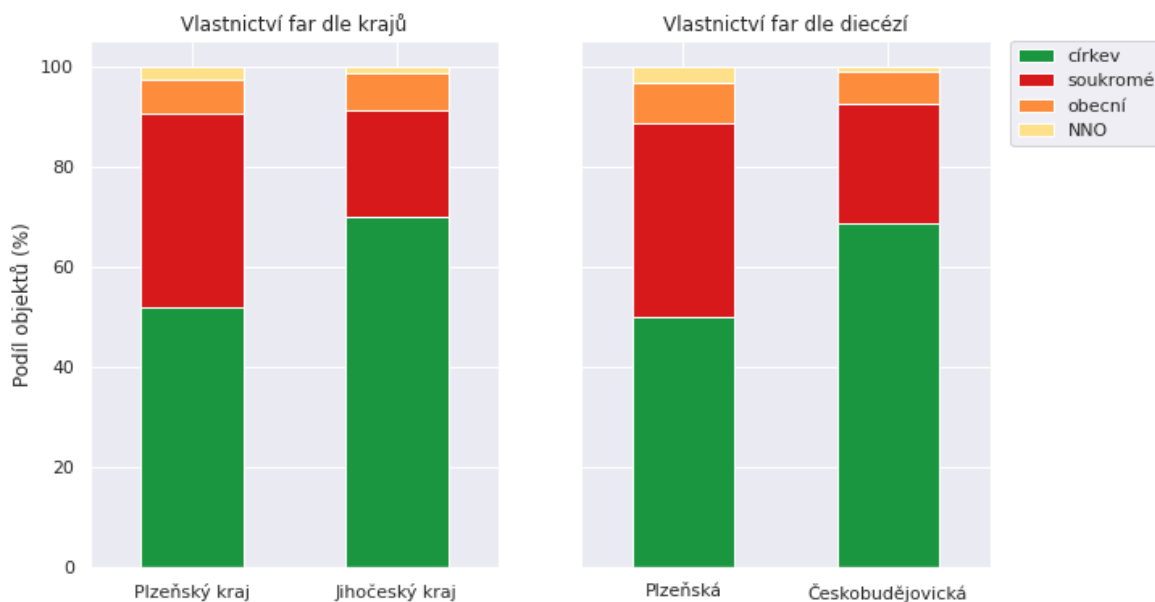
Ačkoliv výše uvedený rozbor rozličných výzkumů ukazuje nepodporující data silného náboženského života, ať již sebedeklarujícího nebo praktikujícího způsobu víry, cílem je poukázat na oba kraje (Plzeňský a Jihočeský), ve kterých není víra zcela zapovězena přes všechny proběhlé historické události v porovnání s ostatními kraji, případně diecézemi. Diskusi mohou vyvolat na jedné straně mizivé hodnoty praktikujících křesťanů, na straně druhé četnost bohoslužeb konaných ve farních kostelích. V popiscích k jednotlivým farám, které jsou obsahem přílohy 4, je uváděna frekvence bohoslužeb farních kostelů příslušících k památkově chráněným farám. Nejčastěji se bohoslužby konají jednou týdně, a to i v oblastech, ve kterých fary již nepřínalesí do vlastnictví církve.

Náboženská aktivita se projevuje nejen v jejím praktikování, ale může se projevit i v jiných rovinách, např. v každodenním chování lidí, či v mezilidských vztazích. Náboženská kultura může odrážet společenské zvyklosti, které se v regionálním pojetí různí (Klingorová et al. 2019: 10). Otázka zní, jaký vliv má náboženská víra k předmětu výzkumu, tj. k farám. Na vztah můžeme pohlížet kombinací hledisek fyzického stavu far, vlastnictví a geografického umístění.

6.2.4 Nakládání sledovaných diecézí s vlastněnými objekty

Následující podkapitoly vyhodnocují na základě mapování, nezúčastněného pozorování a čerpání informací k farám z Památkového katalogu (2015) možnou motivaci diecézí k ponechání si památkově chráněných far (dále pouze far) či jejich prodeji. Na motivy prodeje je pohlíženo z různých úhlů pohledů, tj. geografického umístění far, fyzického stavu far a míry sebedeklarované víry. Následně jsou popsáni ostatní vlastníci, kterým byly diecézemi fary prodány.

Z výkazu ČÚZK (2020) byli dohledáni vlastníci u všech mapovaných památkově chráněných far, tedy průniku plzeňské diecéze s Plzeňským krajem a českobudějovické diecéze s Jihočeským krajem. Tento průnik má v počtu vlastněných far nesoulad na základě odlišných geografických hranic sledovaných krajů a diecézí. Plzeňský kraj zahrnuje českobudějovickou diecézi v částech okresů Klatovy a Plzeň-jih, celkem se jedná o 13 far. Zatím co téměř polovina far v okrese Klatovy patří českobudějovické diecézi, v okrese Plzeň-jih je to pouze třetina (tj. 3 fary). V následujících interpretacích je proto pracováno s oběma pohledy – krajskými i diecézními.

Graf 6 Relativní porovnání zkoumaných krajů a diecézí; zdroj: Český úřad zeměměřický a katastrální k roku 2016 a 2017 (dále ČÚZK 2016–2017, 2020); graf vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Graf 6 zobrazuje relativní hodnoty far dle geografického dělení zkoumaných krajů a diecézí. Relativní vyjádření bylo zvoleno z důvodu snaží základní orientace ve vlastnictví far církví oproti jejich prodeji a zároveň k vyrovnání rozdílu v absolutním počtu far mezi zkoumanými kraji a diecézemi.

V následujících analýzách jsou sledovány proměnné, které mohly mít vliv na diecézní rozhodování o prodeji far do soukromého vlastnictví, konkrétně se jedná o podíl věřících – římských katolíků v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje, velikost obcí a způsob využití far.

Graf 6 poukazuje na to, že větší relativní počet far, které jsou v soukromém, obecním a neziskovém vlastnictví, se nachází v plzeňské diecézi. Toto je možné interpretovat odlišnou strategií plzeňské diecéze, která se po jejím vzniku v roce 1993 uchýlila k prodeji nevyužitých far. Strategie českobudějovické diecéze zastává odlišný postup – nevyužívané fary si nechává ve svém vlastnictví.

V případě zvolených strategií diecézí se nabízí několik možných důvodů. Plzeňská diecéze převzala do správy rozsáhlé území, které se nacházelo na periferii zájmu dřívějších vlastníků (českobudějovická a litoměřická diecéze, arcidiecéze pražská) i kvůli své geografické poloze. Právě geografická poloha spolu s historickými událostmi (nucené vysídlení oblasti a následné částečné dosídlení, perzekuce církve apod.) jsou předpokladem pro současný fyzický stav a vlastnictví objektů far v plzeňské diecézi. Prioritně si plzeňská diecéze nechala ve vlastnictví fary, které sloužily a měly sloužit nadále jejich původnímu

účelu, tj. příbytek pro duchovního. Proměnnou pro výběr far se tak mohl stát např. počet věřících ve farnosti. Dále byly zařazeny ty fary, které bylo možné ekonomicky využít, např. pronajímat. Do druhé strany spektra byly zařazeny objekty v havarijním stavu, které se zdály být nerentabilní. Finanční prostředky vložené do jejich obnovy by se z dlouhodobé perspektivy investičně nevrátily. Tyto objekty byly plzeňskou diecézí prodány do rukou soukromníků, obcí nebo neziskových organizací.

Dalším motivem pro rozhodnutí o prodeji far mohlo být nedostačující personální obsazení farností. Plzeňská diecéze má na starost přes 900 kostelů a kaplí, podle výroční zprávy z roku 2018 zabezpečuje jejich chod ani ne stovka kněží. Vzhledem k době vzniku diecéze, během které se církev vypořádávala se čtyřicetiletým pronásledování katolických představitelů a zrušením katolického tisku, spolků, škol a řeholní komunity, je možné předpokládat nedostatek kněží, kteří by fary ve farnostech obsadili. Vzhledem k nízkému počtu věřících jsou sice pravidelné (jednou do týdne) bohoslužby slouženy téměř ve všech kostelech u sledovaných far, avšak není potřeba sídla sloužícího k bydlení u každého kostela.

Českobudějovická diecéze zvolila oproti plzeňské diecézi ve správě far odlišnou strategii. Území sice prošlo stejnými historickými událostmi, ale jejich dopad byl menšího rozsahu; nucené vysídlení německy hovořícího obyvatelstva (a následné dosídlení obyvatel bez navázání vztahu k církvi) se týkalo poměrově menšího počtu obyvatel území oproti plzeňské diecézi. Za další faktor byla shledána geografická poloha vůči hlavnímu správnímu centru v Českých Budějovicích. Porevoluční fyzický stav objektů byl pro rozhodování o dalším nakládání s objekty klíčový. Relativně stabilizovaný fyzický stav far nabízel širší možnosti pro perspektivnější ekonomické využití ve prospěch diecéze oproti farám v havarijním stavu. V českobudějovické diecézi tedy prodej far nebyl tak častý jako u plzeňské.

Tabulka 4 znázorňuje absolutní vyjádření sledovaných objektů tříděných dle typu vlastnictví k počátku zahájení výzkumu, tj. roku 2016. Prodej far směřoval převážně soukromým vlastníkům, dále do vlastnictví obcí a v krajních případech neziskovým organizacím. Prodej far se ubíral především třemi směry: do soukromého vlastnictví fyzických osob, do vlastnictví obcí a neziskových organizací.

Tabulka 4 Absolutní počet far podle typu vlastnictví, kraje a diecéze

kraj-diecéze/vlastnictví	církev	soukromé	obecní	NNO	celkem
Plzeňský kraj	39	29	5	2	75
Českobudějovická d.	8	5	0	0	13
Plzeňská d.	31	24	5	2	62
Jihočeský kraj	56	17	6	1	80
Českobudějovická d.	56	17	6	1	80
Celkový součet	95	46	11	3	155

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); tabulka vlastní zpracování

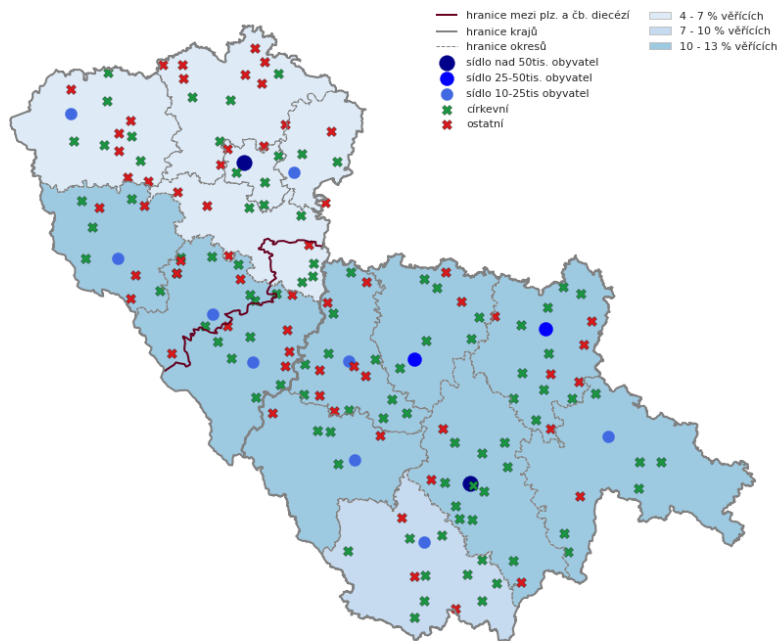
Počet věřících je jedna z možných rozhodujících proměnných pro vlastnictví fary církví či jejich prodej do jiné formy vlastnictví. Sebedeklarovaná víra je zúžena pro potřeby analýzy pouze na římské katolíky vzhledem k rozhodování o prodeji far uvnitř římskokatolické církve. Nejnižší počty římských katolíků se nachází v plzeňských okresech, a to Tachov, Plzeň-sever a Rokycany. Nejvyšší příčky obsadily okresy Jihočeského kraje, konkrétně Prachatice, Písek a České Budějovice (Graf 22 v příloze 2).

Ve vlastnictví církve zůstaly ty fary (Graf 23 v příloze 2), které leží spíše v Jihočeském kraji, a to v okrese Jindřichův Hradec, České Budějovice a Český Krumlov. Naopak nejméně far držených církví spadá do Plzeňského kraje, konkrétně okresů Plzeň-sever, Rokycany a Tachov. Z tohoto porovnání vyplývá, že nízké podíly věřících kopírují vyšší motivaci k prodeji plzeňskou diecézi. Proměnná počtu věřících v případě českobudějovické diecéze nejspíše nebyla jedna z primárních a mohla ji nahradit geografická poloha. Fary jsou vlastněny v okresech, ve kterých je významné správní centrum, tj. Jindřichův Hradec, Plzeň, České Budějovice a Český Krumlov. Centra jsou strategická pro jednodušší obslužnost přifařených obcí⁸⁴ v okresech.

Souhrn výše uvedeného rozboru, tedy vlastnictví církve a ostatních (soukromí vlastníci, obecní a NNO) vlastníků s mírou sebedeklarované víry římských katolíků je zobrazen na níže přiložené mapě (Obrázek 7).

⁸⁴ Přifařit neboli připojit obec bez fary k obci, kde je fara (Přifařit, UJČ, 2020).

Vlastnictví far podle relativního podílu náboženské víry

Obrázek 7 Vlastnictví far podle relativního podílu náboženské víry v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje; zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014), Hranice (2015); obrázek vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Plzeňská diecéze ponechávala fary pro vlastní potřeby zejména v kategorii⁸⁵ obcí 7 a 8, tedy 1–5 tisíc obyvatel, ve kterých je značný převis objektů vlastněných církví vzhledem k prodaným (Tabulka 5). Vyrovnaný poměr ponechaných far v církevním vlastnictví k prodaným je v kategoriích obcí 2 a 4–6, tedy s 10–99 obyvateli a 250–1000 obyvatel.

Z výše uvedeného srovnání lze usuzovat, že si plzeňská diecéze nechává fary v obcích s větším počtem obyvatel (kategorie počtu obyvatel 7 a 8). V územích s vyrovnaným počtem vlastněných a prodaných se může jednat o dostačující pastorační pokrytí oblastí, zbylé objekty mohly být pro nadbytečnost prodány.

Českobudějovická diecéze si ponechávala fary ve většině kategoriích těch obcí, které čítají zejména 250–500 obyvatel, dále 1–7,5 tisíc obyvatel. Poměr far vlastněných diecézí k prodaným je vyvážený pro obce s menším počtem obyvatel (do 250 obyvatel). V jediné kategorii 1–2,5 tisíce obyvatel byly fary prodávány více obcím než fyzickým osobám. V porovnání s plzeňskou diecézí nedochází k převisu necírkevních majitelů nad církví v žádné z jedenácti uvedených kategorií intervalu počtu obyvatel.

Data ukazují na rozdíly mezi diecézemi a ochotou prodeje far. Českobudějovická diecéze fary nechává ve vlastní správě, naopak plzeňská se přiklonila k prodeji. Z výše uvedených analýz vyplývá, že pro rozhodování ponechání si far v církevním vlastnictví byla

⁸⁵ Kategorie podle počtu obyvatel jsou podrobněji popsány v kapitole metodika.

jedna z významných proměnných velikost obcí. Preferována byla větší města, dále obce s 250–500 a 1–2,5 tisíci obyvateli, které tvoří ideální prostředí pro správu přifařených obcí.

Další proměnnou byl počet věřících, které v oblastech žijí. Pokud se v okrese nachází méně věřících, bylo diecézemi preferováno vlastnictví v obcích s vyšším počtem obyvatel, jakmile je věřících více, církevní správa se nachází i v méně početnějších obcích.

Tabulka 5 Vlastnictví far vzhledem ke kategoriím počtu obyvatel ve zkoumaných diecézích

kategorie počet obyvatel v diecézích	církev	ostatní			celkem ostatní	celkem sledovaných far
		soukromé	obecní	NNO		
Plzeňská d.	31	24	5	2	31	62
02: 10 - 99	4	3	0	0	3	7
03: 100 - 249	4	7	2	2	11	15
04: 250 - 499	6	5	0	0	5	11
05: 500 - 749	2	3	0	0	3	5
06: 750 - 999	3	4	1	0	5	8
07: 1000 - 2499	8	1	2	0	3	11
08: 2500 - 4999	3	1	0	0	1	4
09: 5000 - 7499	1	0	0	0	0	1
Českobudějovická d.	64	22	6	1	29	93
02: 10 - 99	6	6	0	0	6	12
03: 100 - 249	8	8	1	0	9	17
04: 250 - 499	15	3	0	0	3	18
05: 500 - 749	3	1	1	0	2	5
06: 750 - 999	6	1	0	0	1	7
07: 1000 - 2499	15	2	4	1	7	22
08: 2500 - 4999	6	0	0	0	0	6
09: 5000 - 7499	4	0	0	0	0	4
10: 7500 - 9999	0	1	0	0	1	1
11: 10,000+	1	0	0	0	0	1

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); Počet obyvatel v obcích 2019; tabulka vlastní zpracování

6.2.5 Možnosti vlastnictví farních objektů

Cílem udržitelnosti objektů v současné době je nalezení nové vhodné funkce objektu, která by nahradila původní, pokud již v dnešní době není aktuální. Nová funkce by měla splňovat ovšem takové podmínky, aby kulturní hodnota objektu nebyla ztracena.

Kombinací výsledků pozorování, rozhovorů s místními obyvateli a popisků na objektech během procesu mapování bylo sestaveno osm kategorií o současném využívání far.

Významy kategorií využívání far:

- Církev = využití fary pro původní účel římskokatolické církve
- Rekreace = druhé bydlení, krátkodobé pronájmy určené k rekreaci
- Bydlení = stálé a trvalé bydlení vlastníka

- Komerční = dlouhodobý pronájem, sídlo firmy apod.
- Obecní = knihovna, obecní úřad, multifunkční kulturní prostory
- Sociální služby = zázemí sociálních služeb
- Turismus = turistické informační centrum, muzeum
- Neznámé = využití nebylo zjištěno

Tabulka 6 Vlastnictví far podle užívání v absolutním vyjádření

vlastník/užití	církev	rekreace	bydlení	komerční	obecní	sociální služby	turismus	neznámé	celkem
církev	43	14	0	20	0	6	2	10	95
soukromé	0	19	7	7	0	0	0	13	46
obecní	0	0	1	0	4	1	2	3	11
NNO	0	0	1	0	0	2	0	0	3
celkem	43	33	9	27	4	9	4	26	155

zdroj: ČÚZK 2016–2017; data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Fyzický stav far může ovlivňovat jak vlastnictví, tak účel využívání, ať se již jedná o využití původní či nové. Stav far byl zkoumán nezúčastněným pozorováním během mapování far v Plzeňském a Jihočeském kraji, následně porovnáván pomocí Památkového katalogu (2015). Fyzický stav far byl rozdělen na „udržovaný“, „uspokojivý“, „rekonstrukce“ a „ohrožený“. Podrobná metodická stránka hodnocení fyzického stavu far je popsána v kapitole metodologie. Tabulka 19 v příloze 2 představuje souhrnný přehled fyzického stavu far k vlastnictví a způsobu užívání.

Církev

Diecéze využívají fary pro svůj původní účel shodně téměř v polovině případů. V objektech bydlí faráři, dále jsou prostory využívány pro společenské aktivity (setkávání věřících, volnočasový klub pro děti apod.). V případě plzeňské diecéze způsob využití objektu odráží jeho stav, pokud fara slouží ke svému původnímu účelu, je ve většině případů v udržovaném stavu, či se k rekonstrukci k udržovanému stavu blíží.

Fary ve vlastnictví církve nejsou využívány pouze ke svému původnímu účelu. Ekonomicky se využívají k pronájmům, a to jak ve formě dlouhodobých (kategorie komerční), tak krátkodobých pronájmů (kategorie rekreace). Nájemníci dlouhodobých pronájmů jsou určitým způsobem znevýhodněná skupina obyvatel, např. mladé rodiny, sociálně slabí. Nájemné je vzhledem k obvyklým tržním cenám v oblasti spíše symbolické. Je však podmíněno základní údržbou objektu, kterou se plně nedaří naplňovat ve všech případech. Podle slov některých soukromých majitelů far, kteří po dlouhodobých nájemnících faru zakoupili, byl stav objektu neutěšitelný až značně vybydlený. Současní

majitelé odhadovali, že do objektů bylo naposledy investováno před druhou světovou válkou. Některým současným majitelům se faru z dlouhodobého pronájmu podařilo i přes rozvleklé vyjednávání s diecézí odkoupit. Jejich investice do objektu, finanční i časové, jsou pro ně nyní smysluplnější a větší. Stav a dlouhodobá udržitelnost objektu se touto cestou zlepšuje. Využití pronájmů v obou diecézích je shodné, a to z třetinovým podílu. V plzeňské diecézi jsou oproti českobudějovické stavy objektů více polarizované.

Krátkodobé pronájmy jsou zaměřeny např. na rekreace rodin s dětmi, což podporuje zjištění stavu vybavení far během terénní výzkumu – na farních zahradách určených k rekreaci byly zaznamenány dětské prolézačky, pískoviště, venkovní posezení s možností rozdělení táborového ohně. Dále fary využívají soustředění zájmových skupin, např. pěveckých sborů.

Do kategorie turismu patří dvě fary, které se staly „domovem“ pro regionální muzea, která tímto způsobem fungují v obcích Kostelec nad Vltavou a Planá nad Lužnicí.

Kategorie sociální služby zahrnuje širokou škálu nabízených služeb od azylových domů po odlehčovací služby. Klasickým příkladem obcí, kde dlouhodobě fungují charitní sociální služby, jsou Záblatí a Bor u Tachova. Fyzický stav far, které jsou využívány pro sociální služby, ve sledovaných diecézích velmi kontrastoval; v plzeňské se stavy objektů až na jednu výjimku řadí do kategorie ohrožený, oproti tomu v českobudějovické stav far lze sledovat za znamenitý (udržovaný, uspokojivý).

Z výše uvedeného je patrné, že i pokud je vlastníkem diecéze, fara nemusí vždy sloužit ke svému původnímu účelu, ale sama církev hledá alternativní možnosti využití objektu. Druhotný účel je však spojován se sociální stránkou – pronájmy sociálně potřebným, prorodinné či zájmové rekreace, či dlouhodobé pronájmy neziskovým organizacím (Obrázek 8). Tímto alternativním využitím ze strany církve je podporováno sociální zázemí místních obcí (sociální služby), či volnočasové využití pro zájmové skupiny, či podpora sociálně potřebných skupin.

Obrázek 8 Fara Ledce u Plzně, dlouhodobý pronájem farnosti neziskové organizaci Ledovec, příkladná spolupráce mezi farností a neziskovou organizací; soukromý archiv autorky

Obecní

Ze zkušeností starostů získaných během provedených interview vyplývá, že k vlastnictví fary obcí vede pragmatické rozhodnutí volených zástupců. Fary jsou ve většině případů umístěny ve významné části obce (na náměstí, u kostela, v blízkosti školy apod.). Pokud by objekt odkoupila nezodpovědná osoba nebo firma, která by např. faru nechala zchátrat a později by přinejlepším na jejím místě nechala postavit jiný objekt, nebo by faru nechala významně přestavět navzdory doporučením památkářů, fara jako kulturně-historický objekt i prostor vnímaný rezidenty i nerezidenty obce by na své urbánní i sociální hodnotě utrpěl nevratné škody. Příkladem je řešení starosty obce v okrese Prachatice, který si byl vědom rizik spojenými s prodejem fary do soukromých rukou i nákladovosti oprav. Z tohoto důvodu faru odkoupila obec a využila investičních programů pro rekonstrukci objektu, ze kterého se stalo multifunkční volnočasové centrum pro široké spektrum uživatelů.

Volnočasová centra jsou riziková z hlediska udržitelnosti⁸⁶, jelikož jejich provoz je vázán 3–5 let podmínkou o poskytování nekomerčních aktivit. Po uplynutí časového omezení je nutné změnit cenovou politiku, na což účastníci volnočasových reagují nejčastěji opuštěním aktivit a do volnočasového centra přestanou docházet. Toto opatření proti zneužití investiční dotace pro komerční účely je ve výsledku kontraproduktivní pro následnou udržitelnost společensky posilujících aktivit.

⁸⁶ S rizikem investičních projektů byla autorka mnohokrát konfrontována během konzultantských aktivit v oblasti managementu pro neziskové organizace.

Fary se ve vlastnictví obcí proměňují v obecní úřad (Obrázek 9), ve kterém zároveň funguje knihovna, multifunkční společenské a kulturní prostory. Tento způsob využití je vhodnější než prvotní návrhy transformace far např. na domovy pro seniory, které jsou velmi náročné na uzpůsobení interiérů (bezbariérové přístupy apod.), což je u památkově chráněných barokních nejméně jednopatrových budov problematické realizovat. Fungující fary v obecním vlastnictví jsou prozatím typické více v českobudějovické diecézi než plzeňské, po rekonstrukcích na území plzeňské diecéze bude územní hledisko užívaných far obcemi již bez rozdílu.

Obrázek 9 Fara Druztová ve vlastnictví obce kromě obecního úřadu s multifunkčním využitím; soukromý archiv autorky

Neziskové organizace

Neziskové organizace vznikaly za účelem záchranu daného farního objektu (např. pro faru v okrese Tachov, či Český Krumlov). Pomocí této právní formy je čerpání financí na opravu památky relativně dostupné z některých programů, např. na čerpání finančních prostředků z Norských fondů je výhodnější statut neziskové organizace. Zde velmi záleží na orientaci dotačních a grantových titulů, např. z programů MK ČR hojně čerpají soukromé osoby (srovnání čerpání viz podkapitolu 6.3.1 *Finanční podpora*).

Fary pod neziskovými organizacemi byly transformovány na byty pro sociálně znevýhodněné skupiny, či jsou v nich poskytovány sociální služby. Příkladem je fara v obci Chvalšiny (Obrázek 10), kterou Nadace Adelaida zrekonstruovala pro pobyty osob s poruchami autistického spektra (Stavební úprava bývalé fary 2020).

Územní dimenze mezi českobudějovickou a plzeňskou diecézí na stav celkem tří far není rozhodující, proto nebyla hodnocena.

Obrázek 10 Fara Chvalšiny zrekonstruovaná Nadací Adelaida po potřeby sociálně znevýhodněných osob; zdroj: *Stavební úpravy bývalé fary na zařízení pro pobyt osob s poruchami autistického spektra (2020)*

Soukromé

Fary v soukromém vlastnictví mění zpravidla vždy svoji funkci. Otázka u tohoto typu vlastnictví tkví, k jakému účelu budou dále využívány a jaká bude jejich dlouhodobá udržitelnost ve vztahu k funkci i finanční únosnosti. Nejen těchto otázek se týkal provedený terénní výzkum a rozhovory se soukromými vlastníky. Příkladem dobré praxe a inspirací pro terénní šetření se staly fary v soukromém vlastnictví v obci Klentnice (Jihomoravský kraj), Horním Maršově (Královéhradecký kraj) a Křenově (Pardubický kraj). Cafe FARA Klentnice u Mikulova je příkladem citlivého komerčního využití. Faru z období Josefa II. noví majitelé přebudovali v prosperující restauraci a kavárnu s ubytováním (www.cafefara.cz). Víceúčelovým centrem se společensko-rozvojovými aktivitami je fara v Horním Maršově a Křenově. Zde sídlí mnohoúčelové centrum DOTEK – Dům obnovy tradic, ekologie a kultury (sever.ekologickavychova.cz) nebo Museum fara v Křenově, kde se nachází muzeum kultury života a práce na faře 18. století (www.farakrenov.cz).

Výzkum ukázal, že fary jsou nejčastěji používány pro trvalé bydlení (celoroční) (kategorie bydlení) a pro tzv. druhé bydlení v podobě víkendové rekreace (kategorie rekreace).

Pokud vlastníci na faře bydlí celoročně, její stav je udržovaný, nebo alespoň pro trvalé bydlení dostačující. Celoroční obývání fary bylo ve větší míře identifikováno v českobudějovické diecézi. Jedná se zejména o případy, ve kterých byly fary odkoupeny ze strany jejich dlouhodobých nájemců.

Do kategorie rekreace je zahrnuto i sezónní letní bydlení, které se týká majitelů, jež jsou v penzijním věku. Stav objektů pro druhé bydlení je ohrožený na území plzeňské diecéze. Církev fara v nepříznivém stavu prodala, soukromý majitelé nyní začínají postupně s rekonstrukcemi.

Komerční využití znamená provoz živnosti na faře (dílna), či provozování turistického ubytování. Stav fary byl ve všech 4 případech pro každou z diecézí udržovaný či v procesu rekonstrukce.

Neznámé využití

Ani přes triangulaci provedených metodických kroků (tj. terénní šetření v podobě mapování a pozorování, analýza Památkové katalogu (2015), rešerše webových portálů) nebylo možné ve 100 % případech identifikovat účel far (celkem se jednalo o 26 případů ze 155 far).

Neznámé využití se v českobudějovické diecézi týkalo zejména vlastníka církve (10 objektů ze 13 celkem). Jednalo se ve většině případů o fary v tzv. přífařených obcích. Možných využití se nabízí několik: zázemí církve, pokud se nachází v obci kostel konající pravidelné bohoslužby, skladovací prostory, prázdný objekt nebo objekt vyčkávající na nájemce, aj. V českobudějovické diecézi se fary zařazené v této kategorii neznámého využití nacházely spíše v nepříznivém stavu.

V plzeňské diecézi byla pouze jedna fara v kategorii neznámého využití ve vlastnictví církve. Majiteli objektů neznámého využití byly zejména fyzické osoby (10 objektů z 12 celkem). Možné využití fary záleželo na stavu objektu, pokud byl stav udržovaný (třetina případů), objekt mohl sloužit pro formu bydlení (trvalé či druhé bydlení, případně pronájmu). Během mapování byla ve třetině případů fara rekonstruována, a tedy nebylo možné identifikovat, k jakému účelu bude v budoucnu sloužit. U ohroženého stavu byl objekt prázdný, zjevně neudržovaný, a jeho okolí zpustlé. U obecního vlastnictví nebyla ve třech případech zjištěna funkce objektů, dvakrát se jednalo o prázdné objekty v ohroženém stavu, v jednom případě probíhala rekonstrukce.

Obrázek 11 Fara Čížkov na prodej, výrazně poškozená statika objektu; soukromý archiv autorky

6.3 Vnitřní faktory udržitelnosti farních objektů

Udržitelnost a změna funkce původního účelu fary jsou stěžejními tématy práce, proto se následující text věnuje podrobně jedné z možných forem vlastnictví objektů hmotného kulturního dědictví, soukromým vlastníkům, kteří mění účel sledovaného objektu vždy. Pořízení fary a její proměna úzce souvisí s motivací nového majitele. Na základě provedených rozhovorů se soukromými vlastníky sledovaných objektů byla vytvořena souhrnná charakteristika respondenta, tedy jeho motivace, sny a posléze i reálné zkušenosti, kterými respondent procházel během oprav objektu.

6.3.1 Farní objekty z pohledu vlastníků

Současný vlastník fary pochází z hlavního města, krajských či bývalých okresních měst, např. z Prahy, Plzně či Českého Krumlova. Jeho vzdělání je na úrovni vyššího odborného až vysokoškolské stupně. Profesně se věnuje intelektuální, či odborné umělecky zaměřené činnosti (zlatník, starožitník). Pokud se umělecké činnosti nevěnuje plně, humanitní obory jsou jeho volnočasovou aktivitou, která se projevuje např. v zájmu o historii vlastněné fary, dohledávání historických pramenů, fotografií, stavebních projektových plánů apod.

Pořízení fary (mimo případů potřeby bydlení) bylo vedené romantickou či idealistickou představou o životě na venkově, která postupně narážela na překážky v podobě náročnosti oprav, vyšší než původně očekávané spotřebě financí i času, díky kterému procházely partnerské vztahy respondentů náročnými zkouškami, které ne vždy krizové období úspěšně překonaly. Všechny respondenty, kteří faru vlastní několik až desítek let, spojuje především „vytrvalost“, z důvodu dlouhodobých postupných oprav drobného charakteru. Fara je dle jejich slov „srdcová záležitost“. Názor lze obecně shrnout slovy jedné z respondentek⁸⁷: *nadšení a naivita vítězila*.

Respondenti jsou si vědomi, že jejich investice, pokud na ni budeme pohlížet pouze z pohledu finančního, je nevratná. Prodejní hodnota objektu vzhledem k vloženým financím na opravu a investovaného času je značně nižší.

Vedlejším efektem vlastnictví fary byl přenos odhodlání, vytrvalosti a odborné práce na rekonstrukcích na generaci dětí respondentů. Některé pokračují v rekonstrukcích po rodičích posíleny znalostmi a vědomostmi univerzitního studia stavebního či

⁸⁷ Rozhovor s majitelkou fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–45 let, vedla A. Štolfová 24. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

architektonického zaměření, případně se během rekonstrukcí naučily řemeslu od mistrů, kteří na fare dříve pobývali. Některé potomky teprve rekonstrukce čekají, je otázkou, jestli faru raději prodají, nebo opravy dokončí a zůstanou.

Je pravda, že ten dobrodružný život stmeloval rodinu, naše děti se s námi nenudily. Musím říct, že syn od prvního vstupu byl velice ukázněný, že mně pomáhal a brzy se toho ujal sám, protože vystudoval průmkou a architekturu, takže teď je to jeho život a teď nám říká, co my nesmíme.⁸⁸

Heřmanová a Patočka (2007: 10–13) vysvětlují, proč vlastníci far pocházející z města vnímají nehmotné hodnoty far odlišným způsobem než místní obyvatelé. Autoři zmiňují emocionální vnímání okolního prostředí, které zahrnuje kulturní a estetickou dimenzi. Tyto dimenze mají dopad na postoje, chování, životní styl a hodnotové preference obyvatel prostoru. Osoby z řad městského obyvatelstva mohou mít těsnější vztah ke krajině oproti osobám bydlící na venkově.

Obyvatel venkovské obce může mít stejně intenzivní postoje ke krajině, protože určuje každodenní rámec jeho života, ale jeho hodnotová orientace může být odlišná. Jeho postoje jsou vedeny převážně pragmatickými stránkami života, který se projevuje až obranným postojem k okolí. Jedinec si buduje vlastní uzavřený ohraničený svět (pro okolí se demonstruje např. vysokým plotem, oploceným pozemkem nebo nápisy „soukromý pozemek“), ve kterém vše funguje podle představ majitele (Heřmanová a Patočka (2007: 28–29).

Ti starousedlíci, těm je to jedno, ti koukají na sebe, mají sami, co dělají se sebou, život na vesnici není tak jednoduchý, jak se myslí. Ale ti mladší, kdyby tu byli, tak mají zájem. Ale všechno je to dané tím, že první musí být zabezpečení oni, pak přemýšlejí nad tím, jak to udělat, jak oživit místo, zkulturnit a tak. Takže dokud mají starosti s tím, jak opravit svůj barák.⁸⁹

Motivace koupě fary

Důvody pořízení fary navazují na nenasycené potřeby jejich současných vlastníků. Jednalo se o pragmatické rozhodnutí, které by umožnilo jednu ze základních potřeb moderního člověka, bydlení (domova). Ve sledovaných případech se objevil konkrétně motiv bydlení pro mladou rodinu. Potřeba bydlení se dále týkala motivu útěku z města před rychlým a chaotickým životem v omezujícím prostoru malého panelákového bytu do klidnějších lokalit v přírodě s prostornějším bydlením.

⁸⁸ Rozhovor s majitelkou fary v plzeňské diecézi, věková skupina 65–70 let, vedla A. Štolfová 25. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

⁸⁹ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–40 let, vedla A. Štolfová 23. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

Další stěžejní motiv plnil potřebu a seberealizace respondentů, tj. bydlení měli zajištěné. V tomto případě jsou fary užívány nejčastěji pro druhé bydlení. Jejich majitelé jednak během víkendů „odpočívají“ pomocí fyzických aktivit, které jsou protiváhou jejich intelektuální pracovní činnosti pracovního týdne, jednak prožívají pocit smysluplné práce s hmatatelným výsledkem.

Myslím, že spousta lidí by do toho nešla, protože by chtěla nový domeček, ten, kdo je stavař, by do toho nešel určitě. Kamarád, co je stavař, tak vždycky řekne zbourat. Ví, že je to daleko levnější postavit nové. Na druhou stranu, jednak hodnota, jo... ale občas mně to hrozně vadí, nechce se mi tam jezdit, a stojí to strašně peněz, ale na druhou stranu člověk má radost, když člověk něco udělá a zas to vypadá líp.⁹⁰

Kůsová et al. (2017: 237–238) poukazují na odlišnost motivace jedinců druhého bydlení od trvalého, která je postavena na vysoké míře dobrovolnosti a protikladu každodenního pracovního nasazení, jež je nahrazeno volnočasovou aktivitou. Uskutečňovány jsou taktéž dávné sny majitelů, kteří se v mládí chtěli věnovat historii či archeologii, avšak jejich osud jim připravil kariérní postup v ekonomickém oboru. Pojítkem motivací jednotlivých respondentů je pozitivní vztah k historii, historickým hodnotám, které se promítají do architektury a památek. Zmiňováno bylo učarování farou pro její kulturní hodnoty, tak i jejím okolím ve smyslu prostorového včlenění do krajiny. V tomto směru nebylo náboženské vyznání nových majitelů farního objektu klíčovou podmínkou motivu vlastnictví, pokud bylo zmíněno, tak druhotně.

Ta fara byla vždycky stavěná na takovém hezkém (důstojném) místě. Vedle kostela, rozhled na celou vesnici, pan farář měl přehled, co se kde děje. Líbí se mi výhled, že máte.⁹¹

Noví vlastníci při výběru fary v podstatě popisovali oslovení *geniem loci* (duchem místa). Genius loci je římský pojem, podle kterého má každá „nezávislá“ bytost svého genia, ochranného ducha. Tento duch dává nejen lidem, ale i místům život, doprovází je od narození do smrti a určuje jejich charakter či povahu. Antický člověk prožíval své prostředí tak, jako by jej vytvářely určité charaktery, proto pro jeho existenci mělo velký význam vycházet v dobrém s geniem prostředí, které obývá (Norberg-Schulz 1994: 18). Genius loci může být jak individuální vztahující se pouze na jedince a jeho vztah k místu (nejlépe se zobrazuje přes mentální mapy), tak sociální projevující se atmosférou lokality, která je

⁹⁰ Rozhovor s majitelkou fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–45 let, vedla A. Štolfová 24. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

⁹¹ Rozhovor s majitelkou fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–45 let, vedla A. Štolfová 24. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

vnímána shodně skupinou osob, či může zahrnovat duši celého regionu, v tom případě se jedná o *genius regionis* (Heřmanová a Patočka 2007: 111–112).

V případě vlastníků je možné hovořit o sociálním *geniu loci*, pokud je pod skupinou vnímána sociální skupina zájemců – potenciálních vlastníků far. Vnímání objektu závisí u kupujícího na motivech, postojích, předsudcích, hodnotách a normách, potřebách, předchozích zkušenostech s obdobnou situací apod., to se sice u jednotlivců může lišit, avšak podle výše sestaveného profilu kupujícího byly složky vnímání blízké. Černoušek (1992: 63) blízkost vnímání městských majitelů far (resp. respondentů) vysvětluje pomocí symbolismu, kterým na společnost působí historické stavby. Symboliku památek připodobňuje k psychologickému filtru, jenž propouští pouze ty aspekty, které podporují kolektivní přijetí daného významu, tzn. jedinec vnímá památku takovou, jaká je, ale zároveň i ve významu, v němž přetrvává v obecném chápání.

Prostor fary a okolí je městskými majiteli vnímán odlišným způsobem než místními. Nejde pouze o *genius loci*, ale i konstrukt vnímání venkovského prostředí lidmi z města. Pro ně představuje venkov a okolní krajina opak města, pocit oproštění se a útěk od každodennosti městského života, mnohdy dochází až k idealistickým představám o životě na venkově (Patočka a Heřmanová 2008: 44). Respondenti sdíleli často zkušenost, že si na začátku nedokázali představit, co je po koupi fary čeká, lidově řečeno „do čeho jdou“. Byli vedeni pocitem okouzlení objektu a okolí a výše zmíněnou idealistickou představou o vlastnictví historického objektu na venkově, který budou moci navštěvovat každý víkend místo stráveného času ve městě.

Nejen podle zkušeností s opravami a ekonomického zajištění, ale i podle hodnotového profilu byli vybíráni potenciální zájemci během koupě fary od církve. Církev má zájem na tom, aby se objekty dostaly do dobrých rukou, kde bude respektována jejich hodnota (ať již spojena s křesťanstvím, nebo s historickou hodnotou). Autorka se během výzkumu setkala se situací, ve které byl majitel fary „vybrán“ místním velmi schopným farářem, který se snažil zachránit fary (i kostely) v okolí v období sedmdesátých let 20. století. Současného majitele si vytipoval a prosadil, aby faru odkoupil, jelikož v něm rozpoznal schopného člověka, který objekt zachrání včetně respektu k hodnotám, který objekt přináší. Posuzování hodnot u potenciálních majitelů far probíhá i v dnešní době, jelikož v kupních smlouvách nebývá zaznamenáno, jakou novou funkci fara musí nebo nesmí nabýt.

Historie a stav fary

Fary současných respondentů sloužily svému původnímu účelu, tj. zázemí pro duchovního obce, zejména do roku 1945. Záleželo také na poloze fary, resp. zda se nacházela na území postiženým nuceným vysídlením německy hovořícího obyvatelstva. V tom případě byl objekt nevyužívaný ještě před změnou státního režimu v roce 1948. Po únorovém převratu byla církev pronásledována a její majetek byl zestátněn, fary se proto mnohdy proměnily např. v zázemí pro JZD, sklady, administrativní budovy místních národních výborů nebo byly pronajímány.

Nebyl, co já si pamatuju, tak v 70. letech určitě žádný farář nebyl, tady bylo družstvo JZD, mělo tady sklad, nějaká prkna, zrní, sloužilo to zemědělcům. Bylo tady spousta hospodářských budov, velikánská stodola, byl tam celý dvůr, ve stodole – tělocvična, sál, a pak jak je bytovka, samoobsluha, tak to bylo celý hospodářský dvůr, postupně se ty stavby bouraly. Jak jste přišla mezi těmi stavbami, tak tam byla velikánská brána, bylo to oplocené. Za komunistů to postupně bourali a bourali.⁹²

Odprodej far probíhal již od sedmdesátých let 20. století zvláště pro účely druhého bydlení. Za druhou vlnu v prodeji farních objektů bylo respondenty považováno období po roce 1989 především na území plzeňské diecéze. V posledním desetiletí se dařil odkup dlouhodobých pronájmů na území českobudějovické diecéze.

Respondenti se zmiňovali o vztahu německých vysídlenců, který měli k faře. Dle nich navštěvují svou bývalou vlast především u příležitosti velikonočních svátků, dušiček a křesťanských poutí, ale také mimo jakékoliv události. Tematizováno bylo zejména německé financování oprav kostela či hřbitova. Jeden respondent obdržel od bývalých německých rodáků obecní kroniku s dobovými fotografiemi obce, a tedy i o faře. Z výzkumného mapování far vyplynulo, že zatímco poskytování finančních prostředků na opravy kostelů a hřbitovů, na kterých mají bývalí němečtí obyvatelé pohřbeny své předky, je častým jevem, finanční podpora far je marginální.

S postupem let však podle slov respondentů účastníků těchto domovských zájezdů ubývá. Následující generace vysídlenců ztrácí vztah k místu života předků, jejich regionální identita již odráží jejich současný domov, nejčastěji v Německu (Kreisslová et al. 2019: 207–2012). Kreisslová (2018: 161–162) se ve svém příspěvku věnuje tzv. domovské turistice německých vysídlenců do Československa, která má kořeny již na konci padesátých letech 20. století. Úzce související kategorie s domovskou turistikou je německý pojem

⁹² Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–45 let, vedla A. Štolfová 25. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

„Heimat“, který lze přeložit jako „domov“, jenž v sobě obsahuje tři složky – emocionální⁹³, sociální⁹⁴ a prostorovou. Vzhledem k cíli této práce je vyzdvížena složka prostorová, která zasahuje jednak do geograficky vymezeného prostoru, jednak do prostoru imaginárního bytu, domu, rodiště, krajiny či regionu až po vlast (Bastian 1995: 43). Jednotícím prvkem prostoru pro původní německé obyvatele, který zasluhoval společnou finanční podporu, se stal kostel a hřbitov, pomocí nichž se mohou obyvatelé identifikovat se zemí svých předků. Po pádu železné opony se v pohraniční hřbitovy staly místem zastavení bývalých německých obyvatel, mnozí je začali obnovovat a udržovat, připomínají jim spjatost s regionem (Brož 2007: 120–121). Nadto se význam kostela prolíná s lidovými tradicemi, poutěmi, výročními trhy, lidovými slavnostmi, masopusty a svátky prostřednictvím pořádání slavnostních bohoslužeb, během kterých nejen kostel, ale i obecní prostory bývají upravovány a zdobeny (Vyšohlíd a Procházka 2003: 29). Během výzkumného šetření Novotného (2007: 72) také informátoři dávali vysídlenecký turismus do souvislosti s významnými událostmi, ve kterých hrál ústřední roli kostel. Na Tachovsku v Boru se od devadesátých let 20. století koná několikadenní loretánská pouť, na které z hlediska státní příslušnosti participuje kolem poloviny účastníků z Německa, Rakouska a Polska. Kázání jsou proto vedena v latině, němčině a češtině. Dalším místem setkávání, ke kterému jsou vypravovány německé zájezdy, se stal kostel sv. Anny u Plané, kde se každoročně koná tradiční pouť.

Vyšohlíd a Procházka (2003: 26) uveřejnili vzpomínky obyvatel Tachovska na návštěvy německých rodáků, kteří *nostalgicky vzpomínají na své bývalé domovy, které museli opustit. Přijedou sem se svými vnoučaty a ukazují jim, že tady chodili do školy, tady leží pochován dědeček, jdou se podívat na svoji bývalou sousedku či kamarádku. Tady jsem měl křest, tady jsem měla přijímání, vzpomínají. To je to, co je váže k té obci, a z toho vychází jejich finanční pomoc na záchranu některých kostelů.* Ve výpovědi se vzpomíná na klíčové objekty, které tvořily prostor bývalého domova. Vedle školních budov je zmiňován i vztah k církevním stavbám, které pro vysídlence symbolizovaly životní milníky (křest, přijímání, pohřeb apod.). Jde o jeden z hlavních důvodů, které vede německé vysídlence k opravě kostelů, včetně jejich religiozity. Objasnění finanční podpory od německých rodáků na kostely shrnul výše citovaný obyvatel Tachovska takto: *no protože k tomu tady mají vztah. Ovšem vymírají. To znamená, že do deseti let jejich přispívání skončí a za to, co jsme*

⁹³ Jedná se např. o sounáležitost, bezpečí a uznání (Bastian 1995).

⁹⁴ Jedná se zejména o období primární socializace, která se týká matky, rodiny, příbuzných, školy, církve apod. (Bastian 1995: 43).

zachránili s jejich pomocí, jim musíme být vděční. Oni poskytli na tyto rekonstrukce nemalé částky (Vyšohlíd a Procházka 2003: 26). Emocionální dimenze prostoru vyvolává u německých vysídlenců představu České republiky jako domova a rodného kraje. Němečtí rodáci proto cítí odpovědnost za tento „původní domov“ a snaží se o jejich záchranu. Daná generace však postupně odchází, osud památek a krajiny bude v rukou vedení obcí a jejich obyvatel.

Vyšohlíd a Procházka (2003: 39–41) vyjmenovávají seznam kostelů⁹⁵, jejichž opravy byly podpořeny německými rodáky, uvedený seznam však není konečný.

Spolupráce mezi církví a německými rodáky se otevřela již před koncem roku 1989. Bylo naráženo na asymetrii podpory církve vzhledem ke vztahu k víře německých obyvatel a novoosídlenců, pro které víra, a tudíž opravy kostelů, nepředstavovaly prioritou. V rámci spolupráce mezi českou a německou stranou byl ustanoven Česko-německý fond budoucnosti⁹⁶, ze kterého začaly být po celém území pohraničí opravovány stavební a kulturní památky. Pro Česko-německý fond budoucnosti je obnova památek důležitá nejen pro záchranu hmotné kulturní hodnoty a nemotné historické paměti, ale také pro uzdravení a opětovné navázání mezilidských vztahů. Nevyrovnanost se projevuje také v jednotlivých geografických oblastech, např. v rámci česko-bavorské spolupráce dochází k rychlejší opravám památek na Šumavě, patrně kvůli krásám přírodního prostoru (Houžvička 2007b: 140).

Stav objektů byl po koupi interviewovanými osobami během terénního šetření popisován podobně, tj. šlo o téměř havarijní stav, promočené a propadlé stropy, nezavedená voda a všudypřítomný navezený starý nepotřebný materiál po celém rozlehlém pozemku fary.

Takhle to vypadalo (poznámka autorky – při pohledu na fotografie po koupi fary), *když to bylo koupený, všechno v rozkladu, protečený stropy. Pro nás už je to folklor, my už jsme tu zažili tolik věcí. To byste tu museli být týden. Vždycky se něco najde, co vlastně si člověk myslí, že dá za týden dohromady a ona je z toho sezona a ještě to není hotový.*⁹⁷

⁹⁵ Kozlov – kostel Nanebevzetí Panny Marie (2004), Otín – kostel Jména Panny Marie, Pivoň – kostel Zvěstování Panně Marii, Lochotín – kostel Nanebevzetí Panny Marie (Klub přátel Doupovských hor), Líšná – Řebřík – kostel sv. Petra a Pavla (Klub přátel hudby ze Zbirohu). Seznam doplňují další kostely na Domažlicku (Nemanice, Bělá, Všeruby, Křakov, Folmava, Maxov, Meclov, Újezd Svatého Kříže) a Tachovsku (Bezručovice, Bor, Brod nad Tichou, Chodová Planá, Svatá Anna u Plané, Staré Sedliště) (Vyšohlíd a Procházka 2003: 39–41).

⁹⁶ Česko-německý fond budoucnosti vznikl v roce 1997. Jeho vizí je pomáhat stavět mosty mezi Čechy a Němci. Od založení fondu bylo podpořeno na 11 tisíc projektů celkové hodnoty 60 mil. euro (O nás 2020).

⁹⁷ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 65–70 let, vedla A. Štolfová 25. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

Fara fungovala do roku 60 jako fara. Pak tam byli nájemci – tři. Byli tam manželé z Plzně, ti tam žili dlouho, pak tam žila paní, co tam dělala masáže a po ní tam přišla ta rodina. A ty to teda totálně vybydleli, zanesli. Jak jsme tam poprvé přijeli, museli jsme použít křovinořez, abychom se dostali ke dveřím. Ono to bylo asi dva roky opuštěné, ale takovým stylem, že to vypadalo, jako kdyby se ti lidé vypařili, všechno bylo – talíře na stole, oblečení ve skříni, rozestlaná postel. Jsme nepochopili, že si s sebou nic nevzali, a jestli ano, tak nevím co, protože tam všechno zůstalo.⁹⁸

Podle slov respondentů, poslední zjevné investice do objektu proběhly maximálně do konce druhé světové války, poté byly objekty ve většině případů ponechány svému osudu. Respondenti zahájili opravy statickou kontrolou objektu a podchycením nejnutnějších závad proti chátrání jako např. základní oprava střechy kvůli zatékání do objektu a z důvodu zabránění promáčení stropů. Dále zaváděli vodu, elektřinu, budovali sociální zařízení a topení. Po elementárních opravách byla zrekonstruována vždy jedna místnost na přebývání včetně sociálního zařízení, poté opravy postupně pokračovaly do dalších místností a případně do hospodářských budov, které bývají běžnou součástí farních areálů. Rekonstrukce byly postupné a respondenti je přirovnávali k „mravenčí práci“.

Tahle vesnice byla kompletně německá, takže vysídlení kompletně včetně faráře. Místní tvrdí, že tu nějakou dobu byl statek. Také se celkem shodnou, že to od 50. let spíš vybydlovali, než udržovali. Nevíme přesně, jestli tu bylo zemědělské družstvo, nebo státní statek. To se nám nepodařilo dopátrat. Používali to, dokud to šlo, s tím, že v jednom pokoji v přízemí byl sklad chemických hnojiv. Nevíme přesně, nikdo nám to nebyl schopen říct, ani jsme to nenašli, dokdy ten statek tady fungoval. Pak od 70. let tu bydlel nějaký starý manželský pár. Ten tu také neprováděl nějakou údržbu, spíš se snažil to tu přežít. Do toho domu teda po válce nikdo neinvestoval. Řadu let, ale nevíme, jak dlouhou řadu, tak byl ten objekt prázdný a místní muži ve středním věku vzpomínají, jak tu sem lezli okna jako kluci.⁹⁹

Oprava fary

Respondenti měli různorodé zkušenost s opravami nemovitostí, od téměř žádných až po předchozí úspěšnou rekonstrukci jiného obdobného projektu. Majitelé se bez předchozích zkušeností učili řemeslu za pochodu. Na opravy nebývali vždy zcela sami, pomáhali jim jejich známí (z měst), či si najímali odborné řemeslníky a doposud jejich zručnosti využívají.

Jsme byli naivní, že když držím zednickou lžici, tak že to umím, ale je tam nutná ta zručnost. Postupně jsme to dávali dohromady – první byla střecha, abychom si někde uložili hlavu.¹⁰⁰

⁹⁸ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–45 let, vedla A. Štolfová 25. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

⁹⁹ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 40–45 let, vedla A. Štolfová 18. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

¹⁰⁰ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 65–70 let, vedla A. Štolfová 25. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

Společným jmenovatelem respondentů bylo problematické vytížení řemeslných mistrů, jež znají původní řemeslo v takovém rozsahu, který jim dovoluje opravovat historické budovy podle tradičních postupů s původními materiály. Pokud je památkáři povoleno, je v současnosti možné postup či materiál částečně nahradit. Macháček (2004: 58) uvádí, že starý objekt je výhodné opravovat podle tradičních postupů s původními materiály, jelikož naši předkové vytvořili takové postupy a způsoby, aby byly opravy jednoduché s co nejmenším množstvím spotřeby snadno dostupného materiálu. Autorka odhaduje, že by respondenti ve většině případů s Macháčkem nesouhlasili, resp. nenazvali to předností vzhledem k vytížení řemeslných mistrů a vyšší ceně tradičních materiálů. V současné době jsou sice materiály dostupné na rozdíl od předchozího režimu (dle zkušenosti jednoho z respondentů, pokud jste dříve sehnali lidi, nebyl dostupný materiál a naopak), avšak v současnosti jsou výrazně dražší než jejich netradiční substituty.

Ze zkušeností respondentů vyplývá, že nejvíce se protahují opravy, pokud je objekt využíván zejména pro rekreační účely (Tabulka 7). Opravy probíhají pouze o víkendech, kdy respondenti nemusí chodit do zaměstnání. Z terénního mapování far lze vyhodnotit, že v případě stavu fary v kategorii uspokojivý, rekonstrukce a ohrožený spadá nejvíce objektů do kategorie rekreace (geograficky v plzeňské diecézi). Vysoce zastoupena je dále kategorie neznámého využití, která sdružuje spíše nedostatečný stav objektů (geograficky spadá spíše do českobudějovické diecéze). Autorka odhaduje, že budoucí (či současné) funkční využití je totožné, tedy rekreace, s tím rozdílem, že práce na zlepšení stavu objektu jsou méně časté než víkendová frekvence.

Tabulka 7 Fyzický stav far v soukromém vlastnictví podle způsobu využití

využití	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený
bydlení	4	1	2	
komerční	4	2	1	
rekreace	7	4	1	7
neznámé	3	1	4	5

zdroj: data výzkumu mapování, tabulka vlastní zpracování

Dále bylo zkoumáno, jestli je problematictější oprava objektu se statutem fary vzhledem k jejím historickým a sakrálním hodnotám, ač jsou budovy profánního charakteru, či se statutem kulturní památky. Respondenti nepocítují problém s objektem profánního charakteru, nicméně téměř pro všechny je vnímán znevýhodňující zápis mezi kulturní památky vzhledem k neúměrně narůstající administrativě. Prakticky veškeré opravy je nutné konzultovat s památkáři, posléze administrativně zpracovávat všemožná povolení k marginálním úpravám. Respondenti toto vnímají v práci na opravách jako výrazné

zpomalení a prodražení, které škodí i památce samotné. Jejich postoj je pochopitelný, jelikož jejich záměrem není z památkového objektu udělat zábavní park, nýbrž faru citlivě opravit a památkovou hodnotu ponechat. Ovšem i mezi respondenty jsou výjimky, někteří faru mezi chráněné objekty nechali zapsat dobrovolně se záměrem bezplatného konzultování s regionálním pobočkou Národního památkového ústavu a dosažením na dotační a grantové tituly podporující zapsané kulturní památky.

Já s kulturní památkou nemám problém, je to dané asi tím, že s tím nemám jiný záměr, než mají památkáři. Mně se to líbí, jak to je. Kdo se chce realizovat modernou, tak by si neměl kupovat památku.¹⁰¹

V rozhovorech docházelo na téma památkové ochrany. Stereotypní vnímání „památkářů“, tedy těch, kteří se snaží „znepříjemnit život“ majitelům památek i památkám samotným, se ukázal mezi respondenty přežitý. Počátky jednání začínaly mezi dvěma protichůdnými a zneprátelenými tábory – památkáři versus vlastníci. Postupem času¹⁰² dokázaly skupiny navázat společný dialog, ze kterého vyplývají praktické výstupy pro majitele i pro památkové objekty. Shoda respondentů stojí na mínění, že vše záleží na lidech.

Zde je vhodné doplnit, že cílem památkářů není znepríjemňovat vlastníkům opravy objektů. Památková péče se vyvíjí od poloviny 19. století (viz kapitolu 5.1.2 *Vývoj památkové péče v ČR*). Jejím současným cílem je udržet hodnotu památky společně v lokálním kontextu, proto jsou často fary nejen pod ochranou kulturní památky, ale pod ochranou celého okolí v podobě památkové zóny či památkové rezervace. Na jednu stranu nepružný systém může být přínosný proti škodlivým zásahům od rekonstrukčních architektů. Dle Štulce (2010: 22) je každý objekt originál, a tak je k němu i přistupováno, zároveň je brán v potaz požadavek modernizace památkově chráněných objektů pro jejich budoucí udržitelnost. Soudě dle struktury respondentů jsou vlastníci takoví lidé, jejichž záměrem nebylo hodnoty kulturní památky zničit, záměrem je objekt opravit do takové podoby, která vyváží kulturní hodnotu a bude vyhovovat současným standardům bydlení. Jedná se tudíž o stejný cíl jako u památkářů.¹⁰³ Toto „idealistické“ tvrzení je opřeno o data pocházející z rozhovorů s respondenty, kteří vnímají a respektují kulturní hodnoty, dále využívá zkušeností autorky z odborných památkářských konferencí, které navštěvuje komunita uvědomělých majitelů památek, jež bohužel nezastupuje celkovou skupinu soukromých

¹⁰¹ Rozhovor s majitelem fary v plzeňské diecézi, věková skupina 35–40 let, vedla A. Štolfová 23. 8. 2016, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

¹⁰² V některých případech se jedná o řády let.

¹⁰³ Avšak s tímto tvrzením by nejspíše ani jedna skupina, vlastníků ani památkářů, nesouhlasila.

vlastníků památek. Mezi nimi se nachází i tací, kteří památku přestavbami vědomě znehodnotí, či ji nechávají záměrně chátrat a následně zbourat pro zhodnocení pozemku.

Finanční podpora

Pro majitele kulturních památek jsou vytvořeny speciální programy veřejných zdrojů či nadací, ze kterých mohou čerpat finance na opravy objektů spadající pod kulturní ochranu. V porovnání, s jak finančně náročnými a komplexními opravami se vlastníci památek potýkají, jejich profese nebývají výrazně výdělečné. Proto by se dalo předpokládat, že čerpání z relativně široké nabídky podpory oprav kulturních památek je běžnou praxí. Podle slov respondentů ovšem tento předpoklad neplatí. Pro orientaci v daných titulech je třeba trpělivost s jejich hledáním, napsáním projektu, administrativní zátěží během realizace a delším časovým rozložením oprav, resp. výběr takových oprav, které nejsou před těsným rozpadem objektu (žádost může být podpořena až přes rok, kdy už objekt nemusí fyzicky stát). S výběrem projektových žádostí pomáhají památkáři, kteří odkazují na programy pod záštitou MK ČR. Plánovat projekt je vždy nutné s dostatečným časovým předstihem z důvodu možnosti podání žádosti pouze jednou do roka. Respondenti naráželi na administrativní překážky; vyplnění samotné žádost je časově náročné, je třeba přiložit mnoho podkladů, harmonogram oprav by měl být podrobný včetně zasmlouvaných realizátorů, u kterých je nad určitou částkou povinnost výběrového řízení. Na druhou stranu odborní mistři nemají zájem být zasmlouváni v rámci projektů, u kterých není jisté, že se realizují. Pro respondenty, kteří prošli projekty, bylo ve výsledku dražší vybírat dodavatele přes výběrová řízení.¹⁰⁴ Respondenti zmiňovali další nevýhody projektů, pokud na faru dojíždějí pouze o víkendech, znamená to pro získání všech potřebných podkladů projektové žádost obětovat několik dní dovolené. Výsledná částka, kterou mohou být majitelé far z podpůrných programů podpořeni, často neodpovídá úsilí a náklady ušlé příležitosti jsou ve výsledku vyšší než získaná finanční podpora.

Někteří respondenti však z programových dotací a grantů čerpat dovedou a s jejich pomocí postupně památky opravují. Případně jednorázové využití finanční podpory je výrazně posunulo v opravách vpřed. Tyto pozitivní zkušenosti zažila u dotázaných respondentů pouze malá část. Čerpání finančních prostředků zejména z investičních programů je v tomto ohledu jednodušší pro obce, ty však naráží na již výše uvedenou podmínku udržitelnosti bez možnosti komerčního využití objektu.

¹⁰⁴ Nejedná se pouze o finanční stránku, ale i o časové hledisko.

Na základě informací od vlastníků a jejich možností čerpání zdrojů z programů MK ČR, které jim mohou doporučit památkáři, byly analyzovány programy MK ČR, jejich celkové finanční alokace a kolik bylo vyčerpáno na jaké typy památkově chráněných objektů. Byly vybrány ty programy z nabídky MK ČR, které jsou vhodné pro čerpání dotací na objekty far. Jedná se o (1) program záchrany architektonického dědictví¹⁰⁵, (2) havarijný program¹⁰⁶, (3) program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny¹⁰⁷ a (4) podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností (dále ORP)¹⁰⁸.

Absolutní částky sice každoročně stoupají, relativní podíly podpořených krajů a vlastníků a typů objektů zůstávají stejné. Nejlepší program pro čerpání financí na fary nabízí program podpory obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností a dále havarijný program.

V programu podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností bylo alokováno poslední čtyři roky mezi 130–140 mil. Kč. Plzeňský kraj přijímá z alokovaných peněz stabilně v průměru 9 % (12,5 mil. Kč), Jihočeský 12 % (16 mil. Kč). Fary jsou podporovány v každém kraji kolem 4 % všech podpořených typových památek (kostel, lidová architektura, měšťanské domy apod.), tj. přibližně 3 farní objekty ročně jsou v každém ze sledovaných krajů z tohoto programu podpořeny. Co je důležité, projekty fyzických osob byly podpořeny v pětině případů (polovina financí je vyčerpána církví, čtvrtina obcemi) s téměř 27 mil. Kč (Tabulka 20–Tabulka 28 v příloze 2).

V havarijním programu vstřícném pro opravy far (soukromníci kupují fary pouze v havarijním stavu) bylo za rok 2018 alokováno 82 mil. Kč. Poměrově dostávají sledované kraje stejně jako z programu obnovy kulturních památek prostřednictvím ORP. V absolutním vyjádření Plzeňský kraj získává průměrně kolem 6 mil. Kč, Jihočeský přibližně 9 mil. Kč. Fyzické osoby čerpají po církvi nejvíce (třetinu programu), tj. v průměru téměř

¹⁰⁵ Z programu jsou poskytovány příspěvky na obnovu kulturních památek, které jsou nejcennější součástí architektonického dědictví (například hrady, zámky, kláštery, historické zahrady, kostely), konkrétně na práce směřující k záchraně kulturní památky nebo k záchraně těch jejích částí, které tvoří podstatu kulturní památky (Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení 2020).

¹⁰⁶ Z programu poskytuje MK ČR příspěvky na zajištění nejnaléhavějších oprav nemovitých kulturních památek, zejména na odstranění havarijního stavu střech a nosných konstrukcí staveb – kulturních památek (Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení 2020).

¹⁰⁷ Z programu se poskytují příspěvky na obnovu kulturních památek nacházejících se ve vesnických památkových rezervacích a ve vesnických a krajinných památkových zónách (zejména památek lidové architektury, například zemědělských usedlostí, chalup, kapliček a božích muk) (Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení 2020).

¹⁰⁸ Finanční prostředky v programu jsou určeny na zachování a obnovu nemovitých kulturních památek, které se nalézají mimo památkové rezervace a zóny, nejsou národními kulturními památkami a které nejsou ve vlastnictví České republiky (Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení 2020).

21 mil. Kč. Ročně bývají průměrně podpořeny 2–3 fary, respektive 3 fary v Plzeňském a 2 objekty v Jihočeském kraji. Zde se prokazuje horší stav far v Plzeňském kraji, který souhlasí s výsledky terénního mapování.

V programu péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny bylo v roce 2018 alokováno přibližně 40 mil. Kč, ze kterých polovina byla vyčerpána fyzickými osobami, avšak na jiné typy objektů než fary (jedná se zejména o lidovou architekturu). Podpořena od roku 2015 do roku 2018 byla pouze v Plzeňském kraji v průměru jedna fara částkou 220 tis. Kč ročně.

V programu záchrany architektonického dědictví je sice alokováno z výše uvedených programů nejvíce financí, konkrétně v roce 2018 to bylo na 230 mil. Kč. Kraje ČR čerpají poměrově ve sledovaném období (2014–2018) stejně, Plzeňský kraj průměrně 12 % (tj. 24 mil. Kč) a Jihočeský 9 % (tj. 18 mil. Kč). Fyzické osoby mohou čerpat kolem 10 % celkové částky (církve čerpá polovinu a pětinu čerpají obce), tj. průměrně kolem 22 mil. Kč ročně. Nevýhodou programu je čerpání na odlišné typové památky. Na fary bylo sice čerpáno, avšak pouze na 4 objekty ročně napříč všemi kraji. Ve sledování mezi lety 2014–2018 nebyla podpořena žádná fara v Plzeňském ani Jihočeském kraji.

Výše uvedená analýza byla ilustrací, jaký objem financí je možné získat z jednotlivých programů. Samozřejmě existují další programy (např. pod ministerstvem zemědělství), které podporují hmotné kulturní dědictví, krajské dotace a granty, či nadace a nadační fondy (např. Fondy EHP a Norska¹⁰⁹). Cílem tohoto rozboru bylo poukázat na počty podpořených památek a omezenost finančních zdrojů, které programy mohou maximálně poskytnout. Pokud je příspěvek např. pětínový vzhledem k plánované komplexní opravě (např. střešní krytiny) a stojí majitele mnoho času a následných projektových omezení, raději projekt nepodá. Během mapování byly taktéž často shledávány cedule podpory MK ČR (zejména u vlastníku z řad církve) a přeshraničními programy minulých programovacích období (2007–2013), avšak u objektů ve vlastnictví církve, či obce.

V následujícím období spojilo síly ministerstvo financí, kultury s fondy EHP a Norska a do roku 2024 je možné realizovat projekty s podporou 482 mil. Kč. Podmínkou pro úspěšné získání podpory je nejen partnerská přeshraniční spolupráce, ale také vytvoření

¹⁰⁹ V období 2004–2009 byly v plzeňském kraji podpořeny nákladné opravy sakrálních památek a dále movité kulturní dědictví. Jihočeský kraj čerpal na dvě opravy – hradu Strakonice včetně podpory jeho animace a obnovu krovů a střechy Děkanského kostela Proměnění Páně v Táboře (EHP a Norské fondy 2004-2009, 2020). Pro období 2009–2014 bylo možné z programu CZ06 opravit zapsané kulturní památky. V programu bylo alokováno na 520 mil. Kč, které podpořily téměř 60 projektů živé i neživé kultury. Podpora putovala pro církve, kraje a obce, veřejné instituce a neziskové organizace (Přehled schválených žádostí: Program CZ06, 2020).

vize udržitelnosti objektu včetně jeho oživení, tedy funkční využití, do které bude podporovat a vzdělávat společnost, o což ne všichni vlastníci far usilují (Revitalizace movitého a nemovitého kulturního dědictví 2020).

Jeden z ovlivňujících faktorů, který je příčinou dlouhodobých téměř nekončících oprav, jsou dostupné a volné finance. Na jednu stranu je tento na první pohled nežádoucí faktor z určitém hlediska pozitivní, pomocí dlouhodobých oprav se měl možnost projevit vedlejší efekt vlastnictví fary, tj. působení na potomky respondentů (studium architektury, řemesla apod.). Dále je přemýšleno nad opravami, tj. jak nejefektivněji využít každou korunu, na objektech nevznikají zbytečnosti, které by jejich památkovou hodnotu mohly zničit. V neposlední řadě měli respondenti možnost far navázat vztahy s lokálními obyvateli pomocí vypůjčení si náradí apod.

Stejnou zkušenost respondentů, kteří jsou schopni nějakým způsobem finance na opravy zajistit, sdílí Vyšohlíd a Procházka (2003: 40). Pomocí vyhodnocení jednotlivých oprav kostelů tvrdí, že tam, kde se objevil schopný organizátor (místní farář, starosta obce, předseda domovského spolku, pracovník příslušného úřadu nebo aktivní spolek), byly opravy i přes opakované nedostatky finančních prostředků úspěšně dokončeny.

Funkční využití far

Výzkumné otázky této práce, směřující na změnu funkce a sladění nového funkčního využití s hodnotami objektu, byly pro respondenty nepochopitelné. Dotazovali se, proč by hodnota objektu a jeho funkční změna neměly být v souladu. Jejich cílem není objekt zcela přestavět, ale zachránit a uchovat jej.

Analýza rozhovorů s respondenty na téma funkčního využití far vyústila do dvou proudů. V tom prvním respondenti faru kupovali již s tím, že ji budou kromě bydlení využívat k vedlejší (ziskové) činnosti, druhý proud nad touto možností nepřemýšlel z důvodu absence této potřeby. Důležitým faktorem rozhodujícím o využití fary i ke komerční činnosti je čas, který na faře vlastníci tráví. Pokud na faře trvale bydlí, jsou v produktivním věku a zároveň nedojíždí do zaměstnání do města (což byli všichni respondenti zapojení do výzkumu), faru částečně pronajímají nebo plánují pronajímat pro rekreační účely (turismus, relaxační pobyty, soustředění apod.), či pěstují plodiny a chovají hospodářská zvířata vzhledem k rozlehlým pozemkům náležící k objektu. Zpracované produkty jsou následně prodávány. K farám přiléhají hospodářské objekty, které lze využívat k opravnám všeho druhu, dílnám a další manuální odborné komerční činnosti. Minorita respondentů faru animovala, či ji teprve hodlá otevřít pro místní pomocí společenských aktivit, či komunitní

knihovnou. Někteří respondenti plánovali z fary vybudovat dům pro seniory, avšak od tohoto nápadu opustili vzhledem k nevhodnému dispozičnímu řešení objektu, které by žádalo významné bezbariérové úpravy interiérů.

Využití historické hodnoty objektů pro komerční činnost je zajímavé porovnat s ekonomickým pohledem místních lidí. Zatímco vlastníci far staví svou komerční činnost na kulturní hodnotě statku, místní lidé tuto hodnotu opomíjí. Objekt by raději vystavěli zcela nový, čímž by sice nejspíše ušetřili finanční prostředky na rekonstrukci, avšak ztratili konkurenční výhodu v podobě kulturní hodnoty statku, jež se projevuje v kulturní a ekonomické dimenzi. Zde se objevuje odlišný postoj místních obyvatel k vlastníkům z města, krajina (zahrnující památky) má pro místní obyvatele jiný význam a funkci než pro městské obyvatelstvo.

Pokud respondenti na faru dojíždějí za účelem druhého bydlení, tedy víkendové rekreace, jejich cílem není oživit faru v souladu s místní komunitou, či faru komerčně využívat. Objekt obnovují pro vlastní potřeby (rekreace a možná budoucího sezónního či trvalého bydlení na stáří) a vlastní potěšení. Macháček (2004: 65–66) uvádí, že rezidenční využití sice pro majitele znamená nižší ekonomické výnosy včetně návratnosti, nicméně se zařazuje mezi nejefektivnější formu užívání z pohledu zajištění investic potřebných pro zlepšení stavu historických objektů této velikosti.

Druhé bydlení z hlediska chataření a chalupaření má v ČR několikagenerační tradici.¹¹⁰ Podle Vágnera a Fialové (2010: 625) představují objekty druhého bydlení (chaty, chalupy) pětinu všech budov v republice vhodných k obývání, čtvrtina populace jsou uživatelé druhého bydlení. Regionální rozdíly je možné pozorovat v hustotě objektů určených pro druhé bydlení (zázemí velkých měst), dále podle specifické oblasti osídlení – tramské osady kolem řek z první republiky, chatařské oblasti 60. a 70. let, zcela nedosídlené oblasti pohraničí, vnitřní periferie z důvodu migrace obyvatel zapříčiněné industrializací během socialismu a změny střediskové soustavy osídlení. Vliv rekreantů na místo jejich druhého bydlení je předmětem zkoumání autorů, např. Bičík et al. (2001), Fialová a Vágner (2009), Kůsová et al. (2017). Odborná veřejnost se dělí na dva tábory. Část studií ukazuje na nezájem rekreantů o místní obyvatele, jelikož rozhodování o budoucím směřování lokality se neztotožňuje s pohledy rezidentů, a na komunitu může mít negativní dopady (např. rekreanti chtějí zachovávat zakonzervovaný stav lokality a brání se

¹¹⁰ O tématu blíže SCHINDLER-WISTEN, Petra, 2017. *O chalupách a lidech: Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Karolinum. 212 s. ISBN 978-80-246-3613-9.

jakýmkoliv změnám). Druhý tábor místo negativních dopadů vidí naopak příležitost rozvoje v podobě ekonomických dopadů, jelikož druhé bydlení může generovat příjmy pro lokální poskytovatele služeb (Kůsová et al. 2017: 237, 240).

Je předpokládáno, že rezidenti a rekreanti mají odlišný vztah k obývanému území, který může být dán délkou pobytu na daném území, ale také rozdílnou hodnotovou orientací a způsobem jednání (Vágner a Fialová 2010: 625–626). Jordan (1980: 48–52) o rekreantech hovoří jako importérech urbánních hodnot, norem, zvyků a životních stylů, kteří jsou místními často hodnoceni na stejné úrovni jako turisté, tedy vzdělanější a zařazení do vyšších příjmových skupin. Proto zapojení a ukotvení rekreantů do lokálních rezidentských vztahů může být problematické. Zasazením přemostujícího a svazujícího sociálního kapitálu do kontextu druhého bydlení se dostáváme k předpokladům jejich utváření. V případě svazujícího sociálního kapitálu je podmínka homogenity členů sociální sítě založená na kultuře a sdílených hodnotách, sociálním nebo ekonomickém statusu, či společných problémech, což může být pro rezidenty a rekreanty nesplnitelnou podmínkou a může vést k sociální izolaci obou skupin. Na druhou stranu heterogenost obou skupin může posilovat přemostující sociální kapitál. Sociální síť, jež je mezi oběma skupinami tvořena slabými vazbami, může pro místní uzavřenou komunitu přinášet pomocí přemostujícího sociálního kapitálu nové znalosti a inovace. Sociální život rekreantů může být pomocí přemostujícího sociálního kapitálu též obohacen, jelikož se setkávají s takovými lidmi, které ve své pracovní každodennosti nemusejí potkat. Robertsson a Marjavaara (2014) používá pro tento přenos výraz „seasonal buzz“ (sezónní bzukot)¹¹¹ (Kůsová et al. 2017: 240, Robertsson a Marjavaara 2014: 260–265). Sýkora a Matoušek (2009: 5–6) přemostující¹¹² sociální kapitál vyzdvihují vzhledem k přispění k vzájemné spolupráci místních obyvatel a jejich vzájemné důvěry uvnitř lokality. Tato spolupráce může být rozvinuta ve více regionech a mít tak vliv ve větším geografickém rozsahu.

V sledovaných oblastech výzkumu této práce se většina respondentů snažila zapojit do lokálních vazeb, nejvhodnějším místem byla podle jejich slov hospoda, či místní obchodní řetězec. Respondenti popisovali různou míru zapojení, od participace na místních společenských akcích (např. slavení svátků), přes letmé (povrchní) společenské zapojení (např. půjčování si náradí) až po úplnou izolaci. Respondenti se setkávají s odlišnými názorovými a hodnotovými světy rezidentů, kterým buď nerozumí, nebo v nich nemají

¹¹¹ Původní pojem je *local buzz* (lokální bzukot), v kontextu rekreantů, kteří do objektů druhého bydlení dojíždí zejména v sezóně, by termín Robertssonem a Maarjavaarou upraven.

¹¹² Autoři jej v příspěvku nazývají meziskupinový.

zájem trávit čas. Nicméně i v těchto případech uživatelé druhého bydlení vztah k lokalitě navazují, byť k místní komunitě je slabý, avšak silný k území, tj. prostoru, *geniu loci* farního areálu, který se téměř vždy nachází na prestižním místě obce.

Oživení a otevření fary „světu“ záleží na rozhodnutí a kapacitách vlastníka objektu. Ve dvou případech se podařilo místní obyvatele propojit s farou. Místní se účastní pořádaných akcí (společné posezení po mši o svátcích, slavení tradic – velikonoční a mikulášská koleda apod.), které pro ně zorganizují majitelé fary. Některé společenské události mají i lokální přesah, kdy na faru přijedou obyvatelé z okolních obcí. Výsledek tohoto přesahu je mnohaletá práce majitelů. Někteří vlastníci nepořádají aktivity pro místní obyvatele, s místními se socializují v lokální hospodě. Hlubší společenské vazby však navazovány nejsou, jelikož se „žité světy“ místních a vlastníků nepotkávají, případně vlastníci využívají čas na faře k relaxaci a nemají potřebu další socializace či animace objektu. Faru vnímají jako soukromý objekt s historickým příběhem, nikoliv s povinností ji oživit pro místní obyvatele, kteří o společné aktivity nejeví zájem.

Někteří respondenti mají ve správě klíče od místního kostela, který již neslouží k pravidelným bohoslužbám, v případě potřeby jej zájemcům (turistům) odemknou a provedou je jím. To může být považováno i za akt důvěry církve směrem k majitelům fary spíše než k místním obyvatelům.

Fialová a Vágner (2012: 134–135) během výzkumu došli ke zjištění, že rekreanti významně ovlivňují regionální identitu (v některých případech dokonce silněji než samotní rezidenti) pomocí aktivního zapojení do společenského života (např. pořádání či účasti se kulturních či sportovních událostí), taktéž svými hodnotovými postoji. Síla lokální identity je dle autorů tím těsnější, čím je nižší řídicí úroveň administrativní jednotky (území). Rekreanti totiž nevyklučují trvalé bydlení v oblasti na stáří a zapojení se do řídicích struktur obce. Druhý pohled podává Vyšohlíd a Procházka (2003: 29), kteří hodnotí chalupáře jako osoby, které nutně nemusí místu přinášet přínos v podobě integrace místní komunity a podpořit její stmelování. Svůj čas pobytu využívají pouze ke zvelebování vlastních objektů a pozemku v jejich vlastnictví.

Během terénního výzkumu byl pouze v jednom případě respondent zapojen do řídicí struktury obce, nicméně se nejednalo o osobu rekreující, nýbrž trvale žijící. Ostatním respondentům z řad rekreatů je integrace a tmelení s místními obyvateli spíše menšinová záležitost, která závisí a přímo úměrně roste s délkou působení vlastníků v oblasti.

6.3.2 Farní objekty z pohledu lokálních obyvatel

Jelikož se fary nachází téměř vždy na lukrativním místě obce, tj. poblíž kostela na náměstí či na okraji na vyvýšeném prostranství, změna majitele objektu zasáhne společenský chod celé obce. Respondenti popisovali velmi podobné reakce místních obyvatel. První reakce byly zvědavé, jaký „blázen“ si tu „místní ruinu“ pořídil, následovalo sdílení vlastních názorů, že by si ten „barák“ nepořídili ani za korunu, či „já bych to celé zboural a postavil moderní dům“, a pak hodnocení nových majitelů – „to jsou ti z města (Pražáci, ...), boháči, co tu barabiznu chtějí opravit“.

Místní lidé mají např. na domech fresku, ale raději to omítnou, než by to nějak uchovali.¹¹³

Místní obyvatelé také potřebovali zjistit, kdo jsou noví majitelé a jaké jsou jejich úmysly s farou z důvodu případných předchozích negativních zkušeností. Majitelé se o ruinu nestarali a ta hyzdila okolí, což bylo místním obyvatelům nepříjemné a necítili se v obci dobře.

Výše uvedený proces poznání místních je vykreslený částečně do extrému, nicméně jeho sdělení je stejné. Místní obyvatelé společně pobývali s poničenou farou na atraktivním místě v obci a nevyvinuli dostatečné aktivity k její opravě, oživení atd.

Ačkoliv počáteční reakce byly od místních směrem k novým majitelům až posměšné, pokud respondenti potřebovali vypůjčit nářadí, případně těžší techniku (nedaleké JZD např. pomohlo bagrovacími pracemi), místním obyvatelům to nečinilo výrazný problém.¹¹⁴ Naopak výpomoc v podobě fyzické práce i za finanční obnos se neuskutečnila u žádného z respondentů, pracovních víkendů se účastnili pouze rodinní příslušníci a přátelé majitelů.

Podle respondentů se vztah místních k faře odvíjí od role, jakou hrála fara v jejich životě. Pokud se na faře narodili, případně v obci vyrůstali a chodili do školy¹¹⁵ nacházející se vedle fary, vztah k faře mají blízký, znají historické události s ní spojené a objektu si váží. Někteří lokální obyvatelé spojují faru taktéž s dětstvím, kdy si do již prázdného objektu chodili hrát. Respondenti popisovali také odlišný vztah místních k faře, např. místní její stavební materiál použili do vlastních příbytků, hledali zde poklady, farní zahrada jim sloužila pro společenská setkání, avšak bez jakékoliv následné údržby a úklidu. Veškeré aktivity tomu podobné uspišily chátrání objektu. Délka setrvání místních obyvatel v dané

¹¹³ Rozhovor s majitelkou fary v českobudějovické diecézi, věková skupina 40–45 let, vedla A. Štolfová 23. 8. 2017, rozhovor je uložen v soukromém archivu autorky práce.

¹¹⁴ V jednom případě byly děti majitelů pozvány během zimy na čaj (a televizi) k sousedům.

¹¹⁵ Poznatek z výzkumného mapování – vedle fary velmi často stála škola.

lokalitě souvisí s historickými událostmi lokality, zejména s dosídlováním pohraničních oblastí postižených nuceným vysídlením. Do těchto postižených míst stále jezdí zájezdy německy hovořících turistů.

Určitou lhostejnost a odcizení současného místního obyvatelstva vůči kulturnímu dědictví vysvětluje Vyšohlíd a Procházka (2003: 29), noví obyvatelé nenavázali na tradice předchozího obyvatelstva a stále zažívají „pocit nezakořeněnosti“¹¹⁶. Paradoxně silnější vztah, než současné domácí české obyvatelstvo, mohou pociťovat zde původně narození německy hovořící obyvatelé či jejich potomci. To vysvětluje tvrzení o přístupu k památkám, *tím, že nikdo v obci dominantu kostela nepostrádá, neudrzuje ji, není ani pohoršen jejím zchátralým stavem* (Vyšohlíd a Procházka 2003: 29). Pocit zakořenění je pociťován až minimálně třetí generací, jejím každodenním vnímáním vlastního životního prostoru, který je postupně přisvojován, důležitá je identifikace s architekturou, tradicemi a zvyky, dále s krajinnými prvky. Pocit zakořenění je posilován i vzpomínkami na v místě pohřbené osoby a další emoce spojené s jednotlivými místy a lidmi. Proto v „zakořeněných“ obcích zůstaly církevní stavby v relativně lepším stavu, jelikož i pod hrozbami perzekucí byly stavby elementárně udržovány. Po roce 1989 byly rychleji opraveny financemi i z místních rozpočtů, tzn. daňových poplatníků obcí, jejichž účel vynaložení nebyl kritizován (Heřmanová 2009a: 19–20, Vyšohlíd a Procházka 2003: 28).

¹¹⁶ Autoři užívají pojem „nezakořeněné“ či „vykořeněné“ obce, tedy takové, u kterých byla přerušena kontinuita osídlení a dodnes nesou zatížení relikty minulosti. Ty se projevují u obyvatel přetrvávajícím lhostejným vztahem k vlastní obci, krajině včetně památek. Opakem je pojem zakořeněnost, tedy obyvatelé pociťují k lokalitě emocionální a sociální vazby.

6.4 Vnější faktory udržitelnosti farních objektů

Z předchozí analýzy vykrytalizoval konkrétní poznatek k udržitelnosti (památkově chráněných) far. Pokud jsou objekty využívány k jiné než původní funkci a zároveň jsou v soukromém vlastnictví, jejich majitelé pochází z větších měst a lokální obyvatelé mají k farám specifický vztah. Tyto poznatky jsou proto kategorizovány pod vnitřní faktory udržitelnosti far. Cílem nadcházející kapitoly je proto soustředění se na vnější faktory udržitelnosti far, kterých je široké spektrum, proto byly vybrány dva stěžejní, první se soustřeďuje na to, jak geografické hledisko zasahuje do fyzického stavu far a jaký má vliv na druh vlastnictví. Druhým je taktéž prostorové hledisko, avšak sledující kontext sociálního života místních, tzn. sledování vztahu společnosti k prostoru¹¹⁷, konkrétně se jedná o poválečné nucené vysídlení, rodáctví a postoje a hodnotové preference obyvatel. Toto zaměření sleduje současný vzhled a druh vlastnictví far vzhledem k lokalitě, dále specifický vztah místních obyvatel k farám. Pomocí těchto poznatků je možné určit, které vnější faktory zasahují do udržitelnosti objektů, případně určit míru jejich vlivu.

6.4.1 Geografické hledisko

Pro vyhodnocení současného stavu far a jejich budoucí udržitelnost je podstatná sídelní struktura zkoumaných krajů, která je odrazem nejen historických událostí, ale taktéž současného socioekonomického vývoje.

Plzeňský kraj

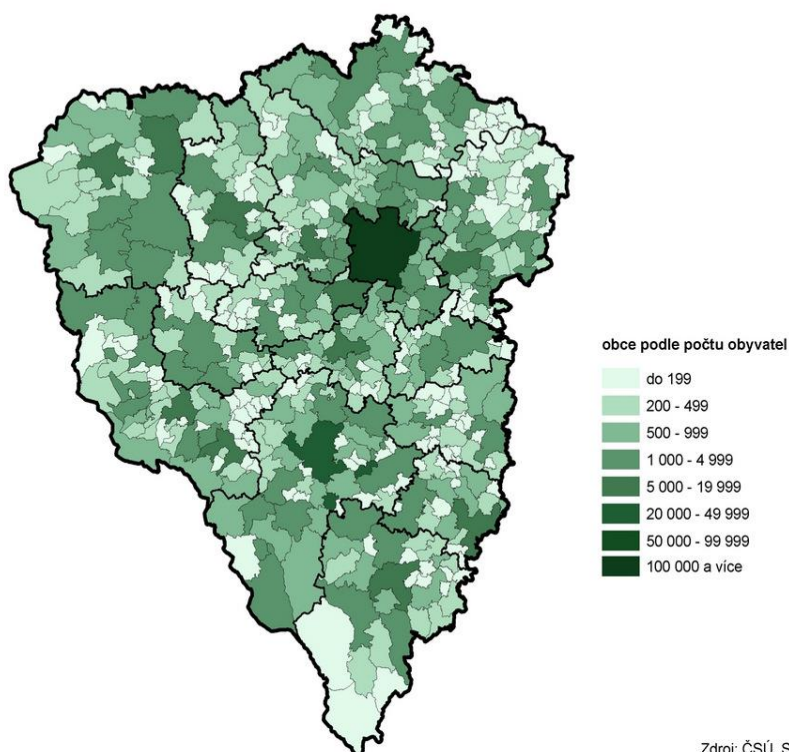
V Plzeňském kraji o rozloze 7,6 tisíc km² (10 % celorepublikové plochy) žije na 584 tisíc obyvatel. Klíčovým kritériem pro sídelní strukturu Plzeňského kraje byly přírodní podmínky a jeho strategická poloha. Členitost reliéfu způsobila, že na jihu a východě vznikly malé zemědělské jednotky, což odráží současnou roztržitost osídlení, zatímco na severu a západě vznikala větší města s řemeslnou výrobou. Strategická poloha se projevila v rozvoji obchodních stezek se sousedním státem. Po třicetileté válce osídlili vyliďněná území německy mluvící obyvatelé, jejichž potomci byli nuceni oblast opustit po roce 1945. Následné obsazení území novoosídlenci se taktéž podepsalo na sídelní struktuře, postupně docházelo k zanikání menších obcí a vzniku větších sídel. Po sametové revoluci byly pro

¹¹⁷ Prostor je chápán jak za fyzikální veličinu, tak za sociální strukturu společnosti, sociální strukturu obyvatelstva i každou lidskou činnost, každý sociální jev či proces, který mají vždy i svůj časoprostorový průmět (Musil 1971: 140).

kraj charakteristické integrační (slučování malých obcí) a desintegrační (zánik sídel) procesy (Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Plzeňský kraj: analýza výsledků 2013: 15–16).

V současné době se v kraji rozprostírá na 501 obcích (údaje k roku 2018), které se dále dělí na 1,5 tis. částí obcí (k roku 2011), z poměrového hlediska obdobně jako v Jihočeském kraji. Stejný údaj patří i urbanizaci, v plzeňských 56 městech žije na 67 % populace (celorepublikový průměr je 69 %; údaj k roku 2018), z nichž třetina obývá krajské město. Dalšími významnými centry jsou bývalá okresní města; Domažlice, Klatovy, Rokycany a Tachov. Rozdrobená struktura je nepatrně nižší v Jihočeském kraji, dvě třetiny obcí¹¹⁸ jsou do velikosti 500 obyvatel a žije v nich na 70 tisíc obyvatel. Taktéž polovina far z celkového počtu se nachází v obcích do 500 obyvatel. Oproti Jihočeskému kraji má Plzeňský kraj vyšší hustotu zalidnění činící 76,4 obyvatel/km². Zde se projevují okresní rozdíly, na Tachov připadá poloviční hustota zalidnění, než je krajský průměr, v okrese Klatovy je druhá nejnižší hodnota (44 osob/km²) (Demografická příručka 2018, 2019: 1–1, Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 46).

Velikostní skupiny obcí v Plzeňském kraji

Obrázek 12 Velikostní skupiny obcí v Plzeňském kraji v roce 2011; zdroj: Velikostní skupiny obcí v Plzeňském kraji (2013: 16)

¹¹⁸ Celkem 163 obcí velikosti do 199 obyvatel je obýváno 18,5 tisíce obyvateli, v kategorii 200–499 obyvatel se nachází 166 obcí s celkovým počtem 51 tisíc (Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019, 2019: 49).

Názorné zobrazení výše popsané sídelní struktury zachycuje výše uvedená mapa (Obrázek 12) vztahující se k datům 2011. Vzhledem k porovnání s daty 2018, které liší velmi mírně, je mapa z roku 2011 se současným rokem srovnatelná.

Jihočeský kraj

Jihočeský kraj se rozkládá na rozloze větší než 10 tisíc km² (13 % republikové plochy), což jej řadí hned po Středočeském kraji na druhé místo v rozloze všech krajů České republiky (Srovnání krajů v České republice 2019, 2020). Jihočeský kraj obývá 642 tisíc obyvatel (k roku 2018, Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 25).

Sídelní struktura kraje je ovlivněna historickým vývojem. Mezi významné historické události, které mají dopad na současnou strukturu osídlení, spadá ekonomický rozvoj pánů z Růže¹¹⁹ ve 14. století, zánik sídel v důsledku třicetileté války, slabší ovlivnění industrializační procesy 18. a 19. století, které zachovalo rozdrobený zemědělský ráz kraje. Sídelní strukturu v novodobých dějinách ovlivnilo nucené vysídlení německých obyvatel po roce 1945 a vznik železné opony, jejímž důsledkem v příhraničním pásmu zanikla řada obcí (Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Jihočeský kraj: analýza výsledků 2013: 15).

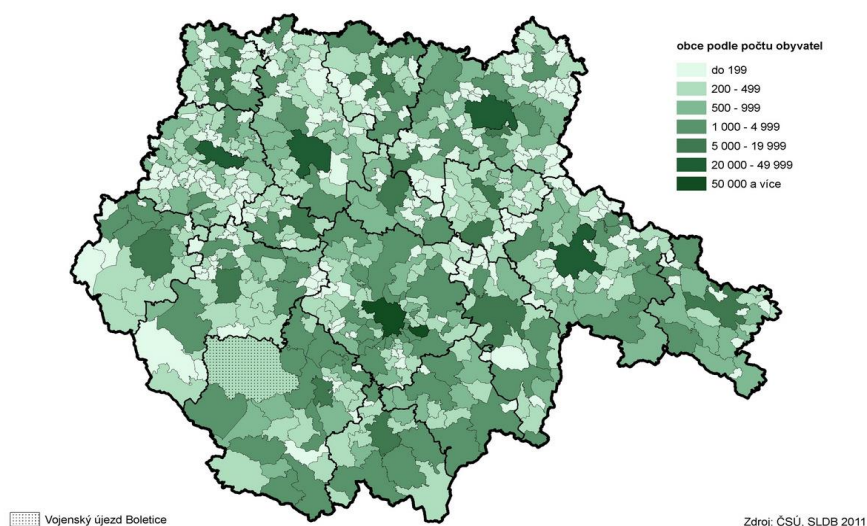
I přes zánik řady sídel patří Jihočeský kraj do první třetiny krajů s vysokým počtem obcí, k roku 2018 se jich v kraji nacházelo na 624 obcí. Ty jsou dále rozděleny na téměř 2 tisíce částí, čímž se kraj řadí na druhou příčku rozdrobené sídelní struktury (první je Karlovarský kraj). Na jednu obec připadají průměrně 3 části, avšak záleží na konkrétní oblasti.¹²⁰ Na 67 % obyvatel kraje žije v 53 městech (celorepublikový průměr je 69 %, údaje k roku 2018), přičemž třetina obyvatel kraje je soustředěna do pěti největších bývalých okresních měst (České Budějovice, Strakonice, Písek, Tábor a Jindřichův Hradec). Specifický ráz rozdrobenosti sídelní struktury se odráží ve velikosti obcí, téměř 70 % obcí¹²¹ s 93 tisíci obyvateli se nachází v kategorii do 500 obyvatel (data k roku 2018) (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 48). Tato sídelní osobitost se projevuje v celkovém počtu far, polovina památkově chráněných far v kraji se nachází v obcích do 500 obyvatel. Tento údaj je vhodné brát v potaz během rozmyšlení nad udržitelnou změnou funkce fary.

¹¹⁹ Jedná se o rod Vítkovců, který založil významné rodové větve – pánů z Hradce, Krumlova, Rožmberka, Landštejna a Třeboně, Stráže a Sezimova Ústí.

¹²⁰ V SO ORP Trhové Sviny, kde se 16 obcí dělí na 90 částí. Naproti tomu SO ORP Třeboň má jen 46 částí ve 25 obcích (Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Jihočeský kraj: analýza výsledků 2013: 16).

¹²¹ Celkem 229 obcí do velikosti 199 obyvatel obývá 26 tisíc obyvatel; 206 obcí kategorie 200–499 obyvatel obývá 67 tisíc obyvatel (Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 48).

Velikostní skupiny obcí v Jihočeském kraji

Obrázek 13 Velikostní skupiny obcí v Jihočeském kraji v roce 2011; zdroj: Velikostní skupiny v Jihočeském kraji (2013: 17)

Názorné zobrazení výše popsané sídelní struktury zachycuje výše uvedená mapa (Obrázek 13) vztahující se k datům 2011. Vzhledem k porovnání s daty 2018, které liší velmi mírně, je mapa z roku 2011 se současným rokem srovnatelná.

Další důležitá proměnná vztahující se k udržitelnému využití objektů se týká hustoty zalidnění. Jihočeský kraj se řadí až na poslední místo s 63,8 osob/km² (celorepublikový průměr činí k roku 2018 celkem 135 osob/km²). Situace v jednotlivých okresech je však rozdílná (Tabulka 29 v příloze 2). Okresy Český Krumlov a Prachatice mají dokonce poloviční hustotu zalidnění, než je průměr kraje, což odkazuje na stále nedosídlené oblasti po roce 1945. Vynecháme-li krajské město, mezi nejvyšší hustotu zalidnění se řadí okresy Tábor a Strakonice (77 a 69 osob/km²; údaje k roku 2018) (Demografická příručka 2018, 2019: 1–1, Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019, 2019: 45).

Z těchto údajů o obou krajích vyplývá, že scénáře udržitelnosti pro farní objekty mohou být alespoň geografického hlediska podobné.

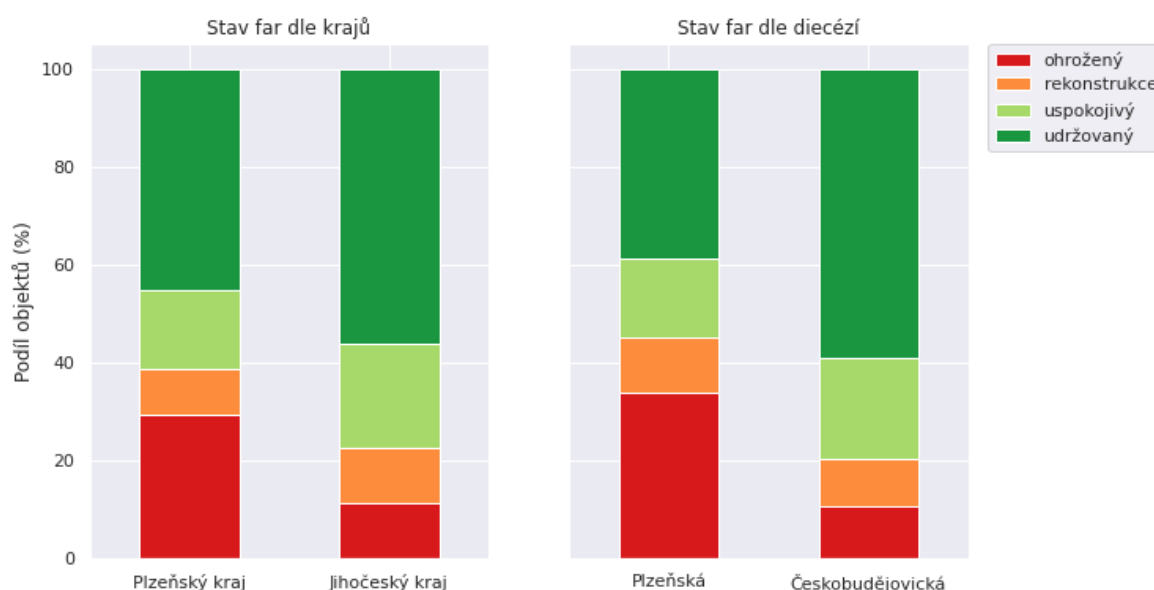
Fyzický stav far

Graf 7 v relativních hodnotách (%) zaznamenává poměr od udržovaného až k ohroženému stavu sledovaných far. Sledovaný poměr se lépe jeví pro českobudějovickou diecézi, ve které se nachází více jak polovina objektů¹²² v udržovaném stavu, v plzeňské diecézi je to pouhá třetina objektů¹²³. Ohrožený stav je v plzeňské diecézi dvojnásobný

¹²² Jedná se o 55 objektů (z celkových 93).

¹²³ Jedná se o 24 objektů (z celkových 62).

(21 objektů) oproti českobudějovické, ve které zůstává v neutěšeném (ohroženém) stavu pouze 10 far. Pokud je stav far vyhodnocován vzhledem ke krajským hranicím, relativní poměr zůstává stejný, liší se pouze absolutní hodnoty v jednotkách (Tabulka 30 a Tabulka 31 v příloze 2).

Graf 7 Fyzický stav far dle krajů a diecézí; zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; graf vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

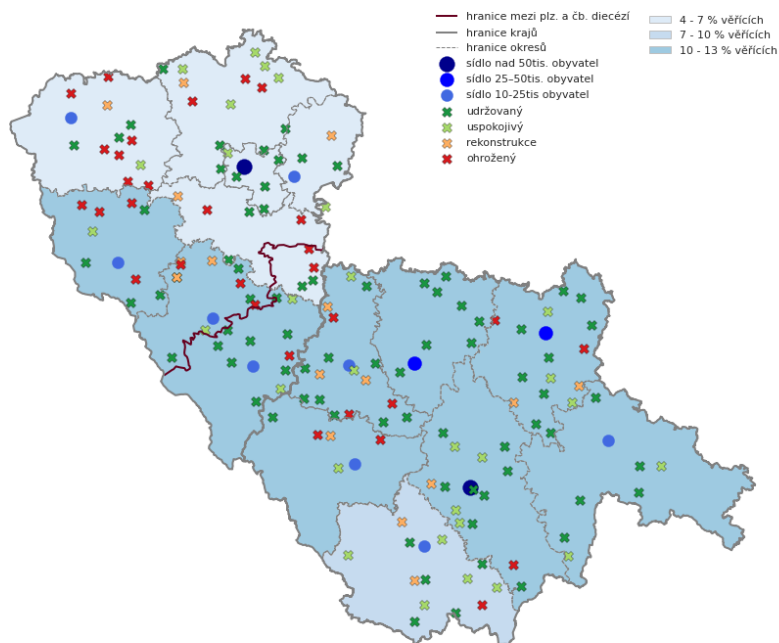
Z okresního pohledu jsou rozdíly mezi krajskými a diecézními hranicemi zřetelné v Klatovech a Plzeň-jih.¹²⁴ Zatímco v Klatovech fary spadající pod českobudějovickou diecézi se těší pouze udržovanému či uspokojivému stavu, v plzeňské diecézi se nachází objekty i v ohroženém stavu. Jakmile budou úspěšně započaté probíhající rekonstrukce, bude počet udržovaného stavu far vyšší než nyní. Obdobná situace se opakuje u okresu Plzeň-jih. Okres Tachov je na tom ze všech sledovaných okresů nejhůře. V českobudějovické diecézi se objevuje napříč okresy uspokojivý stav, který v plzeňské diecézi není častý, fary jsou buď v ohroženém stavu nebo udržovaném stavu. Nejvíce postižené objekty se v českobudějovické diecézi nachází v okresech Prachatice a prozatím Strakonice. Po dokončení rekonstrukcí bude v okrese Strakonice více far v udržovaném stavu než ohroženém.

Fyzický stav far se může odrážet v sebedeklarované míře římských katolíků. Předpokladem je, čím více věřících se v okresech nachází, tím by fary měly být výstavnější. Na příkladě okresu Klatovy, který má vysoký počet věřících, se ukazuje, že fyzický stav far v okrese je různý, je jak udržovaný, tak ohrožený (Tabulka 8, Obrázek 14).

¹²⁴ Tyto dva okresy patří do správy částečně pod českobudějovickou a částečně plzeňskou diecézi.

V okrese Tachov je nejmenší počet věřících ze všech sledovaných okresů, zároveň má více objektů v ohroženém stavu než udržovaném. Podobně je na tom okres Plzeň-jih se slabším podílem věřících, stav far je udržovaný i ohrožený. Okres Plzeň-sever má druhou nejnižší míru sebedeklarované víry (Graf 22 v příloze 2), avšak fyzický stav objektů je příznivý.

Stav far podle relativního podílu náboženské víry

Obrázek 14 Fyzický stav far na základě relativního podílu sebedeklarované víry římských katolíků v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje; zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014), Hranice (2015), data výzkumu mapování; obrázek vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Z pohledu sebedeklarované víry nelze říci, že by byla ve vztahu k fyzickému stavu far klíčovým vnějším faktorem, na druhou stranu může ke stavu přispívat. Pravidelnost však lze vysledovat v okresech Klatovy a Plzeň-jih, tedy okresech, ve kterých působí obě diecéze. V diecézi českobudějovické jsou fary spíše v udržovaném stavu, v plzeňské diecézi jsou spíše v ohroženém. Na fyzický stav far má vliv hranice diecézí.

Tabulka 8 Fyzický stav far podle diecéze a okresu

diecéze-okres/stav fary	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	Celkem
Plzeňská	24	10	7	21	62
Domažlice	4	1		4	9
Klatovy	3	1	3	4	11
Plzeň-jih	2		1	3	6
Plzeň-město	4	1			5
Plzeň-sever	6	5	1	3	15
Rokycany	2	1	1		4
Tachov	3	1	1	7	12
Českobudějovická	55	19	9	10	93
České Budějovice	8	4	1	1	14
Český Krumlov	5	5	2	1	13
Jindřichův Hradec	5	2			7
Klatovy	8	2			10
Písek	8				8
Plzeň-jih	2			1	3
Prachatice	1	1	1	2	5
Strakonice	8	2	3	3	16
Tábor	10	3	2	2	17
Celkem	79	29	16	31	155

zdroj: ČÚŽK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Fyzický stav far může odrážet hustotu zalidnění obyvatel ve sledovaných okresech. Předpoklad, že při nižší hustotě obyvatel je horší stav objektů, odpovídá okresům Plzeňského kraje, tedy Tachov, Klatovy a Domažlice¹²⁵. Hustota osídlení již méně odráží fyzický stav far pro okresy Jihočeského kraje a zároveň českobudějovické diecéze. Výše zmíněné okresy Strakonice a Prachatice, ve kterých stav far není přívětivý, avšak je na dobré cestě, mají diametrálně rozdílné hustoty osídlení.

Fyzický stav far může souviset s další geografickou proměnnou, a tou je velikost obce, která vychází z členění velikosti obcí do kategorií 1–12 (viz podkapitolu 3.1 *Design výzkumu*), přičemž pro sledované oblasti jsou relevantní kategorie 2–11 (tj. 10–1 000 000 obyvatel). Zajímavostí, která stojí za povšimnutí, je celkový počet památkově chráněných far ve vztahu ke kategoriím počtu obyvatel. V menších obcích, zejména kategorie 2, 3 a 4 (tj. 10–499 obyvatel) je větší počet památkově chráněných objektů, než mají kategorie 5 a 6 (tj. 500–999 obyvatel). Jejich počet dosahuje vysokého počtu v kategorii 7 (1000–2499 obyvatel), poté má opět klesající tendenci. Toto je možné přisuzovat společenskému posílení církve v období rekatolizace, které v baroku vedlo ke stavebnímu rozkvětu. Na vesnicích vznikaly nové, či procházely zásadní rekonstrukcí, kostely včetně zázemí farníků. Dále to může být odraz s váženým postavením církve na venkově. Objekty patřící církvi zaujímaly nejprestižnější umístění v obci (v centru či na

¹²⁵ Avšak v okrese Domažlice jsou fary jak v udržovaném, tak i ohroženém stavu.

vyvýšeném místě). Touto strategickou polohou snížily pravděpodobnost zániku, či takových necitlivých přestaveb, které by byly překážkou pro umístění do Památkového katalogu. Údaj taktéž navazuje na výše uvedenou geograficky rozdrobenou sídelní strukturu menších obcí, která je typická pro oba kraje.

Tabulka 9 Fyzický stav far dle zkoumaných diecézí a velikostní kategorie počtu obyvatel

fyzický stav diecéze-kategorie počtu obyvatel/vlastnictví	udržovaný				uspokojivý		rekonstrukce				ohrožený				celkem
	církev	soukromé	obecní	NNO	církev	soukromé	církev	soukromé	obecní	NNO	církev	soukromé	obecní	NNO	
Plzeňská	15	6	2	1	5	5	3	3	1		8	10	2	1	62
02: 10 - 99		1				1	1				3	1			7
03: 100 - 249	1	2		1		1		1	1		3	3	1	1	15
04: 250 - 499	2	1			2	2	1	1			1	1			11
05: 500 - 749	2							1				2			5
06: 750 - 999	2	1	1		1							3			8
07: 1000 - 2499	7		1		1	1							1		11
08: 2500 - 4999		1			1		1				1				4
09: 5000 - 7499	1														1
Českobudějovická	39	12	4		16	3	2	5	1	1	7	2	1		93
02: 10 - 99	3	3			2			1			1	2			12
03: 100 - 249	6	3				3	1	2	1		1				17
04: 250 - 499	6	1			5		1	2			3				18
05: 500 - 749	2	1	1								1				5
06: 750 - 999	4	1			2										7
07: 1000 - 2499	8	2	3		6					1	1		1		22
08: 2500 - 4999	6														6
09: 5000 - 7499	3				1										4
10: 7500 - 9999		1													1
11: 10,000+	1														1
celkem	54	18	6	1	21	8	5	8	2	1	15	12	3	1	155

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); Počet obyvatel v obcích 2019; data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

V českobudějovické diecézi se fary těšící se udržovanému stavu nachází v sídlech s 2,5–5 tisíci obyvatel, všech 6 objektů spadá pod církevní správu. Dále je udržovaný stav v místech s 1–2,5 tisíci obyvatel, kde vlastníky je jak diecéze, tak ostatní (soukromí, obecní a NNO). Fary v nežádoucím stavu leží v obcích do 100 obyvatel, zde jsou vlastníci převážně soukromí. Dále v kategoriích 4 a 5 (tj. 250–749 obyvatel), ve kterých objekty spadají pouze do vlastnictví církve.

Udržovaný stav objektů v plzeňské diecézi spadá do kategorie 1–2,5 tisíce obyvatel. Majoritním vlastníkem je pro tuto kategorii církev. Naopak ohrožený stav je zřejmý v kategoriích 2 a 3 (tj. 10–249) a dále 5 a 6 (tj. 500–999), tedy v méně početných obcích. Rozdílly jsou patrné ve vlastnictví, s rostoucím počtem obyvatel přibývá soukromých vlastníků objektů ve ohroženém stavu. U fary v nižší kategorii obyvatel (tj. 10–99) je majoritním vlastníkem církev, u kategorie 3 (tj. 100–249) je poměr vyšší u ostatních vlastníků (soukromí, obecní a NNO). V kategorii 5 a 6 (tj. 500–999) jsou výhradními vlastníky ohrožených objektů soukromníci, naopak církev vlastní fary v udržovaném stavu.

Z tohoto rozboru je patrné, že s rostoucím počtem obyvatel roste i příznivý fyzický stav far. Odlišnosti jsou zřejmé ve správě diecézí, jež přesahuje do fyzického stavu far.

Českobudějovická diecéze vychází z porovnávání lépe napříč všemi kategoriemi s počty obyvatel. Dále se nachází odlišnosti ve vlastnictví, v plzeňské diecézi převažují ostatní vlastníci v obcích s nižším počtem obyvatel, zároveň jsou objekty v nežádoucím stavu (Tabulka 9).

Vlastnictví far

Druhou zkoumanou proměnnou v geografickém pohledu je druh vlastnictví, respektive jestli a jaký vliv má geografická poloha na druh vlastnictví. Tabulka 10 znázorňuje, jaký je poměr far, které jsou majetkem církve a ostatních vlastníků (soukromé fyzické osoby, obec, NNO). Vyrovnaný nebo téměř vyrovnaný počet far v církevním vlastnictví k ostatnímu vlastnictví se nachází v okresech Klatovy, Prachatice, Strakonice, Domažlice, Rokycany a Tachov. V okresech Plzeň-jih a Plzeň-sever dokonce překračuje kategorie ostatního vlastnictví církevní.

Okresy, ve kterých je významně zastoupen druh vlastnictví kategorie „ostatní“, tj. vlastníky jsou soukromé fyzické osoby, obce či neziskové organizace, jsou podrobněji zkoumány ze socio-prostorového hlediska v následujících podkapitolách.

Z geografického pohledu vlivu na vlastnictví nelze opomenout taktéž velikost sídla (Tabulka 5). V kategorii „ostatní“ se nachází nejvíce objektů v sídlech velikosti 10–249 a 750–999 obyvatel spadající pod plzeňskou diecézi (v kategorii 250–749 je počet s církví vyrovnaný). V českobudějovické diecézi se jedná o velikost sídel 10–249 obyvatel, kde hraje roli soukromé vlastnictví, a v kategorii 7, tj. 1–2,5 tisíce obyvatel, kde hraje roli obecní vlastnictví. U českobudějovické diecéze jsou fary mezi církví a ostatními vlastníky v každé kategorii dle velikosti obyvatel vyrovnané, nebo je majoritním vlastníkem církev. Naopak v plzeňské diecézi je u některých kategorií poměr opačný, tzn. více objektů je ve vlastnictví soukromém či obecním než církevním.

Tabulka 10 Vlastnictví far dle zkoumaných diecézí a okresů

diecéze- okres/vlastnictví	církev	ostatní			celkem ostatní	celkem fary
		soukromé	obecní	NNO		
Plzeňská	31	24	5	2	31	62
Domažlice	5	3	1		4	9
Klatovy	7	3	1		4	11
Plzeň-jih	2	3		1	4	6
Plzeň-město	4	1			1	5
Plzeň-sever	5	8	2		10	15
Rokycany	2	2			2	4
Tachov	6	4	1	1	6	12
Českobudějovická	64	22	6	1	29	93
České Budějovice	11	1	2		3	14
Český Krumlov	10	2		1	3	13
Jindřichův Hradec	6	1			1	7
Klatovy	5	5			5	10
Písek	6	1	1		2	8
Plzeň-jih	3				0	3
Prachatice	3		2		2	5
Strakonice	9	6	1		7	16
Tábor	11	6			6	17
Celkem	95	46	11	3		155

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

6.4.2 Diskuse geografického hlediska

V geografickém hledisku byla zkoumána existence závislosti mezi fyzickým stavem far a druhem vlastnictví z pohledu okresů. Tabulka 32 (viz přílohu 2) zobrazuje v okrese Tachov fary v ohroženém stavu jak církevní, tak soukromé; v okrese Plzeň-sever v udržovaném stavu jak fary církevní, tak i soukromé atd. Z tohoto srovnání vyplývá, že vliv druhu vlastnictví na fyzický stav far v okresech zaujímá minimální závislost.

Fyzický stav s druhem vlastnictví se projevuje v kombinaci s proměnnou velikostí sídla. Zejména v plzeňské diecézi u soukromých vlastníků se v menších obcích nachází fary v ohroženém stavu, naopak s rostoucím počtem obyvatel přibývá církevní vlastnictví i udržovaný stav far. Fyzický stav far více než s druhem vlastnictví souvisí s okresem a velikostí sídla, ve kterém se objekty nachází.

Heřmanová a Patočka (2007: 12–134) realizovali výzkum na Tachovsku a Domažlicku. Jejich hypotéza o determinaci současného sociálního klimatu poválečnými historickými událostmi a snížené regionální identitě v dosídlených oblastech byla potvrzena. Výzkum mimo jiné analyzoval volební účast, volební preference voličů, vzdělání obyvatel, infrastrukturu a sociální vybavenost zkoumaných oblastí a migrační stabilitu. Výsledky ukazují na rozdíly dosídlených a nedosídlených oblastí. Dosídlené obce ve většině případů nedosáhly předválečného počtu obyvatel a administrativně-správě spadají pod větší sousední obce, což může přispívat ke stálému pocitu odcizení (Vyšohlíd a Procházka 2003: 30, Heřmanová a Patočka 2007: 128–133). Nižší počet obyvatel znamená i početně menší

základnu dobrovolníků a zájemců o památky (Cejpová a Štolfová v tisku). Sociální a obslužná infrastruktura dosídlených obcí nebyla nikdy zcela obnovena. Obyvatelé jsou nuceni dojíždět za zaměstnáním, školami a veškerými službami, což může vést k oddálení pocitu zakořenění, pasivního jednání směrem ke zlepšení veřejného prostoru. Výsledky výzkumu výše uvedených autorů ukazují na vnější faktory (velikost sídel a dostupnost služeb), které jsou příčinou problematického znovuvytvoření regionální, resp. lokální identity.

Geografické podmínky nemají vliv pouze na tvorbu regionální identity, ale taktéž na míru sociálního kapitálu. Jančák et al. (2010: 210–218) dává do souvislosti hustotu zalidnění s podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, vzdáleností od krajského centra a populační velikostí obcí, od které se odvíjí jejich finanční možnosti. V provedeném výzkumu vztahujícím se na 14 periferií (vnitřních i vnějších) dochází k následujícímu závěru – pokud jsou hodnoty u výše uvedených proměnných nízké, celková míra sociálního kapitálu je nízká. Všechny výše uvedené faktory se mohou taktéž promítat do současného stavu far a jejich udržitelnosti z pohledu změny jejich původního účelu.

Z výše uvedených výzkumů by mohly být dosídlené pohraniční oblasti automaticky spojovány s periferními oblastmi (infrastruktura, vybavenost obcí). Havlíček a Marada (2004: 112) upozorňuje na toto spojování pojmů „pohraniční region“ a „periferní region“. Na základě výzkumu uvádí, že i v pohraničí se nachází jak jádrové, tak periferní okresy. Toto tvrzení může podporovat fyzický stav far, který je v pohraničních okresech jak udržovaný, tak i ohrožený.

Bernard (2011: 750) uvádí, že mediánová velikost obcí v České republice nedosahuje ani 400 obyvatel. V porovnání se sledovanými kraji je jejich velikost dvojnásobně nižší. S velikostí obcí má spojitost funkce obce, tedy obytná, a dále obslužná a pracovní, propojená s ekonomickými aktivitami. Malé obce plní funkci převážně obytnou, ekonomická spadá k okrajovým činnostem. Rozvojové oblasti se soustředí na kvalitu bytového fondu a kvalitu životního prostředí. Z tohoto důvodu je využíván koncept „community vitality“, který mimo ekonomických podmínek obce, hodnotí i obytnou funkci lokality s důrazem subjektivního hodnocení obcí. Pokročilý koncept sledující kvalitu života v obci je vyjádřen pojmem „community satisfaction“, neboli spokojenost obyvatel s obcí, který zahrnuje kvalitu mezilidských vztahů další subjektivní indikátory pro hodnocení spokojenosti obyvatel ve vztahu ke komunitnímu rozvoji obyvatel v obcích. Na toto sociálně-prostorové hledisko navazuje následující podkapitola, která se zabývá dopady historických událostí, které

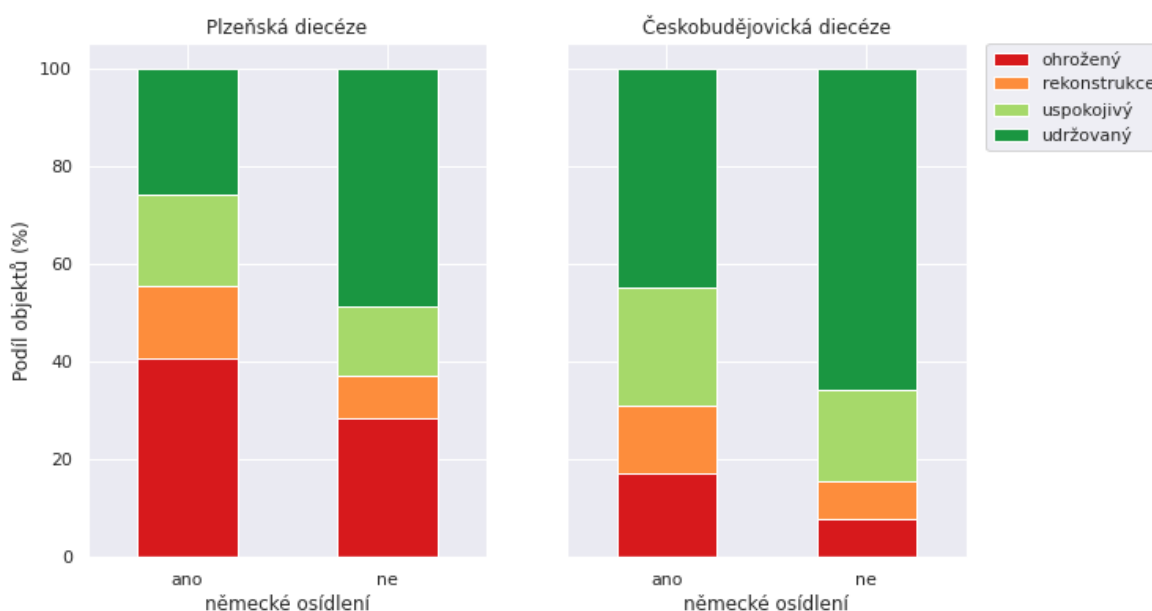
ovlivňují sociální atmosféru v jednotlivých okresech a mohou mít souvislost s fyzickým stavem far i jejich vlastnictvím.

6.4.3 Sociálně-prostorové hledisko

Následující podkapitola sleduje faktory, které jsou podstatné pro vnitřní aktivizaci místních obyvatel. Pohledem regionálního rozvoje mohou být endogenní procesy bržděny nucenou obměnou obyvatel v pohraničí, která se projevila do vztahu obyvatel s regionem a do jejich postojů a vyznávaných hodnot.

Nucené vysídlení po druhé světové válce

Graf 8 vyjadřuje relativní¹²⁶ porovnání obou sledovaných diecézí a území, které bylo (sloupec „ano“), respektive nebylo (sloupec „ne“) postiženo nuceným vysídlením. Vliv vysídlení německého obyvatelstva na současný fyzický stav far je v obou diecézích zřetelný, avšak v plzeňské diecézi výrazně větší než v českobudějovické.

Graf 8 Fyzický stav far podle zkoumaných diecézí a nuceného vysídlení; zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; graf vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Podrobnější pohled na stav far z okresů postižených nuceným vysídlením vůči okresům ve zkoumaných diecézích ukazuje na rozdíly ve fyzickém stavu far (Tabulka 11). Žádoucí stav (tj. udržovaný a uspokojivý) je charakteristický pro v Klatovy, Strakonice a Plzeň-sever. Houžvička (2007a: 27) uvádí, že mezi sledovanými okresy byly nejvíce postiženy likvidací sídelní struktury Tachovska a Prachaticka. Toto tvrzení odpovídá spíše

¹²⁶ Tabulka 33 v příloze 2 obsahuje absolutní hodnoty.

ohroženému stavu v okrese Tachov. Fary v okresech Domažlice a Houžvičkou zmíněné Prachatice mají jak udržovaný a uspokojivý, tak ohrožený stav vyrovnaný. Z toho by bylo možné usuzovat, že i v oblastech postižených nuceným vysídlením, jsou rozdíly ve fyzickém stavu far, což může být dáno tím, že okresy s obstojným stavem far byly postiženy poválečnými událostmi na menší rozloze jejich celkového území.

Tabulka 11 Fyzický stav far v nuceně vysídlených oblastech (diecéze a okres)

fyzický stav far	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený
	ano	ano	ano	ano
diecéze-okres/nucené vysídlení				
Plzeňská	7	5	4	11
Domažlice	2	1		3
Klatovy			1	
Plzeň-jih			1	
Plzeň-město		1		
Plzeň-sever	2	2	1	1
Tachov	3	1	1	7
Českobudějovická	13	7	4	5
České Budějovice	2			1
Český Krumlov	4	5	2	1
Jindřichův Hradec	1			
Klatovy	2	1		
Prachatice	1	1	1	2
Strakonice	3		1	1

zdroj: ČÚŽK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Z historického hlediska však objekty církve netrpěly pouze v pásu území nuceného vysídlení. Postiženy byly objekty v celé republice vzhledem k přístupu komunistického režimu k majetku církve. Fary byly transformovány pro účely zázemí JZD, školek, vývažoven, skladů, pronájmů novousedlíkům apod. Ve většině případů tedy fyzický stav objektů nezkvétal, ale byl buď udržován, vybydlován, nebo mnohdy necitlivě přestavován, ačkoliv většina far byla od roku 1958 památkově chráněna.¹²⁷

Nicméně rozdíly mezi vysídlenými a nově dosídlenými oblastmi oproti územím se stálým obyvatelstvem dopadly na společenské složení. Novoosídlenci nedokázali navázat na kulturu a tradice předchozích obyvatel, ať už byl jejich motiv jakýkoliv, tmelícím prvkem se stal komunistický režim, který využil u novoosídlenců náchylnější podlehnutí tlaku vedení státu (Krčmář et al. 2004: 5–6). Církevní památky stály mimo jejich zájem. Oproti tomu ve vnitrozemských oblastech s původním obyvatelstvem žili lidé, kteří dokázali snést útlak režimu a s nepříznivým osudem církevních staveb bojovat (Valenčík 2006: 8, Vyšohlíd a Procházka 2003: 28). Tento postoj se soustředil zejména na kostely, kaple a drobné církevní

¹²⁷ Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách ze 17. dubna 1958 byl prvním a dlouho očekávaným památkovým zákonem v Československu (Nejedlý 2020).

památky v krajině. Z tohoto pohledu mohla být počáteční pozice stavu objektů v devadesátých letech 20. století srovnatelně neuspokojivá, avšak následně se vyvíjela rozdílným způsobem, který ovlivňuje síla regionální identity obyvatel, jež vyvolá aktivitu směřující k opravě far, vzdělání, vztah k náboženskému vyznání, případně atraktivitu prostředí pro komerční aktivity (turistická centra apod.). Autorka se proto domnívá, že fyzický stav far je částečně ovlivněn nepřímými dopady poválečného nuceného vysídlení, které v oblastech přetrvávají dodnes.

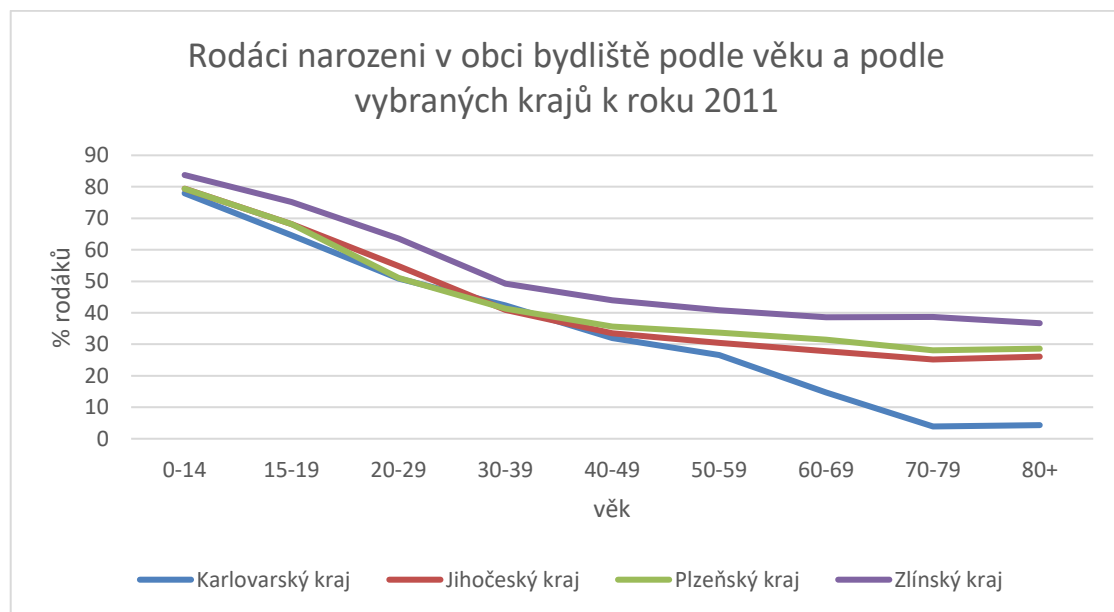
Proměnná druh vlastnictví k území, které bylo postiženo nuceným vysídlením, má částečný vliv. Pokud sledujeme souhrnně všechny druhy vlastnictví mimo církevního, prodaných far je ve vysídlených oblastech (46 %) více než v nevysídlených (34 %). Avšak sledujeme-li pouze soukromé vlastnictví (Tabulka 10), poměrově vychází stejně pro oblasti jak zasažené (18 objektů), tak i nezasažené nuceným vysídlením (28 objektů) k celkovému počtu far na sledovaném území. V relativním poměru vůči všem farám vychází vždy jedna třetina far v osobním vlastnictví. V ostatním vlastnictví, tj. necírkevním, se poměrově k církvi přibližuje nebo ve větším množství nachází fary v okresech Klatovy (na území českobudějovické diecéze), Strakonice, Domažlice, Plzeň-jih, Rokycany, Tachov a zejména v Plzeň-sever. Tam je dokonce jedna fara církve na dva objekty v ostatním vlastnictví. Jedná se tedy o okresy, které byly i nebyly postiženy nuceným vysídlením. Vlastnictví dle okresů více závisí na sebedeklarované víře (v plzeňské diecézi více než českobudějovické) a velikosti sídla, ve kterém se fara nachází. Církev spravuje fary zejména ve městech, v okresech s vyšší mírou věřících a v takových obcích, které mají strategickou polohu pro správu přiřazených obcí.

Rodáctví

Na proces identifikace s regionem a vytvoření regionální identity mohou mít vliv různé faktory. Heřmanová a Patočka (2007: 99–100) mezi ně řadí: dlouhodobost a kontinuitu pobytu v lokalitě či regionu, (ne)existence historicky významného objektu či kulturní památky, lokální patriotismus přerůstající do pozitivně zkresleného vidění „vlastního“ území, lokalita je nazývána „domovem“ se vzpomínkami a místem, kam se jedinci mají zájem navracet. Protipólem k výše uvedeným faktorům je pojmenování regionu „koncem světa“ či „zapomenutým krajem“. Zmíněný lokální patriotismus odkazuje na rodáctví. Rodák, člověk, o kterém předpokládáme, že má blízký vztah k lokalitě, ve které se narodil či strávil dětství. Je symbolem pocitu jistoty a domova. V povědomí lidí bývá rodák

vykreslován kladně až idealizovaně. Kučerová (2009: 103) rodákům přisuzuje zajištění kontinuity v předávání místních tradic, jejich obranu vůči radikálním proměnám zvyklostí, správy věcí a fyzického prostředí. Na jednu stranu stráží kontinuitu, na stranu druhou mohou být brzdou inovačních procesů. Je předpokládáno, že rodáci mají aktivní zájem o péči lokality či regionu, avšak předpoklad není vhodné přeceňovat. Rodáci mohou, ale i nemusí o místo svého rodiště pečovat.

Statistický pohled na rodáctví sleduje relativní počty obyvatel, jejichž obvyklý pobyt je shodný k bydlišti matky při narození sčítané osoby. Sledovaný ukazatel referuje o stabilitě obyvatelstva, jelikož srovnání místa narození (tedy bydliště matky v době narození sčítané osoby) a místa bydliště (obvyklého, nikoliv trvalého) respondenta poskytuje informace o výsledcích dlouhodobého migračního pohybu obyvatelstva. V republikovém průměru tvoří rodáci polovinu obyvatel obcí. Pokud je obce větší, podíl rodáků je vyšší, jelikož se stěhují stále v jedné a té samé lokalitě. Naopak menší obce mají v průměru pod 45 % rodáků. Ukazatel rodáctví dále klesá s věkem respondenta, jelikož je větší pravděpodobnost jeho přestěhování.

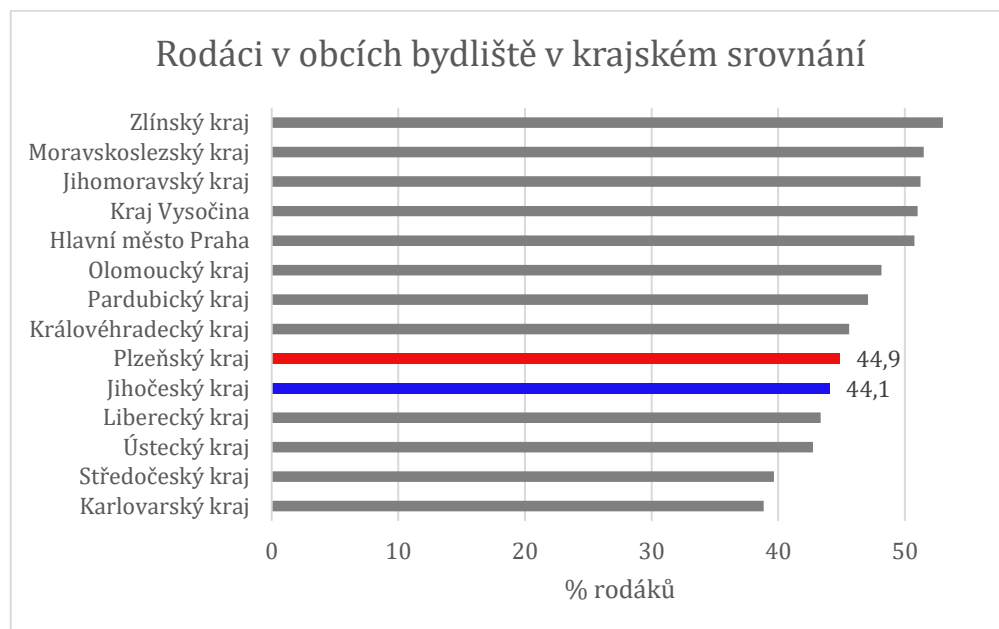

Graf 9 Rodáctví podle věku ve vybraných krajích; zdroj: Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011: datové sady (2014); graf vlastní zpracování

Graf 9 znázorňuje rozdíly mezi vybranými kraji a relativními hodnotami rodáctví u respondentů narozených v obci bydliště matky k jejich věku k roku 2011. Karlovarský a Zlínský kraj byly vybrány záměrně pro ilustraci minimálních a maximálních hodnot. Křivky Plzeňského a Jihočeského kraje se kopírují, s rostoucím věkem respondenta je hodnota

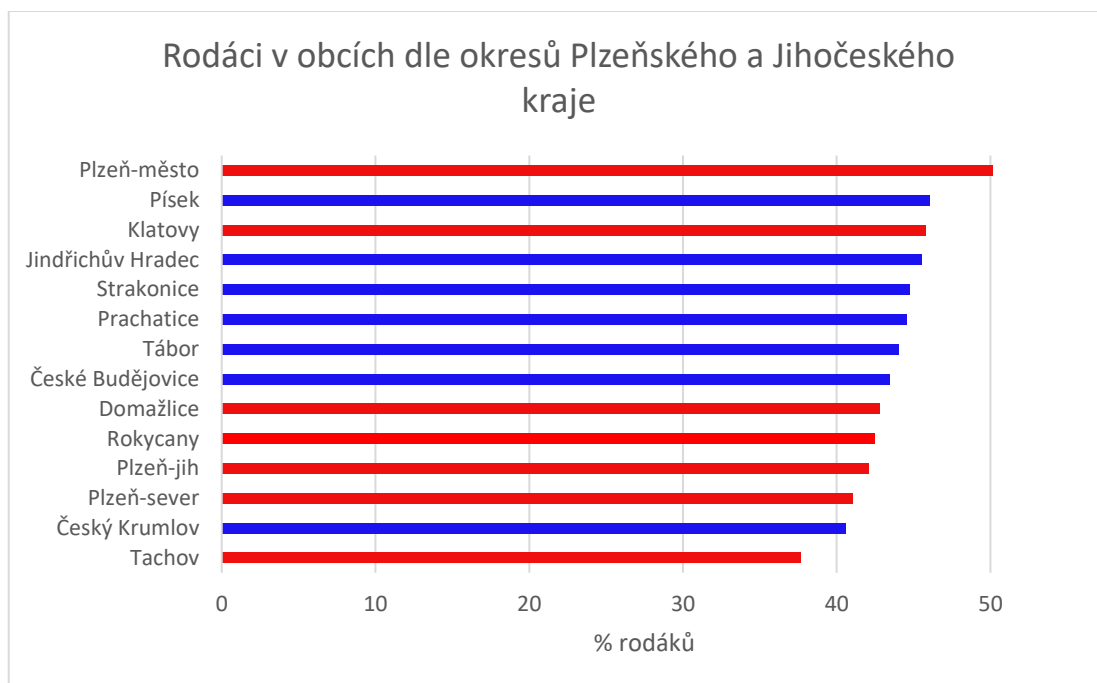
rodáctví nepatrně vyšší u Plzeňského kraje. V porovnání s Karlovarským krajem, je zastoupení jihočeských a plzeňských rodáků výrazně vyšší.

Údaje o rodáctví přehledně reflektují historické události, tj. od živelného poválečného nuceného vysídlení, dosídlování pohraničí a rozsáhlé stěhování se do oblastí preferovaného těžkého průmyslu, které jsou znatelné u ročníků starších 60 let. Trendem současné doby je téma suburbanizace, která poskytuje obyvatelům dostupnou práci ve větším městě a zároveň finančně dosažitelné bydlení a občanskou vybavenost (Cibulka c1997–2020).

Graf 10 Rodáctví mezikrajské srovnání v roce 2011; zdroj: Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011: datové sady (2014); graf vlastní zpracování

V celorepublikovém měřítku je obyvatelstvo stabilnější více na Moravě a Slezsku než v Čechách. V Čechách se umístily sledované kraje na předních příčkách. Překvapivě Plzeňský kraj předběhl Jihočeský (Graf 10), avšak po hlubším zkoumání na úrovni okresů je vztah mezi Plzeňským a Jihočeským krajem obrácený, což může souviset se silnějším ztotožněním se s obývanou lokalitou.

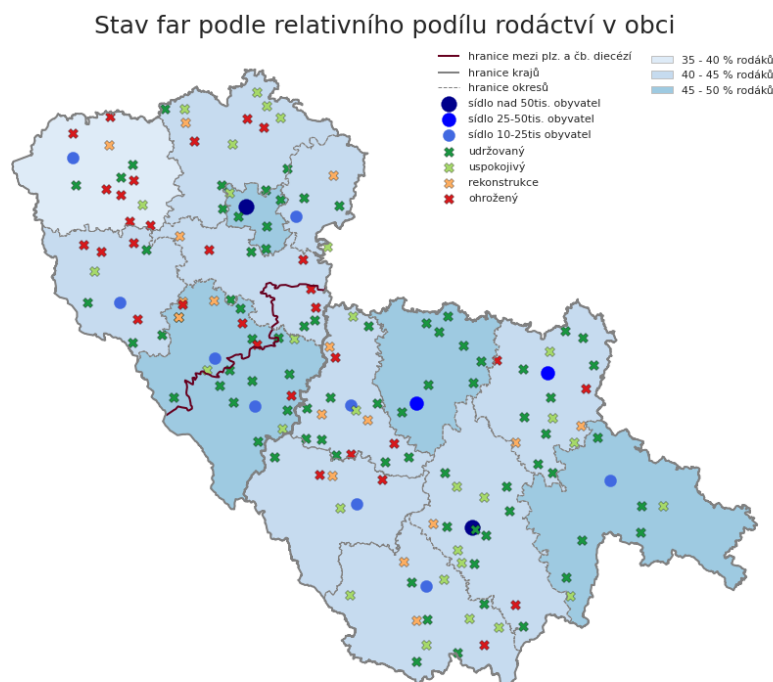

Graf 11 Rodáctví v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje v roce 2011; zdroj: Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011: datové sady (2014); graf vlastní zpracování

Nejvyšší podíl rodáků sledovaných dle obce narození (čili prvního bydliště) žije v okresech Plzeň-město, Písek a Klatovy, dále následují okresy pouze Jihočeského kraje a za nimi okresy Plzeňského kraje (Graf 11). Na zadní příčku se zařadil okres Tachov a Český Krumlov. Zatímco okres Plzeň-město je krajským městem, a tedy výši rodáctví lze přisuzovat velikosti města a zbytným stěhování obyvatel v jeho okolí vzhledem ke krátkým dojezdovým vzdálenostem, spodní příčku Českého Krumlova mohou stále ovlivňovat dopady poválečné (opakované) výměny obyvatel vyvolávající celkovou tehdejší nestabilitou oblasti, dále současné ekonomické procesy, které přitahuje na základě pracovních příležitostí ve službách město Český Krumlov.

Fyzický stav far (Tabulka 8) byl s podkladem míry rodáctví (Graf 11) zaznačen do mapy s okresy Plzeňského a Jihočeského kraje (Obrázek 15). Ohrožený fyzický stav far vzhledem k údajům rodáctví odráží okres Tachov a částečně Domažlice. Udržovaný stav far lze vysledovat v okresech Plzeň-město, Písek a Jindřichův Hradec. Strakonice mají sice vyšší podíl rodáků, fyzický stav památkově chráněných far je zastoupen jak ohroženým stavem, tak uspokojivým, v rekonstrukci i udržovaným. Okres Český Krumlov se vyznačuje nízkým podílem rodáků, avšak fary jsou v uspokojivém i udržovaném stavu. Pro Plzeňský kraj platí, že polovina far v ohroženém stavu se nachází v oblastech, kde je podíl rodáků nejnižší, hranice kopíruje nucené vysídlení po roce 1945 společně se zánikem obcí a samot (Obrázek 2). Na druhou stranu druhá polovina far v ohroženém stavu se nachází i v oblastech

s vyšším podílem rodáků, stejně tak jako fary v udržovaném stavu se nachází v Tachově a té části Domažlic, která byla zasažena nuceným vysídlením. Podobná pravidelnost nebyla u Jihočeského kraje během analýzy dat zaznamenána.

Obrázek 15 Fyzický stav far dle relativního podílu rodáků v obcích dle okresů Plzeňského a Jihočeského kraje; zdroj: Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011: datové sady (2014), Hranice (2015), data výzkumu mapování, obrázek vlastní zpracování (Project Jupyter 2020)

Rodáctví ve vztahu k vlastnictví far, tedy církev vůči ostatním vlastníkům (soukromé fyzické osoby, obce, NNO), bylo porovnáno s tabulkou 10 (Tabulka 10). Čím nižší byl podíl rodáků v okresech, tím více se vyrovnával poměr ostatního vlastnictví k církevnímu, které je pro okresy s vyšším počtem rodáků větší. Avšak neplatí to u každého okresu (Graf 11), např. v okrese Strakonice, které jsou v první třetině vysokého podílu rodáků, mají téměř vyrovnaný počet far mezi církví a ostatními vlastníky. Podobně je na tom okres Tachov, vlastnictví v kategorii církev a ostatní je shodné, ač by bylo možné předpokládat vyšší podíl ostatních majitelů nad církví.

Rodáctví se zařazuje k proměnným, které částečně ovlivňují stav a vlastnictví far. Jak doplňuje Kučerová (2009: 108) rodáctví nelze hodnotit na škále dobrý – špatný, ovlivňuje jednání obyvatel, celkové společenské a kulturní klima a fungování v regionech, což zrcadlí stav sledovaných objektů včetně druhu vlastnictví. Vzhledem k nízkým hodnotám rodáctví, zejména v oblastech postižených nuceným vysídlením, jsou hnacím pohonem a iniciátory oblastí uživatelé druhého bydlení (chataři a chalupáři), dále trvale usazení obyvatelé přicházející z měst, kteří podporují koncept neovenkovanství, jež

vyjadřuje regionalizační tendence svým pevným zakotvením aktivit, vedené s úmyslem jejich prospěšnosti „právě pro toto místo v tomto čase a dále“ (Hudečková 2000).

Údaj o rodáctví je zároveň jakousi kontrolní proměnnou stability území, jelikož sleduje charakteristiku migrace na kratší vzdálenost, což vystihuje podíl narozených osob v jiné obci okresu bydliště (Graf 12). Pokud bude počet vystěhovalých obyvatel vysoký, podíl rodáků se taktéž zvýší, ačkoliv území stabilitou oplývat nebude (Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011, 2013: 16–17). Nejvyšší podíly narozených v jiné obci se týkají okresů Domažlice a Klatov, naopak nejnižší spadají do okresů Plzeň-město a Tachov. Pořadí je rozdílné od ukazatele rodáků narozených ve stejné obci, nicméně dopad na fyzický stav far je slabý. V okresu Domažlice je poměr opravených a neopravených far vyrovnaný stejně jako v Tachově, ve kterém je relativně nejnižší počet vystěhovalých. Podobná souvislost se týká i ve vztahu k vlastnictví far.

Graf 12 Podíl narozených osob v jiné obci okresu bydliště v roce 2011; zdroj: Rodáci v obcích a správních obvodech ORP Plzeňského kraje (2014); graf vlastní zpracování

6.4.4 Diskuse socio-prostorového hlediska

Paasi (1986, 2011) ve svém konceptu o vzniku regionu a tvorbě regionální identity hovoří o čtyřech fázích, kterými region během svého vzniku prochází. První stádium se týká vymezení hranic, ve druhém jsou formovány symboly a reprezentativní znaky regionu, se kterými se místní obyvatelé ztotožňují. Ve třetí fázi jsou formovány instituce a vymezení se regionu pomocí reprezentativních znaků do vnějšího prostředí. Poslední čtvrtá fáze kotví

region do regionálního systému.¹²⁸ Pro udržitelnost kulturního dědictví jsou stěžejní fáze dva a tři, kdy hmotné kulturní dědictví pomáhá místním obyvatelům ve ztotožnění se s jejich vlastním regionem. Aby bylo možné dosáhnout ztotožnění se, je důležité, aby místní daným symbolům či hmotnému kulturnímu dědictví porozuměli a kontinuálně si jej předávali. Pro koncept regionální identity je proto stěžejní kromě prostorového hlediska také zakotvenost v čase. Pokud dojde k přerušení společné sdílené historie, kultury, tradic a zvyků, je ohrožena existence hmotného a nehmotného kulturního dědictví. Církevní stavby se ocitly v ohrožení výměnou obyvatel v pohraničí, ve kterém svůj nový život začínali lidé, kteří ať již z jakéhokoli důvodu nedokázali, nebo nechtěli navázat na místní kulturu úzce spojenou s římskokatolickou církví. Ohrožení církevních staveb neskončilo příchodem novoosídlenců, ale v područí komunistického režimu pokračovalo až do roku 1989. Místní obyvatelé si v pohraničí začali tvořit regionální identitu, avšak církevní stavby v ní nehrály roli ani symbolů, ani hmotných kulturních statků, které by stály na jednom z pilířů regionální identity. Ba naopak, s režimní podporou byly cíleně opomíjeny.

Vyšohlíd s Procházkou (2003: 17–38) představují koncept zakořeněných a vykořeněných obcí, jehož hmotné projevy jsou viditelné na stavu a snaze o opravy chátrajících kostelů. Autoři uvádí, že v nepostížených obcích nuceným vysídlením a následným nedosídlením novými obyvateli jsou na tom církevní památky o poznání lépe, než je tomu v postižených obcích. Zakořeněné obce jsou obývány komunitou obyvatel, která k církevním památkám má navázaný vztah, a tudíž i přes komunistický režim se daným objektům podařilo toto nepříznivé období překonat. Po pádu režimu byly stavby opraveny aktivitou místních obyvatel, příkladem mohou být chodské vesnice. Ve vykořeněných obcích vztah místních obyvatel nebyl navázán do takové podoby, aby církevní stavby přečkaly režim v jiném než téměř havarijním stavu. Ochota opravy po roce 1989 nebyla silná, příkladem může být oblast Tachovska. K podobnému závěru dochází i Heřmanová a Patočka (2007: 133–134) v již výše představeném výzkumu na Tachovsku a Domažlicku, který potvrzuje hypotézu o zakořeněných a vykořeněných obcích v kontextu stavu hmotného kulturního dědictví. Autoři horší stav památek v dosídlených oblastech vztahují ke krajině jako celku. Citlivý přístup a respekt k přírodě drobných hospodářů se vytratil po založení kolchozů po roce 1948. Nadto se v dosídlených oblastech zabydleli lidé, kteří vztahem k půdě nutně nemuseli disponovat. Krajina obsahující symboly v podobě církevních památek tak vyznívala pro novoosídlence nečitelně až nepřátelsky. Tento vztah je proměnný v čase,

¹²⁸ Blíže k tématu přehledová studie Cejpková (2018).

současná nejmladší generace citový vztah ke krajině (individuální i kolektivní aktivity v oblasti životního prostředí) vytvořen má a výrazně se neliší od oblastí, ve které neproběhla násilná výměna obyvatel.

Chromý (2004: 43) představuje potenciál kulturní krajiny příhraničních oblastí, které jsou postižené periferností. Tento potenciál rozvíjí terciární aktivity spojené s rekreací a trávením volného času. Pomocí transformace ploch užívaných pro účely intenzivního zemědělství na louky a pastviny krajinu pozvedl a dodal ji na atraktivnosti pro turistické využití. Přírodní krásy krajiny jako spojnice sloužící pro potřeby rychlejšího a silnějšího ztotožnění se s regionem se ukazuje na Šumavě. Houžvička (2007b: 140) toto propojení dokládá úspěšnými realizacemi během oprav památek. K podobnému závěru došel i Skála (2007 in Heřmanová, Chromý et al. 2009: 127), který přírodní potenciál šumavské krajiny zařazuje mezi hlavní pilíř regionální identity místních obyvatel. Šifta a Chromý (2014: 408, 411) sledující územní identitu¹²⁹ obyvatel Karlovarského, Ústeckého a Libereckého kraje dochází k závěru, že ačkoliv se povědomí pohybuje jen na rovině nejvýraznějších přírodních symbolů, jejich obyvatelé mají povědomí o krajinném rázu jejich regionu a staví na jeho potenciálu cestovní ruch, čím zároveň posilují regionální identitu. K podobnému závěru dospěl výzkum o obyvatelích Sušicka (Chromý a Skála 2010: 239), který staví využívání regionální identity směrem k managementu cestovního ruchu. Identita regionu¹³⁰ vytvářející image regionu ve smyslu komodifikace pro potřeby cestovního ruchu zahrnuje nejen přírodní památky, ale také kulturní prostředí ve smyslu vyzdvižení perifernosti, které odlišuje region od ostatních.

Přírodní prostředí jako klíčový faktor pro stavbu regionální identity zmiňuje také Kučerová (2009: 107) ve spojitosti s rodáctvím, které je charakteristické nízkou mírou v okresech postižených nuceným vysídlením. Dále však dodává, že rodáctví je možné znovu vytvořit jednak na přírodním prostředí, jednak na novodobých rodácích.

Dokoupil (2004: 142) přidává pozitivní náhled na dosídlené oblasti s obyvateli, kteří jsou zasaženi přerušenu sociální a prostorovou kontinuitou. Pomocí přerušování vazeb ve vysídlených oblastech vznikl prostor pro formování nových společenství, rychlejšímu

¹²⁹ Autoři příspěvku užívají pojem „územní identita“ jako specifikum regionální identity vztahující se k přírodnímu charakteru regionu.

¹³⁰ Identita regionu je souborem subjektivních obrazů regionu či požadovaných kritérií, které jsou regionu zvnějšku či zvnitřku připisány jako rozlišovací. Obrazy jsou tvořeny zevnitř místními usedlíky, zároveň účastníky zvenku, např. turisty či rekreanty, ale také lidmi, kteří nikdy daný region nenavštívili osobně, ale mají o něm jistou představu na základě nejrůznějších informačních kanálů – rodina, známí, média apod. Identita regionu je propojována s konceptem kulturní ekonomiky, která vytváří přitažlivý obraz regionu pro turistické atraktivitu (Paasi 2003: 3–5, Delín a Pospěch 2016: 215–216, Cejpková 2018: 80).

vstřebávání inovací, jelikož nová společenství nejsou zatížena historickými tradicemi. Na druhou stranu využití tohoto potenciálu brzdí absence citového navázání na lokalitu a jejich ochotu participovat na vzhledu sídel, či lokalitu nějak posouvat.

Vedle Paasiho konceptu tvorby regionu, a tudíž regionální identity, může být regionální identita spojována s Halbwachsovým konceptem kolektivní paměti. Ten je postaven na podmíněnosti existence lidské paměti tehdy, pokud existuje paměť kolektivní. Historické vědomí ovlivňuje identitu národní, kulturní, etnickou či regionální. Pomocí historického vědomí dochází ke zpřítomňování minulosti, která je představována jako zkušenost, jež *pomáhá chápat současný svět a zároveň jej činí srozumitelným pro budoucí směřování* (Houžvička 2007: 17). Paměť vyžaduje ukotvení v prostoru, proto jsou pro vzpomínání podstatné prostorové orientační body či místa (dům, drobné sakrální památky, vesnice apod.). Místa paměti, spojována s hmotným kulturním dědictvím, jsou významná a srozumitelná v rámci zpřítomnění minulosti bývalým německým obyvatelům (Vencálek 2003: 17, Brož 2007: 117–118). Pro novoosídlence symbolizovala daná místa s hmotným kulturním dědictvím bývalé německé obyvatele, kteří násilně ztratili svůj domov (a mohli by se vrátit). Dále souvisela s minulým režimem, který tyto univerzální (převážně církevní) symboly nepodporoval. Z tohoto důvodu první generace novoosídlenců neměla aktivní zájem zachování církevních památek (včetně far). V současné době jsou tyto významné památky obnovovány pomocí přeshraniční spolupráce a česko-německých spolků (např. Česko-německý fond budoucnosti).

Důvod, proč je regionální identita a identifikace obyvatel s regionem tak důležitá, spočívá v síle a míře angažovanosti místních obyvatel. Pokud má model integrovaného endogenního regionálního rozvoje fungovat, jsou podstatné obě složky jak endogenní (aktivita lokality), tak exogenní (aktivita centra). Pokud je míra identifikace obyvatel s lokalitou a regionem nízká, centrum do regionu může investovat nemalé finanční prostředky, které nebudou multiplikovány tak, jak centrum očekává a na něž cílí. Pro památky to znamená opakující se opravy vyvolané vnějším autoritou či impulsem. Weigl a Zöhrer (2007: 136) proto doporučují v oblastech postižených nuceným vysídlením podpořit obyvatele v porozumění minulosti a např. pomocí památek posílit sounáležitost s regionem. V rámci porozumění bude snáze tvořena budoucnost v podobě přeshraniční spolupráce. Jeřábek (2004: 78) k porozumění přidává vzájemnou komunikaci, neboli *hovořit spolu* pomáhá nejen vzájemnému poznání a posílení důvěry, ale také k respektu ke smýšlení a obavám souseda.

Euroregiony¹³¹ (Šumava a Ergensis) v současné době fungují a podporují zejména měkké projekty, které jsou zaměřeny na posílení regionální identity obyvatel na obou stranách hranice. Jeřábek (2004: 79) uvádí jeden z bodů Evropské charty hraničních a přeshraničních regionů, kdy přeshraniční spolupráce *překonává historické jizvy a odstraňuje nedůvěru*. Výsledky výzkumů (Dokoupil et al. 2012: 146) ukazují pozitivní přístup obyvatel k realizovaným projektům, zejména těm, které pracují se sociálně-psychologickou stránkou a pomáhají odbourávat zejména u starší generace přetrvávající historicky danou bariéru pro znovunavázání přátelských vztahů.

Štolfová a Cejpková (2017: 170–172) dodávají, že pro roky 2014–2020 byla druhá nejvíce finančně podpořená prioritní osa¹³² pro posilování identity místních obyvatel. Obyvatelé aktivně využívali výhod plynoucí ze spolupráce mezi oběma stranami hranice (volnočasové aktivity, návštěvy kulturních akcí, využívání služeb), ale nepovažovali přeshraniční spolupráci za důležitý faktor pro rozvoj regionu. Autorky se domnívají, že bez aktivizace a podpory vnitřní motivace obyvatel bude těžce dosahováno rozvoje regionu pomocí cílů¹³³ definovaných v osách „Výzkum, technologický rozvoj a inovace“ a „Investice do dovedností vzdělávání“, od kterých se očekává pozitivní dopad na ekonomickou situaci regionů na obou stranách hranice. Naopak Houžvička (2007b: 140) popisuje spolupráci mladé generace na obnově hmotného kulturního dědictví za úspěšně fungující. Sblížení se s (nejen) kulturními symboly a jejich porozumění je stěžejní složkou regionální identity, která může podpořit takové rozvojové aktivity, jež stojí např. na přeshraniční spolupráci. Ta může otevřít novou perspektivu udržitelnosti ve využití těch objektů, které ztratily svou původní funkci.

Výsledky výše uvedených výzkumů týkající se regionální identity ukazují na diferenciaci oblastí postižených nuceným vysídlením a s kontinuálním osídlením. Interpretace výsledků výzkumů převážně vychází z historických událostí a tehdejšího společenského klimatu, které zapříčinilo nenavázání nových obyvatel v dosídlených oblastech na původní kulturu. Otázkou je, jak posílit regiony se slabou regionální identitou. Pro její posílení je podstatná ochota a participace místních obyvatel. Přiblížit regionální identitu by bylo možné pomocí konceptu image regionu. Regiony se slabou identitou by

¹³¹ Euroregion je území charakteristické svou kulturní, hospodářskou i historickou blízkostí na geograficky vymezeném prostoru. Jedná se o dlouhodobou kooperaci dobrovolných členů z více jak dvou obvykle sousedních států disponující vlastními finančními zdroji. Jednotná forma tohoto typu přeshraniční spolupráce však není definována, a proto se jednotlivá uskupení liší organizační formou, intenzitou a formou spolupráce (Štolfová a Cejpková 2017: 163–164).

¹³² Prioritní osa nese název *Udržitelné sítě a institucionální spolupráce*.

¹³³ Takových cílů, které čerpají z posílené regionální identity v podobě přeshraniční spolupráce.

našly společné jednotící prvky (ať již přírodní, či kulturní), kterými by se prezentovaly do vnějšího prostředí. Takto uměle stvořená image regionu, která by byla komodifikována, by mohla posloužit i pro potřeby regionálního jmenovatele (jednotitele), a tak regionální identitu posílit. Chromý (2004: 43) např. navrhuje pro posílení terciérních aktivit tvorbu naučných stezek a tras „po stopách zaniklého osídlení“.

Na podobném principu by mohl být vystavěn vztah k hmotnému kulturnímu dědictví, tj. i k církevním pamětihodnostem. Ačkoliv výsledky této práce i ostatních citovaných autorů ukazují na nízkou religiozitu vztahující se k církevním památkám na území ČR, je možné k těmto stavbám navázat vztah pomocí pohledu památkového – tedy nikoliv církevní hodnoty, ale památkové, tzn. podobným způsobem, jak je to tomu u soukromých majitelů. Jejich motiv koupě bylo okouzlení více historickou stavbou s kulturní hodnotou, již menší roli hrálo to, že se jedná o stavbu církevní. Pro navázání vztahu a tvorby regionální identity, která by posílila i sociální kapitál oblastí může být vyzdvižena na prvním místě památka kulturní. Výzkum Patočkové (2012: 212–213, 216–221) sestavil hodnotový žebříček české společnosti. Kultura jako hodnota byla sice umístěna až na šesté místo z osmi¹³⁴, avšak před ní se umístily hodnoty rodina a volný čas. Pod pojmem kultura si respondenti představili hmotné kulturní dědictví, zejména památky, hrady a zámky.¹³⁵ Takové hmotné kulturní dědictví, které je navštěvováno zejména ve volném čase. Výzkum Patočkové (2012: 212–213) taktéž ukázal, že lidé upřednostňují trávení volného času hned za hodnotami rodiny, práce a přátel. Bernard (2012: 272) sestavil typického tuzemského návštěvníka kulturních památek, který svou kulturní aktivitou vyplňuje volný čas. Jedná se o jedince v produktivním věku, který má děti, je spíše vysokoškolsky vzdělán a dosahuje vyšších příjmů, nicméně výzkum zároveň ukázal na skutečnost, že navštěvování památek není exkluzivní aktivitou, kterou by se typický návštěvník odlišoval od ostatních skupin v populaci. Během kulturních aktivit se setkávají zástupci dalších sociálních skupin. Bernard (2012: 271) hodnotí navštěvování památek za aktivitu, která přispívá spíše k sociální integraci než k segregaci. Což přispívá jednak k posilování kulturnímu kapitálu jedinců¹³⁶, jednak k sociálnímu kapitálu společnosti, taktéž může podpořit regionální identitu místních obyvatel i image

¹³⁴ Hodnoty se umístily v tomto pořadí: rodina; práce; přátelé a známí; volný čas; ekonomický úspěch, majetek; kultura; politika; náboženství (Patočková 2012: 213).

¹³⁵ Dále bylo nejčastěji zmiňováno v tomto pořadí: divadlo, výtvarné umění, koncerty vážné hudby; tradice, zvyky, obyčeje. Za nejméně zmíněné se zařadily TV seriály; diskotéky a vesnické tancovačky; církevní obřady. Vzhled a prostředí obce, veřejný prostor se umístil v druhé polovině, tj. pod pojem kultury nebyl zařazován často (Patočková 2012: 217).

¹³⁶ Výzkum Patočkové (2012: 214–216) dále ukázal, že pokud byli respondenti vedeni ke kultuře v dětství, v dospělosti ji vnímají za důležitou a posilují svůj kulturní kapitál.

regionu v očích ostatních návštěvníků. Samozřejmě je nutné brát v potaz nástrahy turismu, jednak jeho správného napojení na místní ekonomiku (viz podkapitulu 5.4.1 *Faktory zapojení kulturních památek do cestovního ruchu*), jednak na nadměrný turismus s převažujícími negativními dopady, kterým jsou postižena některá místa v ČR (historické centrum Prahy, Český Krumlov apod.). Autorka nepředpokládá, že vykořeňujícími davy turistů budou postiženy všechny fary sledovaných krajů¹³⁷, avšak navrhuje možnost přiblížení místních památek lokálním obyvatelům, a tím nepřímo podpořit udržitelnost lokálních památek do budoucnosti.

¹³⁷ Za rok 2018 navštívilo na 5,5 milionu návštěvníků památky spravované Národním památkovým ústavem; statistiky sledované prostřednictvím Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS), jedná se o památky zpřístupněné za vstupné, památky jsou ve vlastnictví veřejné správy i soukromých vlastníků, v roce 2018 v Jihočeském kraji navštívilo na 1,4 milionu návštěvníků a Plzeňský kraj více jak 0,5 milionu návštěvníků (Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018, 2019: 16, 20; Hrady a zámky navštívilo v roce 2018, 2019).

Postoje a hodnoty

Regionální identita propojuje přírodní prostor s jeho sociálním obsahem, zaměřuje se na společnost, která daný prostor obývá, vytváří obraz daného prostoru a ovlivňuje jej svým způsobem života, zvyky, tradicemi a kulturou obecně. Obzvláště v té se odráží postoje a hodnoty lidí, kteří žijí v daném prostoru. Pokud chceme poznat kulturu v regionu, je vhodné se podívat na postoje a hodnotovou orientaci lidí, kteří v regionu žijí. Postoje a hodnoty jsou předávány v socializačním procesu nejen mezi generacemi, ale mezi a uvnitř regionů, které utváří (ne)přináležitost k regionu. Především předávání hodnot mezi generacemi v určitém prostoru ovlivňuje kontinuitu či diskontinuitu kultury, která se v našem výzkumném subjektu může odrazit na jeho fyzickém stavu.

O hodnotách je na jednu stranu pojednáváno s klíčovou důležitostí pro existenci a jednání skupin, společnosti, jejího fungování a řádu, na druhou stranu hodnoty trpí uchopením a nejednoznačným pojetím. Pro představu nizozemský psycholog Hofstede již v roce 1969 nashromáždil přes 900 různých pojetí hodnot a o dvanáct let později francouzský sociolog Lautman rozlišil na 180 definic hodnot (Prudký et al. 2016: 11).

Shoda panuje ve dvojité podobě hodnot, tzn. hodnoty přijaté a hodnoty žádoucí. Hodnoty přijaté jsou takové, které jedinec přijal a přijímá je za své, ať jsou již dobré nebo špatné. Naopak hodnoty žádoucí jsou takové, o kterých jedinec ví, že jsou to ty „správné“ hodnoty, ty, které se „patří“. Zde je důležité charakterizovat pojem „správné“ a „špatné“ hodnoty. Za správné jsou chápány s Durkheimovým vymezením takové, jež jedince (a společnost) nevedou do anomického stavu, který je stavem bezdomoví, bez identitním, beze smyslu. Anomie v tomto smyslu neznamená pouze ztrátu řádu, ale i ztrátu možnosti zakotvení a sebeidentifikace. Definice z pozitivního pohledu chápe správné hodnoty jako takové, které napomáhají k přiblížení se smyslu v životě lidí, společenství i regionů. Stěžejní je formulovat cíle (a tím pádem i k nim cesty), kterým mají správné hodnoty napomáhat (Prudký et al. 2016: 12–20).

Schwartzův hodnotový model

Pro analýzu hodnot byla data čerpána z výzkumu European Social Survey (ESS) (viz kapitolu 3 *Metodika*). Výzkumy jsou prováděny na reprezentativních vzorcích populace starší patnácti let. Tabulka 34 (příloha 2) obsahuje početní zastoupení respondentů, kteří po autorčině očištění dat¹³⁸ reprezentují výsledky předkládané práce. ESS probíhá nejen na

¹³⁸ Pro potřeby práce byly zpracovávány pouze ty odpovědi, které se pohybovaly na škále 1–6, tj. souhlasné/velmi se mi podobá – nesouhlasné/vůbec se mi nepodobá; hodnoty 7–9, 88, 99 byly očištěny

úrovni států, ale také na nižších administrativních a správních jednotkách, pro ČR to znamená kraj, se kterým je v analýze pracováno v období 2002–2018, konkrétně pro roky 2002, 2004, 2010 a následné dvouleté intervaly do roku 2018.¹³⁹ V roce 2006 se šetření nekonalo a rok 2008 byl vynechán pro odlišné administrativní a správní členění, kraje byly nahrazeny základní jednotkou NUTS II, ve kterých je ČR kategorizována na osm regionů soudržnosti, tudíž pro zobrazení časové řady na krajské úrovni neporovnatelné.

Pro splnění cíle práce byly z celého ESS výzkumu vybrány otázky zabývající se důvěrou, náboženstvím a celou tematickou oblastí Schwartzova hodnotového modelu, sestávajícího se z 21 otázek. Volně dostupná surová data otázek ESS výzkumu jsou v podobě číselných odpovědí každého respondenta. Pohyb na škále je nejčastěji mezi hodnotami 1–6 od souhlasného až po nesouhlasný názor respondenta, další číselné odpovědi (7–9, 88, 99 apod.) odkazují pro tuto práci na nevalidní typ odpovědi (např. otázka nebyla z nějakého důvodu zodpovězena). Respondenti, u kterých byly obsaženy odpovědi nevalidního typu, byly z celkového souboru z očištění důvodu následného numerického zpracování odpovědí, zejména průměrování hodnot odpovědí.

Pro vyhodnocení surových dat Schwartzova modelu bylo postupováno podle Schwartzovy metodiky (Schwartz 2004). Níže uvedené hodnotové indikátory byly na základě Schwartzovy tabulky (Schwartz 2004: 2) spárovány s jednotlivými číselnými hodnotami 21 otázek a zprůměrovány pomocí aritmetického průměru (Schwartz 2004).

Schwartz hodnotové otázky kategorizuje do následujících hodnotových indikátorů (Prudký et al. 2016: 88–89):

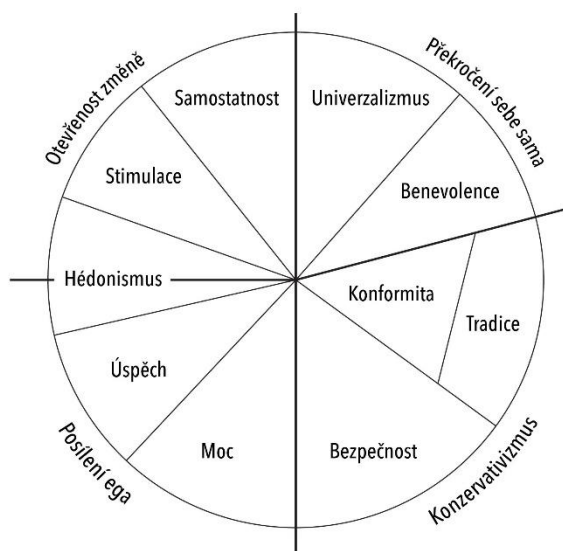
- Stimulace – vzrušení, novost a nové výzvy v životě
- Samostatnost – nezávislé myšlení a jednání, tvořivost, zkoumání
- Univerzalismus – porozumění, ocenění druhých, tolerance a ochrana podmínek pro dobrý život všech lidí
- Benevolence – ochrana a posilování dobrého života lidí, s kterými jsme v častém osobním kontaktu

z důvodu nevalidního typu odpovědi pro tuto práci (např. odpověď nebyla získána z určitého důvodu). Číselné hodnoty (zejména 88 a 99 apod.) by ovlivnily celkové výsledky směrem k nesouhlasným odpovědím a interpretacím, náhrada za nulovou hodnotu by ovlivnila výsledky naopak směrem k souhlasným odpovědím a interpretacím.

¹³⁹ V důsledku čištění dat sedmi ročníků jsou číselné hodnoty hodnot a postojů obyvatel slabší, než je tomu např. u výzkumu Prudkého et al. (2016: 85–146), který vyhodnocoval a porovnával dva ročníky, tedy 2002 a 2014. Hodnotová orientace obyvatel sledovaných krajů není s výsledky Prudkého v rozporu, v autorky výsledcích vykazuje pouze slabší hodnoty.

- Tradice – respekt ke zvykům a idejím, které poskytuje tradiční kultura nebo náboženství
- Konformita – omezování jednání, inklinací a impulzů, pro které je pravděpodobné, že by mohly ohrozit druhé nebo sociální očekávání a normy
- Bezpečnost – bezpečí, harmonie a stabilita společnosti, vztahů i vlastního já
- Moc – sociální status a prestiž, kontrola a dominance nad lidmi a zdroji
- Úspěch – osobní úspěch skrze demonstrování kompetencí dle sociálních standardů
- Hédonismus – rozkoš a smyslové uspokojení

Výše uvedených 10 hodnotových indikátorů bylo propojeno vzájemnými vztahy do základního čtyřpolního prostoru s hodnotami vyšší úrovně soustředěnými kolem dvou os (Obrázek 16). První osa s pólem „otevřenost vůči změně“ se sestává z indikátorů hédonismus (z části), samostatnosti a stimulace s protipólem „konzervatismus“, pod který jsou zařazeny indikátory bezpečnost, konformita a tradice. Druhá osa s pólem „překročení sebe sama čili transcendence“ zahrnuje indikátory univerzalizmus a benevolence, na protipólu se nachází „posílení ega“ sestavené z indikátorů moc a úspěch s malým podílem hédonismu. Hodnoty se doplňují a navazují na sebe podle míry blízkosti, neplatí ale, že na opačných pólech jsou protichůdné, jak by se mohlo očekávat z následujícího schématu (Prudký et al. 2016: 89–92). Číselné vyjádření hodnot vyšší úrovně vycházelo z výsledků hodnotových indikátorů, které byly zprůměrovány pomocí aritmetického průměru na základě Schwartzova modelu (Obrázek 16).

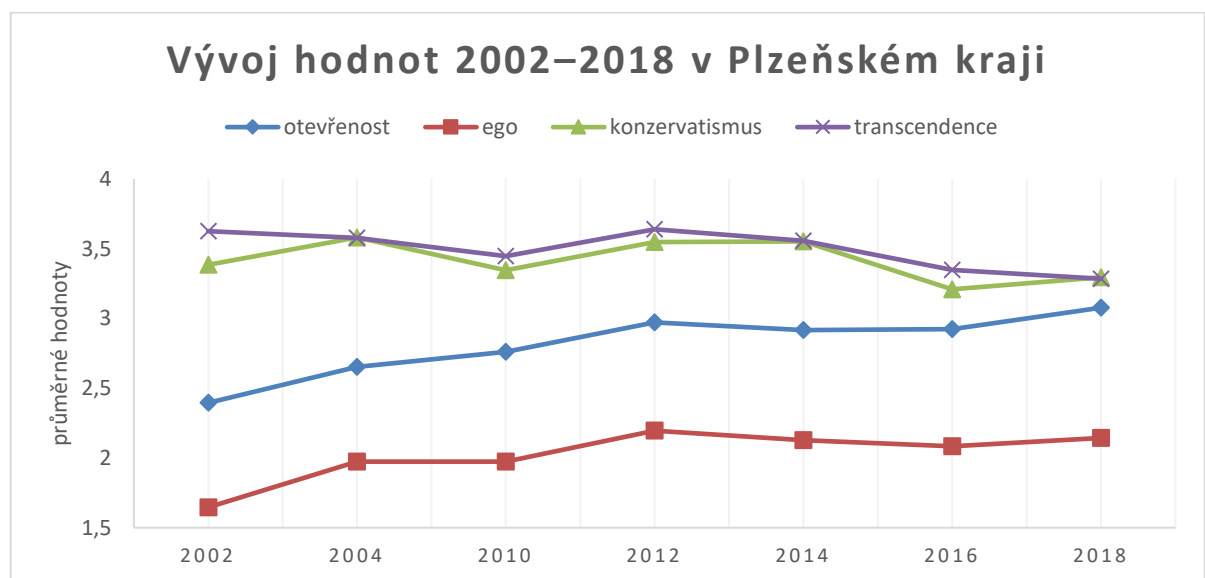
Obrázek 16 Schwartzův model; zdroj: Schwartz (2004), překlad Prudký et al. (2016: 90), obrázek vlastní zpracování

Odpovědi hodnotových otázek Schwartzova modelu, ze kterých mohl respondent vybírat na škále 1–6, byly tyto: velmi se mi podobá, podobá se mi, podobá se mi trochu, podobá se mi málo, nepodobá se mi, vůbec se mi nepodobá, kdy číslo 1 znamenalo „velmi se mi podobá“ a číslo 6 „vůbec se mi nepodobá“. Pro potřeby grafického zobrazení byly hodnoty v této práci převráceny, aby jejich obsahová síla graficky rostla, nikoliv se snižovala, tedy číslo jedna (potenciální minimum zprůměrovaných hodnot všech respondentů) znamená, že se obyvatelé kraje s danou hodnotou neztotožňují, naopak s růstem k číslu šest (potenciální maximum zprůměrovaných hodnot všech respondentů) se soubor respondentů v kraji více ztotožňuje. Hodnoty nad průměr škály od čísla 3 a výše znamenají, že hodnoty jsou pro obyvatele sledovaných krajů spíše důležité než nedůležité (Prudký et al. 2016: 91–92).

Během analyzování dat byly srovnávány hodnotové rozdíly ve sledovaných krajích mezi roky 2002 a 2018. Záporná čísla vyjadřují oslabení hodnoty, naopak kladná její posílení. Krajiní hodnota, mezi kterou rozdíly variují, je číslo pět, jelikož škála se pohybuje mezi 1–6 (Prudký et al. 2016: 93).

Analýza hodnot sleduje nejprve oba kraje samostatně, následně mezi sebou.

Plzeňský kraj

Graf 13 Vývoj hodnot 2002–2018 v Plzeňském kraji dle Schwartzova modelu; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Graf 13 znázorňuje časový vývoj hodnot vyšší úrovně v Plzeňském kraji. Osa y vyjadřuje hodnotovou škálu od 1 do 6, s rostoucím číslem roste důležitost hodnoty pro respondenty v Plzeňském kraji. Pro porovnání hodnot vyšší úrovně v čase byla zvolena změna (rozdíl), která se odehrála mezi rokem 2018 a 2002. Tabulka 12 charakterizuje tuto

změnu. Kladná čísla znamenají, že daná hodnota posílila svůj vliv k roku 2018 (od roku 2002), naopak záporné, že hodnota oslabuje k roku 2018 (od roku 2002). Časový vývoj jednotlivých hodnot, které spadají pod hodnoty vyššího řádu je uveden v příloze 2 (Tabulka 35).

Tabulka 12 Změna mezi lety 2002 a 2018 v hodnotách vyššího řádu Plzeňského kraje

hodnoty vyššího řádu	změna 2018–2002
otevřenost	0,682
ego	0,497
konzervatismus	-0,089
transcendence	-0,341

zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); tabulka vlastní zpracování

V Plzeňském kraji ve sledovaném období (2002–2018) narostla nejsilněji otevřenost (téměř o 0,7 bodu), naopak protipól konzervatismus mírně oslabil (-0,09). Na ose se kraj přiblížil více k otevřenosti a oddálil od konzervatismu.

Hodnota ega od roku 2002 posílila (o přibližně 0,5 bodu) a transcendence oslabilo o 0,3 bodu. Kraj se přiblížil více k pólu ega a oddálil od transcendence.

Konzervatismus společně s transcendencí se nad průměrnou hodnotou (tj. 3) pohybují od roku 2002, tzn., pro obyvatele kraje jsou důležité, ačkoliv od roku 2012 je zaznamenáván jejich trvalý pokles. Otevřenost se svým nárůstem jako hodnota posiluje a stává se pro obyvatele kraje důležitou. Ego, které v roce 2012 dosáhlo svého vrcholu (2,2), se kolem této hodnoty stabilně pohybuje, pro obyvatele kraje je nejméně důležitou hodnotou vyššího řádu.

Po podrobném prozkoumání hodnotových indikátorů, které dávají dohromady hodnoty vyšší úrovně, můžeme dojít ke specifickým poznatkům, např. k protichůdnému oslabování a posilování jednotlivých hodnotových indikátorů v rámci hodnoty vyšší úrovně.

Největší vliv na růst otevřenosti od roku 2002 měla stimulace a hédonismus, hodnota samostatnosti příliš neposílila. Obyvatelé Plzeňského kraje v otevřenosti ke změně směřovali prostřednictvím stimulace k novým aktivitám, výzvám, vyhledávali dobrodružství, hédonismem cílili na užívání si života a děláním věcí přinášející potěšení. Nejméně ze všech tří hodnot otevřenosti posilovala samostatnost, tj. provozování a tvoření věcí novým způsobem, rozhodování jedince, aby volil v tom, co dělá, a byl na druhých nezávislý.

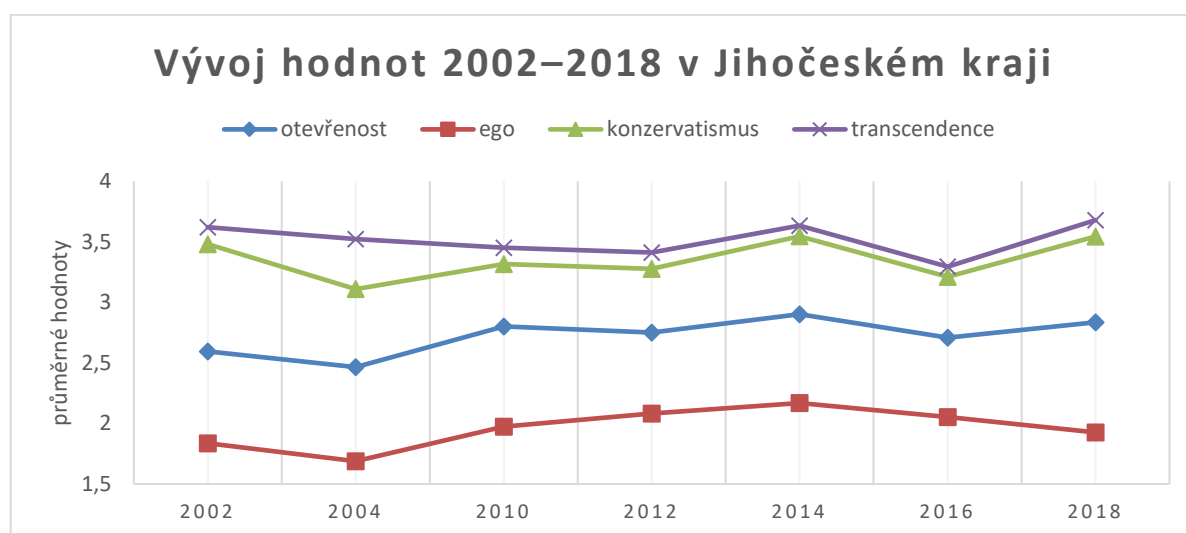
Rozhodující hodnotou pro celkový pokles konzervatismu byla konformita, jež dosáhla vrcholu oslabení v roce 2016, naopak tradice a mírně bezpečnost posilovaly od roku 2002.

Pokud konzervatismus klesal zejména kvůli konformitě, znamená to, že obyvatelé kraje oslabovali v dodržování pravidel a méně se vyhýbali všemu, čím by v očích společnosti vypadali pohoršeně. Nemnoho posílila hodnota tradice, která pro obyvatele kraje znamená pokoru a skromnost, snahu dodržovat tradice a zvyky, které jsou předávány pomocí rodiny nebo náboženství. Hodnota bezpečnosti byla zanedbatelná, tedy stejná jako v roce 2002, pro obyvatele je stále důležité žít v bezpečném prostředí, mít vládu, která zajistí bezpečí před všemi hrozbami.

Obě hodnoty, benevolence a univerzalizmus, sdružující se do transcendence v průběhu let oslabovaly, nejvíce pak v roce 2018. Transcendence oslabovala zejména v benevolenci, tedy důležitosti pomáhat lidem kolem sebe, být loajální k přátelům a věnovat se blízkým lidem, dále oslabovala v univerzalizmu, tj. lidé souhlasí s tím, že je důležité, aby se s každým člověkem na zemi zacházelo stejně, každý měl stejné příležitosti; snaha o porozumění odlišných názorů, schopnost naslouchat; péče o přírodu a životní prostředí.

Ego bylo posíleno oběma hodnotami, přičemž moc posilovala více než úspěch. Pro obyvatele kraje je v rámci moci důležité bohatství, vlastnění drahých věcí, zároveň respekt od ostatních lidí, kteří jedince poslouchají. Druhá neméně důležitá hodnota úspěchu znamená pro obyvatele kraje, že chtějí předvádět své schopnosti, chtějí být obdivováni, důležité je být úspěšný.

Jihočeský kraj

Graf 14 Vývoj hodnot v letech 2002–2018 v Jihočeském kraji dle Schwartzova modelu; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Graf 14 znázorňuje časový vývoj hodnot vyšší úrovně v Jihočeském kraji. Osa y vyjadřuje hodnotovou škálu od 1 do 6, s rostoucím číslem roste důležitost hodnoty pro respondenty v Jihočeském kraji. Pro porovnání hodnot vyšší úrovně v čase byla zvolena

změna (rozdíl), která se odehrála mezi rokem 2018 a 2002. Tabulka 13 charakterizuje tuto změnu. Kladná čísla znamenají, že daná hodnota posílila svůj vliv k roku 2018 (od roku 2002), naopak záporná, že hodnota oslabuje k roku 2018 (od roku 2002). Časový vývoj jednotlivých hodnot, které spadají pod hodnoty vyššího řádu je uveden v příloze 2 (Tabulka 36).

Tabulka 13 Změna mezi lety 2002 a 2018 v hodnotách vyššího řádu Jihočeského kraje

hodnoty vyššího řádu	změna 2018–2002
otevřenost	0,241
ego	0,090
konzervatismus	0,062
transcendence	0,058

zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); tabulka vlastní zpracování

V Jihočeském kraji došlo k posílení od roku 2002 u všech hodnot. Nejvýraznější nárůst byl u otevřenosti (0,2), dále u ega (0,09), konzervatismu (0,06) a transcendence (0,06). Oproti Plzeňskému kraji v období 2002 až 2018 však nebyly rozdíly tak výrazné. Křivky konzervatismu a transcendence se podobně jako u Plzeňského kraje kopírují a jsou hodnotově silnější než u předchozího kraje. Otevřenost od roku 2010 variuje kolem průměrné hodnoty škály, pro obyvatele kraje patří mezi důležité. Ego sice mezi roky 2002 a 2018 mírně posílilo, avšak od roku 2014 má klesající tendenci.

Ačkoliv protipóly osy otevřenost a konzervatismus rostly, otevřenost posílila silněji, společnost v kraji se posunula více na pól otevřenosti ke změně. Na ose ega a transcendence posilovaly opět obě hodnoty, avšak hodnota ega více, kraj se nepatrně na ose přiblížil směrem k hodnotě ega.

Otevřenost od roku 2002 posílila pomocí všech tří hodnot; hédonismu, stimulace a samostatnosti. Samostatnost jako téměř jediná ze tří hodnot v minulých letech procházela i oslabováním. Pro Jihočechy je důležité si užívat života a provozovat věci, které jim přináší potěšení, ačkoliv tato hodnota se od roku 2014 oslabuje. Obyvatelé kraje taktéž dávají důraz na nové výzvy v životě, mají touhu po dobrodružství. Ze všech tří hodnot chtějí být nejméně samostatní, nezávislí a tvořiví.

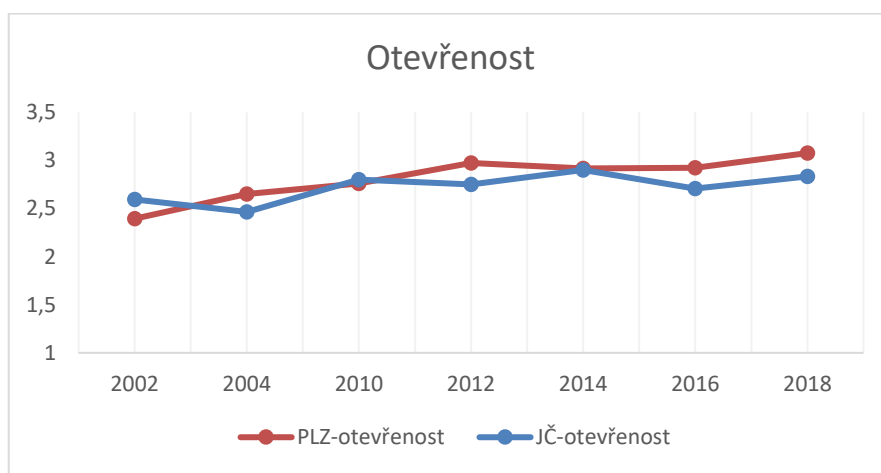
Ego narůstalo zejména pomocí hodnoty moc, až poté úspěchu. Obě tyto hodnoty byly nejsilnější v roce 2014. Obyvatelé chtějí dosáhnout vysokého sociálního statusu, prestiže a kontroly nad ostatními lidmi, již méně demonstrovat své kompetence.

Konzervatismus posiloval zejména pomocí hodnoty bezpečnost, která oproti předchozím letům výrazně vzrostla, oproti tomu konformita dosáhla oslabení.

Transcendence neprošla výraznou změnou od roku 2002, avšak pokud by byla hodnocena v roce 2016, výrazně by jako celek oslabila (zejména kvůli benevolenci). Jihočeši dávají důraz na porozumění druhým, pečují o životní prostředí, naopak oslabila víra v důležitost pomáhat druhým a nejbližším kolem sebe.

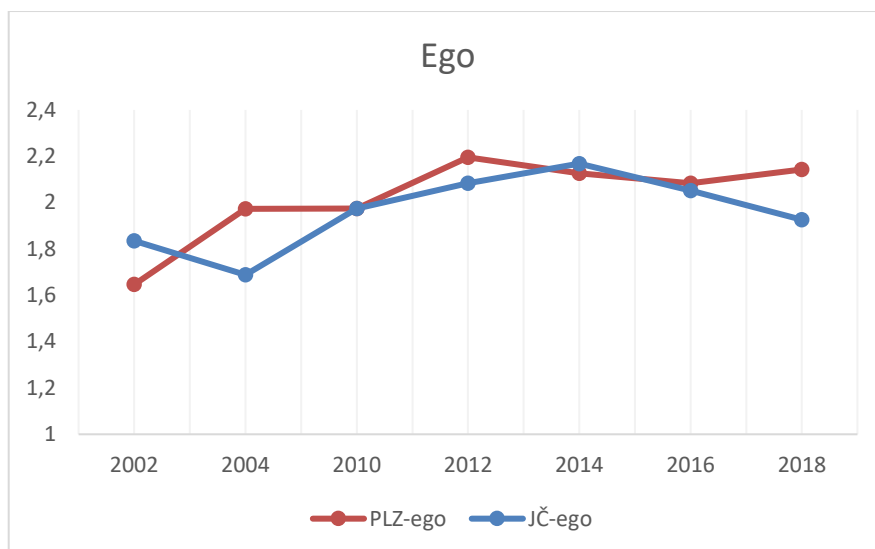
Srovnání krajů

Následující grafy zobrazují hodnoty vyšší úrovně v čase a porovnávají sledované kraje. Jejich přesné absolutní vyjádření je obsaženo v tabulkách přílohy 2 (Tabulka 35, Tabulka 36).

Graf 15 Hodnota otevřenosti v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Trend otevřenosti je v obou krajích rostoucí a dostává se do kategorie důležité hodnoty. Od roku 2014 Plzeňský kraj posiluje rychleji než Jihočeský kraj. V otevřenosti ke změně mají oba kraje (Jihočeský mírně převládá nad Plzeňským krajem) nejsilnější hodnotu samostatnosti (nad průměr 3), tedy nezávislého jednání a myšlení včetně tvořivosti. V hodnotách stimulace a hédonismu má silnější hodnoty Plzeňský kraj, tedy ve vyhledávání výzev v životě a ve smyslovém uspokojení. V žebříčku všech čtyř sledovaných hodnot vyšší úrovně se otevřenost nachází na třetím místě.

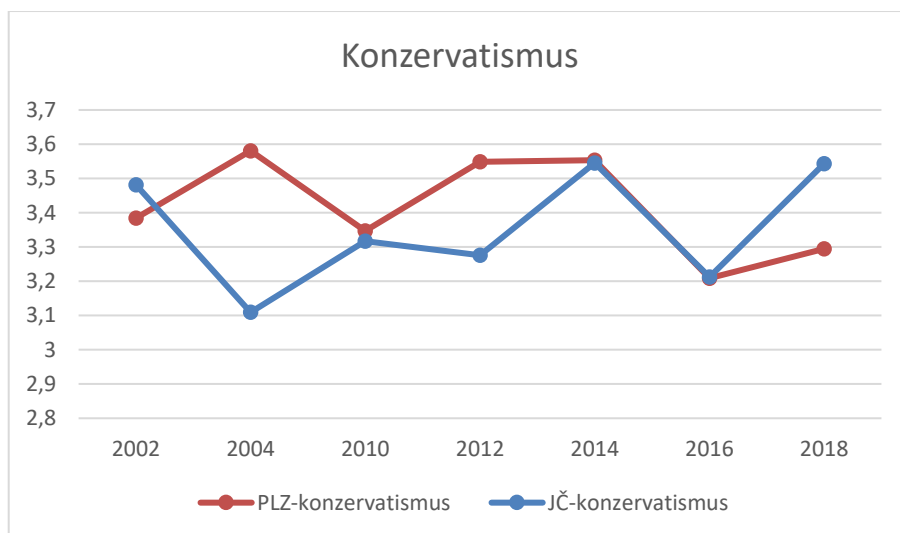

Graf 16 Hodnota ego v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Hodnota ego u obou krajů dosáhla maxima v roce 2014, od té doby u Jihočeského kraje oslabuje, zatímco u Plzeňského kraje zůstává téměř stejná.

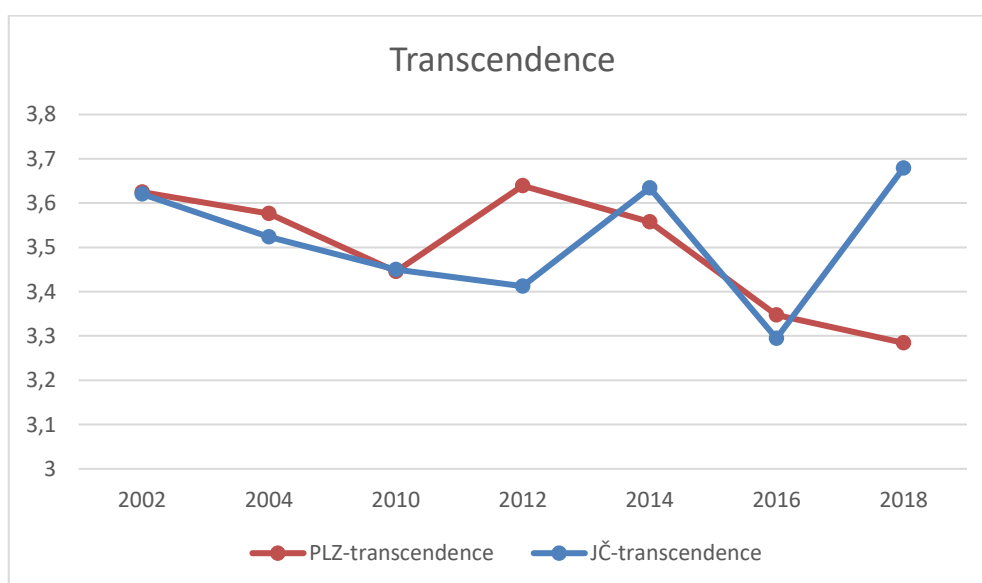
Oba kraje v hodnotě posilování ego mívaly vyrovnanou sílu hodnot u moci, tedy sociálního statusu, kontroly a dominance nad ostatními lidmi, a úspěchu, tedy demonstrování svých kompetencí ostatním lidem. V roce 2018 však Jihočeši v obou hodnotách začínají oslabovat. V žebříčku všech čtyř sledovaných hodnot vyšší úrovně se ego nachází na posledním místě, hodnota pro obyvatele je spíše nedůležitá (pod průměrem 3 u osy y).

Trend konzervatismus nekopíruje jako předchozí hodnoty vyšší úrovně křivky sledovaných krajů. Jihočeský kraj měl v roce 2004 hodnotu nejnižší, ze které postupně posiloval až do roku 2014 a na tuto hodnotu se v roce 2018 po propadu opět navrátil. Plzeňský kraj hodnotu střídavě posiloval a oslaboval do roku 2010, poté měla rostoucí tendenci do roku 2014, po propadu v roce 2016 opět roste, ale pomaleji než u Jihočeského kraje.

Graf 17 Hodnota konzervatismu v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Pro oba kraje je v konzervatismu nejvíce stěžejní hodnota bezpečnost, tj. bezpečí a stabilita společnosti, která je nejvyšší (téměř hodnota 4 na ose y) ze všech sledovaných deseti hodnot (indikátorů hodnot), v číselném vyjádření je pro rok 2018 vyšší u Jihočeského kraje, nicméně není podmínkou, že by za sledované období měla hodnoty vždy nejvyšší. Tradice, tedy respekt ke zvykům a idejím, a konformita, tj. dodržování pravidel a norem, jsou taktéž pro rok 2018 silnější u Jihočechů, ačkoliv od roku 2016 rostou u obou krajů, v Plzeňském však pozvolněji. V žebříčku všech čtyř sledovaných hodnot vyšší úroveň se konzervatismus nachází na druhém místě.

Graf 18 Hodnota transcendence v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském kraji (JČ) v letech 2002–2018; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování

Hodnota transcendence měla podobný vývoj u obou krajů do roku 2016. Poté se u Jihočeského kraje začala posilovat a dostala se v roce 2018 na své maximum od roku 2002, naopak u Plzeňského kraje skončila na historickém minimu.

Transcendence, složená z hodnot benevolence a univerzalizmus, je jedinou hodnotou, která se u krajů nevyvíjí stejně, křivky jsou orientovány v opačném směru. U obou krajů mají hodnoty vysokou důležitost (nad hodnotu 3), u Jihočechů obě hodnoty shodně rostly, tedy posilovala se důležitost v ochraně a posilování vztahů přátel a blízkých, dále porozumění druhým a starost o životní prostředí. U Plzeňského kraje obě hodnoty pokračovaly v trendu oslabování trvajícího od roku 2012, nicméně od minulého sledování v pomalejším tempu. V žebříčku všech čtyř sledovaných hodnot vyšší úrovně se transcendence nachází na prvním místě.

Dříve než budou vyhodnoceny hodnoty směrem k farám obou krajů, budou krátce nastíněny výsledky projektu *Veřejnost jako aktér modernizace* z roku 2008 (viz *3 Metodika*), který zkoumal hodnotové orientace a hodnotové rámce. Pro potřeby této práce byly vybrány pouze části výsledků, které mají návaznost na vztah obyvatel ke kulturnímu dědictví.

Hodnotová orientace

Hodnotová orientace se zaměřuje na přijaté hodnoty obyvatel krajů. Respondent vyjadřuje svou stěžejní hodnotovou orientaci podle míry souhlasu a nesouhlasu s výroky. Souhlasná či nesouhlasná orientace je rozdělena na dobré a nedobré hodnoty na základě mnohaletých zkušeností výzkumného týmu.¹⁴⁰

Výroky směřující k dobrým hodnotám (Prudký et al. 2016: 103):

- Posilující nesouhlas s etatismem
- Posilující otevřenost vůči odlišnému, vůči cizincům
- Spíše posilující individualistické přístupy
- Spíše posilující víra v Boha

¹⁴⁰ Postup vedoucí k ověřování platnosti vztahu mezi výroky a jeho polaritami v hodnotových orientacích je opřen o dvacetiletý výzkum a testování více než 40 dílčích studií (Prudký et al. 2016: 102).

Tabulka 14 uvádí pouze jeden pól v relativním vyjádření, dopočet do 100 % je pól opačný.

Tabulka 14 Hodnotová orientace v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském (JČ) kraji

výrok	souhlas	nesouhlas	orientace	PLZ %	JČ %	min %	max %
problémy občanů má řešit stát, ne občané	etatistické orientace	proti etatistmu	etatistické	53,2	54,9	44	60
cizincům by se měla v naší zemi zakázat veškerá politická činnost	xenofobní	otevření	xenofobní	46,5	43,3	38,3	66
každý musí své problémy řešit sám	individualisté	proti individualismu	individualisté	74,9	61,4	60,2	88,6
bylo by dobře, kdyby víc lidí věřilo v Boha	věřící	ateisté	věřící	18,7	21	11,9	36,5

zdroj: Prudký et al. (2016: 102–103), tabulka vlastní zpracování

poznámka: etatisté – minimum Královéhradecký kraj, maximum Pardubický kraj a Kraj Vysočina; xenofobní – minimum Jihomoravský kraj, maximum Pardubický kraj; individualisté – minimum Karlovarský kraj, maximum Pardubický kraj; věřící – minimum Ústecký kraj, maximum Zlínský kraj)

Nejvyššího celorepublikového souhlasu a markantních rozdílů dosáhl výrok o individualismu. Avšak i minimum směřuje k souhlasu, že každý musí své problémy řešit sám. V Jihočeském kraji je hodnota druhá nejnižší, hodnota individualismu není tak silná jako v Plzeňském kraji, který v mezikrajském srovnání míří spíše k maximu. Překvapivý je výrok o etatismu, tj. problémy občanů má řešit stát, rozdíl mezi sledovanými kraji není tak výrazný jako u individualismu. Xenofobní směr je sice pro Plzeňský kraj silnější než pro Jihočeský, nicméně nepohybuje se k extrému. Víra v Boha potvrzuje tradiční rozložení, v Plzeňském kraji je nižší než v Jihočeském.

Pokud se jedná o směřování k dobrým hodnotám, u sledovaných krajů je na dobré cestě hodnota individualismu; etatismus a xenofobie vyčkávají na rozcestí, opačně je orientována hodnota víry, ačkoliv výše uvedené výsledky výzkumů ukazují, že i v těch oblastech s málem věřících se nejedná o striktní ateismus.

Hodnotové rámce

Hodnotové rámce sledují smysl existence jedince. Tabulka 15 uvádí pouze jeden pól v relativním vyjádření, dopočet do 100 % je pól opačný.

Podobně jako u hodnotové orientace i u sledování smyslu lidské existence je Prudkým et al. (2016: 109) ohodnoceno směřování k dobrým hodnotám:

- Převaha aktivních nad fatalisty přispívá k dobrým hodnotám
- Stejně tak převaha spíše věřících
- Aktivity posilující odpovědnost za svůj život napomáhají dobrým hodnotám
- Výrazná převaha racionality je spíše v neprospěch cest k dobrým hodnotám
- Stejně tak převaha citlivosti

Tabulka 15 Hodnotové rámce v Plzeňském (PLZ) a Jihočeském (JČ) kraji

výrok	souhlas	nesouhlas	druh (převaha)	PLZ %	JČ %	min %	max %
člověk může sotva co změnit na průběhu vlastního života	fatalisté	aktivní	fatalisté	10,9	18,2	10,9	33,3
život má pro mě smysl, protože existuje Bůh	věřící	nevěřící	věřící	14,7	19,3	5,3	25,3
život má jen ten smysl, který mu sami dáme	aktivní	pasivní	aktivní	75	75,7	65,2	86
rozum dává životu smysl	racionalisté	proti racionalismu	racionalisté	81,1	83,5	65,7	87,8
bez lásky nemá život smysl	citoví	proti váze citu	citoví	82,7	78,6	74,2	84,9

zdroj: Prudký et al. (2016: 109–110), tabulka vlastní zpracování

poznámka: fatalisté – minimum Plzeňský kraj, maximum Karlovarský kraj a Královéhradecký kraj; věřící – minimum Ústecký kraj, maximum Zlínský kraj; aktivní – minimum Karlovarský kraj, maximum Ústecký kraj; rozum – minimum Karlovarský kraj, maximum Pardubický kraj; cit – minimum Praha, maximum Ústecký kraj

Podobně jako u hodnotové orientace, stejně tak u hodnotového rámce náboženská dodává skutečnosti smysl jen necelé pětina populace, přičemž v Plzeňský kraj zastává druhou nejnižší příčku hned za Ústeckým krajem. Rozdíly mezi sledovanými kraji jsou vyšší než u předchozího vyhodnocení, pro Jihočechy má život větší smysl při existenci Boha než pro Plzeňské. Markantnější rozdíl je i ve fatalismu, obyvatelé Plzeňska jsou schopni rozhodovat o změně ve vlastním životě více než Jihočeši. Vyrovnané hodnoty a zároveň jedny z nejvyšších u republikového srovnání jsou u výroku, ve kterém udávají obyvatelé krajů životu sami smysl. Poslední dvě hodnoty, jež celorepublikově dosahují nejvyšších podílů, se zaměřují na zdroj existence prostřednictvím rozumu a citu (lásky). Autoři do výzkumu s těmito hodnotami vstupovali ve vzájemné protivaže, tj. protiváha „rozumu“ znamená, že „bez lásky nemá život smysl“, avšak po realizaci výzkumu se ukázalo, že respondenti jej neberou jako protiklad rozumu, ale jako součást vyvážené existence (Prudký et al. 2016: 112). Zatímco v obyvatelé Jihočeského kraje jsou větší racionalisté, lásce dávají přednost v Plzeňském kraji. Smysl v citu je rozděluje směřování obou krajů k minimu (Jihočeský kraj) a k maximu (Plzeňský kraj).

Vyhodnocení hodnot a postojů

Oběma krajům, ve větší míře pak Jihočeskému, přináležejí silné racionální naladění vzhledem k jejich smyslu života. Na druhou stranu způsob řešení v rámci rozumu je u sledovaných krajů odlišný, u Plzeňských obyvatel je preferováno individualistické řešení problémů, zatímco Jihočeši se vlastnímu řešení snaží vyhýbat.¹⁴¹ Zároveň nevěří, že v jejich životě je možné něco změnit. Jihočeši také upřednostňují řešení problémů státem místo jich

¹⁴¹ Nutné dodat, že obě hodnoty individualismu jsou stále silné (i nejnižší hodnota je nadpoloviční).

samých. Nicméně obyvatelé Plzeňského kraje jsou hned v závěsu, ačkoliv individualismus zaujímá silné postavení. Zmíněné hodnoty směřující k otevřenosti, tj. samostatnosti, nezávislosti jednání a kreativního myšlení, jsou u sledovaných krajů sice v rámci důležitosti na předposlední příčce ve Schwartzově modelu, avšak postupně se blíží k hranici, kdy se důležitými stanou. Hodnota xenofobie je silnější u Plzeňského kraje, což může souviset se stále probíhajícím procesem vyrovnávání se s minulostí dosídlení a následným režimem, který uzavřel hranice. V pohraničních oblastech dříve cizinci vyvolávali nedůvěru a nejistotu svými záměry s případným nelegálním přechodem hranic. Jihočeský kraj má přístup ke xenofobii slabší, ale nikoliv výrazně. Nicméně je současně usměřňován konzervatismem napojeným na tradice a víru. Oba kraje mají v Schwartzově modelu nejsilnější hodnotu vyšší úrovně transcenci, která pečuje o vztahy blízkých přátel a životní prostředí. V tématu této disertační práce by se jednalo o starost respondentů o rodinné vazby, vztah k místní komunitě a prostředí, ve kterém lidé žijí. Z tohoto vychází hodnotově silnější Jihočeši, naopak Plzeňští, pro které je tato hodnota také silná, v poslední dekádě klesá. Tato hodnota může mít souvislost se zakořeněností obyvatel, větší zakořeněnost je charakteristická pro Jihočeský kraj.

Propojíme-li hodnoty s vírou v Boha¹⁴², blíže k němu jsou Jihočeši, kterým dává smysl v jejich životě. Naopak víra v Boha, která by prospěla celé společnosti, se mezi Jihočechy a Plzeňskými tolik neliší. Ačkoliv jsou pro obyvatele Plzeňského kraje ve srovnání s Jihočeským hodnoty duchovního směru vždy slabší, v jediné hodnotě je Plzeňský kraj výrazně napřed, a to v hodnotě citovosti či lásky, která je součástí smyslu života vyvážené existence.¹⁴³

Jsou-li hodnoty vztaženy přímo k farám, racionalita může ovlivňovat potřebu obnovy a opravy pod hlavičkou českobudějovické diecéze, tedy centrálně řízených oprav, částečně za podpory veřejných financí a využití regionálních zdrojů v podobě zakořeněných obyvatel v obcích. Plzeňská diecéze pro záchranu objektů využila jiné řešení pomocí prodeje far. Nyní záleží na jednotlivých majitelích, jak se s fyzickým stavem far vyrovnají. I přes vysoký individualismus obyvatelé Plzeňského kraje nevyužili příležitosti koupě objektů. To může vyplývat z hodnoty aktivního přístupu k životu, člověk je pánem svého života a nevidí smysl vlastnit objekt, který bude nejspíše celý život opravovat. Pokud bychom k tomuto tvrzení přidali hodnotu ega, vlastnictví fary v havarijním stavu stojí mnoho úsilí a kýžený stav fary

¹⁴² Obě hodnoty týkající se Boha jsou v celorepublikovém měřítku slabé.

¹⁴³ Zde je vhodné zmínit, že nejvyšší hodnotu lásky měl v celorepublikovém srovnání Ústecký kraj.

jako chlouby okolí by trval majitelům dlouho, navíc s nejistým výsledkem. Zároveň je v tomto případě nerealizace koupě fary racionálním rozhodnutím každého jedince.

Otevřenost je sice podobná pro oba kraje, avšak u Plzeňského roste směrem k důležitosti hodnoty rychleji (tedy nad průměr 3). Nejen, že souvisí se samostatným jednáním a seberealizací, ale taktéž se smyslovým uspokojením v životě, což podporuje hodnotu aktivního přístupu k životu. Zároveň by mělo znamenat vyhledávání výzev v životě, což oprava fary jistě je, avšak na hodnotové rozpoložení obyvatel Plzeňského kraje významně necílí, opět se vrací spíše k zvelebování vlastních projektů (objektů), které slouží okolí jako ukázka jejich schopností.

Pozitivnímu fyzickému stavu far prospívá hodnota konzervatismu Jihočeského kraje, pokud jsou objekty spravovány místní autoritou, v opačném případě mohou být vlastníci vnímání za nevítané cizince, což bylo v rozhovorech s respondenty patrné. Plzeňský kraj má hodnotu konzervatismu mírně nižší než Jihočeský kraj, avšak bez tradic spojených vírou, a zároveň je posilován vyšší hodnotou xenofobie, což ve vztahu k „cizincům“, tedy soukromým vlastníkům z měst, může posilovat nedůvěru a nepochopení pro vlastnictví objektů typu fary.

Ve vztahu k farám, zejména k odrazu jejich příznivému fyzického stavu, jsou výsledky hodnoty transcendence a víry, nakloněné více Jihočeskému kraji. Avšak zde by neměla být opomenuta hodnota smyslu citovosti, tedy snahy o vyváženou existenci, která se může u obyvatel Plzeňského kraje projevovat jinak než vlastněním kulturních objektů v havarijním stavu.

Důvěra

Důvěra neboli víra, že druzí budou jednat v náš prospěch, či alespoň ne v náš neprospěch, je důležitou součástí demokratického systému, a to jak důvěra institucionální (v instituce), politická (v politiky), tak generalizovaná¹⁴⁴ (v ostatní lidi) (Sedláčková 2013: 96–97).

Generalizovaná důvěra

Generalizovaná důvěra je myšlena široce, tj. na spoluobčany, nikoliv pouze v rámci uzavřených skupin, ve kterých se občanská spolupráce může vylučovat a podmínku meziskupinové tolerance a respektu nesplňovat. Generalizovaná důvěra lze definovat jako

¹⁴⁴ Prudký et al. (2016: 113) a Stachová (2005: 17–18) uvádí pojem generalizovaná důvěra, Sedláčková (2013: 101) sociální důvěra, autoři hovoří o totožném pojmu.

očekávání vyrůstající z opakujícího se poctivého kooperativního jednání, které je založené na společně sdílených hodnotách komunity (Fukuyama 1995 in Sedláčková 2013: 96) a spíše než na faktu osobní zkušenosti založena na předpokladu, že druzí nás v tom nenechají (Uslaner 2003 in Prudký et al. 2016: 113). V regionálním kontextu je tento druh důvěry vhodné sledovat, jelikož odráží důvěru v lokalitu či region poznamenanou o historické události a zkušenosti (Prudký et al. 2016: 113).

Důvěra byla zkoumána jednak z pohledu generalizované důvěry, tj. důvěry v druhé lidi, jednak pohledem volební účasti, tj. ochotu participace obyvatel na životě v regionu, který obývají.

Základní data generalizované důvěry jsou čerpána z výzkumu ESS, konkrétně ze tří otázek, které byly součtem jejich průměrů převedeny na jednotný index. Odpovědi na otázky mohli respondenti uvést na škále 0–10, kdy s růstem číslovky rostla i důvěra, tj. pro generalizovanou důvěru znamená 0 absolutní nedůvěru, pro 10 absolutní důvěru.

Otázky:

- 1) Obecně vzato, řekl(a) byste, že většině lidí se dá věřit, nebo že člověk nemůže být při jednání s lidmi nikdy dost opatrný? (odpovědi: 0 – opatrnost, 10 – důvěra)
- 2) Myslíte si, že by se Vás většina lidí snažila podvést, pokud by měli tu možnost, nebo by se snažili být poctiví? (odpovědi: 0 – podvedení, 10 – poctivost)
- 3) Řekl(a) byste, že se lidé většinou snaží pomáhat druhým, nebo že se většinou starají o sebe? (odpovědi: 0 – starání o sebe, 10 – pomoc druhým) (Sedláčková 2013: 101)

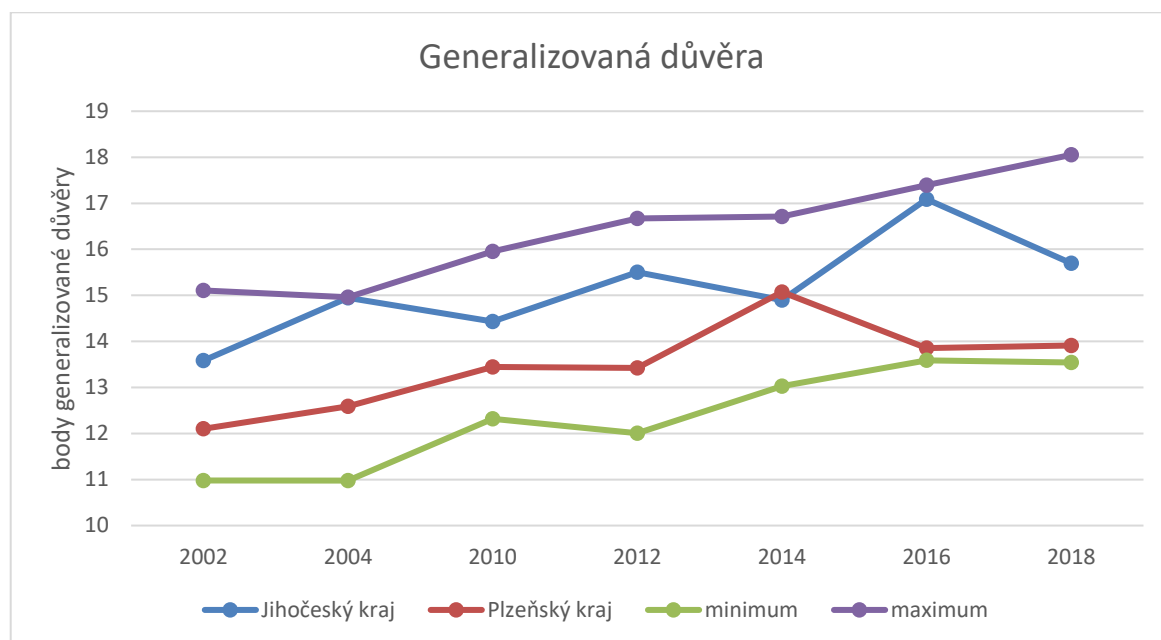
Graf 19 zobrazuje přibližování se sledovaných krajů k hraničním hodnotám¹⁴⁵; k maximu se přiklání Jihočeský kraj, naopak k minimu se chýlí kraj Plzeňský. Jedinou výjimkou je rok 2014, ve kterém došlo k setkání hodnot generalizované důvěry obou krajů. Mimo dvou výjimek ve všech sledovaných letech u všech tří dílčích hodnot (Tabulka 16 – důvěra k lidem, poctivost a pomoc) dosahuje Jihočeský kraj vyšších hodnot, které jako jednotný soubor dávají silnější důvěru k ostatním lidem. Je nutné podotknout, že Plzeňský kraj v průběhu let generalizovanou důvěru posiluje, avšak v posledních letech pozvolněji než hodnota minimální. Jihočeský kraj se od maximální hodnoty v posledním ročníku výzkumu naopak odklonil (rozdíl 2,5 bodu).

Nejsilnější dílčí hodnotou a zároveň s největším rozdílem mezi kraji byla v posledním měření poctivost. Jihočeši vnímají ostatní za více poctivé, dokonce nadprůměrně než

¹⁴⁵ Jedná se o výběr hraničních hodnot napříč všemi kraji ČR.

Plzeňští. Druhá nejvyšší a zároveň druhá nejvíce rozdílná byla dílčí hodnota důvěra k lidem. Zatímco Jihočeši i po poklesu důvěřují lehce nad průměrem, pro Plzeňské, ačkoliv dílčí hodnotu posílili, stále je podprůměrná.

Poslední dílčí hodnota, ochota pomoci druhým, je u obou krajů pod průměrem. U Jihočechů je mírně vyšší než u Plzeňských, nicméně od minulého ročníku výrazně oslabila, což podpořilo generalizovanou důvěru celkově oslabit.

Graf 19 Generalizovaná důvěra v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 2002–2018; zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); graf vlastní zpracování; poznámka: minimum osy y je 0, maximum je 30

Tabulka 16 Generalizovaná důvěra: důvěra k lidem, poctivost a pomoc v Plzeňském a Jihočeském kraji (2002–2018)

důvěra		kraj	2002	2004	2010	2012	2014	2016	2018
generalizovaná důvěra	důvěra k lidem	Plzeňský	3,7	3,9	4,1	4,3	4,7	4,6	4,4
		Jihočeský	4,2	4,8	4,5	4,9	4,6	5,6	5,1
	poctivost	Plzeňský	4,2	5,2	5,2	4,6	4,8	5,0	4,8
		Jihočeský	5,4	5,6	5,6	5,6	5,3	5,9	5,7
	pomoc	Plzeňský	4,2	3,5	4,1	4,5	5,6	4,3	4,7
		Jihočeský	4,0	4,5	4,4	5,0	5,0	5,6	4,9

zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); tabulka vlastní zpracování

Politická důvěra

Zájem obyvatel o dění v jejich okolí až po republikovou působnost lze vyčíst z volební účasti do obecních zastupitelstev přes krajskou správu až po parlament. Pro analýzu byly vybrány volby do obecních a krajských zastupitelstev, jelikož ty reflektují zamyšlení se obyvatel nad vlastními životními podmínkami, nad způsobem, jakým vedení obce a měst nakládá s jejich okolním prostředím. Zároveň volební účast vyjadřuje aktivní jednání a

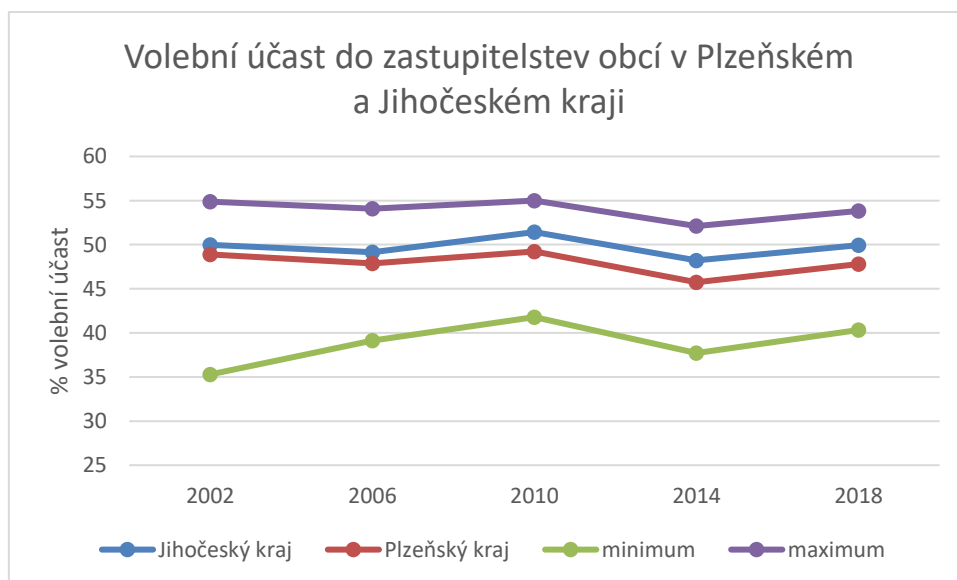
důvěra místních obyvatel, kteří se rozhodují, komu důvěřují a péči o jejich nejbližší okolí svěří, protože jim na obývané lokalitě záleží.

Volby do obecních zastupitelstev

Jihočeský i Plzeňský kraj ve volbách¹⁴⁶ do obecních zastupitelstev představují republikový nadprůměr (mezi lety 2002–2018 činil republikový průměr 46 %), volební účast se sledovaných krajů se pohybovala kolem 50 %, přičemž průměrně pro Jihočeský kraj je typická účast vyšší než pro Plzeňský (Graf 20).

Okresy Plzeňského kraje volební účast téměř kopírují (50–60% účast) krom Tachova (45–50% účast) a Plzeň-město (35–40% účast); (Graf 26 v příloze 2). Zatímco u okresů s krajskými městy nižší volební účast zřejmě ovlivnil správní stupeň voleb, u Tachova to může být nižší zájem místních obyvatel (až rezignace) k jejich osobní možnosti ovlivnit jejich vlastní prostředí, ve kterém žijí, což se odráží i ve fyzickém stavu i ve vlastnictví far.

Volební účast v jednotlivých okresech Jihočeského kraje je velmi podobná, pohybuje se mezi 50–55 % (v souboru nejnižší okresy Písek a Tábor) mimo okres České Budějovice (45–50% účast); (Graf 27 v příloze 2).

Graf 20 Volební účast do zastupitelstev obcí v Plzeňském a Jihočeském kraji v letech 2002–2018; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

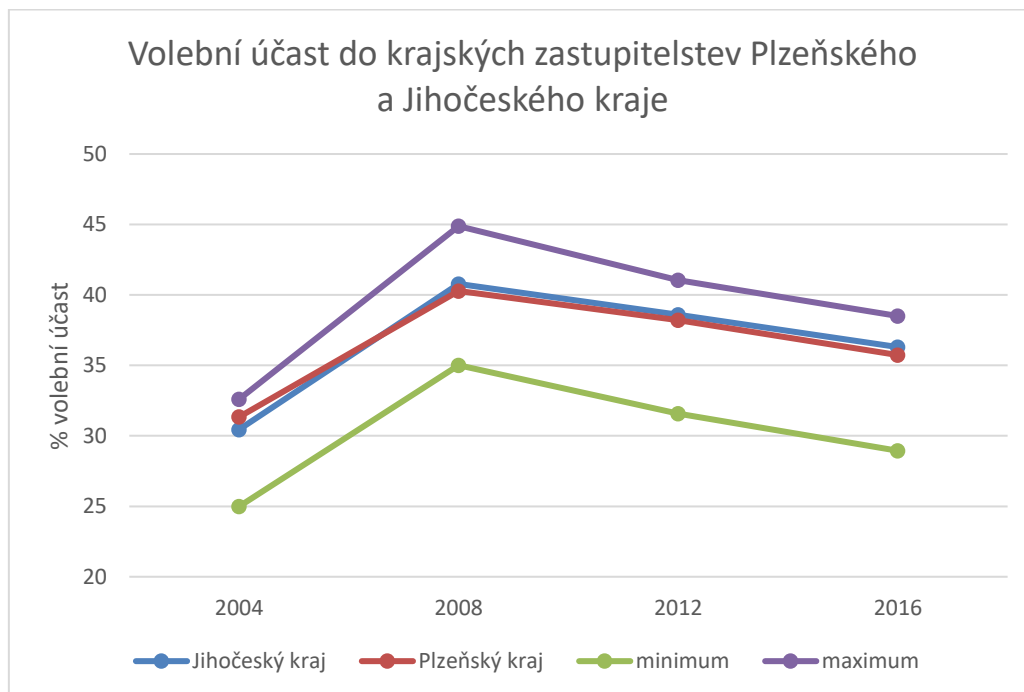
Volby do krajských zastupitelstev

Volby do krajského, stejně jako do obecního, zastupitelstva mají nadprůměrnou volební účast u obou krajů, tj. 36 % (průměr ČR činí 35 %); (Graf 21). Rozdíly jsou pozorovány mezi okresy sledovaných krajů. U Plzeňského kraje se vymyká okres Tachov s

¹⁴⁶ Autorka sledovala volby v časovém rozmezí 2002–2018.

nejnižší volební účast v letech 2004–2016, pohybuje se mezi 24–29 %, u ostatních okresů se volební účast pohybuje mezi 31–42 %. Nejsilnější je pozorovatelná u Plzeň-město, slabší v Domažlicích a Rokycanech (Graf 28 v příloze 2).

Volební účast mezi okresy se v Jihočeském kraji ve sledovaných letech 2004–2016 pohybuje mezi 26–43 %, výrazný odstup jednoho okresu jako v případě Tachova není zřejmý. Nejnižší účast patří tradičně do okresů Český Krumlov a Prachatice, nejvyšší do Českých Budějovic a Tábora (Graf 29 v příloze 2).

Graf 21 Volební účast do krajských zastupitelstev Plzeňského a Jihočeského kraje v letech 2004–2016; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

Vyhodnocení důvěry

Výše uvedené hodnotové vyhodnocení není v rozporu s výsledky důvěry v obou krajích. Hodnoty generalizované důvěry a politické reprezentace jsou nižší tam, kde obyvatelé mají nízké hodnoty univerzalizmu (vztah k přírodě a okolnímu prostoru, tolerance a ocenění druhých lidí) a nedůvěřují cizincům.

Souvislost je možné hledat v historii s obměnou obyvatel a návazným komunistickým režimem, který podporoval nedůvěru mezi lidmi, podezřívavost a nejistotu. Hodnotový žebříček se s těmito událostmi pozvolna vyrovnává, všechny hodnoty generalizované důvěry od roku 2002 trendově rostou. Rozdíly jsou zřetelné u dílčích hodnot generalizované důvěry, které je možné interpretovat výše uvedenými historickými událostmi, ať už se jedná o vyšší nedůvěru k lidem u obyvatel Plzeňského kraje (projev v xenofobii u analyzovaných hodnot předchozí podkapitoly). Důvěra k lidem ve vztahu k

farám může odrážet jistou odtažitost od „cizinců“ čili vlastníků z (dalekých) měst. Dílčí hodnota poctivosti, respektive její slabší míra, se mohla dříve promítat do využívání fary jako volně dostupného stavebního materiálů, o kterém hovořili respondenti. Nicméně s touto zkušeností respondentů se autorka setkávala v obou krajích bez rozdílu. Ochota pomoci druhým, poslední a zároveň podprůměrná dílčí hodnota generalizované důvěry, se do kontextu far promítala v nahodilé spolupráci v opravách fary, která se projevila v půjčování nářadí, či těžké techniky.

Politická důvěra reprezentovaná aktivní volební účastí je silnější u obou krajů u voleb do obecního zastupitelstva než do krajského, což značí, že obyvatelé mají zájem o své nejbližší okolí. Rozdíly mezi kraji jsou sledovatelné v účasti ve volbách na obecní úrovni. V Jihočeském kraji je účast o několik procent vyšší. To může vycházet z navázaného užšího vztahu k okolí než u Plzeňského kraje. Na druhou stranu vztah ke kraji je pro oba kraje shodný pomocí vyjádření volební účasti do krajských zastupitelstev.

Z pohledu cíle práce a sledování aktivního přístupu k okolí jsou nízké hodnoty v těch okresech, ve kterých jsou i fary v ohroženém fyzickém stavu (Tachov, Prachatice). Není ovšem pravidlem, že volební účast odráží přímo úměrně fyzický stav far, výjimky platí např. pro okres Český Krumlov a Písek (nižší volební účast, fary v udržovaném stavu) či Klatovy (vyšší volební účast, fary částečně v ohroženém stavu). Identicky lze toto vyhodnocení přenést na typ vlastnictví far, nezáleží na míře volební účasti, která by měla dopad na prodej nebo naopak neprodej far z církevních do soukromých rukou.

6.4.5 Diskuse hodnotové orientace a důvěry

Za zastřešující prvek pro diskusi k hodnotám a důvěře obyvatel sledovaných krajů byl zvolen sociální kapitál pro jeho nejčastější spojování s hledisky sociálních sítí, norem, hodnot a důvěry (Pileček 2010: 65). Sociální kapitál byl již zmíněn v diskusi o druhém bydlení a jeho pozitivním vlivu majitelů rekreačních objektů na místní komunitu pomocí přemostujícího sociálního kapitálu. V kontextu druhého bydlení byl sociální kapitál chápán v individuálním pojetí Bourdieuho (1986: 248–249), který jej definuje jako vlastnost jedince, jež přináší zisk jedinci nebo uzavřené skupině. V souvislosti s výzkumem ESS hodnot a důvěry na krajské úrovni je na sociální kapitál nahlíženo v celospolečenském měřítku, tedy v pojetí Putnama (1993: 13–14), který sociální kapitál vztahuje ve svém výzkumu na úroveň italských regionů.

Stachová (2008: 40–41) analyzovala rozdíly v občanské angažovanosti mezi Karlovarským krajem a Krajem Vysočina. Výsledky ukazují na nižší sociální kapitál v

Karlovarském kraji v důsledku nižší ochoty společenské angažovanosti, ačkoliv z ekonomického pohledu (průměrná mzda, HDP) jsou na tom oba kraje srovnatelně. Stachová (2008: 40) to odůvodňuje větší starostí o materiální zabezpečení u obyvatel Karlovarského kraje než v Kraji Vysočina. Celkově nižší úroveň sociálního kapitálu v Karlovarském kraji přičítá nejen socioekonomickým faktorům, ale i kulturním a historickým charakteristikám regionu souvisejícím s poválečnými událostmi. Vysočina je hodnocena za homogenní region, který je na podobné ekonomické úrovni jako Karlovarský kraj, avšak v kraji je tradičně zakotvena občanská participace. K podobnému výsledku dochází Vobecká a Kostelecký (2011: 47), kteří společenskou soudržnost vyvozují z relativně malých rozdílů mezi obyvateli a ze sociálně konzervativního chování (vyšší míra religiozity, nižší míra potratovosti).

Majerová et al. (2011: 206) ukazuje limity a překážky sociálního kapitálu na Vysočině pomocí Putnamova teoretického předpokladu, který vkládá přímou úměru mezi časovou kapacitou obyvatel a jejich zapojováním se do společenských aktivit. Nižší stupeň vzdělanosti obyvatel Vysočiny v důsledku zemědělského profilu regionu má za následek nedostatek volného času pro aktivity, které by jedinci mohli vložit do aktivnějšího fungování místních akčních skupin. Časové hledisko hodnotil Bernard (2011: 769) ve výzkumu zabývajícím se endogenním rozvojovým potenciálem malých venkovských obcí do 2 tisíc obyvatel. Výsledky ukazují, že v obcích, ve kterých pracuje vyšší podíl obyvatel přímo v místě bydliště, dochází k intenzivnější interakci místních obyvatel a zároveň v nich existuje více spolků, ve kterých se občané schází a angažují (dojížděka za prací je minimalizována a obyvatelé disponují větším množstvím volného času).

Volnočasová spolková činnost¹⁴⁷ je podle výzkumu Kůsová (2013: 381, 385) typická spíše pro Čechy než Moravu (vyšší míra religiozity saturuje společenské vyžití), konkrétně v jižních a jihozápadních Čechách a v části Vysočiny. Kůsová (2013: 385) tento výsledek interpretuje pomocí dodržování tradic, které se odráží do vyšší míry lokální autoidentifikace obyvatel, dále roztržitěnou sídelní strukturou. Zde je důležité uvést, že samotný ukazatel existence spolku může být limitující, jelikož roli hraje reálná činnost spolku.

Jančák et al. (2010: 210–211) se zaměřil na typově odlišné periferie Česka. Hodnotil celkem 14 periferních oblastí, mezi které se v pohraničí zařadily periferie postižené nuceným vysídlením (např. Bor u Tachova), tak i vnitřní periferie (např. Votice). Výzkum se věnoval angažovanosti ve spolcích, důvěře a spokojenosti s životem v obci. Proměnné byly

¹⁴⁷ Zahrnuje hasiče, myslivce, sport a rekreaci, volnočas dětí, kulturu, chovatele a zahrádkáře.

zkoumány v oblastech postižených i nepostižených nuceným vysídlením. Konkrétně byla sledována vzdělanost obyvatel, hustota zalidnění a poloha vůči krajskému centru. Výsledky výzkumu Jančáka et al. (2010: 212–217) ukazují na mírné rozdíly na úrovni místní angažovanosti mezi dosídlenými oblastmi a územím s kontinuálním osídlením. Pokud je sledována angažovanost na regionální a národní úrovni, rozdíly mezi vnitřním a vnějšími periferiemi a nově dosídlenými oblastmi nebyly prokázány. Důvěra zahrnovala osm kategorií (sousedé, místní spolky, starosta obce, zastupitelstvo obce, místní podnikatelé, místní škola, místní chalupáři a místní církve). Nejvyšší hodnoty byly vykazovány pro školu (téměř 90 %), sousedy (téměř 80 %), dále starostu a místní spolky (nad 60 %), průměrných hodnot dosáhli chalupáři, zastupitelstvo obce a církve. Církve získala hodnocení v extrémních hodnotách, buď ji respondenti zcela důvěřovali, nebo zcela nedůvěřovali. Rozdíly v celkové důvěře se projevily u oblastí postižených nuceným vysídlením, jejichž hodnoty byly nižší než v ostatních sledovaných oblastech.

Hraniční hodnoty důvěry k církvi lze propojit s výzkumy (např. Vyšohlíd a Procházka 2003: 9–41), které popisují zachovalé církevní památky v oblastech s kontinuálním osídlením, tj. důvěra vysoká, oproti oblastem, ve kterém proběhla výměna obyvatel a zároveň nebyl navázán vztah k církvi, tj. důvěra nízká.

Lokální důvěru a angažovanost místních obyvatel lze sledovat také pomocí volební účasti. Na základě již diskutovaného výzkumu na Tachovsku a Domažlicku, kterým se zabývali Heřmanová a Patočka (2007: 131), ukazují volební výsledky do krajských zastupitelstev na vyšší volební účast v těch obcích, které nespádaly do nově osídleného území. K podobnému závěru dochází Bernard (2011: 769), který vysvětluje korelaci mezi mírou volební účasti a podílem rodáků tak, že vyšší míra lokální identity narozených jedinců v obci zvyšuje volební účast. V dosídlených oblastech je nižší míra rodáků, volební účast by tudíž měla být nižší, což v autorce provedených analýzách prokázala volební účast do obecních zastupitelstev pouze pro okres Tachov (u Prachatic je sice volební míra nižší, avšak podíl rodáků je ve sledovaných okresech průměrný). Jančák et al. (2010: 209) přichází s vyšší volební účastí v pohraničních zejména v periferních dosídlených oblastech, ve kterých je preferována KSČM. K totožné volební preferenci dochází taktéž Heřmanová a Patočka (2007: 132) na Tachovsku a Domažlicku v postižených obcích nuceným vysídlením.

7 Závěr

Výzkumným cílem disertační práce bylo identifikovat klíčové faktory vedoucí k úspěšné udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v České republice. Výzkum byl realizován na území Plzeňského a Jihočeského kraje, resp. na území plzeňské a českobudějovické diecéze.

Klíčové faktory dle provedených analýz vedoucí k úspěšné udržitelnosti hmotného kulturního dědictví v případě farních objektů byly pro účely výzkumného projektu členěny na dva hlavní proudy, tj. (1) vnitřní a (2) vnější faktory udržitelnosti. Vnitřní faktory udržitelnosti hmotného kulturního dědictví stojí na vztahu mezi typem vlastnictví a daným objektem, vnější faktory sledují vztahy mezi objektem a prostorem, ve kterém se objekt nachází. Vnitřní a vnější faktory udržitelnosti tvoří vzájemně se ovlivňující dvojici. Prostor je z tohoto hlediska zastoupen geografickým umístěním objektu i socio-prostorovými charakteristikami (tj. regionální identitou a sociálním kapitálem obyvatel).

Na udržitelnost far se statutem zapsané kulturní památky mají dle provedených analýz vliv (1) historické události druhé poloviny 20. století v podobě nuceného vysídlení německy hovořícího obyvatelstva a návazného dosídlení postižených oblastí zejména pohraničí, (2) religiozita a tzv. rodáctví související s fluktuací a vykořeněností obyvatel v důsledku historických konsekvencí, (3) strategie nábožensko-správních jednotek – diecézí, (4) struktura osídlení, (5) kulturní kapitál obyvatel (vlastníků) a (6) identita regionu.

Sledované oblasti plzeňské i českobudějovické diecéze disponují množstvím nemovitého majetku nejen v podobě far (924 kostelů a kaplí v plzeňské diecézi, 522 kostelů a kaplí v českobudějovické diecézi k roku 2018). Potřeba udržitelnosti je tedy zásadní otázkou nejen v případě farních objektů zapsaných na seznam kulturních památek. Strategie diecézí se vzhledem k jejich historii liší – plzeňská diecéze po svém vzniku v 90. letech začala nadbytečné a nevyužité fary prodávat do rukou různých forem vlastníků, zatímco českobudějovická k tomuto kroku přistoupila až v posledních letech a u objektů ve větší míře měnila funkční využití.

K prodeji farních objektů docházelo nejčastěji v obcích do 250 obyvatel, dále ve větších obcích (nad 500 obyvatel), které již pro diecéze nebyly pro její hlavní činnost stěžejní. Mezi nové vlastníky farních objektů se řadí nejčastěji (1) soukromé fyzické osoby, (2) obce a (3) neziskové organizace.

Noví vlastníci (a částečně k tomu dochází i v případě církevního vlastnictví) mění funkční využití far v souladu s dlouhodobou udržitelností objektů. Při prodeji těchto kulturních památek je brán v potaz ekonomický i hodnotový profil nového vlastníka v souladu se zachováním hodnoty objektu historické, duchovní i architektonické. Samotné diecéze mění vzhledem k udržitelnosti funkční využití far na pronájmy charitám a ostatním neziskovým organizacím. Alternativní využití far v církevním vlastnictví tedy výrazně sleduje sociální linku. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že nedochází ke ztrátě kulturních hodnot pod hlavičkou vlastníka diecéze, respektive farnosti.

Mezi nejčastější vlastníky far patřily fyzické osoby. U respondentů byly zjištěny analogické charakteristiky, které umožnily vytvořit typový profil potenciálního vlastníka farního objektu. Tato charakteristika může do budoucna sloužit diecézím k lepšímu zacílení nabídky odkupu far soukromými vlastníky. V případě vlastníků far se jedná o jedince pocházejícího z většího města, vysokoškolsky vzdělaného nebo s vyšším odborným vzděláním, se vztahem k historii, architektuře a kultuře obecně. Motivem pro pořízení fary je (1) potřeba trvalého bydlení (zejména pro mladé rodiny), či (2) potřeba úniku z městského prostředí. V případě druhého bydlení je silným motivem potřeba seberealizace v tvorbě s hmotným výsledkem, či splnění ambice být činný v oblasti kultury. Společná je také idealistická představa o venkově. Pozitivní vztah ke kultuře, historii a architektuře zajišťuje takový přístup k opravám, během kterých nedochází ke ztrátě kulturní hodnoty. Cílem vlastníků je uchování kulturní hodnoty a její další předávání. Neopomenutelným prvkem je také pocit oslnění *geniem loci* objektu a jeho blízkého okolí, respektive prostorem. Prostor tedy sehrál v rozhodování nových vlastníků podstatnou roli.

Nevýhodou shledanou respondenty je až paradoxně zápis fary na seznam památkově chráněných objektů. Zápis sice otevírá možnosti financování oprav objektu pomocí dotací a grantů, nicméně pro vlastníky je tento systém nepružný a zdlouhavý. Zde se ochranný systém státu ukazuje za znevýhodňující a k udržitelnosti objektů nepomáhá. Týká se však té skupiny vlastníků, jejímž záměrem je památkovou hodnotu uchovat a předat dalším generacím. Obecně pro udržitelnost kulturních památek jsou však striktní pravidla ochrany žádoucí.

V obecním vlastnictví se objekty far stávají multifunkčním prostorem využitelným pro širokou veřejnost (např. obecní úřad, knihovna, společenské prostory). Funkční změna kulturní hodnoty nikterak neznehodnocuje, naopak je sdílena s veřejností pomocí veřejných služeb, které jsou v objektu umístěny. Nadto obec z titulu své právní formy může pomocí širší nabídky programů načerpat vyšší finanční částky, kterými je možné pokrýt multifunkcionalitu objektu.

Neziskové organizace jsou zakládány v souvislosti s farními objekty pro potřeby jejich záchran. Právní forma rozšiřuje možnosti čerpání grantů na nezbytné opravy. Nutnou podmínkou k úspěšné záchraně objektu je projektový záměr zaměřený na pozitivní dopady renovace objektu na společnost, případně na znevýhodněnou skupinu osob. Na farách proto vznikají multifunkční centra nebo byty pro sociálně znevýhodněné skupiny. Kulturní hodnota památky se neztrácí vlastnictvím neziskové organizace a jejími záměry konverze objektu i přes případné stavební úpravy či změny vnitřních dispozic objektu.

Za klíčový silný vnitřní faktor pro udržitelnost far je považována vnitřní motivace osob (vlastníků). I přes časovou i finanční náročnost péče o faru je motivace elementárním předpokladem pro úspěšné dosažení kýženého stavu památky. Neméně důležitým vnitřním faktorem je pozitivní přístup ke kulturním hodnotám, které jsou respektovány během oprav (např. pomocí oprav tradičními materiály) a celkovým udržováním objektu. Za podpůrný vnitřní faktor je možné určit idealistický pohled městských vlastníků na venkov a samotné objekty, který v kombinaci s jejich hodnotami a postoji podporuje citlivé opravy a celkové využívání památky.

Nejen vnitřní motivace soukromých vlastníků či veřejně prospěšný záměr obce, ale i finanční stránka je důležitou podmínkou udržitelnosti. Finanční podpora v podobě grantů a dotací je poskytována MK ČR, nadacemi a zahraničními fondy. Každoročně jsou v programech ministerstva navyšovány absolutní finanční částky, jejich rozdělení podle krajů, vlastníků a typů objektů je totožné. Podle trendu posledních let jsou z výše uvedených programů finančně podpořeny 2 až 3 fary ve sledovaných krajích ročně. V České republice je chráněno přes 700 far se statutem zapsané kulturní památky, finančně podpořených objektů tedy není mnoho. Úspěšné čerpání závisí na „vyšším“ záměru s památkou, tzn., že je podpořen záměr podporující posilování občanské společnosti, oživující veřejný prostor apod. Výzvou pro projekty je taktéž jejich samotná realizace v oblastech se slabou regionální identitou, či nízkým sociálním kapitálem.

Za důležité vnější faktory udržitelnosti far se řadí geografická struktura oblasti, kdy funkční využití far je důležité reflektovat vzhledem k sídelní struktuře a hustotě obyvatel. Dále se jedná o sledování historických událostí, které nepřímo ovlivňují místní obyvatele v jejich aktivním přístupu v takových činnostech, které z jejich pohledu nejsou pro život důležité a stěžejní. Obyvatelstvo ve zkoumaných oblastech se většinou o farní památkově

chráněné objekty nezajímá, ale na druhé straně nebrání novým vlastníkům v opravách. Pokud noví vlastníci podporují koncept *neovenkovanství* a chtějí být pro lokalitu svými záměry pomocí fary prospěšní, v historicky postižených oblastech budou záměry realizovány obtížněji, avšak s vyšší pravděpodobností finanční podpory programů ze stran nadací, zahraničních fondů či programů přeshraniční spolupráce.

Rodáci jako nositelé tradic a znalci regionální identity mohou mít velký potenciál pro aktivní jednání pro rozvoj dané lokality. S proaktivní rolí místních aktérů taktéž pracují současné koncepce regionálního rozvoje. Silný vztah k lokalitě může na druhou stranu představovat konzervativní jednání a brzdit její rozvoj, na druhé straně může být postoj rodáka k lokalitě laxní.

Pokud je na udržitelnost pohlíženo z generačního hlediska, je důležité, aby místní obyvatelé našli cestu k obývanému prostoru, který se sestává z hmotného kulturního dědictví. V oblastech se slabou regionální identitou je problematické ztotožnit se s církevními stavbami spojenými s původními německy hovořícími obyvateli. Regionální identita je více spjata s přírodními symboly, které jsou navíc místní obyvatelé ochotni využít k tvorbě image regionu. Církevní symboly je možné nahradit objekty kulturními s architektonickou hodnotou, jež pochází minimálně z barokního období. Hmotné kulturní památky disponující pro obyvatele kulturní hodnotou by mohly být chápány coby přemostující prvek k předválečné historii území, poznání a přijetí do žitého prostoru místních obyvatel. Identifikace místních obyvatel s regionem by následně podpořila integrovaný endogenní regionální rozvoj o složku „od spodu“, udržitelnost objektů by nebyla závislá pouze na pomoci z centra či příchozích z měst.

Pro funkční nastavení image regionu je důležité vycházet z takového ekonomického nastavení ve spojitosti s cestovním ruchem, které povede k maximální návratnosti pro daný region a získané prostředky nebudou odcházet primárně mimo lokalitu. Nutné je také brát v úvahu mnohdy opomíjené hodnoty místních obyvatel, jejich postoje, zvyky atd. Tato úvaha je platná pro strategie turistického ruchu na regionální i mikroregionální úrovni, tzn., jak pro krajské strategie turistického ruchu, tak pro soukromého vlastníka fary, jehož záměrem je komodifikovat objekt pro potřeby turistického ruchu. Pokud vlastník zapojí do turistických procesů i místní obyvatele, z ekonomické stránky udržitelnosti bude moci profitovat i okolí.

8 Použité zdroje

- Anthropological Association [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>
- Artslexikon: On-line výkladový slovník arts managementu a arts marketingu* [online], 2012. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz>
- BASTIAN, Andrea, 1995. *Der Heimat-Begriff: Eine begriffsgeschichtliche Untersuchung in verschiedenen Funktionsbereichen der deutschen Sprache*. De Gruyter. ISBN 3-11-188243-8.
- BELFIORE, Eleonora a Oliver BENNETT, 2007. Rethinking The Social Impacts Of The Arts. *Journal International Journal of Cultural Policy*. **13**(2), 135-151.
- BELFIORE, Eleonora, 2002. Art as a means of alleviating social exclusion : does it really work? A critique of instrumental cultural policies and social impact studies in the UK. *International Journal of Cultural Policy*, 8(1). 91-106. ISSN 1028-6632
- BENEŠ, Pavel, Emil CHOCHOLE, Miroslav PEŠÍK, Milan SVOBODA, Filip UHLÍK a Ondřej VOHRADSKÝ, 2014. *Program rozvoje Plzeňského kraje 2014+* [online]. 1. Plzeň: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/prpk_1.pdf
- BERNARD, Josef, 2012. Navštěvování památek – kulturní aktivita a rozšířený vzorec trávení volného času. In PATOČKOVÁ, Věra, Daniel ČERMÁK a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ a kol., 2012. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. 267–281. ISBN 978-80-7330-222-1.
- BERNARD, Josef, 2011. Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí – obtížné hledání a měření jejich vlivu. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. **47** (4), 745–775 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/bernard_endogenni_rozvojove_potencialy.pdf
- BIČÍK, Ivan, Dana FIALOVÁ a Jiří VÁGNER, 2001. *Druhé bydlení v Česku*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze, Praha, 197 s.
- BIEGEL, Richard, 2015. Architekti první poválečné generace. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 115–153 ISBN 978-802-4627-366.
- BIEGEL, Richard, 2015. Posel výrazových proměn Anselmo Lurago. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 507–517. ISBN 978-802-4627-366.
- BIEGEL, Richard a Petr MACEK, 2015. Mnohotvárná architektura Kiliána Ignáce Dientzenhofera. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 419–473. ISBN 978-802-4627-366.

- Biskup, 2020. *Diecéze plzeňská* [online]. Plzeň: Plzeňská diecéze [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.bip.cz/cs/biskup>
- Biskupové, 2020. *Biskupství českobudějovické* [online]. České Budějovice: Biskupství českobudějovické [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dieceze/biskupove/>
- BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ, 2011. *Teorie regionálního rozvoje: Nástin, kritika, implikace*. 2. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-1974-3.
- BOURDIEU, Pierre, 1986. The Forms of Capital. in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, edited by J. G. Richardson. New York: Greenwood Press. 241-258.
- BRATICH, Jack, 2017. Observation in a Surveilled Word. In DENZIN, Norman a Yvonna LINCOLN, 2017. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. 5. SAGE Publications. 526–545. ISBN 9781506365442.
- BRINKMANN, Svend, 2017. The Interview. In DENZIN, Norman a Yvonna LINCOLN, 2017. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. 5. SAGE Publications. 577–599. ISBN 9781506365442.
- BROTÁNKOVÁ, Helena, 2004. Religiozita v České republice v církevních statistikách. *Teologické texty* [online]. (5) [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Religiozita-v-Ceske-republice-v-cirkevnych-statistikach.html>
- BROŽ, Miroslav, 2007. Místa paměti. In HOUŽVIČKA, Václav, Lukáš NOVOTNÝ (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 117–125. ISBN 978-80-7330-109-5.
- BUTLER, Richard. W., 1980. The Concept of a Tourism Area Cycle of Evolution: Implication for Management of Resources. *Canadian Geographer*, 24(1), 5–12
- CEJPOVÁ, Irena, 2018. Region a regionální identita ve vztahu k regionálnímu rozvoji. *Kulturní studia* [online]. (2), 74-84 [cit. 2020-05-02]. DOI: <http://dx.doi.org/10.7160/KS.2018.110204>. Dostupné z: <http://kulturnistudia.cz/2018-2/2018-2-cejpova.pdf>
- CEJPOVÁ, Irena a Andrea ŠTOLFOVÁ, 2020. Regionální identita a její význam pro zachování hmotného kulturního dědictví v pohraničním prostoru. *Historická sociologie*, 2020 (2) v tisku
- Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Akademie věd České republiky, 1.10.2019 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://cvvmapp.soc.cas.cz>
- CIBULKA, Jan, Petra HOLINKOVÁ a Karolína PEŘESTÁ, c1997-2020. Velká mapa rodáků: kde jsou lidé věrní své obci. *Český rozhlas* [online]. Praha: Český rozhlas, 19. dubna 2017 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/rodaci/>
- CIKÁNEK, Martin, 2013. *Kreativní průmysly příležitost pro novou ekonomiku II*. 2. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. ISBN 978-80-7008-274-4.
- Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* [online], 2003. Paris: UNESCO [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/convention>

- COSER, Levis A., 1992. *Maurice Halbwachs: On collective memory*. 2. Chicago: The University of Chicago Press. ISBN 0-226-11594-1.
- Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society: Convention de Faro* [online], 2005. Faro: ICOMOS [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680083746>
- ČAPKA, František, 2016. In Historie.cs. Jdi do Sudet! *Historie.cs* [online]. Praha: Česká televize, 29. 10. 2016 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/216452801400029/titulky>
- ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK, 2005. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-720-4419-2.
- ČERNOUŠEK, Michal, 1992. *Psychologie životního prostředí*. Praha: Karolinum. ISBN 80-706-6550-5.
- Český statistický úřad [online], 2020. Praha [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: www.czso.cz
- Český úřad zeměměřický a katastrální [online], 2020. Praha: ČÚZK [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/>
- DAVID, Paul, 2000. Path Dependence: A Foundational Concept for Historical Social Science. *Cliometrica, Journal of Historical Economics and Econometric History*. 1. 91-114.10.1007/s11698-006-0005-x, Dostupné z: <http://www-siepr.stanford.edu/workp/swp00011.pdf>
- DELÍN, Miloš a Pavel POSPĚCH, 2016. Komodifikace venkova a utváření identity regionu. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 52 (2): 209-236, <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.2.247>
- Demografická příručka 2018*. [online], 2019. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka>
- DESSEIN, Joost, Katriina SOINI, Graham FAIRCLOUGH a Lummina HORLINGS, 2015. *Culture in, for and as Sustainable Development.: Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. [online]. 1. Finland: University of Jyväskylä [cit. 2020-06-20]. ISBN 978-951-39-6177-0. Dostupné z: <http://www.culturalsustainability.eu/conclusions.pdf>
- Diecéze českobudějovická, *Katopedia* [online]. MediaWiki, 13. 12. 2015 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: http://www.katopedia.cz/index.php?title=Diec%C3%A9ze_%C4%8Deskobud%C4%9Bjovick%C3%A1
- DISMAN, Miroslav, 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0139-7.
- DOKOUPIL, Jaroslav, 2004. Typologie českého pohraničí na základě vlivu sousedního státu. In JEŘÁBEK, Milan, Jaroslav DOKOUPIL a Tomáš HAVLÍČEK, 2004. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?*. Praha. 137–148. ISBN 80-200-1051-3.

- DOKOUPIL, Jaroslav, 2012. *Euroregion Šumava/Bayerischer Wald-Unterer Inn/Mühlviertel*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-404-6.
- Dokumentace datové sady: Velikostní skupiny obcí* [online], 2020. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/62353418/109720823/340130-19dds.pdf>
- Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech* [online], 2015. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <http://www.ff.ujep.cz/naki009/index.html>
- DOSTÁL, Petr, Eva KISLINGEROVÁ a kol., 2012. *Ekonomika kultury: Efektivní metody a nástroje podnikání v sektoru kultury*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1886-2.
- Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení, 2020. *Ministerstvo kultury* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/dotacni-programy-ministerstva-kultury-a-jejich-vyhodnoceni-267.html>
- DOXEY, George. V., 1975. *A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants; Methodology and Research Inference*. The Sixth Annual Conference Proceedings of The Travel Research Association Conference, San Diego, California, 8–11 September, 195–198.
- Důvěra církvím, *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Akademie věd České republiky, 1.10.2019 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://cvvmapp.soc.cas.cz/#question23>
- DVOŘÁK, Max, 2004. *Katechismus památkové péče*, Praha: Národní památkový ústav. ISBN: 80-86234-55-X.
- EHP a Norské fondy 2004–2009, 2020. *Fondy EHP a Norska* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.eegrants.cz/cs/ukoncena-obdobi/ehp-a-norske-fondy-2004-2009>
- ESS Codebook* [online], 2002. 1. European Social Survey [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round1/survey/ESS1_appendix_a3_e01_0.pdf
- Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth* [online], 2010. Brusel: European Commission [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- European Social Survey* [online], 2020. ESS ERIC [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.europeansocialsurvey.org/>
- FAGGIOLI, Massimo, c2000-2020. Diaspora a globalizace katolické církve. *Christnet* [online]. 18. srpna 2019 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/6281/diaspora_a_globalizace_katolicke_cirkve.url
- Farnosti, 2020. *Diecéze plzeňská* [online]. Plzeň: Plzeňská diecéze [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.bip.cz/cs/katalog/farnosti>
- FIALOVÁ, Dana a Jiří VÁGNER, 2009. Sociogeografické aspekty druhého bydlení a jejich

- regionální diferenciaci (na příkladu Česka). *Geografický časopis*, 61 (2), s. 89-110.
- FIALOVÁ, Dana a Jiří VÁGNER, 2012. Regionální identita obyvatel a rekreativních aktivit v periferních oblastech Česka. In TEMELOVÁ, Jana, Lucie POSPÍŠILOVÁ a Martin OUŘEDNÍČEK, 2012. *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. 1. Plzeň: Aleš Čeněk. 112–139. ISBN 978-80-7380-378-0.
- GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- GÓRECKI, Edward, 1996. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská. ISBN 80-238-0970-9.
- GREFFE, Xavier, 2004. Is heritage an asset or a liability?. *Journal of Cultural Heritage*. Elsevier, 5 (1), 301-309.
- HAMPL, Martin, 2010. Regionální diferenciaci společnosti: obecné typy vývojových procesů. *Geografie*, 115(1). 1–20.
- HAMPLOVÁ, Dana, 2008. Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. 44(4), 703-723 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2008/04/05.pdf>
- HAVLÍČEK, Tomáš, 2017. Neinstitutionalizování věřících. In *Atlas náboženství Česka: The atlas of religions in Czechia*. Praha: Karolinum. 114–116. ISBN 978-80-246-37-945.
- HAVLÍČEK, Tomáš a Miroslav MARADA, 2004. Územní diferenciaci v Česku. in JEŘÁBEK, Milan, Jaroslav DOKOUPIL a Tomáš HAVLÍČEK, 2004. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?*. Praha. ISBN 80-200-1051-3.
- HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HEŘMANOVÁ, Eva a Jiří PATOČKA, 2007. *Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1304-1.
- HEŘMANOVÁ, Eva, 2009a. Vykořeněné a nevykořeněné obce (na příkladu vybraných obcí Tachovska a Domažlicka). In ŠIMŮNEK, Robert. *Regiony, časoprostorové průsečíky?*. Praha: Historický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7286-129-3.
- HEŘMANOVÁ, Eva, 2009b. Kultura a rozvoj regionů. In HEŘMANOVÁ, Eva, Pavel, CHROMÝ a kol., 2009. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Vyd. 1. Praha: ASPI. 181–301. ISBN 978-80-7357-339-3.
- HEŘMANOVÁ, Eva, Pavel, CHROMÝ a kol., 2009. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Vyd. 1. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-339-3.
- HEŘMANOVÁ, Eva, 2012. Cyklus životní, destinace (destination life cycle). In: *Arts Lexikon* [online]. 2012 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Cyklus_%C5%BEivotn%C3%AD,_destinace
- Historický lexikon obcí České republiky 1869-2011* [online], 2015. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>

- Historie, 2020. *Biskupství českobudějovické* [online]. České Budějovice: Biskupství českobudějovické [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dieceze/historie/>
- Historie, c2020. *Diecéze plzeňská* [online]. Plzeň: Plzeňská diecéze [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.bip.cz/cs/historie>
- HOLDEN, John, 2004. *Capturing Cultural Value: How culture has become a tool of government policy* [online]. London: Demos [cit. 2018-04-22]. ISBN 1 84180 139 9. Dostupné z: <https://www.demos.co.uk/files/CapturingCulturalValue.pdf>
- HOLDEN, John, 2006. *Cultural Value and the Crisis of Legitimacy: Why culture needs a democratic mandate*. London: Demos. ISBN 1 84180 157 7.
- HORÁČEK, Martin, 2015. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4621-9.
- HOUŽVIČKA, Václav, 2007a. Otisky historie ve vědomí obyvatel pohraničí západních Čech (v kontextu česko-německých vztahů) – Dějiny jako zdroj regionální identity. In HOUŽVIČKA, Václav, Lukáš NOVOTNÝ (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 15–48. ISBN 978-80-7330-109-5.
- HOUŽVIČKA, Václav, 2007b. Závěrečné teze k poznatkům výzkumu vztahu historického vědomí a regionální identity. In Houžvička, Václav, Lukáš Novotný (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 137-142. ISBN 978-80-7330-109-5.
- Hrady a zámky navštívilo v roce 2018 5,5 milionu lidí, 2020. *Národní památkový ústav* [online]. 31. 1. 2019 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pro-media/41667-hrady-a-zamky-navstivilo-v-roce-2018-5-5-milionu-lidi>
- Hranice, 2015. *Digitální vektorová geografická databáze České republiky ArcČR* [online]. Praha: ARCDATA PRAHA [cit. 2020-05-24]. Dostupné z: http://arccr-arccdata.opendata.arcgis.com/datasets/08d0b4bd9aa24c01a0a46a5716bb3b44_9
- HUDEČKOVÁ, Helena, Michal LOŠTÁK a Adéla ŠEVČÍKOVÁ, 2005. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 978-80-213-1413-9.
- HUDEČKOVÁ, Helena, 2000. Globalita, ruralita a neovenkovanství. [cit. 23. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/102083>.
- HŮLE, Daniel, 2005. In: *Demografie.info* [online]. 15.9.2005 [cit. 8.1.2018]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=161.
- CHROMÝ, Pavel, 2003. Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: JANČÁK, Vít, Pavel CHROMÝ, Miroslav MARADA. *Geografie na cestách poznání*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 163–178. ISBN 80-86561-10-0
- CHROMÝ, Pavel, 2004. Historickogeografický pohled na české pohraničí. In JEŘÁBEK, Milan, Jaroslav DOKOUPIL a Tomáš HAVLÍČEK, 2004. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?*. Praha. 33–45. ISBN 80-200-1051-3.

- CHROMÝ, Pavel, 2009. Kultura a prostor. In HEŘMANOVÁ, Eva, Pavel, CHROMÝ a kol., 2009. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Vyd. 1. Praha: ASPI. 17–29. ISBN 978-80-7357-339-3.
- CHROMÝ, Pavel a Jan SKÁLA, 2010. Kulturně-geografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. *Geografie* [online]. **115**(2), 223–246.
- Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness*. 2010. European Commission. Dostupné [online] na: <https://rm.coe.int/1680706995> [cit. 29. 4. 2020].
- INSTITUT UMĚNÍ – DIVADELNÍ ÚSTAV. 2014. *KulKal*. Praha. Dostupné [online] na : <http://kulkal.cz/> [cit. 1. 12. 2015].
- International Charter For The Conservation And Restoration Of Monuments And Sites: The Venice Charter 1964* [online], 1964. Venice: ICOMOS [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
- JANČÁK, Vít, Pavel CHROMÝ, Miroslav MARADA, Tomáš HAVLÍČEK a Petra VONDRÁČKOVÁ, 2010. Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115(2), 207–222.
- JANSSEN, Joks, 2014. Modernising Dutch Heritage Conservation. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Journal of Economic*, 105(5), 622-629.
- JEHLIČKA, Miloslav, 1999. *Lev Tolstoj: vypravěč a vizionář*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 80-7044-999-3.
- JEŘÁBEK, Milan, 2004. Pohraničí a přeshraniční spolupráce v regionálním rozvoji. in JEŘÁBEK, Milan, Jaroslav DOKOUPIL a Tomáš HAVLÍČEK, 2004. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?*. Praha. 75–87. ISBN 80-200-1051-3.
- JORDAN, James W., 1980. The summer people and the natives some effects of tourism in a Vermont vacation village. *Annals of Tourism Research* [online]. **7**(1), 34-55 [cit. 2020-06-19]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(80\)80005-3](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(80)80005-3)
- KALAMAROVÁ, Martina, Erika LOUCANOVA, Jan PAROBK a Mikuláš SUPIN, 2015. The Support of the Cultural Heritage Utilization in Historical Town Reserves. *Procedia Economics and Finance*, 26, 914-919.
- KALASOVÁ, Hana a Vladimír HEPNER, 1976. *Postoje české veřejnosti ke kulturním památkám a památkové péči: závěrečná zpráva o řešení výzkumného úkolu.*, Praha: Ústav pro výzkum kultury.
- KASTNER, Quido Karel Bor, 1996. *Osídlování českého pohraničí od května 1945: [historická analýza doplněná kvalitativní sociologickou sondou]*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 68, 160 s. Working papers; 96/12. ISBN 80-85950-19-7.
- Katolické bohoslužby v České republice* [online], 2020. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://bohosluzby.cirkev.cz/>
- KEA. *The Economy of Culture in Europe* [online]. 2006 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf.

- KLINGOROVÁ, Kamila, Tomáš HAVLÍČEK a Jakub LYSÁK, 2017. Úvod. In HAVLÍČEK, Tomáš, Jakub LYSÁK a Kamila KLINGOROVÁ. *Atlas náboženství Česka: The atlas of religions in Czechia*. 1. Praha: Karolinum. 10–12. ISBN 9788024637945.
- KLINGOROVÁ, Kamila, 2017. Osoby bez náboženského vyznání. In HAVLÍČEK, Tomáš, Jakub LYSÁK a Kamila KLINGOROVÁ. *Atlas náboženství Česka: The atlas of religions in Czechia*. 1. Praha: Karolinum. 116–117. ISBN 9788024637945.
- KOKAISL, Petr a Pavla KOKAISLOVÁ, 2009. *Kostely a kaple v domažlickém okrese: po stopách současných i zaniklých církevních památek*. Praha: Nostalgie. ISBN 978-802-5454-411.
- KOKAISL, Petr a Pavla KOKAISLOVÁ, 2013. *Kostely a kaple v klatovském okrese 1. díl: Bývalý politický okres Klatovy*. Praha: Nostalgie. ISBN 978-809-0536-562.
- KOKAISL, Petr a Pavla KOKAISLOVÁ, 2013. *Kostely a kaple v klatovském okrese 2. díl: Bývalé politické okresy Domažlice, Přeštice, Strakonice a Sušice*. Praha: Nostalgie. ISBN 978-809-0536-579.
- Koncepce památkové péče v České republice na léta 2017–2020* [online], 2016. Praha: Ministerstvo kultury [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-pamatkove-pece-256.html>
- Koncepce rozvoje cestovního ruchu Plzeňského kraje pro období 2014–2020* [online], 2013. 1. Praha: KPMG [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/104704415-Koncepce-rozvoje-cestovniho-ruchu-plzenskeho-kraje-pro-obdobi-strategie-udrzitelneho-rozvoje-cestovniho-ruchu.html>
- Koncepce rozvoje cestovního ruchu v Jihočeském kraji 2015-2020* [online], 2014. 1. České Budějovice: Jihočeská centrála cestovního ruchu [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/koncepce_rozvoje_cestovniho_ruchu_v_jiho%20Desk%C3%A9m_kraji.pdf
- KOPÁČOVÁ, Hana, Kamila KLINGOROVÁ a Tomáš HAVLÍČEK, 2017. Církev římskokatolická. In HAVLÍČEK, Tomáš, Jakub LYSÁK a Kamila KLINGOROVÁ. *Atlas náboženství Česka: The atlas of religions in Czechia*. 1. Praha: Karolinum. 18–20. ISBN 9788024637945.
- KOSTELECKÝ, Tomáš, Věra PATOČKOVÁ, Jana VOBECKÁ, 2007. Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád? *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (5): 911-943. ISSN 0038-0288.
- KOVAŘÍK, David, 2006. *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960: demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*. Brno: Prius. Studijní materiály výzkumného projektu Komunistické Československo na přelomu 50. a 60. let. ISBN 80-728-5078-4.
- KOZÁK, Aleš a Andrea ŠTOLFOVÁ, 2015. Památky. In ŽÁKOVÁ, Eva, 2015. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR: Stav, potřeby a trendy II. svazek*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. 151–186. ISBN 978–80-7008-354-3.
- KRČMÁŘ, Luděk a Jan SOUKUP, 2008. *Ohrožené kostely: příběhy staveb, které už brzy nemusí být*. Plzeň: Dominanty. ISBN 978-80-254-4407-8.

- KRČMÁŘ, Luděk, Zdeněk PROCHÁZKA a Jan SOUKUP, 2004. *Zničené kostely*. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2546-7.
- KREISSLOVÁ, Sandra, 2018. „Domov“ jako místo dočasného návratu První cesty německých vysídlenců do Československa. *Český lid*. **105**(2), 159-176. DOI: 10.21104/CL.2018.2.02.
- KREISSLOVÁ, Sandra, Jana NOSKOVÁ a Michal PAVLÁSEK, 2019. „*Takové normální rodinné historky*“: *Obrazy migrace a migrující obrazy v rodinné paměti*. 1. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-3036-2.
- KREJČŮ, Aleš, 2013. Vývoj institucí státní památkové péče z pohledu posledních deseti let existence sjednoceného NPÚ. *Zprávy památkové péče*, 73(1), 27–35.
- KRUMMHOLZ, Martin, 2015. Vídeňsky orientovaná architektura kolem roku 1700 a Giovanni Battista Alliprandi. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 227–249. ISBN 978-802-4627-366.
- KUČEROVÁ, Silvie, 2009. Rodáci a rodáctví. In HEŘMANOVÁ, Eva a Pavel CHROMÝ, 2009. *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Praha: ASPI. 100–109. ISBN 978-80-7357-339-3.
- KŮSOVÁ, Tereza, 2013. Volný čas a sociální kapitál: prostorová diferenciacie spolkové aktivity v Česku. *Geografie* [online]. **118**(4), 372-391.
- KŮSOVÁ, Tereza, Dana FIALOVÁ a Marta HUČÍNOVÁ, 2017. Sociální sítě a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení. *Geografie*, 122(2), 236–256.
- KUTSCHERAUER, Alois, 2010. *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky: jejich vznik, identifikace a eliminace* [online]. Ostrava: Technická univerzita Ostrava [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd10_regdis_monografie/pdf/region_disparity_monografie.pdf
- LACHMANN, Filip. Praha ve věku overturismu. In: *Sociální teorie: konec velkých vyprávění* [online]. 2020 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://socialniteorie.cz/praha-ve-veku-overturismu/>
- LÍBAL, Dobroslav, 1997. Étos památkové péče. In *K současným problémům péče o památky*. Sborník příspěvků z cyklu přednášek Dobroslava Líbala a jeho hostů, 7-9.
- LOŠŤÁK, Michal, 2006. The influence of intangible forms of capital on farms. *Agricultural Economics* 52, 251-262.
- LOWE, Philip, Christopher WARD a Neil RAY, 2000. *Participation in Rural Development*. Dublin: University of Newcastle upon Tyne, Centre for Rural Economy. ISBN 1898655448.
- MACEK, Petr, 2015. Architektonické experimenty Jana Blažeje Santiniho-Aichela. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 289–330. ISBN 978-802-4627-366.
- MACEK, Petr a Jakub BACHTÍK, 2015. Radikálně dynamická skupina a Kryštof Dientzenhofer. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015.

- Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 249–289. ISBN 978-802-4627-366.
- MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-802-4627-366.
- MACHÁČEK, Jaroslav, 2004. *Ekonomické souvislosti využívání kulturně historických lokalit*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0756-0.
- MAJEROVÁ, Věra a Emerich MAJER, 1999. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství část I*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 80-213-0507-X.
- MAJEROVÁ, Věra, 2000. *Sociologie venkova a zemědělství*. 4. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-213-0651-3.
- MAJEROVÁ, Věra, Tomáš KOSTELECKÝ a Luděk SÝKORA, 2011. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: Příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-7580-7.
- MASON, Randall, 2002. *Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices* In TORRE, Marta de la, ed., 2002. *Assessing the Values of Cultural Heritage*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Mapy [online], 2020. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: www.mapy.cz
- MAŠÍNOVÁ, Johana, 2013. *Hodnota a cena: dvojí povaha kulturních statků* [online]. Praha: Culture Matters [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: http://www.culturematters.cz/wp-content/uploads/2014/12/ebook_hodnota-a-cena_141216.pdf
- MATARASSO, Francois a Charles LANDRY, 2015. *Hledání rovnováhy.: 21 strategických dilemat v kulturní politice*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. ISBN 978-80-7485-047-9.
- MATARASSO, François, 1997. *Use or Ornament?: The social impact of participation in the arts*. Bournes Green, Stroud: Comedia. ISBN 1 873667 57 4.
- McLOUGHLIN, Jim, Jamie KAMINSKI a Babak SODAGAR, 2007. *Perspectives on Impact, Technology and Strategic Management*, ARCHAEOLOGIA, ISBN 978-963-8046-83-3.
- MERLI, Paola, 2002. Evaluating the social impact of participation in arts activities: A critical review of François Matarasso's Use or Ornament?. *International Journal of Cultural Policy*. Taylor & Francis, 8(1), 107-118.
- MERTENS, Simon, Valter XHAUFLAIR a Marian MARÉE, 2015. *Questioning the social return on investment (SROI)*. Brussels, SOCENT Publ. Interuniv 2015.
- MINISTERSTVO KULTURY ČR. [online], 2006. *Ekonomika kultury v Evropě: Dopad kultury na kreativitu*. Praha. Dostupné [online] na : http://www.mkcr.cz/assets/evropska-unie/dokumenty-evropske-komise/CZ_EKONOMIKA_KULTURY.doc [cit. 21. 1. 2014].
- MIŠOVIČ, Ján, 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

- MURPHY, Robert F., 2008. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. Praha: SLON. ISBN 978-80-86429-25-0.
- MURZYN-KUPISZ, Monika, 2012. The socio-economic impact of built heritage projects conducted by private investors. *Journal of Cultural Heritage*, 14(2), 156-162.
- MUSIL, Jiří, 1971. *Sociologie bydlení*. 1. Praha: Svoboda.
- MYERSCOUGH, John, 1988. *The economic importance of the arts in Britain*. Kalifornie: Policy Studies Institute. ISBN 0853743541.
- Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu* [online], 2014. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>
- Národní dokument k územní dimenzi* [online], 2015. 2. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://www.dotaceeu.cz/getmedia/c3defef3-c989-47f2-9240-0fdcbf570ca3/NDUD_aktualizace.pdf?ext=.pdf
- Národní památkový ústav již počtvrté ocenil významné počiny v péči o naše památkové dědictví, 2017. In: *Národní památkový ústav* [online]. Praha: Národní památkový ústav, 3. 10. 2017 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/pro-media/30008-narodni-pamatkovy-ustav-jiz-poctvrte-ocenil-vyznamne-pociny-v-peci-o-nase-pamatkove-dedictvi>
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016–2018* [online], 2019. 1. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2019/05/PAM%C3%81TKYN%C3%A1v%C5%A1t%C4%9Bvnost2018.pdf>
- NEJEDLÝ, Vratislav, 2020. Historie Národního památkového ústavu. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/historie-npu>
- NEKOLNÝ, Bohumil a kol., 2014. *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. ISBN 978-80-7008-317-8.
- NEŠPOR, Zdeněk, 2004. Hlavní vývojové trendy současné české zbožnosti. *Sociologický webzín* [online]. 2.7.2004 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=181&lst=115.html>
- NEŠPOR, Zdeněk, 2007a. Opium notně vyčichlé?: Náboženské procesy pozdní moderny v západní a východní Evropě. *Soudobé dějiny* [online]. 14(2-3), 269-305 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/casopis/soudobe-dejiny-2-3-2007/#>
- NEŠPOR, Zdeněk, 2007b. Výzkum detradicionalizace a individualizace současné české religiozity. *Sociologický webzín* [online]. 30.4.2007 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=270&lst=115.html>
- Nezaměstnanost v Plzeňském kraji k 31. 3. 2020, 2020. *Český statistický úřad* [online]. Plzeň: ČSÚ [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/nezamestnanost-v-plzenskem-kraji-k-31-3-2020>
- NICHOLLS, Jeremy, EILIS LAWLOR, EVA NEITZERT a TIM GOODSPEED, 2013. *Průvodce analýzou společenské návratnosti investic* [online]. The SROI Network [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: https://socialvalueint.org/wp-content/uploads/2018/05/Short-SROI-Guide-2012-CZ_3010-1.pdf

- NORBERG-SCHULZ, Christian, 1994. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Praha: Odeon. ISBN 80-207-0241-5.
- NOVOTNÝ, Lukáš, 2007. Přeshraniční spolupráce a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství. In HOUŽVIČKA, Václav, Lukáš NOVOTNÝ (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 65–84. ISBN 978-80-7330-109-5.
- O nás, 2020. *Česko-německý fond budoucnosti* [online]. Praha: Česko-německý fond budoucnosti [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.fondbudoucnosti.cz/o-nas/o-nas/>
- O'BRIEN, Dave, 2015. *Kulturní politika: Management, hodnoty a modernita v kreativních průmyslech*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. ISBN 978-80-7485-058-5.
- Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011: Datové sady* [online], 2014. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-ceske-republiky-podle-mista-narozeni-2011-hj3iacbvta>
- Obyvatelstvo České republiky podle místa narození 2011* [online], 2014. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551761/17022514.pdf/c452950a-5c9b-4cd3-9061-afd0c6307eef?version=1.0>
- Obyvatelstvo podle náboženské víry a podle velikostních skupin obcí, okresů a správních obvodů ORP* [online], 2011. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=ZVKR014&sp=A&pvokc=&katalog=30719&z=T>
- Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1921–2011* [online], 2014. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/1702201401.pdf/68758640-22b5-4eba-9733-95c75a479d42?version=1.0>
- OECD, 2005. *Culture and Local Development*, OECD, ISBN 92-64-00990-6.
- Ohrožené kulturní dědictví: v příhraniční oblasti severozápadních Čech* [online], 2015. Národní památkový ústav [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <http://mapy.npu.cz/flexviewers/DOPA/>
- PAASI, Anssi, 1986. The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164 (1), 105-146.
- PAASI, Anssi, 2003. Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography* [online]. Academic Search Complete, 27(4), 475-485 [cit. 2018-01-10]. ISSN 03091325.
- PAASI, Anssi, 2011 The region, identity, and power. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* [online]. Elsevier, 14, 9–16 [cit. 2018-01-10]. ISSN 18770428. DOI: 10.1016/j.sbspro.2011.03.011
- Památkový fond* [online], 2000. Praha: Národní památkový ústav [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/pamatkovy-fond>

- Památkový katalog* [online], 2015. Praha: Národní památkový ústav [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://pamatkovykatalog.cz/>
- Památky v našem kraji, 2020a. *Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-ceske-budejovice/pamatky-v-nasem-kraji>
- Památky v našem kraji, 2020b. *Územní odborné pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/uop-plzen/Pamatky-v-nasem-kraji>
- PATOČKA, Jiří a HEŘMANOVÁ, Eva. 2008. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*, Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-347-8.
- PATOČKOVÁ, Věra, 2012. Kultura v představách české veřejnosti. In PATOČKOVÁ, Věra, Daniel ČERMÁK, Kateřina VOJTÍŠKOVÁ a kol., 2012. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 211–231. ISBN 978-80-7330-222-1.
- PATOČKOVÁ, Věra, Daniel ČERMÁK, Kateřina VOJTÍŠKOVÁ a kol., 2012. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-222-1.
- PEK, Tomáš, 2007. *Financování provozu, údržba a obnova památek.: Díl I., Prostředí a souvislosti*. Praha: Oeconomica.
- PILEČEK, Jan a Vít JANČÁK, 2010. Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciacie okresů Česka. *Geografie*, 115 (1), 78–95.
- PILEČEK, Jan, 2010. Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, 115(1), 64–77.
- Plzeňské vikariáty, 2020. In: *Město Nýřany* [online]. Nýřany [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.nyrany.cz/data/editor/180cs_3_big.png?gcm_date=1390322394
- Počet obyvatel v obcích* [online], 2019. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917344/13007219.pdf/deb188e2-72b4-4047-97e8-ae7975719db4?version=1.0>
- Počet obyvatel v obcích k 1.1.2017*. 2017. [online]. Český statistický úřad [cit. 21.12.2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017>
- Podíl nezaměstnaných osob v okresech Jihočeského kraje k 31. 3. 2020, 2020. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/podil-mapa-okresy>
- Podrobný průvodce krok za krokem, 2020. *Národní památkový ústav* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/opravujete-pamatku/jak-postupovat/podrobny-pruvodce>
- POVOLNÝ, David, 2020. Co přineslo poválečné vysídlení Němců. In: *Zprávy z MUNI* [online]. Brno: MUNI [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.em.muni.cz/images/stories/2015/05_kveten/vyhnaní_hd.png
- Project Jupyter* [online], 2020. [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <https://jupyter.org/>

- PRUDKÝ, Libor, Michaela ŠMÍDOVÁ a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ, 2016. *Periferie, kraje, hodnoty: možnosti periferních krajů na cestě za dobrými hodnotami*. Brno: Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-414-8.
- Průměrná hrubá měsíční mzda ve 4. čtvrtletí 2019, 2020. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/prumerna-hruba-mesicni-mzda-ve-4-ctvrtleti-2019>
- Přehled schválených žádostí: Program CZ06, 2020. *Fondy EHP a Norska* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 16. 4. 2015 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/ukoncena-obdobi/ehp-a-norske-fondy-2009-2014/programy/schvalene-projekty/prehled-schvalenych-zadosti-program-cz06-1885>
- Přifařit, 2020. *Internetová jazyková příručka: Ústav pro jazyk český* [online]. Praha: Akademie věd České republiky [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=p%C5%99ifa%C5%99it>
- Příručka vlastníka kulturní památky: Kulturní památky a péče o ně* [online], 2014. Praha: Národní památkový ústav [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-290.html>
- PUTNAM, Robert D., 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. 3. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. ISBN 978-0-691-07889-2.
- PŮTOVÁ, Barbora, 2019. *Antropologie turismu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-802-4643-540.
- RAABOVÁ, Tereza, 2013. *Metodika výpočtu ekonomických dopadů kulturní organizace* [online]. Praha: Institut umění – Divadelní ústav [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: http://www.culturematters.cz/wp-content/uploads/2018/01/Methodika_ek_dopadu_komplet.pdf
- RAABOVÁ, Tereza, 2014a. *Jak spočítat ekonomické dopady a získat více peněz pro váš projekt* [online]. Institut umění [cit. 20.7.2017]. Dostupné z: <http://www.kulka.cz/download/ebook-jak-spocitat-ekonomicke-dopady.pdf>
- RAABOVÁ, Tereza, 2018. *Metodika evaluace kulturních organizací zřizovaných městem* [online]. 1. Litoměřice: Národní síť Zdravých měst ČR [cit. 2018-04-23]. ISBN 978-80-906033-5-6. Dostupné z: <http://www.culturematters.cz/wp-content/uploads/2018/02/kult-evaluace-METODIKA-ISBN.pdf>
- RAABOVÁ, Tereza, 2012. *Pražské Quadriennale přineslo státu dvakrát více, než činily státní dotace*. Dostupné [online] na : <https://economicimpact.eu/wp-content/uploads/2018/11/tzpq.pdf> [cit. 21. 3. 2016].
- RAABOVÁ, Tereza, 2014b. *Metody měření ekonomických dopadů kultury*. In NEKOLNÝ, Bohumil a kol., 2014. *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. 86–93. ISBN 978-80-7008-317-8.
- READY, Richard a Stale NAVRUD, 2002. *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artifacts*. 1. Northampton: Edward Elgar. ISBN 1-84064-079-0.
- Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions, c2019. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* [online].

- UNESCO, 10 November 2011 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48857&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Revitalizace movitého a nemovitého kulturního dědictví: Výzva k předkládání žádostí o grant na projekty (prodloužena do 30.4. 2020), 2020. *Fondy EHP a Norska* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 17. 3. 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/kultura/vyzvy/2019/kulturni-dedictvi-vyzva-2966>
- RIEGL, Alois a Ivo HLOBIL, 2003. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 80-86234-34-7.
- ROBERTSSON, Louise a Roger MARJAVAARA, 2014. The Seasonal Buzz: Knowledge Transfer in a Temporary Setting. *Tourism Planning & Development* [online]. **12**(3), 251-265 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/21568316.2014.947437>
- Rodáci v obcích a správních obvodech ORP Plzeňského kraje* [online], 2014. 1. Plzeň: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20533800/xx413513m0304_032.jpg/a2381791-d01f-472b-bf7f-9c000bc33352?version=1.1&t=1427885473918
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Jihočeský kraj: analýza výsledků* [online], 2013. 1. České Budějovice: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533808/31413513.pdf/5f13af6b-f828-4641-94a0-c554f0e407b2?version=1.0>
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Plzeňský kraj: analýza výsledků* [online], 2013. 1. Plzeň: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533800/32413513.pdf/51c0c3f1-1deb-4cdc-84c5-c54f0d82a7fe?version=1.0>
- Sčítání účastníků bohoslužeb, 2001. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 6. 2. 2020 [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/S%C4%8D%C3%ADt%C3%A1n%C3%AD_%C3%BA%C4%8Dastn%C3%ADk%C5%AF_bohoslu%C5%BEeb#cite_note-12
- Search the List, *The National Heritage List for England* [online]. London [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://historicengland.org.uk/listing/the-list/>
- SEDLÁČKOVÁ, Markéta, 2013. Důvěra v instituce a sociální důvěra. In VLACHOVÁ, Klára (ed.). 2013. *Česká republika 2002–2012: hodnoty, postoje, chování. Sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 96–109. ISBN 978-80-7330-224-5.
- SEEMANN, Pavel, 2016. *Církevní mapy* [online]. Praha: ČVUT [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <http://www.cirkevniMAPY.cz>
- SELWOOD, Sara, 2002. What difference do museums make?: Producing evidence on the impact of museums. *Critical Quarterly*. **44**(4), 65–81. ISSN 467-8705.
- SCHWARTZ, Shalom H., 2004. *Computing Scores for the 10 Human values* [online]. 1. The Hebrew University of Jerusalem: European Social Survey [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_computing_human_values_scale.pdf

- SLEZÁK, Lubomír, 2016. in Historie.cs: Jdi do Sudet! *Historie.cs* [online]. Praha: Česká televize, 29. 10. 2016 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/216452801400029/titulky>
- SNOWBALL, Jeanette, 2008. *Measuring the Value of Culture: Methods and Examples in Cultural Economics: Methods and Examples in Cultural Economics*. 1. Berlin: Springer. ISBN 978-3-540-74355-2.
- Social assessment, 2016. *The World Bank* [online]. [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEV/0,,contentMDK:21200383~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:3177395,00.html>
- Soudní okresy 1930, 2015. *Historická data v GIS* [online]. URRIlab – Urbánní a regionální laboratoř [cit. 2020-06-19]. Dostupné z: http://historickygis-cuni.opendata.arcgis.com/datasets/e198e22fc0ed4607bd551596b4738d7b_4
- SOUKUP, Martin, 2009. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy. ISBN 978-80-87207-03-1.
- SOUKUP, Václav, 1993. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. Sociologické pojmosloví. ISBN 80-901-4241-9.
- SOUKUP, Václav, 1994. *Dějiny sociální a kulturní antropologie*. Praha: Karolinum. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-706-6882-2.
- Srovnání krajů v České republice – 2019* [online], 2020. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-zakladni-charakteristika-okresy-6sr5f1hgqz>
- STACHOVÁ, Jana, 2008. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-7330-142-2.
- STACHOVÁ, Jana, 2005. Jak vzniká důvěra ve společnosti. *Socioweb* 3 (1-2), 17-18. ISSN 1214-1720.
- Statement on Ethics: Principles of Professional Responsibility* [online], 2012. American
- Statistická ročenka Jihočeského kraje 2019* [online], 2019. 1. České Budějovice: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/90863263/33010519.pdf/7fb6f3bd-afb8-4d8f-b845-e8dc885b1dd3?version=1.11>
- Statistická ročenka Plzeňského kraje 2019* [online], 2019. 1. Plzeň: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91345195/33010819.pdf/0497e658-77d2-4940-97b5-3675eef635ad?version=1.5>
- Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025)* 2015. [online]. Ministerstvo kultury [cit. 4.3.2018]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/statni-kulturni-politika-69.html>
- Stavební úpravy bývalé fary na zařízení pro pobyty osob s poruchami autistického spektra, c1997–2020. *Archiweb* [online]. Archiweb, 23.4.2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/stavebni-upravy-byvale-fary-ve-chvalsinach-na-zarizeni-pro-pobyty-osob-s-poruchami-autistickeho-spektra>

- Strategický rámec: Česká republika 2030* [online], 2017. Praha: Úřad vlády České republiky: Oddělení pro udržitelný rozvoj [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/CR-2030_Navrhovacast_final-k-MPR_30-11-2016.pdf
- ŠÝKORA, Luděk a Roman, MATOUŠEK, 2009. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: LIPSKÝ, Zdeněk et al. (eds.): *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS, TU Liberec, Liberec*. 50–56.
- ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ, 2006. *Sociální kapitál: Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 80–7330–095-8.
- ŠIFTA, Miroslav a Pavel CHROMÝ, 2014. Symboly a identita regionu: analýza vnímání přírodních symbolů oblastí s intenzivně přeměněnou krajinou v Česku. *Geografický časopis*, 66 (4), 401–415.
- ŠKOCHOVÁ BLÁHOVÁ, Olga a Petr KLÁPŠTĚ, 2018. *Metodika mapování kulturně společenského zázemí města a jeho využití v územním plánování* [online]. Národní síť Zdravých měst ČR [cit. 2018-04-23]. ISBN 978-80-906033-7-0. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aeffc6784e61f65b/kult-mapovani_metodika_4.pdf
- ŠTOLFOVÁ, Andrea a Irena CEJPOVÁ, 2017. Functioning of the Euroregion Šumava and perception of cross-border cooperation by the residents of Domažlice region. In: *OPPORTUNITIES AND THREATS TO CURRENT BUSINESS MANAGEMENT IN CROSS-BORDER COMPARISON 2017*. Chemnitz: GUC-Verlag., s. 163–172 ISBN 978-3-86367-051-1.
- ŠTOLFOVÁ, Andrea a Pavla FAJFRLÍKOVÁ, 2019. Development of employees evaluation and motivation systems in Czech NGO. *International Journal of Public Sector Performance Management*. 5(1), 26–45. DOI: 10.1504/IJSPM.2019.096682.
- ŠTOLFOVÁ, Andrea, 2017. Adaptivní opětovné užití památkové chráněných objektů. *Think Together*. Praha, 1–8.
- ŠTOLFOVÁ, Andrea, 2019. Udržitelnost hmotného kulturního dědictví z perspektivy ekonomických a sociálních dopadů. *Kulturní studia* [online]. (1), 66–85 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.7160/KS.2019.120104>
- ŠTULC, Josef, 2010. *Úvod do studia památkové péče* [online]. Praha: Univerzita Karlova [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/Pamatkova%20pece/doc.%20Stulc%20Vyvoj%20PP%2009%2011%202010.pdf>
- ŠUBRT, Jiří a Jan BALON, 2010. *Soudobá sociologická teorie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2457-7.
- The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments* [online], 1931. Athens: ICOMOS [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>
- The Burra Charter* [online], 1981. Burra: ICOMOS [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/Burra-Charter_1981.pdf

- THROSBY, David, 2001. *Economics and Culture*. 1. Cambridge: Cambridge University Press. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 0 521 58639 9. Dostupné také z: <https://pdfs.semanticscholar.org/15ae/bad29665a2da74258caf3486bec10384725f.pdf>
- TICHÝ, Radek, 2004. Katolicismus: privatizace i deprivatizace náboženství pod jednou střechou. *Sociologický webzín* [online]. 3.12.2004 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=190&lst=115.html>
- TOMANOVÁ, Jaroslava a Ondřej KAŠPÁREK, 2014. Sociální dopady kultury a umění. In NEKOLNÝ, Bohumil a kol., 2014. *Paradigmata moderní kulturní politiky*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. 24–44. ISBN 978-80-7008-317-8.
- ULBRICHOVÁ, Petra. 2002. Vývoj právní úpravy ochrany kulturních památek. In *Památková péče na Moravě: 150 let od vzniku první státní instituce na ochranu památek: sborník příspěvků*, 2002. Brno: Státní památkový ústav v Brně. 185–196. ISBN 80-850-3282-1.
- UHLÍKOVÁ, Kristina, 2004. *Národní kulturní komise 1947–1951*. Praha: Artefactum. Fontes historiae artium. ISBN 80-903-2308-1.
- Unesco Convention on the protection of world, cultural and natural heritage* [online], 1972. Paris: UNESCO [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- VÁGNER, Jiří a Dana FIALOVÁ, 2010. Metody výzkumu regionální identity a identity regionů ve vztahu k cestovnímu ruchu a druhému bydlení. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-903-2
- VALENČÍK, Michal, 2006. *Ohrožené památky: (kostely, kaple a kapličky v České republice)*. Praha: Baset. ISBN 80-734-0082-0.
- VALENČÍK, Michal, 2020. *Zničené kostely: Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice, 2008–2020* [online]. Zničené kostely. [cit. 25.4.2020]. Dostupné z: <http://www.znicenekostely.cz>
- VARSA-SZEKERES, Vera, 2008. Changed Functions. Changed Places: Some Aspects of the Impact of History on the Destiny of Monuments in Hungary in the 20th century. In: *16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible*, 29 sept – 4 oct 2008, Quebec, Canada.
- Velikostní skupiny obcí v Plzeňském kraji* [online], 2013. 1. Plzeň: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20533800/xx413513m0201_032.jpg/f48e0dc2-5fb0-4332-a1db-5a6992444638?version=1.1&t=1427885473213
- Velikostní skupiny v Jihočeském kraji*. [online], 2013. 1. České Budějovice: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533808/31413513m0201.jpg/79703656-08e6-4b72-993c-0586dc7ad41b?version=1.1&t=1427885432884>
- VENCÁLEK, Jaroslav, 2003. *Místní regiony a územní identita*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-838-4.

- Věřící nehlásící se k církvi* [online], 2014. 1. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014m4.pdf/8ba35ea2-ea51-40a5-a9b8-447974637cf1?version=1.0>
- Vikariáty a farnosti, 2020. *Diecéze plzeňská* [online]. Plzeň: Plzeňská diecéze [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.bip.cz/cs/katalog/vikariaty>
- Vikariáty českobudějovické diecéze, c2008-2012. In: *Diecézní centrum mládeže* [online]. České Budějovice: Biskupství českobudějovické [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://lh3.googleusercontent.com/proxy/s7GD0m6LVIPNzNOM5Et_3J723Ivs9p1ccl10YvLN2ICVr1vCJfCgNFh11Z2D4VIQ7L-LQM1Ya25NyGdxAy8d2f5vS4xljCVcnw
- Vikariáty, c2005–2018. *Katalog diecéze českobudějovické* [online]. České Budějovice: Biskupství českobudějovické [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://katalog.bcb.cz/Katalog/Vikariaty>
- VLNAS, Vít, 2015. „České baroko“ a jeho obraz v české historické tradici. In MACEK, Petr, Richard BIEGEL a Jakub BACHTÍK, 2015. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 23–29. ISBN 978-802-4627-366
- VOBECKÁ, Jana a Tomáš KOSTELECKÝ, 2011. Charakteristika Kraje Vysočina v kontextu ostatních krajů České republiky. In MAJEROVÁ, Věra, Tomáš KOSTELECKÝ a Luděk SÝKORA, 2011. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: Příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada Publishing. 32–47. ISBN 978-80-247-7580-7.
- VOJTÍŠKOVÁ, Kateřina, 2012. Profily krajů. In PATOČKOVÁ, Věra, Daniel ČERMÁK a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ a kol., 2012. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. 325–375. ISBN 978-80-7330-222-1.
- Volby* [online], 2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>
- VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA, 2014. *Církev: průvodce českou historií*. Praha: Vyšehrad. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.
- Všeobecná deklaráce UNESCO o kulturní diversitě* [online], 2001. Paříž: UNESCO [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_cs.pdf
- Výroční zpráva 2018* [online], 2019. České Budějovice: Biskupství českobudějovické [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2019/08/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2018.pdf>
- Výroční zpráva za rok 2018* [online], 2019. Plzeň: Biskupství plzeňské [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://biskupstviplzen.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/2573_02573/biskupstvi-plzenske-vyrocní-zprava-za-rok-2018.pdf
- Výsledky účtu kultury ČR za rok 2017* [online], 2019. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu [cit. 2020-04-24]. Dostupné z:

https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2019/05/Vysledek_uctu_kultury_CR_za_rok_2017.pdf

- VYŠOHLÍD, Zdeněk a Zdeněk PROCHÁZKA, 2003. *Čím ožívá krajina: Was die Landschaft mit Leben erfüllt: osudy 129 kostelů na Domažlicku a Tachovsku 1990-2002*. 2. upr. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa. Průvodce historií západních Čech. ISBN 80-861-2534-3.
- WEIGL, Michael a Michaela ZÖHRER. 2007. Regionální sebedefinice Bavorů a vzájemné vnímání Čechů a Němců. In Houžvička, Václav, Lukáš Novotný (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 125-136. ISBN 978-80-7330-109-5.
- WIEDEMANN, Andreas, 2016. in Historie.cs: Jdi do Sudet! *Historie.cs* [online]. Praha: Česká televize, 29. 10. 2016 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/216452801400029/titulky>
- WIEDEMANN, Andreas, Lubomír SLEZÁK a František ČAPKA, 2016. Historie.cs: Jdi do Sudet! *Historie.cs* [online]. Praha: Česká televize, 29. 10. 2016 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/216452801400029/titulky>
- Zákon č. 20/1987 Sb.: o státní památkové péči*, 1987. In: . Praha: Česká národní rada. Dostupné také z: <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/zakon%20o%20st%20pamatkove%20peci.pdf>
- Zaniklá sídla Moravy a Slezska* [online], 2018. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <http://zanikla-sidla.cz/>
- Zaniklé obce* [online], c2005–2019. Pavel Beran [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/>
- Zaniklé obce severu Čech, c2005–2019. Zaniklé obce* [online]. Pavel Beran [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?hl=en_US&mid=1Nv7dugZxH5hTG6eMpG39qz5rXoQ&ll=49.84950534129922%2C15.362780000000043&z=7
- Zaniklé obce Ústeckého kraje* [online], 2018. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: http://mapserver.ujep.cz/projekty/Zanikle_obce/
- ZAP, Karel Vladislav, 1854. Zachování starožitných památek, především stavitelských, *Památky archaeologické a místopisné*, 1(1)
- ZEMÁNEK, Lukáš, 2005. Lokální kultura v životě našeho venkova. In: *Venkov II: sídla a krajina*. Brno: Ústav územního rozvoje. 77–90. ISBN 80-239-7802-0.
- ZICH, František. 2003. *Regionální identita obyvatel v pohraničí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- ŽÁKOVÁ, Eva, 2015. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR: Stav, potřeby a trendy II. svazek*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav. ISBN 978–80-7008-354-3.

9 Přílohy

9.1 Příloha 1 Metodika

Tabulka metodiky 2 Seznam lokalit mapovaných památkově chráněných far v letech 2016–2017

kraj	okres	lokalita	počet obyvatel	vlastnictví
Plzeňský	Domažlice	Všeruby	802	soukromé
Plzeňský	Domažlice	Semněvice	232	Římskokatolická farnost Horšovský Týn
Plzeňský	Domažlice	Štítary	618	soukromé
Plzeňský	Domažlice	Bukovec	116	soukromé
Plzeňský	Domažlice	Kout na Šumavě	1135	Obec Kout na Šumavě
Plzeňský	Domažlice	Poběžovice	1574	Římskokatolická farnost Poběžovice
Plzeňský	Domažlice	Klenčí pod Čerchovem	1335	Římskokatolická farnost Klenčí pod Čerchovem
Plzeňský	Domažlice	Loučim	127	Římskokatolická farnost Kdyně
Plzeňský	Domažlice	Újezd Svatého Kříže	230	Římskokatolická farnost Horšovský Týn
Plzeňský	Klatovy	Bukovník	70	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Běšiny	809	Římskokatolická farnost Klatovy
Plzeňský	Klatovy	Hojsova Stráž	131	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Němčice	371	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Nezamyslice	214	Obec Nezamyslice
Plzeňský	Klatovy	Měčín	1145	Oblastní charita Klatovy
Plzeňský	Klatovy	Kvášňovice	126	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Kašperské Hory	1449	Římskokatolická farnost Kašperské Hory
Plzeňský	Klatovy	Horní Nýrsko	4731	Římskokatolická farnost Nýrsko
Plzeňský	Klatovy	Nicov	91	Římskokatolická farnost Plánice
Plzeňský	Klatovy	Kolinec	1455	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Chudenice	781	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Petrovice u Sušice	633	Římskokatolická farnost Petrovice u Sušice
Plzeňský	Klatovy	Malý Bor	512	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Plánice	1653	Římskokatolická farnost Plánice
Plzeňský	Klatovy	Švihov	54	Římskokatolická farnost Švihov
Plzeňský	Klatovy	Myslív	426	Římskokatolická farnost Myslív
Plzeňský	Klatovy	Strašín	314	Římskokatolická farnost Strašín
Plzeňský	Klatovy	Velhartice	834	Římskokatolická farnost Velhartice
Plzeňský	Klatovy	Poleň	282	soukromé
Plzeňský	Klatovy	Zbynice	81	Římskokatolická farnost Zbynice
Plzeňský	Plzeň-jih	Prusiny	321	Římskokatolická farnost Plzeň - Litice
Plzeňský	Plzeň-jih	Kasejovice	1292	Římskokatolická farnost Kasejovice
Plzeňský	Plzeň-jih	Dnešice	847	soukromé
Plzeňský	Plzeň-jih	Hradec	549	soukromé
Plzeňský	Plzeň-jih	Kbel	216	Tereza 2007 o.p.s.
Plzeňský	Plzeň-jih	Kotouň	130	Římskokatolická farnost Kotouň
Plzeňský	Plzeň-jih	Čížkov	654	soukromé

Plzeňský	Plzeň-jih	Budislavice	65	Římskokatolická farnost Budislavice
Plzeňský	Plzeň-jih	Těnovice	107	Římskokatolická farnost Spálené Poříčí
Plzeňský	Plzeň-město	Chválenice	741	Římskokatolická farnost Starý Plzenec
Plzeňský	Plzeň-město	Litice	427	Koinonia Giovanni Battista - Koinonia Jan Křtitel
Plzeňský	Plzeň-město	Starý Plzenec	5105	Římskokatolická farnost Starý Plzenec
Plzeňský	Plzeň-město	Malesice	448	soukromé
Plzeňský	Plzeň-město	Dýšina	1854	Římskokatolická farnost Dýšina
Plzeňský	Plzeň-sever	Dolní Bělá	437	Římskokatolická farnost Dolní Bělá
Plzeňský	Plzeň-sever	Druztová	785	Obec Druztová
Plzeňský	Plzeň-sever	Planá	255	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Město Touškov	2187	Římskokatolická farnost Město Touškov
Plzeňský	Plzeň-sever	Žebnice	200	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Žihle	1320	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Krsy	245	Obec Krsy
Plzeňský	Plzeň-sever	Kralovice	3504	Římskokatolická farnost Kralovice
Plzeňský	Plzeň-sever	Křečov	22	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Vejprnice	4240	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Číhaná	10	Římskokatolická farnost Dolní Bělá
Plzeňský	Plzeň-sever	Ledce u Plzně	839	Římskokatolická farnost Ledce u Plzně
Plzeňský	Plzeň-sever	Potvorov	136	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Dolní Jamné	64	soukromé
Plzeňský	Plzeň-sever	Vidžín	27	soukromé
Plzeňský	Rokycany	Drahoňův Újezd	123	soukromé
Plzeňský	Rokycany	Mýto	1538	Římskokatolická farnost Rokycany
Plzeňský	Rokycany	Osek	797	Římskokatolická farnost Rokycany
Plzeňský	Rokycany	Skořice	263	ALFA NAKLADATELSTVÍ
Plzeňský	Tachov	Prostiboř	142	soukromé
Plzeňský	Tachov	Planá	255	Římskokatolická farnost Planá u Mariánských Lázní
Plzeňský	Tachov	Bor	4306	Římskokatolická farnost Bor u Tachova
Plzeňský	Tachov	Chodský Újezd	776	soukromé
Plzeňský	Tachov	Staré Sedliště	1254	Římskokatolická farnost Tachov
Plzeňský	Tachov	Skapce	112	soukromé
Plzeňský	Tachov	Černošín	1150	Město Černošín
Plzeňský	Tachov	Svojšíň	438	Římskokatolická farnost Stříbro
Plzeňský	Tachov	Kladruby	265	Římskokatolická farnost Kladruby u Stříbra
Plzeňský	Tachov	Holostřevy	162	Komunita Noe
Plzeňský	Tachov	Ošelín	167	soukromé
Plzeňský	Tachov	Pístov	15	Kanonie premonstrátů Teplá
Jihočeský	České Budějovice	Boršov nad Vltavou	1919	Římskokatolická farnost Boršov nad Vltavou
Jihočeský	České Budějovice	Čakov	127	Obec Čakov
Jihočeský	České Budějovice	České Budějovice	94014	Římskokatolická farnost u kostela sv. Jana Nepomuckého
Jihočeský	České Budějovice	Dobrá Voda	205	Farnost Rodina Panny Marie

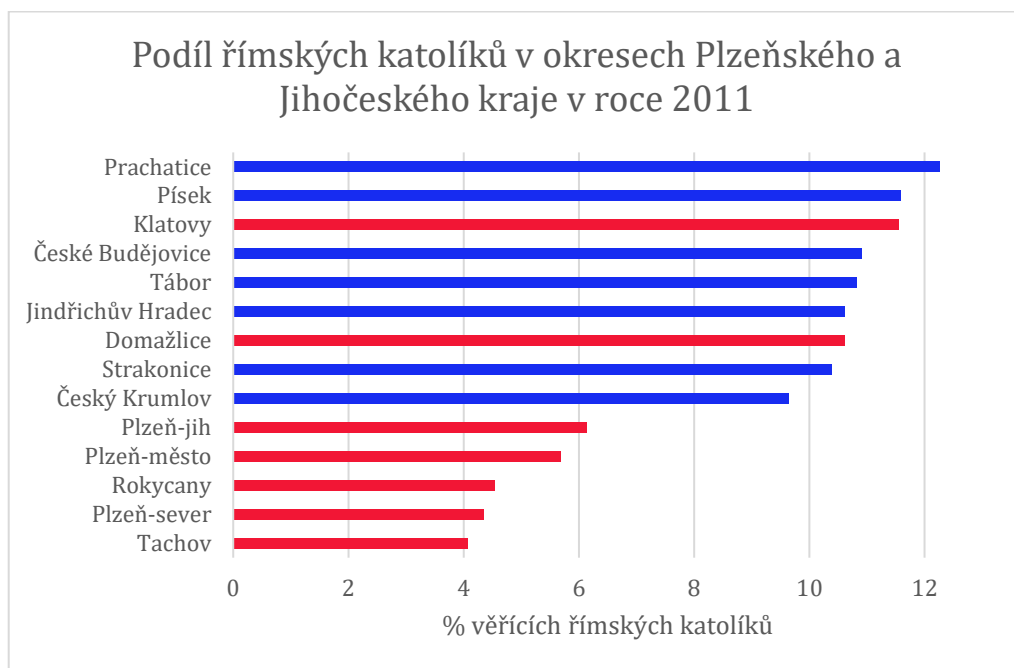
Jihočeský	České Budějovice	Doudleby	485	Římskokatolická farnost Doudleby
Jihočeský	České Budějovice	Dubné	1577	Římskokatolická farnost Dubné
Jihočeský	České Budějovice	Horní Stropnice	1475	Obec Horní Stropnice
Jihočeský	České Budějovice	Hosín	879	Římskokatolická farnost Hosín
Jihočeský	České Budějovice	Kamenný Újezd	2393	Římskokatolická farnost Kamenný Újezd
Jihočeský	České Budějovice	Lišov	4405	Římskokatolická farnost Lišov
Jihočeský	České Budějovice	Malé Nákří	222	soukromé
Jihočeský	České Budějovice	Ševětín	1405	Římskokatolická farnost Ševětín
Jihočeský	České Budějovice	Zahájí	471	Římskokatolická farnost Zahájí
Jihočeský	České Budějovice	Žumberk	276	Římskokatolická farnost Žumberk u Trhových Svinů
Jihočeský	Český Krumlov	Benešov nad Černou	1454	Římskokatolická farnost Benešov nad Černou
Jihočeský	Český Krumlov	Besednice	810	Římskokatolická farnost Besednice
Jihočeský	Český Krumlov	Černice	39	Římskokatolická farnost Černice
Jihočeský	Český Krumlov	Dolní Dvořiště	1315	soukromé
Jihočeský	Český Krumlov	Horní Planá	2088	Římskokatolická farnost Horní Planá
Jihočeský	Český Krumlov	Chvalšiny	1254	Nadace Adelaida
Jihočeský	Český Krumlov	Kájov	1819	Římskokatolická farnost Kájov
Jihočeský	Český Krumlov	Kaplice	7164	Římskokatolická farnost Kaplice
Jihočeský	Český Krumlov	Malonty	1390	Římskokatolická farnost Malonty
Jihočeský	Český Krumlov	Rožmberk nad Vltavou	364	Římskokatolická farnost Rožmberk nad Vltavou
Jihočeský	Český Krumlov	Svéraz	21	soukromé
Jihočeský	Český Krumlov	Vyšší Brod	2621	Římskokatolická farnost Vyšší Brod
Jihočeský	Český Krumlov	Zátoň	22	Biskupství českobudějovické
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Člunek	472	Římskokatolická farnost Člunek
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Deštná	749	Římskokatolická farnost Deštná u Jindřichova Hradce
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Dvory nad Lužnicí	331	Římskokatolická farnost Dvory nad Lužnicí
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Kunžak	1476	Římskokatolická farnost Kunžak
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Lutová	105	soukromé
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Nová Bystřice	3281	Římskokatolická farnost Nová Bystřice
Jihočeský	Jindřichův Hradec	Suchdol nad Lužnicí	3522	Římskokatolická farnost Suchdol nad Lužnicí
Jihočeský	Písek	Bernartice	235	Římskokatolická farnost Bernartice (u Milevska)
Jihočeský	Písek	Horní Záhoří	429	Římskokatolická farnost Záhoří
Jihočeský	Písek	Kostelec nad Vltavou	392	Římskokatolická farnost Kostelec nad Vltavou
Jihočeský	Písek	Kovářov	1444	Obec Kovářov
Jihočeský	Písek	Milevsko	8277	soukromé

Jihočeský	Písek	Putim	534	Římskokatolická farnost Putim
Jihočeský	Písek	Sepekov	1336	Královská kanonie premonstrátů na Strahově
Jihočeský	Písek	Staré Sedlo	246	Římskokatolická farnost Orlík nad Vltavou
Jihočeský	Prachatice	Lštěň	435	Římskokatolická farnost Lštěň (u Vimperka)
Jihočeský	Prachatice	Stachy	1150	Obec Stachy
Jihočeský	Prachatice	Strunkovice nad Blanicí	1264	Městys Strunkovice nad Blanicí
Jihočeský	Prachatice	Svatá Maří	599	Římskokatolická farnost Svata Maří
Jihočeský	Prachatice	Záblatí	79	Římskokatolická farnost Záblatí
Jihočeský	Strakonice	Bavorov	1572	Římskokatolická farnost Bavorov
Jihočeský	Strakonice	Bělčice	981	Římskokatolická farnost Bělčice
Jihočeský	Strakonice	Černívsko	23	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Čestice	901	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Dobrš	52	Římskokatolická farnost Dobrš
Jihočeský	Strakonice	Jinín	213	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Kadov	369	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Katovice	1358	Římskokatolická farnost Katovice
Jihočeský	Strakonice	Kraselov	221	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Malenice	689	Obec Malenice
Jihočeský	Strakonice	Podsrp	150	soukromé
Jihočeský	Strakonice	Předslavice	258	Římskokatolická farnost Předslavice
Jihočeský	Strakonice	Skočice	228	Římskokatolická farnost Skočice
Jihočeský	Strakonice	Štěkeň	852	Římskokatolická farnost Štěkeň
Jihočeský	Strakonice	Volenice	383	Římskokatolická farnost Volenice
Jihočeský	Strakonice	Záboří	368	Římskokatolická farnost Záboří u Blatné
Jihočeský	Tábor	Budislav	376	soukromé
Jihočeský	Tábor	Dírná	397	Římskokatolická farnost Dírná
Jihočeský	Tábor	Dražice	824	Římskokatolická farnost Dražice
Jihočeský	Tábor	Hamr	363	soukromé
Jihočeský	Tábor	Hartvíkov	27	soukromé
Jihočeský	Tábor	Hlavatce	154	Římskokatolická farnost Hlavatce
Jihočeský	Tábor	Hodušín	24	soukromé
Jihočeský	Tábor	Hroby	23	soukromé
Jihočeský	Tábor	Chotoviny	1775	Římskokatolická farnost Chotoviny
Jihočeský	Tábor	Janov	139	soukromé
Jihočeský	Tábor	Mladá Vožice	2704	Římskokatolická farnost Mladá Vožice
Jihočeský	Tábor	Nová Ves u Mladé Vožice	185	Římskokatolická farnost Nová Ves (u Mladé Vožice)
Jihočeský	Tábor	Planá nad Lužnicí	4132	Římskokatolická farnost Planá nad Lužnicí
Jihočeský	Tábor	Soběslav	6968	Římskokatolická farnost Soběslav
Jihočeský	Tábor	Veselí nad Lužnicí	6367	Římskokatolická farnost Veselí nad Lužnicí
Jihočeský	Tábor	Zálší	249	Římskokatolická farnost Zálší
Jihočeský	Tábor	Vodňany	6953	Římskokatolická farnost Vodňany

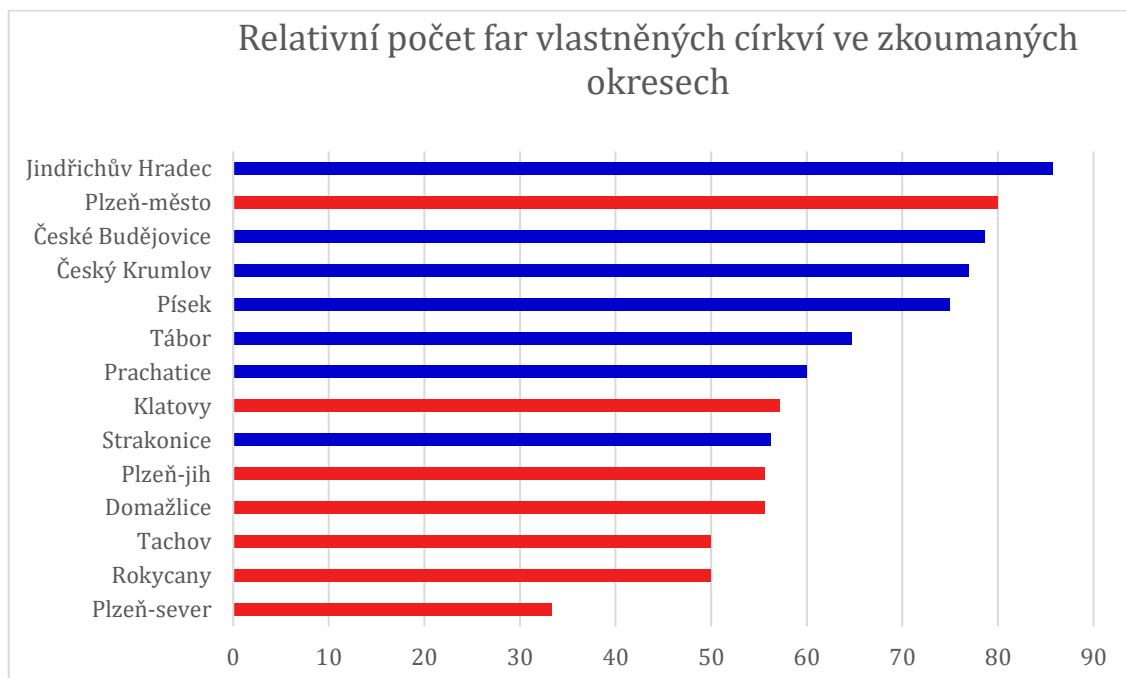
Tabulka metodiky 3 Pasportizační tabulka respondentů

respondent	kraj	Datum konání rozhovoru	délka rozhovoru (min)
1	Plzeňský	18. srpna 2016	120
2	Plzeňský	23. srpna 2016	90
3	Plzeňský	24. srpna 2016	180
4	Plzeňský	25. srpna 2016	90
5	Plzeňský	25. srpna 2016	90
6	Plzeňský	4. září 2016	120
7	Plzeňský	7. září 2016	30
8	Plzeňský	7. září 2016	130
9	Plzeňský	10. září 2016	30
10	Plzeňský	10. září 2016	30
11	Plzeňský	11. září 2016	40
12	Jihočeský	4. srpna 2017	120
13	Jihočeský	5. srpna 2017	180
14	Jihočeský	8. srpna 2017	120
15	Jihočeský	10. srpna 2017	280
16	Jihočeský	15. srpna 2017	30
17	Jihočeský	23. srpna 2017	30
18	Jihočeský	25. srpna 2017	30
19	Jihočeský	1. září 2017	240
20	Jihočeský	9. září 2017	120

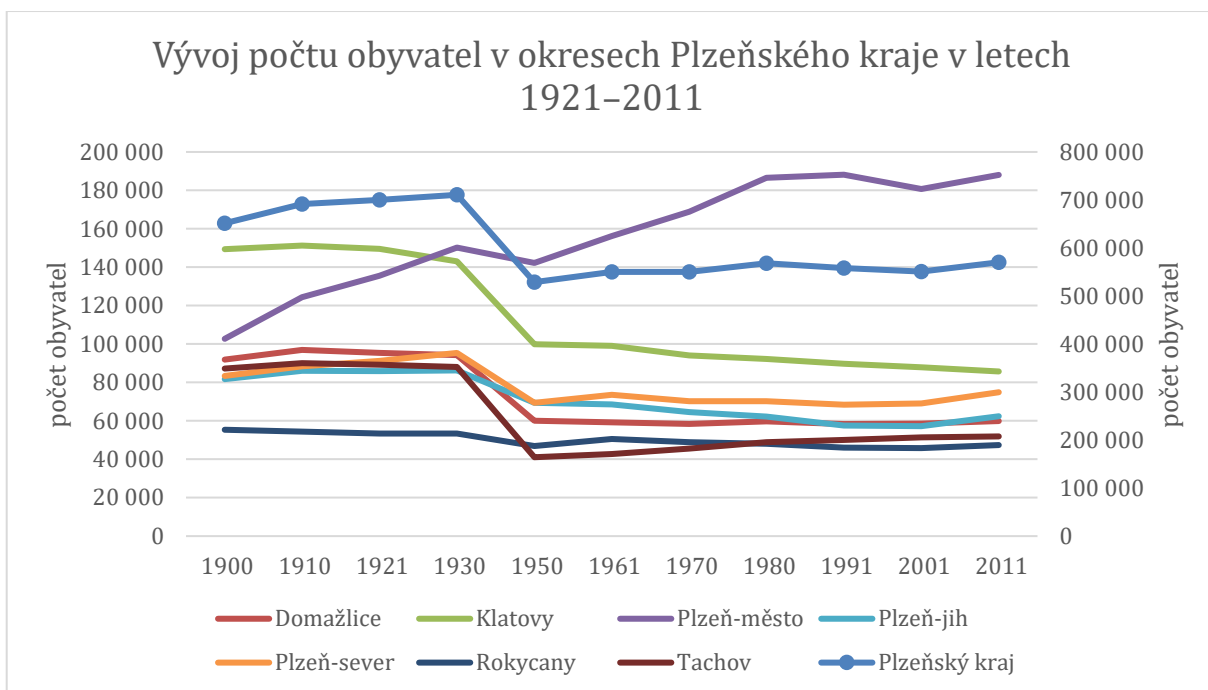
9.2 Příloha 2 Analytická část

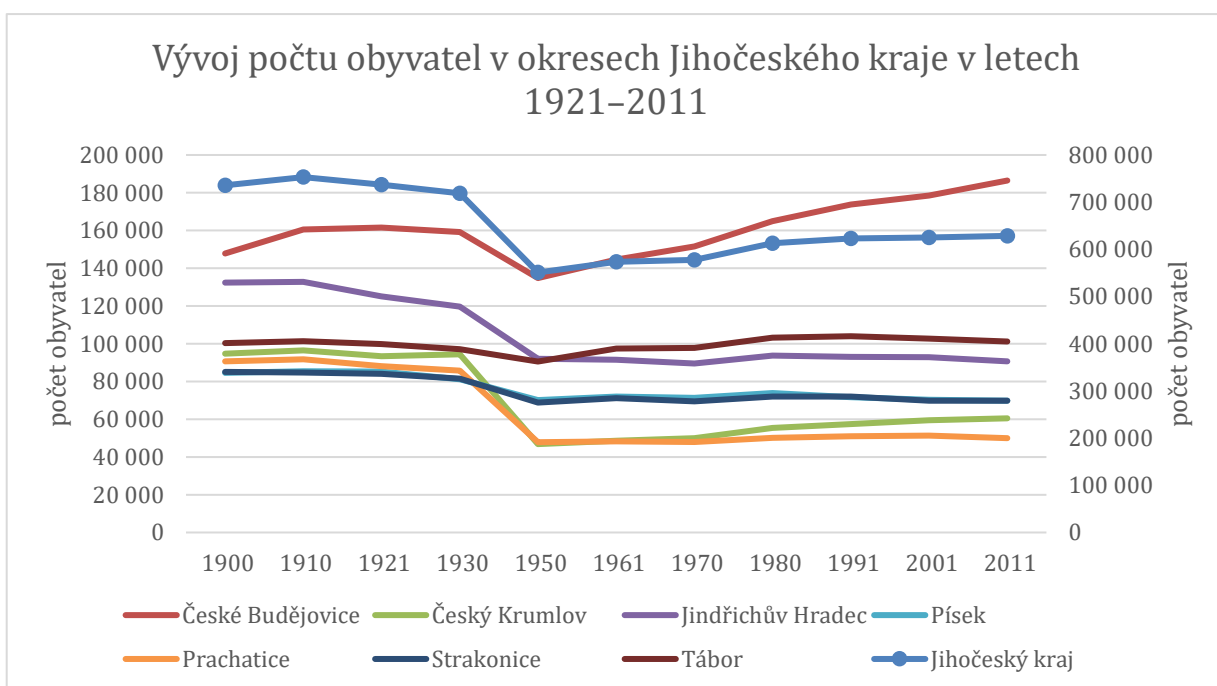
Graf 22 Podíl římských katolíků v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje (2011); zdroj: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu (2014); graf vlastní zpracování

Graf 23 Relativní počet far vlastněných církví v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje; zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); graf vlastní zpracování

Graf 24 Vývoj počtu obyvatel v okresech Plzeňského kraje v letech 1921–2011; zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2011 (2015), graf vlastní zpracování

Graf 25 Vývoj počtu obyvatel v okresech Jihočeského kraje v letech 1921–2011; zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2011 (2015), graf vlastní zpracování

Tabulka 17 Změna počtu obyvatel mezi lety 1930–2011 v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje

oblast	2011-1930	oblast	2011-1930
Plzeňský kraj	-140 302	Jihočeský kraj	-90 538
Domažlice	-34 234	České Budějovice	27 231
Klatovy	-57 395	Český Krumlov	-33 879
Plzeň-město	37 774	Jindřichův Hradec	-29 035
Plzeň-jih	-23 871	Písek	-11 346
Plzeň-sever	-20 427	Prachatice	-35 761
Rokycany	-5 997	Strakonice	-11 811
Tachov	-36 152	Tábor	4 063

zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2011 (2015), tabulka vlastní zpracování

Tabulka 18 Absolutní počty věřících a nevěřících respondentů v jednotlivých ročnících ESS (2002–2018)

kraje/absolutní počet respondentů	2002		2004		2010		2012		2014		2016		2018	
	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící	věřící	nevěřící
Hlavní město Praha	25	106	27	183	34	226	31	201	37	166	49	213	53	232
Jihočeský kraj	28	60	41	105	36	98	26	90	18	96	21	108	26	82
Jihomoravský kraj	55	78	128	147	97	143	56	142	20	126	70	165	56	185
Karlovarský kraj	7	26	31	88	7	56	11	42	8	46	3	57	7	56
Královéhradecký kraj	18	41	26	88	21	94	15	60	18	87	19	103	14	86
Liberecký kraj	8	27	12	65	14	80	12	48	21	69	24	66	26	73
Moravskoslezský kraj	64	91	81	145	61	210	48	153	40	178	42	199	48	200
Olomoucký kraj	20	27	60	95	28	124	23	85	11	72	21	116	25	93
Pardubický kraj	15	31	32	54	37	78	22	61	12	76	23	74	25	82
Plzeňský kraj	18	38	17	116	18	82	16	86	14	83	8	126	14	107
Středočeský kraj	22	87	34	164	37	175	16	161	29	163	54	199	48	223
Ústecký kraj	9	46	19	150	14	153	11	110	29	129	11	186	8	177
Vysočina	19	32	49	109	33	89	14	70	8	67	25	70	45	53
Zlínský kraj	33	31	53	32	47	103	27	56	8	67	46	61	53	63
celkem	341	721	610	1541	484	1711	328	1365	273	1425	416	1743	448	1712

zdroj: European Social Survey (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 19 Přehled fyzického stavu far k vlastnictví a způsobu užívání

vlastník diecéze- vlastnictví/stav	církev				komerční				sociální služby				turismus	
	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený		
Plzeňská d.	9	4	3	1	6	2	0	3	1				3	1
církev	9	4	3	1	4			3	1				2	
obecní														1
soukromé					2	2								
NNO														1
Českobudějovická d.	20	6			7	6	2	1	2	1	1	1	1	3
církev	20	6			5	6	1	1	2	1				2
obecní														1
soukromé					2		1							
NNO												1		

vlastník diecéze- vlastnictví/stav	rekreace				bydlení			obecní		neznámé				celkem
	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	udržovaný	rekonstrukce	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	
Plzeňská d.	2	3		7	2		1	1	1	2	1	2	7	62
církev	1	1		2										31
obecní								1	1					5
soukromé	1	2		5	1		1			2	1	2	5	24
NNO					1									2
Českobudějovická d.	13	4	1	3	4	1	1	2		4	1	4	5	93
církev	7	2		1						3	1	1	5	64
obecní					1			2						6
soukromé	6	2	1	2	3	1	1			1		2	2	22
NNO														1

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Tabulka 20 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP – finanční částky podle krajů

Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP										
Kraj	2015	2016	2017	2018	průměr (2015-2018)	2015	2016	2017	2018	průměr (2015-2018)
absolutní vyjádření v Kč					relativní vyjádření					
Jihočeský	13 361 000	17 681 000	17 215 000	16 585 632	16 210 658	10,32	12,09	11,90	11,84	11,54
Jihomoravský	15 710 000	16 833 000	17 718 000	16 877 000	16 784 500	12,13	11,51	12,25	12,05	11,99
Karlovarský	3 746 000	4 045 000	4 518 000	4 234 616	4 135 904	2,89	2,77	3,12	3,02	2,95
Královéhradecký	12 236 000	12 722 000	12 681 000	13 070 000	12 677 250	9,45	8,70	8,77	9,33	9,06
Liberecký	7 886 000	9 298 000	9 066 000	7 762 938	8 503 235	6,09	6,36	6,27	5,54	6,06
Moravskoslezský	5 852 000	6 188 000	6 923 000	6 990 000	6 488 250	4,52	4,23	4,79	4,99	4,63
Olomoucký	6 573 000	7 909 000	7 202 000	6 582 000	7 066 500	5,07	5,41	4,98	4,70	5,04
Pardubický	7 540 000	7 242 000	6 637 000	6 560 000	6 994 750	5,82	4,95	4,59	4,68	5,01
Plzeňský	11 636 000	12 785 000	13 332 000	12 269 160	12 505 540	8,98	8,74	9,22	8,76	8,93
Středočeský	16 653 000	19 515 000	19 323 000	19 535 000	18 756 500	12,86	13,35	13,36	13,95	13,38
Ústecký	10 487 000	12 169 000	12 980 000	13 395 000	12 257 750	8,10	8,32	8,97	9,56	8,74
Vysočina	12 640 000	13 195 000	10 440 000	9 465 999	11 435 250	9,76	9,02	7,22	6,76	8,19
Zlínský	5 205 000	6 630 000	6 596 000	6 754 000	6 296 250	4,02	4,53	4,56	4,82	4,48
celkem ČR	129 525 000	146 212 000	144 631 000	140 081 345	140 112 336					

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 21 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP – počet podpořených památek (průměr 2015–2018)

Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP												
Kraj	Kostel	Hrad	Zámek	Technická KP	Lidová architektura	Měšťanský dům	Fara	Hřbitov	Drobná památka	Ostatní	Movitá KP	
Jihočeský	23	1	3	2	6	7	3	10	3	11	2	
Jihomoravský	40	0	5	3	4	8	4	4	13	9	2	
Karlovarský	12	0	1	2	2	2	1	0	1	4	0	
Královéhradecký	31	0	2	2	10	4	2	4	7	9	2	
Liberecký	20	0	1	4	12	5	2	0	8	7	0	
Moravskoslezský	20	0	4	2	3	5	1	0	6	9	2	
Olomoucký	15	2	2	2	4	3	3	1	6	8	2	
Pardubický	14	1	1	1	4	7	2	2	5	7	2	
Plzeňský	21	2	4	1	6	4	3	2	4	13	1	
Středočeský	39	4	8	2	10	6	5	8	7	16	1	
Ústecký	19	5	4	1	15	3	1	1	7	10	1	
Vysočina	30	0	2	2	3	3	6	5	6	13	5	
Zlínský	16	0	5	1	2	1	1	0	9	2	3	

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 22 Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP – přehled finančních částek podle typu vlastníka

Program Podpora obnovy KP prostřednictvím ORP										
Typ vlastníka	2015	2016	2017	2018	průměr (2015-2018)	2015	2016	2017	2018	průměr (2015-2018)
absolutní vyjádření v Kč					relativní vyjádření					
církev	64 110 000	68 621 000	68 536 000	61 807 999	65 768 750	49,50	46,93	47,39	44,12	46,98
fyzická osoba	24 205 000	27 211 000	28 501 000	27 060 000	26 744 250	18,69	18,61	19,71	19,32	19,08
fyzická osoba podnikající	3 297 000	5 584 000	4 330 000	6 337 000	4 887 000	2,55	3,82	2,99	4,52	3,47
kraj	532 000	260 000	42 000	291 000	281 250	0,41	0,18	0,03	0,21	0,21
nadace	202 000	200 000	327 000	885 000	403 500	0,16	0,14	0,23	0,63	0,29
obec	30 250 000	35 539 000	33 635 000	32 145 346	32 892 337	23,35	24,31	23,26	22,95	23,47
o.p.s.	357 000	155 000	367 000	885 000	441 000	0,28	0,11	0,25	0,63	0,32
zapsaný spolek	2 742 000	3 251 000	3 026 000	4 679 000	3 424 500	2,12	2,22	2,09	3,34	2,44
právnícká osoba	3 615 000	5 270 000	4 921 000	4 985 000	4 697 750	2,79	3,60	3,40	3,56	3,34
SVJ	215 000	121 000	946 000	1 006 000	572 000	0,17	0,08	0,65	0,72	0,41
Celkem	129 525 000	146 212 000	144 631 000	140 081 345	140 112 336					

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 23 Havarijní program – finanční částky podle krajů

Havarijní program												
Kraj	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)
absolutní vyjádření v Kč						relativní vyjádření						
Jihočeský	6 446 000	6 440 000	8 688 907	8 662 000	9 289 000	7 905 181	11,55	11,60	11,42	10,20	11,32	11,22
Jihomoravský	6 626 000	5 888 000	8 398 000	9 834 000	8 473 000	7 843 800	11,87	10,61	11,04	11,59	10,33	11,09
Karlovarský	1 860 000	1 850 000	3 125 000	2 719 000	2 525 000	2 415 800	3,33	3,33	4,11	3,20	3,08	3,41
Královéhradecký	3 763 000	4 080 000	5 120 000	6 178 000	5 506 000	4 929 400	6,74	7,35	6,73	7,28	6,71	6,96
Liberecký	2 806 000	3 188 000	4 835 000	5 867 000	5 315 000	4 402 200	5,03	5,74	6,36	6,91	6,48	6,10
Moravskoslezský	2 680 000	2 790 000	3 979 000	4 868 000	3 890 000	3 641 400	4,80	5,03	5,23	5,73	4,74	5,11
Olomoucký	2 800 000	3 136 000	4 334 000	4 825 000	4 460 000	3 911 000	5,02	5,65	5,70	5,68	5,44	5,50
Pardubický	3 346 000	2 360 000	3 488 000	3 918 000	5 380 000	3 698 400	6,00	4,25	4,59	4,62	6,56	5,20
Plzeňský	4 864 000	5 178 000	6 506 000	7 371 000	7 035 000	6 190 800	8,72	9,33	8,55	8,68	8,58	8,77
Praha	2 410 000	2 000 000	2 696 000	2 550 000	2 750 000	2 481 200	4,32	3,60	3,54	3,00	3,35	3,56
Středočeský	6 736 000	7 140 000	8 801 000	10 373 000	9 997 000	8 609 400	12,07	12,86	11,57	12,22	12,19	12,18
Ústecký	5 394 000	5 605 000	8 456 000	8 984 000	9 213 462	7 530 492	9,67	10,10	11,12	10,58	11,23	10,54
Vysočina	3 909 000	3 855 000	4 961 000	5 450 000	5 520 000	4 739 000	7,01	6,95	6,52	6,42	6,73	6,72
Zlínský	2 160 000	1 990 000	2 671 546	3 285 000	2 670 000	2 555 309	3,87	3,59	3,51	3,87	3,26	3,62
celkem	55 800 000	55 500 000	76 059 453	84 884 000	82 023 462	70 853 383						

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 24 Havarijní program – přehled finančních částek podle typu vlastníka

Havarijní program												
Typ vlastníka	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)
absolutní vyjádření v Kč						relativní vyjádření						
fyzická osoba	18 093 000	18 091 000	21 227 907	25 422 000	22 119 000	20 990 581	32,42	32,60	27,91	29,95	26,97	29,97
fyzická osoba podnikající	1 058 000	2 441 000	1 236 000	2 914 000	2 679 000	2 065 600	1,90	4,40	1,63	3,43	3,27	2,92
Obec	5 246 000	4 885 000	8 241 546	6 699 000	9 450 000	6 904 309	9,40	8,80	10,84	7,89	11,52	9,69
Církev	25 210 000	22 293 000	36 816 000	42 964 000	39 009 462	33 258 492	45,18	40,17	48,40	50,61	47,56	46,38
Nezisková organizace	3 613 000	2 765 000	3 500 000	3 345 000	3 671 000	3 378 800	6,47	4,98	4,60	3,94	4,48	4,89
právnícká osoba	2 190 000	4 395 000	4 488 000	3 090 000	4 775 000	3 787 600	3,92	7,92	5,90	3,64	5,82	5,44
Kraj	270 000	0	400 000	250 000	200 000	224 000	0,48	0,00	0,53	0,29	0,24	0,31
Ostatní	120 000	630 000	150 000	200 000	120 000	244 000	0,22	1,14	0,20	0,24	0,15	0,39
Celkem	55 800 000	55 500 000	76 059 453	84 884 000	82 023 462	70 853 383						

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 25 Havarijní program – počet podpořených památek (průměr 2014–2018)

Havarijní program										
Kraj	Kostel	Hrad	Zámek	Technická KP	Lidová architektura	Měšťanský dům	Fara	Drobná KP	Ostatní	
Jihočeský	7	1	3	2	9	3	2	0	0	0
Jihomoravský	12	0	2	1	7	5	4	1	1	1
Karlovarský	7	1	2	1	2	0	0	0	0	0
Královéhradecký	9	0	1	0	5	1	0	0	1	1
Liberecký	8	1	1	1	7	1	1	0	0	0
Moravskoslezský	6	0	1	1	4	1	0	0	0	0
Olomoucký	7	0	2	0	3	0	1	0	1	1
Pardubický	6	0	1	0	3	0	0	0	0	0
Plzeňský	11	1	6	1	3	0	3	0	0	0
Hlavní m. Praha	8	0	0	0	0	2	1	0	0	0
Středočeský	22	2	3	3	3	1	1	1	3	3
Ústecký	14	2	3	0	6	1	3	0	0	0
Vysočina	8	2	3	1	2	2	2	0	1	1
Zlínský	2	2	1	3	2	0	0	0	0	0

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 26 Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny – průměr podpořených projektů v letech 2015–2018 (první řádek kraje), průměrná podpořená částka (všech projektů) v letech 2015–2018 (druhý řádek kraje)

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny							
Kraj/Typ žadatele	fyzická osoba	církev	nezisková organizace	obec	kraj	podnikatelský subjekt	celkem
Jihočeský	18 4 980 000	2 610 000	0 -	1 182 500	0 87 500	0 97 500	21 5 797 500
Jihomoravský	5 836 250	2 306 250	0 -	1 148 750	0 46 250	0 165 000	9 1 313 750
Karlovarský	4 1 113 250	1 82 500	0 -	0 75 000	0 -	0 62 500	5 1 360 750
Královéhradecký	5 1 065 250	1 407 500	0 -	1 107 500	0 -	0 80 000	7 1 612 750
Liberecký	11 2 647 750	2 602 500	0 -	1 303 750	0 -	0 302 500	14 3 450 250
Moravskoslezský	5 911 250	0 112 500	0 -	0 145 000	0 -	1 306 500	5 1 000 250
Olomoucký	3 506 000	2 318 750	0 -	0 -	0 -	0 -	5 981 000
Pardubický	2 379 650	0 304 622	0 -	0 -	0 -	0 -	2 492 150
Plzeňský	13 3 493 750	0 100 000	1 228 333	4 949 000	1 326 667	3 990 000	21 5 933 000
Praha	1 555 000	2 380 000	0 -	0 -	0 -	0 -	3 858 750
Středočeský	13 2 870 500	2 826 667	0 26 667	2 533 333	0 -	2 530 000	19 4 960 122
Ústecký	14 2 996 250	0 -	0 -	0 -	0 -	0 -	14 2 996 250
Vysočina	4 606 500	0 -	0 -	1 65 000	0 -	0 -	5 755 250
Zlínský	1 222 500	0 -	0 -	0 -	3 381 667	0 -	3 555 000

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 18 Program záchrany architektonického dědictví – průměr podpořených památek v letech 2014–2018

Program záchrany architektonického dědictví														
Kraj/Typ památky	Kostel	Klášter	Hrad	Zámek	Tvrz, hosp. dvůr	Technická KP	Lidová architektura	Měšťánský dům	Hradební systém	Fara	Hřbitov	Drobná památka	Ostatní	Celkem
Jihočeský	11	2	3	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	25
Jihomoravský	9	3	0	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	17
Karlovarský	8	1	3	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	21
Královéhradecký	10	1	1	4	0	0	1	0	0	0	0	0	0	19
Liberecký	3	0	2	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	14
Moravskoslezský	5	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	13
Olomoucký	5	0	0	2	1	0	0	0	0	1	0	0	0	8
Pardubický	9	0	2	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	13
Plzeňský	17	2	0	6	1	0	0	0	0	0	0	0	1	26
Praha	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Středočeský	24	4	2	11	2	0	0	1	0	0	0	0	1	43
Ústecký	20	1	1	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	27
Vysočina	6	1	1	5	0	0	0	0	1	0	0	0	1	12
Zlínský	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	7

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 19 Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny – průměr podpořených projektů v letech 2015–2018 (první řádek kraje), průměrná podpořená částka (vše projektů) v letech 2015–2018 (druhý řádek kraje)

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny								
Kraj/Typ památky	kostel	fara	zámek	technická KP	lidová architektura	městanský dům	drobná KP	celkem
Jihočeský	3 855 000	0 -	1 460 000	0 -	17 4 437 500	0 45 000	0 50 000	21 5 847 500
Jihomoravský	2 266 250	1 151 250	0 -	1 75 000	5 796 250	0 -	0 25 000	9 1 813 750
Karlovarský	1 82 500	0 -	0 -	1 95 000	4 1 158 750	0 -	0 -	5 1 336 250
Královéhradecký	1 407 500	0 -	0 -	0 59 500	6 1 145 250	0 -	0 25 000	7 1 637 250
Liberecký	0 -	3 915 000	1 150 000	0 -	8 1 755 250	3 605 000	0 25 000	14 3 450 250
Moravskoslezský	0 -	0 -	0 -	0 -	4 768 750	1 605 000	0 -	5 1 000 250
Olomoucký	2 412 500	0 -	0 -	0 -	2 472 500	1 96 000	0 -	5 981 000
Pardubický	0 -	0 62 500	0 -	0 -	2 429 650	0 -	0 -	2 492 150
Plzeňský	1 315 000	1 220 000	3 1 092 500	3 796 250	11 3 071 250	1 355 000	1 83 000	21 5 933 000
Praha	2 303 750	0 -	0 -	0 -	1 555 000	0 -	0 -	3 858 750
Středočeský	2 1 132 122	0 30 000	0 -	1 285 173	12 2 544 000	4 726 500	0 20 000	19 4 910 122
Ústecký	0 -	1 265 000	0 -	0 30 000	13 2 701 250	0 -	0 -	14 2 996 250
Vysočina	0 100 000	0 -	0 18 750	1 197 500	3 439 000	0 -	0 -	5 755 250
Zlínský	0 -	0 -	0 -	1 172 500	3 382 500	0 -	0 -	3 555 000

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 27 Program záchrany architektonického dědictví – finanční částky podle krajů

Program záchrany architektonického dědictví													
Kraj	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)	
absolutní vyjádření v Kč						relativní vyjádření							
Jihočeský	12 580 000	15 035 000	16 774 000	23 785 000	23 470 000	18 328 800	8,36	8,46	7,77	10,22	10,31	9,02	
Jihomoravský	12 125 000	10 970 000	15 505 000	18 550 000	18 885 000	15 207 000	8,05	6,17	7,18	7,97	8,29	7,53	
Karlovarský	13 250 000	19 350 000	21 560 000	22 220 000	19 378 000	19 151 600	8,80	10,88	9,98	9,55	8,51	9,55	
Královéhradecký	8 535 000	13 145 000	13 310 000	13 620 000	14 538 382	12 629 676	5,67	7,39	6,16	5,85	6,38	6,29	
Liberecký	4 207 000	3 500 000	7 100 000	8 700 000	10 318 000	6 765 000	2,79	1,97	3,29	3,74	4,53	3,26	
Moravskoslezský	4 145 000	4 105 000	7 430 000	9 090 000	9 285 000	6 811 000	2,75	2,31	3,44	3,91	4,08	3,30	
Olomoucký	4 500 000	5 785 000	7 695 000	6 700 000	6 400 000	6 216 000	2,99	3,25	3,56	2,88	2,81	3,10	
Pardubický	9 775 000	12 985 000	14 165 000	12 780 000	14 500 000	12 841 000	6,49	7,30	6,56	5,49	6,37	6,44	
Plzeňský	19 190 000	22 245 000	28 676 000	26 980 000	23 380 641	24 094 328	12,75	12,51	13,28	11,60	10,27	12,08	
Praha	4 125 000	3 400 000	7 745 000	6 750 000	3 000 000	5 004 000	2,74	1,91	3,59	2,90	1,32	2,49	
Středočeský	31 045 000	34 190 000	35 880 000	41 225 000	40 834 757	36 634 951	20,62	19,23	16,62	17,72	17,93	18,43	
Ústecký	14 520 000	18 455 000	23 135 000	25 580 000	26 130 000	21 564 000	9,65	10,38	10,71	11,00	11,48	10,64	
Vysočina	9 440 000	10 410 000	12 205 000	12 150 000	10 990 000	11 039 000	6,27	5,86	5,65	5,22	4,83	5,57	
Zlínský	3 100 000	4 200 000	4 750 000	4 500 000	6 600 000	4 630 000	2,06	2,36	2,20	1,93	2,90	2,29	
celkem	150 537 000	177 775 000	215 930 000	232 630 000	227 709 780	200 916 356							

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 28 Program záchrany architektonického dědictví – přehled finančních částek podle typu vlastníka

Program záchrany architektonického dědictví												
Typ žadatele	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)	2014	2015	2016	2017	2018	průměr (2014-2018)
absolutní vyjádření v Kč						relativní vyjádření						
Fyzická osoba	14 950 000	20 520 000	24 960 000	25 095 000	24 350 000	21 975 000	9,93	11,54	11,56	10,79	10,69	10,90
Obec	34 007 000	38 165 000	48 630 000	44 400 000	43 118 000	41 664 000	22,59	21,47	22,52	19,09	18,94	20,92
Církev	81 935 000	96 530 000	115 660 000	131 485 000	129 411 780	111 004 356	54,43	54,30	53,56	56,52	56,83	55,13
Nezisková organizace	8 795 000	9 235 000	10 200 000	11 800 000	13 725 000	10 751 000	5,84	5,19	4,72	5,07	6,03	5,37
Právnícká osoba	6 800 000	9 000 000	9 300 000	12 100 000	11 905 000	9 821 000	4,52	5,06	4,31	5,20	5,23	4,86
Kraj	1 400 000	0	2 000 000	4 550 000	2 700 000	2 130 000	0,93	0,00	0,93	1,96	1,19	1,00
Ostatní	2 650 000	4 325 000	5 180 000	3 200 000	2 500 000	3 571 000	1,76	2,43	2,40	1,38	1,10	1,81
Celkem	150 537 000	177 775 000	215 930 000	232 630 000	227 709 780	200 916 356						

zdroj: Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení (2020); tabulka vlastní zpracování

Tabulka 29 Hustota zalidnění v okresech Plzeňského a Jihočeského kraje

Území, kraj, okres	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Hustota obyvatelstva na 1 km ²	Počet obcí
Česká republika	78 871	10 610 055	134,5	6 258
Plzeňský kraj	7 649	580 816	75,9	501
Domažlice	1 123	61 571	54,8	85
Klatovy	1 946	86 318	44,4	94
Plzeň-město	261	189 747	725,8	15
Plzeň-jih	997	62 736	62,9	90
Plzeň-sever	1 287	78 561	61,1	98
Rokycany	657	48 602	74,0	68
Tachov	1 378	53 281	38,7	51
Jihočeský kraj	10 058	640 196	63,7	624
České Budějovice	1 639	193 337	118,0	109
Český Krumlov	1 614	61 187	37,9	47
Jindřichův Hradec	1 944	90 835	46,7	106
Písek	1 127	71 067	63,1	75
Prachatice	1 377	50 700	36,8	65
Strakonice	1 032	70 760	68,6	112
Tábor	1 326	102 310	77,1	110

Zdroj: Demografická příručka 2018 (2019), tabulka vlastní zpracování

Tabulka 30 Absolutní hodnoty fyzického stavu far podle zkoumaných diecézí

diecéze/fyzický stav	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	celkem
Plzeňská	24	10	7	21	62
Českobudějovická	55	19	9	10	93

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Tabulka 31 Absolutní hodnoty fyzického stavu far podle zkoumaných krajů

kraj/fyzický stav	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	celkem
Plzeňský	22	7	12	34	75
Jihočeský	9	9	17	45	80

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Tabulka 32 Porovnání fyzického stavu far k vlastnictví, zkoumaným diecézím a okresům

stav fary diecéze- okres/vlastnictví	udržovaný				uspokojivý		rekonstrukce				ohrožený				celkem
	církev	soukromé	obecní	NNO	církev	soukromé	církev	soukromé	obecní	NNO	církev	soukromé	obecní	NNO	
Plzeňská	15	6	2	1	5	5	3	3	1	1	8	10	2	1	62
Domažlice	2	2			1						2	1	1		9
Klatovy	3				1		2	1			1	2	1		11
Plzeň-jih	1			1					1		1	2			6
Plzeň-město	4					1									5
Plzeň-sever	2	3	1		2	3			1		1	2		15	
Rokycany	2				1			1							4
Tachov	1	1	1		1		1				3	3		1	12
Českobudějovická	39	12	4		16	3	2	5	1	1	7	2	1		93
České Budějovice	6	1	1		4				1		1				14
Český Krumlov	4	1			5			1		1					13
Jindřichův Hradec	4	1			2										7
Klatovy	4	4			1	1									10
Písek	6	1	1												8
Plzeň-jih	2										1				3
Prachatice			1		1		1				1		1		5
Strakonice	5	2	1		1	1		3			3				16
Tábor	8	2			2	1	1	1				2			17
celkem	54	18	6	1	21	8	5	8	2	1	15	12	3	1	155

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Tabulka 33 Fyzický stav far podle zkoumaných diecézi a nuceného vysídlení

diecéze-nucené vysídlení/stav	udržovaný	uspokojivý	rekonstrukce	ohrožený	celkem
Plzeňská	24	10	7	21	62
ano	7	5	4	11	27
ne	17	5	3	10	35
Českobudějovická	55	19	9	10	93
ano	13	7	4	5	29
ne	42	12	5	5	64
celkem	79	29	16	31	155

zdroj: ČÚZK 2016–2017 (2020); data výzkumu mapování; tabulka vlastní zpracování

Tabulka 34 Respondenti výzkumu ESS podle krajů a ročníků (2002–2018)

ročník Kraj/hodnoty	2002		2004		2010		2012		2014		2016		2018	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
Středočeský kraj	112	10,5	201	9,2	213	9,7	177	10,3	192	11,3	253	11,6	271	12,5
Plzeňský kraj	56	5,2	134	6,1	101	4,6	103	6,0	97	5,7	134	6,2	121	5,6
Ústecký kraj	55	5,1	174	8,0	167	7,6	123	7,2	158	9,3	197	9,1	187	8,6
Královéhradecký kraj	59	5,5	115	5,3	117	5,3	77	4,5	105	6,2	123	5,7	100	4,6
Vysočina	52	4,9	158	7,2	123	5,6	86	5,0	75	4,4	97	4,5	100	4,6
Olomoucký kraj	48	4,5	161	7,4	153	6,9	108	6,3	84	4,9	137	6,3	119	5,5
Moravskoslezský kraj	155	14,5	231	10,6	271	12,3	201	11,7	219	12,9	242	11,1	250	11,5
Hlavní město Praha	131	12,2	212	9,7	261	11,8	235	13,7	205	12,0	265	12,2	288	13,3
Jihočeský kraj	89	8,3	151	6,9	135	6,1	116	6,8	114	6,7	129	5,9	109	5,0
Karlovarský kraj	33	3,1	120	5,5	63	2,9	54	3,2	54	3,2	60	2,8	63	2,9
Liberecký kraj	35	3,3	78	3,6	94	4,3	62	3,6	91	5,3	94	4,3	100	4,6
Pardubický kraj	46	4,3	87	4,0	117	5,3	86	5,0	88	5,2	97	4,5	107	4,9
Jihomoravský kraj	133	12,4	277	12,7	241	10,9	201	11,7	147	8,6	238	10,9	238	11,0
Zlínský kraj	66	6,2	88	4,0	150	6,8	83	4,8	75	4,4	110	5,1	119	5,5
celkem	1070	100	2187	100	2206	100	1712	100	1704	100	2176	100	2172	100

zdroj: European Social Survey 2002–2018; tabulka vlastní zpracování

poznámka: sloupce „abs“ vyjadřují absolutní hodnoty, „%“ relativní hodnoty

Tabulka 35 Vývoj hodnot vyššího řádu a hodnotových indikátorů mezi lety 2002–2018 v Plzeňském kraji

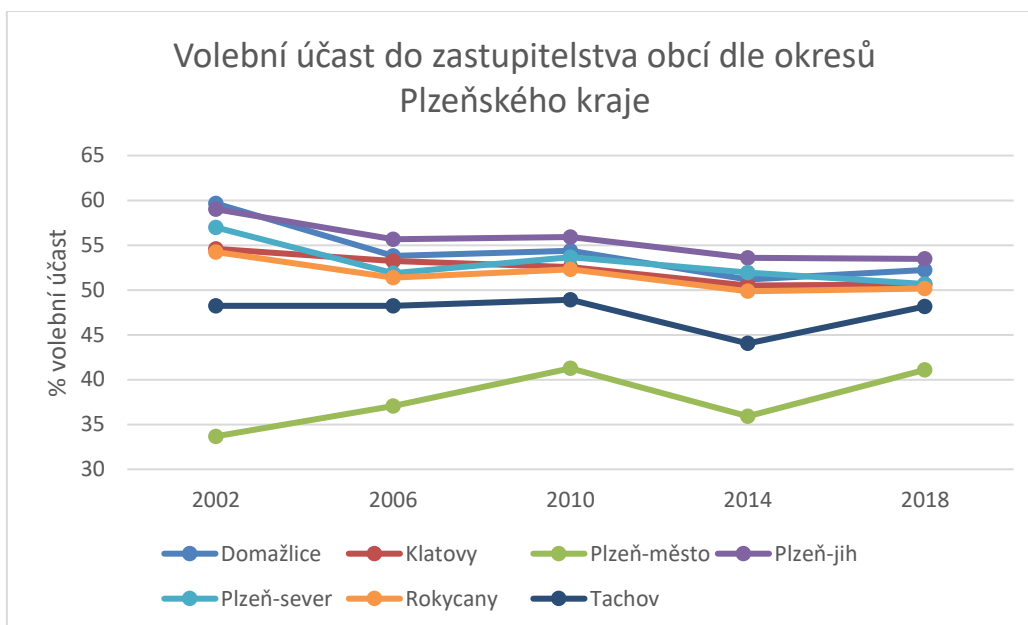
		Plzeňský kraj						
hodnoty vyššího řádu	hodnotové indikátory	2002	2004	2010	2012	2014	2016	2018
konzervatismus	Konformita	3,48	3,58	3,12	3,34	3,43	2,89	3,07
	Tradice	2,94	3,18	3,12	3,35	3,43	3,09	3,07
transcendence	Benevolence	3,70	3,59	3,48	3,66	3,62	3,43	3,27
	Univerzalismus	3,55	3,57	3,42	3,62	3,49	3,26	3,30
otevřenost	Samostatnost	3,46	3,49	3,55	3,83	3,50	3,55	3,59
	Stimulace	1,79	2,21	2,42	2,57	2,76	2,76	3,00
	Hédonismus	2,42	2,82	2,89	3,15	3,11	3,07	3,31
ego	Úspěch	2,25	2,62	2,70	2,98	2,99	2,69	2,76
	Moc	2,21	2,74	2,65	2,98	2,77	2,95	3,01
konzervatismus	Bezpečnost	3,73	3,99	3,80	3,96	3,80	3,65	3,75

zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); tabulka vlastní zpracování

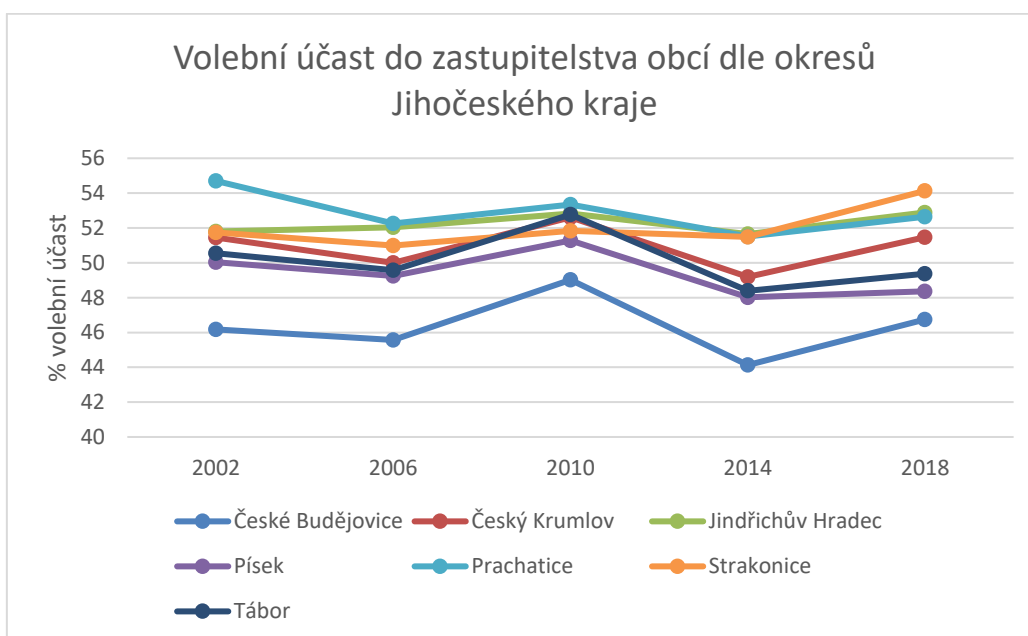
Tabulka 36 Vývoj hodnot vyššího řádu a hodnotových indikátorů mezi lety 2002–2018 v Jihočeském kraji

		Jihočeský kraj						
hodnoty vyššího řádu	hodnotové indikátory	2002	2004	2010	2012	2014	2016	2018
konzervatismus	Konformita	3,50	3,04	3,26	3,14	3,52	2,99	3,31
	Tradice	3,23	2,95	2,94	3,28	3,32	2,91	3,33
transcendence	Benevolence	3,71	3,63	3,45	3,46	3,73	3,28	3,67
	Univerzalismus	3,53	3,42	3,45	3,37	3,54	3,31	3,69
otevřenost	Samostatnost	3,52	3,27	3,58	3,41	3,49	3,46	3,71
	Stimulace	2,24	2,28	2,49	2,52	2,63	2,36	2,52
	Hédonismus	2,53	2,31	2,91	2,91	3,23	2,87	2,85
ego	Úspěch	2,49	2,32	2,63	2,84	2,93	2,68	2,56
	Moc	2,51	2,28	2,71	2,83	2,93	2,90	2,65
konzervatismus	Bezpečnost	3,71	3,34	3,75	3,40	3,80	3,74	3,99

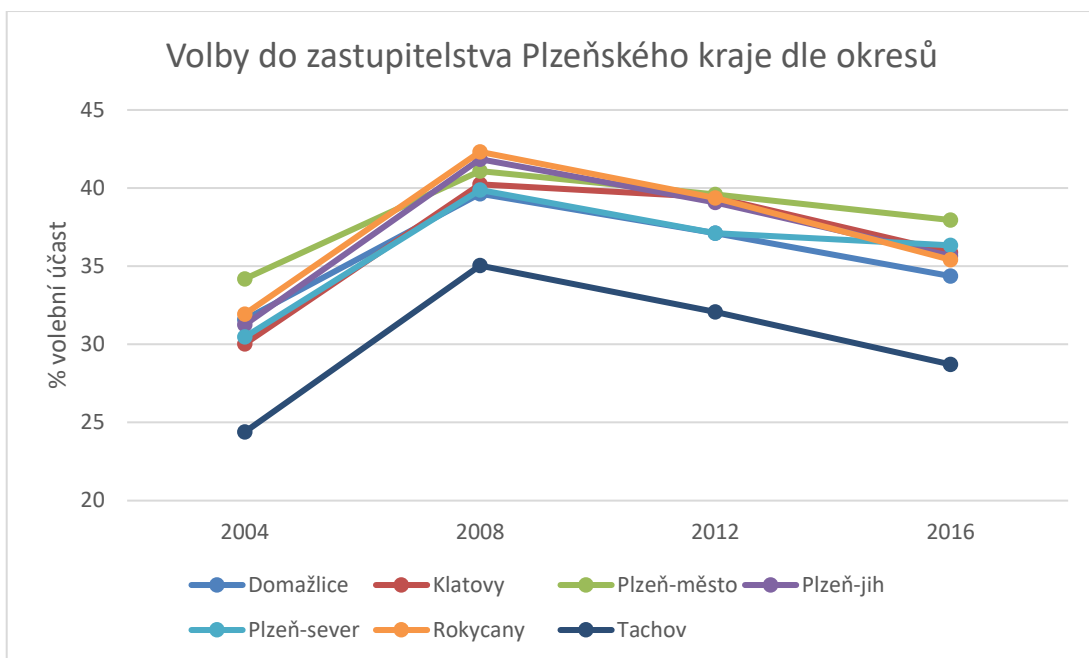
zdroj: European Social Survey 2002–2018 (2020); tabulka vlastní zpracování

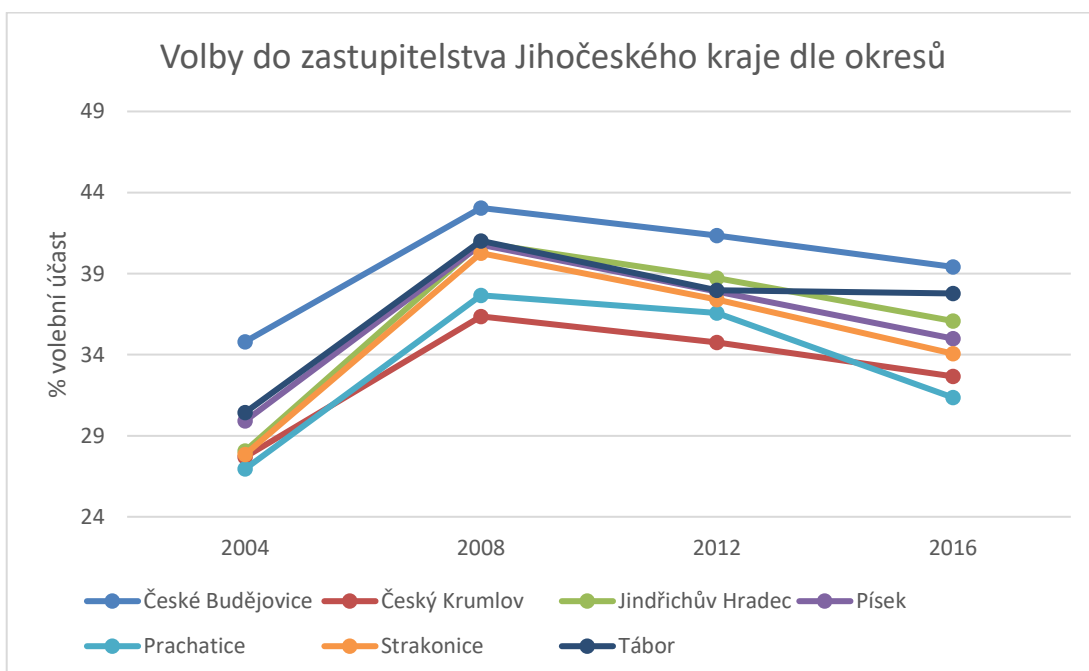
Graf 26 Volební účast do zastupitelstva obcí dle okresů Plzeňského kraje v letech 2002–2018; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

Graf 27 Volební účast do zastupitelstva obcí dle okresů Jihočeského kraje v letech 2002–2018; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

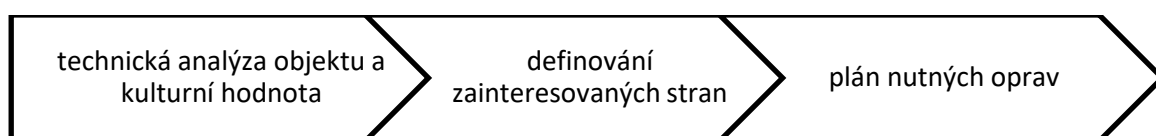
Graf 28 Volební účast do zastupitelstva Plzeňského kraje dle okresů v letech 2004–2016; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

Graf 29 Volební účast do zastupitelstva Jihočeského kraje dle okresů v letech 2004–2016; zdroj: Volby (2020); graf vlastní zpracování

9.3 Příloha 3 Procesní manuál potenciálního vlastníka památky

Praktická část práce představila funkční změny památkově chráněných far¹⁴⁸, které pro ně zvolili jejich současní majitelé. Potenciální majitelé mohou navázat na dobrou praxi Plzeňského a Jihočeského kraje. Až budou stát před finální rozhodnutím, jakou novou funkci pro objekt vybrat, přičemž objektem může být jakákoliv historická budova, která je opuštěná, nevhodně využívaná, či má být obohacena o doplňkovou funkci, mohou se inspirovat jednoduchými procesními kroky¹⁴⁹. Pro přehlednost jsou procesní kroky rozděleny do dvou částí (I. a II. část), jejich plnění je plynulé.

Kroky rozhodovacího procesu funkční změny památky I. část

V kroku číslo jedna je hodnocen objekt po technické stránce, tzn. po stránce statiky, konstrukcí, materiálového zastoupení a vybavení pro komfort užívání objektu v 21. století (zavedená voda, možnosti vytápění objektu, sociální zařízení). Neoddělitelnou součástí této analýzy je vyhodnocení kulturní hodnoty objektu, a to jak v exteriéru, tak v interiérech.

V druhém kroku jsou definovány zainteresované strany. Jedná se o investora, uživatele objektu, veřejnou správu, kulturní instituce, architekty a projektanty realizující opravu a širokou veřejnost (včetně místních obyvatel). Každá ze stran má svůj zájem, který se názorově nemusí shodovat s ostatními (tlaky finanční, kulturní, regulační). Pro finální rozhodnutí o nové funkci objektu jsou tyto skupiny důležité, jelikož mohou výslednou podobu projektu zcela ovlivnit, proto je vhodné zainteresované strany definovat co nejdříve z důvodu dostatečné časové kapacity na sjednání kompromisu. Zainteresované strany je vhodné identifikovat i v případě, že objekt plánujeme využívat pro svou vlastní potřebu, jelikož zainteresovanou stranou může být i instituce či organizace, která obnovu projektu může finančně podpořit.¹⁵⁰ Nadto u památkově chráněných objektů je zainteresovanou stranou vždy památkář. Národní památkový ústav pro vlastníky památek připravil podrobného a zároveň stručného online průvodce, který vlastníků památek objasňuje

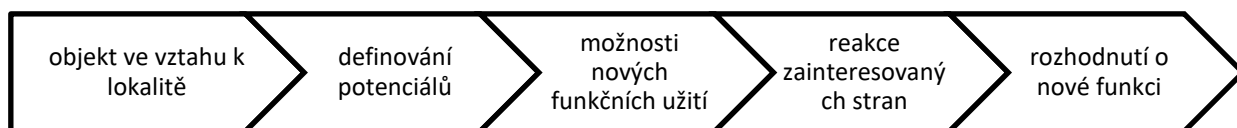
¹⁴⁸ Manuál potenciálního vlastníka památky vychází z recenzovaného článku Štolfová (2019), procesní model byl do současné podoby modifikován na základě výsledků představených v disertační práci.

¹⁴⁹ Procesní kroky jsou založeny na model adaptivního opětovného užití dle Worthing a Bond (2008) a Misirlisoy a Günca (2016), které jsou rozebírány v člancích Štolfová (2017) a Štolfová (2019).

¹⁵⁰ Respondenti poukazovali na důležitost identifikovat zainteresované strany – církve, stavební úřady, památkáře a místní obyvatele. Tato identifikace zjednodušila splnění všech regulačních podmínek (stavební úřad, památkáři), které v sobě skýtá památkově chráněný objekt.

„co vlastně po vás (tzn. vlastnících památky) bude *kdo* – a také *proč* – chtít“ (Podrobný průvodce 2020). Dalším pomůckou je *Příručka vlastníka kulturní památky a péče o ně*, která informuje vlastníka památky o prvních kontaktech se státní památkovou péčí, seznamuje vlastníka s příslušnými právními předpisy a se strukturou a pravomocemi jednotlivých správních orgánů a organizací státní památkové péče (tj. Národním památkovým ústavem). Dále popisuje řešení konkrétních situací, které mohou nastat při správě a péči kulturní památky (Příručka vlastníka kulturní památky 2014).

Plán nutných oprav spadá do kroku tři. Tento krok primárně navazuje na krok jedna, ve kterém po zhodnocení technické stránky objektu navazujeme rozplánováním činností oprav. Pokud se objekt nachází v havarijním stavu, je postupováno podle nejpálčivějších oprav k těm nejméně akutním. Je důležité mít stále na paměti, že objekt je kulturní památkou, proto jakékoliv stavební návrhy na úpravy objektu je povinné konzultovat s památkáři.

Kroky rozhodovacího procesu funkční změny památky II. část

Čtvrtý krok zkoumá památku ve vztahu k lokalitě, jednak jeho prostorovou linku (zasazení do krajiny, obce), jednak ve vztahu k místním obyvatelům a v neposlední řadě z historického hlediska. Pozorováním a vnímáním objektu v prostoru slouží ke zvědomení *genia loci*, který se může stát jednou z proměnných rozhodující o nové funkci objektu. Navázání komunikace s místními obyvateli a zjištění jejich názoru na objekt může být pro funkční změnu podstatné. Pokud není objekt místními přijímán pozitivně, nejspíše se nebude možné nespolehat na participaci místních obyvatel, případně bude nutné připravit pro lokální obyvatele takové podmínky, které pro ně budou přínosné (např. lákavé pracovní příležitosti apod.). Historie objektu, obce a regionu spojí do kontextu všechny naše doposud sbírané poznatky o prostoru a vztazích lokálních obyvatel k objektu.

V pátém kroku je definován potenciál objektu. Stěžejní je určení, ve kterém směru má objekt nejvhodnější budoucí uplatnění. V tomto bodě by měl být dán důraz na ošetření kritéria vedoucího k uchování kulturní hodnoty objektu.

Na pátý krok plynule navazuje šestý, který na základě potenciálů navrhuje možnosti nových funkčních užití, které respektují složky udržitelnosti, tedy ekonomické, sociální a

environmentální. Důležité je mít na mysli uchování kulturní hodnoty¹⁵¹, pro kterou je objekt cenný a jedinečný. Pokud má nová funkce navazovat na turistický ruch, je vhodné prozkoumat strategické krajské dokumenty, inspirovat se analytickými částmi dokumentů (např. strukturou návštěvníků kraje) a propojit záměr s akčními krajskými plány, jejichž snahou je koncepční vedení cestovního ruchu na krajské úrovni. Zároveň navrhnout taková řešení, která respektují trvalý udržitelný turistický ruch a lokalitu nezatíží.

Předposlední krok zjišťuje reakce na navržené funkční možnosti u zainteresovaných stran. Zde je vhodné poznamenat, že pokud změnu iniciuje soukromý podnikatel, konverze je směřována silně k ekonomické udržitelnosti, tzn. funkční využití inklinuje k restauracím, hotelům, které zajišťují dostatečný příjem na pokrytí nákladů objektu. Nová funkce, která pokrývá sociální potřebu komunity, neposkytuje ve většině případů dostatečný příjem pro pokrytí nákladů na rekonstrukci a údržbu objektu. Funkční změna k rozvoji sociálního hlediska je nejčastěji financována veřejnou správou, což není překážkou, pokud se zainteresovanou stranou komunikujeme již od začátku procesu správy objektu, či máme vhodný projektový záměr s pozitivními společenskými dopady.

Posledním krokem se stává finální rozhodnutí o nové či doplňkové funkci objektu.

¹⁵¹ Samotná ochrana kulturních hodnot je velmi přísně chráněna památkáři co do vnějšího vzhledu budovy, funkční využití je chráněno památkovým zákonem ve formulaci povinnosti vlastníka, který je povinen „Kulturní památku užívat pouze způsobem, který odpovídá jejímu kulturně politickému významu, památkové hodnotě a technickému stavu.“ (Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, 2016).

9.4 Příloha 4 Mapování farních objektů v Plzeňském a Jihočeském kraji

Popisky k fotografické příloze čerpají jednotně z Památkového katalogu Národního památkového ústavu (2015), Katolických služeb v České republice (2020), publikací autorů Kokaisl a Kokaislová (2009, 2013a, 2013b), mapového portálu mapy.cz (2020) a dále z informačních cedulí, které během mapování přináležely k památkovým objektům. Fotografie byly pořízeny během terénního výzkumného mapování far v letech 2016–2017 a jsou zařazeny do autorky soukromého archivu.

9.4.1 Plzeňský kraj

Běšiny

Fara je barokního stylu z první poloviny 18. století. Zachováno je dispoziční řešení, původní krov, strop v patře a vnější členění fasád. U fary se nachází hospodářské budovy, které spadají taktéž pod památkovou ochranu. Fara je částečně obydlena a užívána. Památkově je chráněna od roku 1958.

Původně zámecká kaple byla přebudována na farní jednolodní kostel Navštívení Panny Marie. Kostel v roce 1781 vyhořel, při opravě sem byl přemístěn cenný náhrobník z roku 1595 ze

zrušeného kostela sv. Bartoloměje. Zvony kostela byly zabaveny během první světové války. Na své místo se vrátily v roce 1926. Během druhé světové války byly opět zabaveny pro válečné účely. V roce 1945 byly navráceny československými vojáky válčícími v Anglii. Velká rekonstrukce kostela proběhla v roce 1902, další rozsáhlé opravy ve výši 4,5 mil. Kč byly provedeny v roce 2005–2006 za finančního příspěvku EU programu Interreg IIIA. Kostel v Běšínách spadá pod farnost Klatovy, bohoslužby probíhají každou neděli.

Bor

Fara je situována v blízkosti farního kostela sv. Mikuláše. Historické jádro fary pochází z 15. stol, její dnešní podoba je výsledkem přestaveb z poloviny 16. a 18. století, následně pak klasicistní přestavba začátkem století devatenáctého. Dílčí úpravy pochází z devadesátých let 19. století. Památkově je objekt chráněn od roku 2000. Fara je v současnosti využívána Městskou charitou Plzeň pro ošetrovatelskou službu v domácnostech.

Kostel byl založen při vzniku města Bor v roce 1282. Původní kostel byl zbořen v roce 1738 a byl nahrazen barokním, který je uchován do současnosti. Od roku 1990 probíhají postupné opravy chrámu,

zejména střechy a restaurování fresek. Oltář je dílem strážského umělce Johanna Christopa Artschlaga (1724–1777). Mše v kostele probíhají pravidelně každou neděli.

Budislavice

Fara je postavena v raně klasicistním stylu z roku 1787. Památkově chráněna je od roku 1958.

Fara přináleží ke kostelu sv. Jiljí, jenž pochází z druhé poloviny 13. století. V 18. století proběhla barokní přestavba, následné opravy se datují v letech 1913–1914, znovu konsekrován byl v roce 1921. Mše v kostele probíhají soboty jednou do měsíce dle aktuálního rozpisu na webových stránkách farnosti Nepomuk.

Bukovec

Fara byla přestavena do pozdně barokního stylu v roce 1771. Posledním farářem byl děkan dp. František Šulc, který zemřel v roce 1941 ve věku 58 let. Na faře působil celkem 16 let. Nadále je farnost spravována excurrento, a to z Kasejovic, Čížkova, Hvožd'an, Vrčeně, Nepomuka a opět z Kasejovic. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Objekt sloužil jako fara do roku 1941, dnes je využíván k dětským ozdravným pobytům. Severně od fary stojí bývalá sýpka adaptovaná na

tělocvičnu. Vedle fary se nachází kostel Nanebevzetí Panny Marie původně románského stylu konce 12. století (věž a loď), následovaly přestavby v první polovině 14., dále 1772 a 1910. Na konci 20. století byl zdevastovaný objekt kostela postupně rekonstruován až do roku 2013 (nové dubové dveře, omítnutí kostela, nová dřevěná dubová okna, elektroinstalace interiéru, mramorový obětní stůl apod.). V roce 2010 byl znovu vysvěcen. Mše se v kostele konají několikrát do týdne viz předpis na webových stránkách farnosti Jablunkov.

Bukovník

Barokní fara byla podle zachované dokumentace postavena v polovině 18. století. Všechna podlaží spadají do stejné stavební etapy, z toho vyplývá, že nebyly zřejmě použité konstrukce staršího objektu. Hospodářské budovy pochází z 19. století. Ve druhé polovině 20. století byly vestavěny příčky pro sociální zařízení. V období 1989–1997 byla položena nová krytina a přezděny horní části komínů. Fara je památkově chráněna od roku 1958, v současnosti je

v soukromém vlastnictví. Fara přináleží k původně románskému kostelu sv. Václava, jenž byl barokně přestaven koncem 17. století, interiéry byly upraveny o století později.

Černošín

v kronikách zmiňován od 14. století, barokní přestavba proběhla v začátku 18. století za pomoci daru hraběte Prospera ze Sinzendorfu.

Budova bývalé fary patří spolu s kostelem sv. Jiří k nejstarším stojícím objektům v obci. Nejspíše byla postavena začátkem 17. století, kdy byla po požáru obnovována celá obec v důsledku událostí třicetileté války. Následné přestavby fary jsou datovány do roku 1800, dále do poloviny 19. a 20. století. Následně novodobé přestavby, ve kterých došlo ke ztrátě původních výmalb a asi i omítek. Fara je památkově chráněna od roku 2014 a je využívána jako infocentrum a muzeum. Na zahradě fary se nachází dětské hřiště.

Fara přináleží ke kostelu sv. Jiří, jenž je

Číhaná

Barokní stavba fary tvoří urbanistický celek s kostelem a bývalou školou. Fara byla postavena v roce 1715 a do roku 1945 na ni pobývali faráři. Poté byly hospodářské budovy fary využívány pro potřeby JZD, kanceláře JZD vznikly v budově školy. V prostorách fary byla po roce 1945 otevřena dětská poradna. Od roku 1958 je objekt památkově chráněn. V současné době jsou bohoslužby zajišťovány duchovními z farnosti Dolní Bělá. Budova fary slouží k dlouhodobému pronájmu sociálně slabým. K objektu fary přináleží kostel sv. Václava, jenž byl přestaven v letech 1717, 1860 a 1900. Před kostelem stojí socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1704, pod kostelem stojí sochy sv. Jana a sv. Floriána z 18. století.

Čížkov

Raně barokní objekt fary pochází z roku 1960. K objektu přináleží hospodářské budovy. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Fara byla spravována farností Spálené Poříčí, v minulém roce přešla do osobního vlastnictví po několikaleté prodejní inzerci. Naproti faře se nachází původně gotický kostel sv. Jana Křtitele, jenž byl zbarokizován v letech 1727–1735 a v roce 1873 byla přistavena věž s jehlancovou střechou. U kostela je památný strom mohutné lípy srdčité, jejíž stáří se odhaduje na více jak 250 let.

Bohoslužby se konají jednou měsíčně podle harmonogramu farnosti Spálené Poříčí.

Dnešice

Barokní farní budova je datována k počátku 18. století (1717–1725). Památkově chráněna je od roku 2003. Vedle kostela sv. Václava je významnou součástí zástavby centra obce. Fara se nachází v soukromém vlastnictví. Nedaleký kostel sv. Václava je zmiňován již v roce 1352, následně byl opraven po husitských válkách pod benediktínskou správou. Kostelní zvony byly během první světové války zkonfiskovány a přetaveny na děla, po sbírce v celé farnosti byly ulity nové, který však svému osudu

neušly v druhé světové válce. V letech 2001–2003 prošel kostel rozsáhlou rekonstrukcí. Bohoslužby jsou konány dle rozpisu Koinonie Jana Křitele.

Dolní Bělá

Pozdně barokní fara se datuje k roku 1769 během správy plaského opata Fortunáta Hartmanna (pod oknem je jeho zdobený znak s kotvou a mitrou v klenotu), úpravy proběhly v první polovině 19. století. Fara je památkově chráněna od roku 1958.

Nad potokem se nachází klasicistní přestavba kostela Povýšení sv. Kříže z let 1820–1822. Kostel i fara spadá pod správu farnosti Dolní Bělá, jež má na následující obce: Krašovice, Dražeň, Všeruby, Líšňany, Ledce, Pernarec a Číhaná. V kostele probíhají pravidelné nedělní mše.

Dolní Jamné

Jednopatrová barokní fara postavena v roce 1979 tvoří celek s kostelem sv. Petra a Pavla. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Fara je v soukromém vlastnictví užívána pro druhé bydlení.

Kostel sv. Petra a Pavla je zmiňován již v roce 1384 v pražském registru kostelů. Kostel byl dřevěný a po zásahem blesku shořel. Po roce 1500 byl vybudován kostel nový a do třicetileté války spravován

luterány, následně římskokatolickou církví. Po roce 1945 objekt začal chátrat, v současné době je otevírán pro potřeby bohoslužeb konajících se jednou v roce za účasti bývalých německých obyvatel.

Drahoňův Újezd

Fara je pozdně barokního stylu s klasicistní fasádou a řadou dochovaných původních detailů. V současné době je držen v soukromém vlastnictví. Během mapování probíhala rekonstrukce. Fara je památkově chráněna od roku 1998.

Zmínky o kostelu sv. Jakuba pochází z roku 1352, interiéry částečně zachovávají gotický styl (presbytář, křtitelnice), avšak kostel byl zbarokizován v roce 1764.

Bohoslužby probíhají první sobotu v měsíci.

Druztová

Objekt pochází z roku 1701 a je situován do jádra obce naproti kapli sv. Jana Nepomuckého. Fara je památkově chráněna od roku 1992. V současné době je ve správě obce, fara je multifunkčně využívána (obecní úřad, knihovna, prostor pro sdružování lidí, pronájem prostor např. pro kadeřnictví atd.).

Kaple je využívána pro potřeby bohoslužeb, jejich nepravidelný rozpis lze sledovat na webových stránkách římskokatolické farnosti Dýšina.

Dýšina

Barokní fara pocházející z let 1712–1727 je postavena podle projektu plzeňského stavitele Jakuba Augustona. Fara je památkově chráněna od roku 1995 a slouží pro potřeby římskokatolické farnosti Dýšina.

V roce 2012 získala farnost od MK ČR dotaci 150.000,- Kč na opravu fasády dýšinské fary, kterou projektoval v první polovině 18. stol. známý barokní architekt Jakub Auguston. Za tuto částku se podařilo zrekonstruovat přibližně čtvrtinu její plochy.

Kostel Nejsvětější trojice a sv. apoštolů

Šimona a Judy Tadeáše v Dýšině je poprvé připomínán v roce 1328, gotické základy byly zbarokizovány v roce 1696. Replika parlérovské sochy sv. Václava, umístěná dnes nad postranním vchodem do kostela, byla do kostela obstarána farářem P. Františkem Jílkem za nacistické okupace jako morální posila věřících v tehdejších těžkých dobách. Na hřbitově odpočívají významné osobnosti, např. hudební skladatel Josef Bartovský, ministr

zahraničí předmnichovské ČSR Kamil Krofta, lesní rada Dominik Šašek, řídící učitel a regionalista Václav Chudáček a řada obětí nacistické okupace. Poslední větší stavební úprava kostela proběhla v roce 1971, další menší v letech 1999 a 2003. Bohoslužby se konají několikrát týdně dle aktuálního rozpisu.

Hojsova Stráž

Barokní fara vznikla jako novostavba nejspíše ve druhé polovině 18. století. Ve druhé polovině 20. století vznikl přístavek se sociálním zařízením. Fara je památkově chráněna od roku 1958 a v současné době je využívána jako celoroční rekreační ubytovna.

Nedaleký kostel Neposkvrněného početí Panny Marie byl zbudován mezi lety 1824–1826 na místě, kde se dříve nacházela dřevěná kaple zasvěcená Panně Marii Růžencové (1760). V interiéru se nachází oltář z původní kaple a varhany, jež pochází z dílny pražského varhanáře Josefa Gartnera. Na přelomu let 1945–1946 byla do kostela zavedena elektřina maďarskými uprchlíky, kteří zde čekali na návrat z exilu. V šedesátých letech byla nevyhovující instalace odstraněna a kostel zůstal bez údržby. Na začátku osmdesátých let začal pan farář Šimsa z nýrské farnosti s opravou stavby. Velmi obětavou snahou byl kostel postupně opraven. Poslední fází byla po roce 1989 rozsáhlá oprava střechy, na níž se značnou měrou podíleli dřívější němečtí obyvatelé Hojsovy Stráže. V roce 2003 byla a do kostela opět zavedena elektřina panem Karlem Steinerem. Vzhledem k malému počtu věřících jsou v kostele bohoslužby slouženy pouze příležitostně. Od roku 2004 jsou prostory kostela s pomocí vhodné akustiky využívány pro pořádání Letních koncertů, od roku 2008 pořádaných občanským sdružením Společnost Hojsova Stráž, a v současnosti i ke koncertům místních občanů, hlavně dětí. Bohoslužby jsou nepravidelné, kostel je využíván spíše pro koncertní účely.

Holostřevy

Fara je označována za kvalitní pozdně barokní stavbu stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera. V roce 1715 po zásahu bleskem částečně vyhořela. Dnešní podoba je z let 1750–1754. Objekt fary je památkově chráněn od roku 1958. V současné době je ve vlastnictví Komunity Noe, která objektu celoročně sídlí a faru včetně hospodářských budov soustavně rekonstruuje od roku 1999.

Kostel sv. Mikuláše je v historických pramenech zmiňován od roku 1367 jako románská stavba. Následovaly přestavby v gotice a v baroku. V současné době je pod správou farnosti Boru u Tachova. Bohoslužby v důsledku havarijního stavu v kostele neprobíhají. Na záchraně kostela se aktivně podílí Komunita Noe.

Horní Nýrsko

Raně barokní fara ze 17. století prošla klasicistními úpravami. Památkově chráněna je od roku 1958. V letech 1963–1969 byly vyspraveny vnější omítky, následně v letech 1979–1981 proběhla další oprava fasád (doplnění malovaného i plastického členění). Poslední úpravy spolufinancované MK ČR se uskutečnily v roce 2016. Fara je využívána správou nýrské farnosti.

Původně gotický kostel sv. Tomáše je v pramenech uváděn jako farní z roku 1352, následně byl přestavěn v baroku. Tvar věže je v podobě po roce 1844, kdy do původní cibulovité věže zasáhl blesk. Pravidelné bohoslužby probíhají 3–4 krát do týdne dle rozpisu nýrské farnosti.

Hradec

Jednopatrová barokní fara s mansardovou střechou pochází z období kolem roku 1750. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Fara patří do soukromého vlastnictví a v době mapování probíhala kompletní rekonstrukce. Kostel sv. Jiří pochází z poloviny 14. století a o čtyři století později prošel barokní přestavbou. Na konci 18. století byl poničen požárem, současnou podobu získal v 19. století. Kostel spadá pod farnost Stod. Pravidelné bohoslužby se v kostele nepořádají.

Chodský Újezd

Jedná se o pozdně barokní faru z 18. století. Fara je památkově chráněna od roku 1995 a v současnosti slouží k trvalému bydlení od roku 2003.

Naproti faře se nachází kostel Povýšení sv. Kříže spadající pod farnost v Plané u Mariánských Lázní. Pravidelné mše probíhají jednou do týdne.

Chudenice

Patrová fara barokního stylu pochází z druhé poloviny 18. století. Památkově je chráněna od roku 1958. Fara je v soukromém vlastnictví, rekonstrukce probíhají za finanční podpory MK ČR.

Kostel sv. Jana Křtitele pochází z druhé poloviny 14. století. Od té doby byl několikrát přestaven, slouží jako architektonická učebnice následných stavebních stylů. Kostel spadá po farnost ve Švihově. Mše se konají každou sobotu.

Chválenice

Fara je klasicistní stavbou datovanou k roku 1806. Památkově je chráněna od roku 1958. V současné době slouží jako sídlo Dominikánům. Kostel sv. Martina patří mezi vrcholné dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera z let 1747–1753. Kostel je pod správou římskokatolické farnosti Starý Plzenec. Mše se konají každou lichou sobotu.

Kasejovice

Historické prameny udávají činnost faráře již od roku 1356. Za husitských válek a v následujících obdobích působili zřejmě v Kasejovicích ultrakvističtí kněží. Katolická duchovní správa zde byla obnovena po Bílé hoře. Současná podoba fary je přestavbou zchátralé původní a spadá mezi mladší klasicistní venkovské stavby z přelomu 18. a 19. století, její hodnota i přes modernizaci spočívá zejména v interiérech. Faráři patřili k významným osobnostem, např. František Švůgr (působil zde 1854–1870) založil nadaci pro chudé a potřebné osoby farnosti. Jan Nepomuk Josef Jelen (1874–1897) se zasadil o vydláždění kasejovického náměstí a povýšení Kasejovic na město. Jan Pavel Hille (1911–1924) zachycoval písmem i fotoaparátem pamětihodnosti regionu. Spolu s farníky a americkými krajany se postaral o nové zvony pro kasejovický kostel náhradou za

ty, jež byly zrekvírovány v první světové válce. Václav Říha (1950–1951) byl v rámci perzekuce katolických duchovních vězňů na Mírově, kde na následky brutálního zacházení zemřel. František Paroubek se zasloužil o generální opravu kostela v roce 1992 a pořídil dva nové zvony v roce 2000. Fara je využívána ve svém původním účelu, je sídlem farnost Kasejovice.

Hřbitovní kostel sv. Jakuba pochází z rané gotiky konce 13. století. Následné přestavby spadají do baroka a pozdější úpravy do roku 1913 a 1936. V roce 1992 proběhla kompletní rekonstrukce kostela.

Kašperské Hory

Fara spadá mezi klasicistní stavby první poloviny 19. století, obvodová zdíva a vybrané konstrukce jsou barokního charakteru. Na faře působily významné osobnosti, např. místní rodák Mikuláš Töpfer (působil v letech 1790–1839) a zasloužil se o rozvoj poutní tradice Panny Marie Sněžné. Dále Johann Spannbauer, jenž povýšil místní děkanství na arciděkanství v roce 1930. Během komunistického režimu byl v roce 1950 odsouzen Karel Morzyniec. Nelehkou dobu přelomil František Novák (1920–

1985), který měl velký vliv na mladé lidi a byl znám především jako vynikající kazatel. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Na faře sídlí farnost Kašperské Hory, dále jsou zde provozovány 4 apartmány. Kostel na náměstí přináležel sv. Markétě. Je datován do poloviny 14. století, pozdější přestavby jsou novogotické. Kostel spadá pod farnost Přeštice.

Kbel

Fara je datována do pozdně barokního období 1764–1765. Objekt je památkově chráněn od roku 1998. V budově fary působí Tereza 2007 o.p.s., fara slouží nejspíše jako chráněné bydlení.

Kostel Věch svatých byl původně gotický, později přestaven do novogotického stylu podle stavitele K. Prantnera. Mše se pořádají každou neděli pod hlavičkou farnosti Přeštice.

Kladruby

Jednopatrová barokní budova z poloviny 18. století a následnými úpravami. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je využíván jako sídlo farnosti Kladruby u Stříbra.

Původně gotický kostel sv. Jakuba pochází z roku 1396, po požáru v roce 1711 byl barokně přestavěn. Kostel spadá pod římskokatolickou farnost Kladruby u Stříbra, mše jsou pořádány nepravidelně.

Klenčí pod Čerchovem

Dvoupodlažní objekt postavený v druhé polovině 18. století, rozsáhlá přestavba proběhla po druhé světové válce. Fara je památkově chráněna od roku 1958, v současné době slouží ke svému původnímu účelu jako sídlo farnosti Klenčí pod Čerchovem.

Kostel sv. Martina původem pozdně gotický byl přestavěn v letech 1737–1745 do současné barokní podoby. Pod hlavním oltářem se nachází krypta

Lamingenů a Stadionů. Mimojiné je zde pohřben i Wolfgang Maxmilián Lamingen, Jiráskův Lomikar. Bohoslužby jsou konány každou neděli pod vedením místní farnosti.

Kolinec

Přízemní objekt barokního stylu z druhé poloviny 18. století. V 19. století proběhly pouze dílčí (udržovací) úpravy. Fara je od roku 1958 památkově chráněná. Uzpůsobení interiéru proběhlo kolem roku 1980. Fara je držena v soukromém vlastnictví.

Naproti faře stojí kostel sv. Jakuba, který byl původně románský, následně upraven v gotice a baroku. Bohoslužby v kostele probíhají alespoň jednou týdně pod vedením sušické farnosti.

Kotouň

Původně renesanční fara, která svou stávající podobu získala v roce 1736. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Na faře působí římskokatolická farnost Kotouň.

Kostel je zasvěcen Narození Panny Marie, postavený v barokním stylu architektem J. A. Maggi v letech 1703–1705. Po požáru v roce 1730 opraven a v následujících desetiletích rozšířen o sakristii s oratoří. Mše se konají každou druhou a čtvrtou sobotu v měsíci dle aktuálního rozpisu farnosti.

Kout na Šumavě

Fara je zařazována do pozdně klasicistního stylu první třetiny 19. století, následné dílčí úpravy spadají do 20. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1996. Fara je ve vlastnictví obce, v době mapování nevyužívaná a v havarijním stavu.

Koutský kostel vznikl rozšířením původní kaple na začátku 18. století. Během krátké doby proběhly dvě zásadní přestavby (prodloužena loď a v jejím průčelí vztyčena věž), které byly ukončeny v letech 1907–1909. Mezi zajímavosti spojenými se stavbou kostela se řadí pivovarské

sklepy, jež zaujímají celou střední část podzemí kostela. Generální oprava kostela proběhla v devadesátých letech 20. století a byla uhrazena z prostředků farnosti a věřících. Kostel sv. Jiří je spravován kdyňskou farností, bohoslužby jsou pořádány dvakrát do týdne dle rozpisu.

Kralovice

Patrová barokní stavba postavená opatem Evženem Tyttlem v roce 1703. Fara je památkově chráněná od roku 1958 a v současné době osídlená farností Kralovice.

Kostel sv. Petra a Pavla je v historických pramenech zmiňován již ve 13. století, přestavba proběhla v 16. století. Pravidelné bohoslužby probíhají třikrát v týdnu dle aktuálního rozpisu kralovické farnosti.

Krsy

Pozdně barokní fara, jež byla přestavována pod vedením zednického mistra Jana Pavla Spony z Bezdruzic začátkem 19. století. Budova fary byla po roce 1950 využívána jako kanceláře tehdejšího JZD. V roce 1973 byla opravena pro sídlo MNV, a tím zachráněna před postupným zchátráním. Po roce 200 prošla dalšími opravami (výměna oken, střešní krytiny). Památkově chráněna od roku 2005. V době mapování se fara nacházela pod správou a sídlem obce s právě probíhající generální rekonstrukcí. Původně gotický kostel sv. Blažeje a Vavřince je

datován do 14. století s pozdějšími barokními a klasicistními úpravami. V kostele se nekonají pravidelné bohoslužby, správu nad kostelem vykonává manětínská farnost.

Křečov

Barokní fara z konce 18. století je památkově chráněna od roku 1958. V současné době se nachází v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Petra a Pavla je datován do 14. století, během třicetileté války byl poničen a v druhé polovině 17. století barokně přestaven. V době mapování byl zrekonstruován. Bohoslužby se pravidelně konají dvakrát do týdne dle harmonogramu manětínské farnosti.

Kvášňovice

Fara je datována do pozdní gotiky, další stavební úpravy z barokního období měly vliv i na uspořádání interiérů. Památkově chráněna je od roku 2001.

Původně románská svatyně byla přestavěna na gotický kostel sv. Bartoloměje s následnou barokní úpravou. Pravidelné bohoslužby jsou pod správou kvášňovické farnosti se sídlem v Horažďovicích.

Ledce u Plzně

Barokní podoba fary s mansardovou střechou spadá do roku 1760, následná oprava proběhla v roce 1959, tedy rok po zapsání mezi památkově chráněné objekty. Vlastnictví fary je pod správou farnosti Ledce. Během mapování sídlila v objektu fary a hospodářských budovách nezisková organizace Ledovec, jež zajišťuje podporu lidem s duševním onemocněním. Objekt byl během mapování ukázkově opraven včetně hospodářských budov.

Kostel je zasvěcený sv. Jakubu Většímu. Původní románský kostel byl přestaven do gotického stylu, následně v letech 1762–1769 barokně upraven. V kostele jsou pořádány jedenkrát do týdne bohoslužby spadající pod farnost Dolní Bělá.

Litice

Raně barokní fara byla přestavěna v druhé polovině 18. století. Je odhadováno, že fara fungovala již dříve, jelikož kostel sv. Petra a Pavla, který k objektu přiléhá, je označován jako farní již v roce 1352. Památkově chráněna je od roku 1958. V současné době faru vlastní Koinonia Jana Křtitele. Objekt je prošel generální opravou včetně hospodářských budov a je aktivně využíván pro potřeby Koinonie (ubytování faráře, kaplana a místních zasvěcených bratrů a sester) včetně jejích aktivit pořádaných pro veřejnost.

Kostel sv. Petra a Pavla pochází ze 14. století, podle archeologických průzkumů na místě původní románské stavby. Kostel byl upraven do raně barokní podoby v druhé polovině 17. století. Poslední výrazná neogotická úprava exteriéru spadá do roku 1890. Od roku 2002 je kostel postupně opravován. Pravidelné bohoslužby se v kostele konají dle aktuálního rozpisu Koinonie.

Loučim

Barokní fara je datována do období 1726–1727. Její hodnota spočívá mimo jiné v dochovaných původních konstrukcích. Objekt je památkově chráněn od roku 2003 a jeho vlastníkem je římskokatolická farnost Kdyně. Během mapování byla zcela opravená fara obývána, u přilehlé zahrady se pásli skot. Kostel Narození Panny Marie pochází z poloviny 14. století, mohutná hranolová věž byla přistavěna v 16. století. Bohoslužby se konají každou

neděli dle aktuálního rozpisu kdyňské farnosti.

Malesice

Barokní fara je datována k roku 1750. Památkově chráněna je od roku 1958. V současné době patří do soukromého vlastnictví. V době mapování byla farní zahrada zarostlá s naskládaným harampádím.

Kostel sv. Jiří pochází ze 14. století, věž byla přistavena v renesanci. Bohoslužby se konají jednou za dva týdny v neděli odpoledne a spadají pod farnost Plzeň-Západ.

Malý Bor

Přítomnost fary se dokládá k roku 1356, fungovala do roku 1620. Kostel byl následně spravován horažďovickými Minority. V roce 1668 byla fara opět obnovena, slohové prvky objektu obsahují barokní a následně další zásahy z 19. a 20. století. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Fara je nyní držena v soukromém vlastnictví. U fary proběhla generální oprava s velmi citlivými úpravami s důrazem na detail a návrat k původnímu

architektonickému stylu. Původně románský kostel sv. Máří Magdalény prošel gotickými a renesančními úpravami. Poslední stavební úpravy pochází z 18. století. Dochovala se románská podvojná okénka ve věži, gotická kaple a gotické figurální nástěnné malby. Hlavní oltář se sochou Panny Marie pochází z bývalé Lorety v Horažďovicích, byl upraven v roce 1787. Pověst vypráví, že maloborský farář se bál, aby vrchnost sochu nezbavila, proto ji ze zrušené horažďovické kaple přinesl tajně v nůši kostelník. Do rána druhého dne však socha zmizela a vrátila se na své místo na Loretě. Nepomohlo ani to, že si ji farář sám odvezl v kočáře. Nakonec bylo vypraveno z Malého Boru slavné procesí s muzikou a korouhvemi a na ověčeném trůn byla socha přenesena do zdejšího kostela. Protože se jí vzdala patřičná úcta, zůstala Madona v kostele už natrvalo. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát týdně pod správou farnosti Malý Bor se sídlem v Horažďovicích.

Měčín

Patrová fara pochází z druhé poloviny 18. století, pozdější úpravy spadají do roku 1914. Od roku 1958 je fara památkově chráněna. Fara je ve vlastnictví Oblastní charity Klatovy.

Původně gotický kostel sv. Mikuláše byl zbarokizován v roce 1777 plzeňským stavitelem Antonínem Barthem. Zvony do věže kostela byly pořízeny v roce 1948, původní zvony byly zrekvírovány pro válečné účely. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod správou farnosti Švihov.

Město Touškov

Bohoslužby probíhají denně dle rozpisu farnosti.

Barokní fara pochází z počátku 18. století, renovace proběhla v druhé polovině 18. století. Sloužila jako letní rezidence kladrubských proboštů. Hospodářské objekty jsou klasicistní, přestavba se datuje do druhé poloviny 19. století. Fara je památkově chráněná od roku 1958, v současné době je ve správě farnosti Město Touškov. Objekt slouží ke svému původnímu účelu. Pozdně barokní kostel Narození sv. Jana Křtitele byl vystaven v letech 1777–1778 údajně podle plánu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Čtvercová hranolová věž byla dokončena 1856.

Myslív

Patrová barokní fara pochází z první poloviny 18. století, avšak v historických pramenech jsou o ní zmínky již ve středověku. Barokní vzhled fara nabyla při opravě kostela. V druhé polovině 19. i 20. století byly přestavěny interiéry. Pod památkovou ochranu byla zařazena v roce 2002. Objekt vlastní farnost Myslív.

Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie sahá do 13. století, následovaly úpravy v gotice a baroku. Ve druhé světové válce přišel kostel o zvony, které byly zpět pořízeny v roce 2001. Bohoslužby se konají dvakrát týdně dle harmonogramu farnosti Myslív.

Mýto

Současný vzhled barokní fary spadá do druhé poloviny 18. století. Objekt je chráněn od roku 1958. Faru vlastní farnost Rokycany.

Kostel sv. Jana Křtitele byl založen v roce 1360. Během třicetileté války vyhořel, opět obnoven byl v letech 1680–1682. Další úpravy proběhly v baroku (věž, loď) dle projektu stavitele Tomáše Haffeneckera. V roce 1891 získal kostel zvon, který byl během první světové války zrekvírován pro válečné účely. V roce 1992 proběhla generální rekonstrukce exteriéru.

Pravidelné bohoslužby jsou konány dvakrát do týdne pod správou farnosti v Rokycanech.

Nebílovy (Prusiny)

Fara je datována do roku 1722 a následně upravována. Památkově je chráněna od roku 1958. V současné době je ve vlastnictví farnosti Plzeň-Litice. Během mapování na faře sídlili Bratři Františkáni.

Kostel sv. Jakuba Většího je datován do poloviny 14. století. V 18. století byl zbarokizován dle plánů architekta Františka Maximiliána Kaňky. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do měsíce pod správou farnosti Plzeň-Litice.

Němčice

Fara byla přestavěna v pozdním baroku, konkrétně v roce 1789. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara se nachází v soukromém vlastnictví.

Němčická farnost je datována do roku 1361. Původně gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie (1359) byl zbořen a nahrazen barokním v roce 1837. Generální rekonstrukce, na kterou vybrali finance místní obyvatelé, proběhla po roce 2000. Bohoslužby jsou konány jednou týdně dle rozpisu plánické farnosti.

Nezamyslice

Objekt je datován do druhé poloviny 17. století. Koncem 19. století proběhla rozsáhlá rekonstrukce (navýšení budovy, fasáda). Další opravy probíhaly v druhé polovině 20. století. Fara je památkově chráněná od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví obce, v době mapování nebyl využíván.

Původně románský kostel Nanebevzetí Panny Marie prošel opravami v gotice a baroku, kdy byla navýšena kostelní věž. Oltář je pseudogotický dle návrhu Josefa Mockera. Bohoslužby jsou konány každou neděli horažďovickou farností.

Nicov – Plánice

Fara byla postavena až v druhé polovině 19. století, jelikož stávající půdorys není zaznamenán v katastru z roku 1837. Archivní prameny uvádí, že až v roce 1856 se kostel stává farním. Větší výlohy, které byly použity na jeho opravu po požáru v roce 1870, byly vydány taktéž na stavbu farní budovy, jež nahradila dřevěnou kaplanku. Kostel Narození Panny Marie byl postaven podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Objekt fary je památkově chráněn od roku 2015. Bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou plánické farnosti.

Nicov

Objekt původně nejspíše z 16. století, současná podoba je barokní přestavbou z 18. století, následné úpravy spadají do 19. a 20. století. Fara je památkově chráněná od roku 1958. Kostel sv. Martina byl z původně románské podoby přestavěn v 17. století, pozdější úpravy spadají do 19. století. Pravidelné bohoslužby jsou jednou do týdne pořádány farností Stachy.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Osek

Fara je datována do roku 1768 na základě letopočtu na portálu. Následné úpravy včetně vystavění hospodářských budov pochází z první poloviny 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví rokycanské farnosti. Během mapování bylo okolí kolem fary upravené, na zahradě se pásla hospodářská zvířata a na plotě byla cedule s prodejem vajec.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie spadá do druhé poloviny 13. století, barokní úpravy proběhly v 18. století podle návrhu Jakuba Augustona mladšího. Další úpravy se uskutečnily na začátku 20. století. Bohoslužby jsou konány druhé soboty v měsíci dle harmonogramu rokycanské farnosti.

Ošelín

Původní fara zanikla během husitských válek, nová byla vystavěna koncem 18. století, následné úpravy proběhly v 19. století. Fara se nachází v soukromém vlastnictví. Před několika lety prošla generální rekonstrukcí. Památkově chráněna je od roku 2008.

Původně středověký kostel sv. Bartoloměje byl barokně upraven v 17. století, úprava kostelní věže je datována na začátek 20. století. Bohoslužby nejsou pravidelně konány, kostel je pod správou farnosti Boru u Tachova.

Petrovice u Sušice

Původně středověký objekt prošel barokní přestavbou. Fara je chráněna od roku 2001. Objekt je ve vlastnictví farnosti Petrovice u Sušice, fara slouží ke svému původnímu účelu.

Nedaleko vzdálený kostel sv. Petra a Pavla pochází z gotického období. Barokní úprava zasáhla interiéry kostela. Bohoslužby se konají jednou týdně pod lavičkou farnosti Petrovice u Sušice.

Pístov

Barokní fara je datována do roku 1738–1739. Památkově chráněna je od roku 1958. Vlastníkem je Kanonie premonstrátů Teplá.

Kostel sv. Bartoloměje byl vybudován v letech 1750–1765 podle plánu architektů Dientzenhoferů. V kostele nejsou konány pravidelné bohoslužby řízené farností v Teplé.

Planá (Hromnice)

Barokní fara pochází z 18. století. Objekt je chráněn od roku 1958. Fara je v soukromém vlastnictví.

Původem gotický kostel na Nebevzetí Panny Marie byl barokně přestaven v letech 1752–1753, v polovině 20. století byl kostel poničen požárem. Bohoslužby nejsou pravidelně konány, kostel je pod správou farnosti Dýšina.

Planá u Mariánských Lázní

Původně gotický objekt byl nahrazen barokní novostavbou tvaru L mezi lety 1706–1707. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je pod správou farnosti Planá u Mariánských Lázní.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie pochází z poloviny 13. století, následně byl v druhé polovině 18. století zbarokizován. Bohoslužby jsou konány dvakrát v týdnu pod hlavičkou farnosti Planá u Mariánských Lázní.

Plánice

Fara barokního stylu byla údajně postavena dle plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera v roce 1726. Úpravy byly provedeny koncem 20. století (příčky, sociální zařízení, fasáda). Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Plánice, slouží ke svému původnímu účelu.

Kostel sv. Blažeje byl postaven stavitelem Johanem Trajlerem v roce 1755. Na architektonickém návrhu se údajně podílel Kilián Ignác Dientzenhofer. Zvony kostela byly během druhé světové války

uschovány, po válce se navrátil pouze jeden (druhý se ztratil a třetí rozbil). V roce 2010 k 500. letům výročí města byl odlit nový zvon a slavnostně zavěšen. Bohoslužby se konají třikrát týdně dle rozpisu farnosti Plánice.

Poběžovice

Vrcholně barokní stavba vznikla v první polovině 18. století, v roce 1920 byla upravena fasáda. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Poběžovice, slouží ke svému původnímu účelu.

Gotický kostel sv. Nanebevzetí Panny Marie byl postaven kolem roku 1500, v nadcházejících staletích prošel dalšími úpravami. Bohoslužby jsou konány každou neděli dle harmonogramu farnosti Poběžovice.

Poleň

Fara s prvky klasicismu je přízemní budovou datovanou do první třetiny 20. století. Památkově chráněna je od roku 2003. V současné době v soukromém vlastnictví.

Kostel Všech svatých původně zasvěcený Matce Boží se stal farním již v roce 1355. Upravován byl v 15. a 18. století. Kostel se pyšní kopií obrazu Panny Marie s Ježíškem z dílny Lucase Caranacha. Pravidelné bohoslužby jsou každou lichou sobotu pořádané farností Klatovy.

Potvorov

Barokní fara pochází z roku 1758. Památkově chráněna je od roku 1958. Objekt je v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Mikuláše byl postaven v letech 1220–1240 a řadí se mezi jednu z nejstarších památek Plzeňského kraje. Krom funkce církevní plnil taktéž funkci ochrannou, v případě nebezpečí se v něm ukrývali lidé z širokého okolí. Interiér kostela obsahuje románské a gotické malby, které byly objeveny až po zásahu blesku v 19. století. Bohoslužby se konají jednou týdně a jsou pořádány farností Kralovice.

Prostiboř

Barokní jednopatrová stavba je datována do druhé poloviny 18. století. Fara je památkově chráněná od roku 1958. Objekt se nachází v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Mikuláše je zmiňován k roku 1356, později byl zbarokizován. Věž byla přistavena v letech 1753–1756. Následné úpravy proběhly v 19. století. Bohoslužby nejsou pravidelně konány. Kostel patří pod správu farnosti v Kladrubech u Stříbra.

Semněvice

Stavba je datována do roku 1739. Následné úpravy proběhly v 19. století. Památkově chráněná je fara od roku 1958.

Kostel sv. Jiří je datován do druhé poloviny 14. století, následně barokní úpravy spadají do 18. století. V kostele nejsou pořádány pravidelné bohoslužby. Správu má nad kostelem farnost v Horšovském Týně. Během mapování bylo autorce sděleno místním kolemjdoucím, že se o kostel stará bývalý předseda KSČ včetně vyzvánění na zvony, prý rarita v ČR.

Skapce

Barokní fara je datována do období roku 1720. Nechal ji vystavět opat Maur II. Fintzgaut pro potřeby letní residence. Úpravy spadají do druhé poloviny 20. století, kdy byla fara užívána zemědělským družstvem k ubytování, dále jako vývařovna a školka. Památkově je chráněna již od roku 1958. Nyní je objekt v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Trojice se stal farním v roce 1352. V 18. století byl zbarokizován do nynější podoby. Kostel je pod správou farnosti v Kladrubech u Stříbra. Bohoslužby jsou nepravidelné.

Skořice

Barokní fara pochází z druhé poloviny 18. století. Památkově chráněna je od roku 1958. Objekt je v soukromém vlastnictví (nakladatelství).

Priléhající kostel sv. Václava byl zbarokizován v roce 1677. Bohatou historií zažily místní zvony, během první světové války byl jeden ze tří použit pro vojenské účely, další dva zničil požár v roce 1939. O rok později byl zakoupen místním rodákem zvon nový, další velkostatkářem a třetí nejmenší rodinou Krátkých ze Štítova. Během okupace byly první dva zvony odvezeny do Německa, třetí nejmenší ukryt rodinou Ludínových v zámecké věži v Mirošově. Kostel spadá pod farnost v Rokycanech. Bohoslužby nejsou pravidelně konány.

Staré Sedliště

Barokní fara z let 1772–1775. Památkově chráněna je od roku 2002. Objekt je ve vlastnictví tachovské farnosti, která ji zrekonstruovala v letech 2001–2003. Nyní je užívána pro různá setkání – duchovní obnovy mládeže, exercicie pro mladé rodiny či manžele nebo pro kurzy varhaníků. Během mapování byla zahrada kolem fary udržovaná včetně okrasných květin, na zahradě byla umístěna trampolína.

Kostel sv. Prokopa a Oldřicha je datován do roku 1380, v 18. století zbarokizován. Kostel spadá po správu farnosti v Tachově. Bohoslužby jsou konány jednou týdně.

Starý Plzenec

Fara je původem goticko-renesanční (1547), pozdější úpravy barokní a klasicistní. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Faru vlastní farnost Starý Plzenec a využívá ji pro původní účely.

Kostel Narození Panny Marie pochází z 12. století a prošel pozdějšími úpravami ve 14. a 16. století, interiér je barokní. Bohoslužby jsou konány jednou týdně.

Strašín

Odhaduje se, že fara byla postavena okolo roku 1740. Rekonstrukce proběhla v druhé polovině 20. století, interiéry byly upravovány po roce 2000. Památková ochrana funguje od roku 1958. Objekt vlastní a sídlí v něm farnost Strašín.

Kostel Narození Panny Marie je původem románský ze 13. století, přestavěn do gotického slohu v roce 1445, dále zbarokizován v letech 1736–1739. K poutnímu místu se váže legenda, ve které se Panna Marie se synáčkem v náručí zjevila

za kostelem a vytvořila ve skále důlek, ze kterého vytryskla voda. Na základě tohoto zjevení byla postavena kaplička zvaná kaple Matky Boží Skalní. U kaple je mimořádně silné energetické místo. Bohoslužby se konají dvakrát do týdne pod hlavičkou farnosti Strašín.

Svojšín

Románský kostel sv. Petra a Pavla je jednou z nejstarších staveb západních Čech (12. století). Ve 14. století se stává kostelem farním. V 17. století byl kostel po požáru zbarokizován. Následné úpravy interiérů končí rokem 1912. Poslední opravy proběhly v nedávných letech.

V letech 1740–1766 byla vedle kostela postavena budova nové fary. Památkově chráněna je od roku 1958. Současným vlastníkem je farnost ve Stříbře. Objekt slouží ke krátkodobým pronájmům.

Štítary

Raně barokní stavba byla přestavěna v druhé polovině 18. století. Památkově chráněna je od roku 1992 a spravována soukromým vlastníkem.

Kostel sv. Judy Tadeáše byl vybudován v roce 1705. Pravidelné bohoslužby se v kostele nekonají. Správu nad objektem má farnost Horšovský Týn.

Švihov

Barokní fara pochází z roku 1745, realizace je přisuzována Františku Maxmiliánu Kaňkovi, který byl dvorním architektem rodu Černínů. Znovu postavení vyhořelé fary financoval podobně jako kostel hrabě Prokop

Vojtěch Černín z Chudenic, erbovní znak jeho rodu je umístěn na průčelí fary. Na objektu fary nedošlo v 19. století k žádným významným a rozsáhlým úpravám. Objekt spadá pod památkovou ochranu od roku 1958. V současné době plní svou původní funkci, je sídlem farnosti Švihov. První písemné zmínky o kostele sv. Václava pochází ze 14. století. Kostel byl postaven v gotickém slohu, v následných staletích různé architektonické slohy prozrazují jeho přestavby.

Osud kostela nejvíce ovlivnil požár v roce 1744, kostel včetně fary zcela vyhořel. Největší zásluhu na obnově kostela měl hrabě Prokop Vojtěch Černín z Chudenic (1726–1777), který jako patron kostela uhradil všechny náklady. V kostele pod betonovou podlahou presbytáře se nachází Černínská hrobka. Bohoslužby jsou konány třikrát během týdne pod hlavičkou farnosti Švihov.

Těnovice

Barokní fara pochází z poloviny 18. století, následné úpravy proběhly v první polovině 19. století. Památkově chráněn je objekt od roku 1958. Majitelem je farnost ve Spáleném Poříčí, která faru pronajímá neziskové organizaci, která pořádá volnočasové aktivity pro rodiny s dětmi a faru opravuje.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je původem gotický, barokní úpravy zasáhly kostel jen částečně –

přistavěna byla věž, do které byly zavěšeny zvony dříve umístěné v dřevěné zvonici poblíž fary. V 19. století byl kostel opraven a vyzdoben. Bohoslužby se konají jednou týdně pod správou farnosti Spálené Poříčí. Pout' u příležitosti slavnosti Nanebevzetí Panny Marie je konána v polovině srpna.

Újezd Svatého Kříže

Barokní fara, jež je postavena na půdorysu „L“, první křídlo pochází asi z druhé poloviny 17. století, druhé křídlo z první poloviny 18. století. Úpravy objektu pochází z první poloviny 19. a druhé poloviny 20. století. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Vlastníkem fary je farnost Horšovský Týn, objekt je dlouhodobě pronajímán.

Původně gotický kostel Nalezení svatého Kříže pochází z roku 1352.

Během husitských válek a třicetileté války byl kostel téměř zničen. V druhé polovině prošel kostel barokními úpravami, v roce 1818 byla přistavěna věž. Pravidelné bohoslužby nejsou konány. Kostel spadá pod správu farnosti Horšovský Týn.

Vejprnice

Barokní fara pochází z roku 1746. Objekt se nachází uprostřed obce, s kostelem je propojen spojovacím dřevěným krytým mostem. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Vojtěcha je zmiňován již v roce 1355, avšak tento kostel vyhořel. Současný barokní kostel je z roku 1722, jeho stavitelem byl F. M. Kaňka. Kostel pohltil starou část renesančního objektu, nejspíše tvrže, dokladem je vrtbovský znak s letopočtem 1723, jenž je umístěn nad vchodem kostela. Bohoslužby se konají pod hlavičkou farnosti Plzeň-Západ jednou týdně.

Velhartice

Původ fary je nejspíše renesanční z druhé poloviny 16. století. V baroku proběhly stavební úpravy. V sedmdesátých letech 20. století byly opraveny fasády. Po roce 2000 byl položen nový krov a opraveny interiéry. Objekt je pod památkovou ochranou od roku 1958. V současné době na faře sídlí farnost Velhartice.

Kostel Narození Panny Marie je původem románský, který byl následně goticky a barokně upraven. Pravidelné bohoslužby probíhají dvakrát týdně pod správou farnosti Velhartice.

Vidžín

Barokní fara, která byla postavena klášteřem v Teplé, pochází z roku 1753. Památkově je chráněna od roku 1958. Fara je v soukromém vlastnictví a slouží jako hotel (Zámecká fara Vidžín).

Kostel sv. Jakuba pochází ze 14. století, následné úpravy proběhly v baroku. V kostele se nepořádají pravidelné bohoslužby. Správně spadá pod farnost Teplá – Klášter.

Všeruby

Fara je klasicistního stylu, postavena v první polovině 19. století. Opravy proběhly v druhé polovině 20. století, rekonstrukce po roce 2010. Objekt je památkově chráněn od roku 2000. Fara je v soukromém vlastnictví. Stavba kostela Archanděla Michaela začala již v roce 1628, avšak dokončena byla až o 22 let později v roce 1650 vzhledem k neklidnému období třicetileté války. Dnešní podoba kostela je z roku 1852, kdy byl kostel po

požáru znovu postaven. Poslední opravy kostela byly spolufinancovány německými rodáky a všerubským spolkem. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti v Mrákově.

Zbynice

Barokní fara byla postavena nejspíše na přelomu 17. a 18. století, následovaly klasicistní úpravy. Po roce 2000 byly opraveny interiéry. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Na fáře sídlí farnost Zbynice.

Kostel Zvěstování Panny Marie původem spadá do románsko-gotické architektury poloviny 13. století. Následné úpravy proběhly ve 14., 15. století včetně barokních v druhé polovině 18. století. Bohoslužby probíhají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Zbynice.

Žebnice

Barokní stavba byla postavena v roce 1741, hodnotná pro dochované umělecko-řemeslné prvky. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Jakuba Staršího, který nahradil původní kapli ze 14. století, byl postaven v letech 1784–1785.

Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod záštitou farnosti v Plasech.

Žihle

Fara byla postavena v letech 1691–1694, následně proběhly rokokové a klasicistní úpravy. Památkově je fara chráněna od roku 1994. V době mapování byla fara z rukou soukromého vlastníka na prodej.

Původ kostela sv. Václava spadá do raného středověku, nově postaven byl podle stavitele F. M. Kaňky v letech 1718–1730. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Kralovice.

9.4.2 Jihočeský kraj

Bavorov

Barokní patrová fara je spojena s kostelem Nanebevzetí Panny Marie klenutou chodbou na obloucích s pilíři. Objekt je chráněn od roku 1958. Vlastníkem je farnost Bavorov, která faru využívá k původnímu účelu.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je datován do druhé poloviny 14. století, začátkem 17. století byla přistavěna věž. Regotizace kostela podle plánu J. Mockera proběhla v letech

1905–1908. Bohoslužby probíhají pravidelně jednou týdně pod vedením farnosti Bavorov.

Bělčice

Přízemní fara je datována na konec 17. století, další úpravy proběhly v 19. a 20. století. Původní fara ze 13. století stála zřejmě v místech, kde je dnes dům č.p. 3 a 78, avšak v roce 1620 vyhořela. Památkově chráněna je od roku 1958.

Kostel sv. Petra a Pavla je původem pozdně románský, následné úpravy ve 14. a 16. století. Zvonice v novogotickém slohu byla přistavěna v roce 1863. K 750. výročí založení města byla v roce 1992 ukončena rekonstrukce věže a kostela, na které se podílel děkanský úřad, obecní úřad a

zemědělské družstvo Bělčice za spolupráce architekta Vladimíra Rybáka. Svými dary a pomocí přispěli věřící, občané, přátelé a zejména Dr. Václav Zeman. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do týdne pod hlavičkou farnosti Bělčice.

Benešov nad Černou

Fara byla založena v roce 1340, avšak jádro objektu pochází z období renesance, pozdější úpravy spadají do 18. a 19. století. Památková ochrana je od roku 1958. Současným vlastníkem je farnost Benešov nad Černou.

Kostel sv. Jakuba je zmiňován v historických pramenech již v roce 1332. Raně barokní přestavba je datována do roku 1630. V druhé polovině 19. století poškodil kostel rozsáhlý požár. Od roku 1946 chátral, znovu ožil po dosídlení reemigranty – rumunskými

Slováky, kteří byli silně věřící (římští katolíci). Kostel byl v devadesátých letech 20. století rekonstruován. Bohoslužby jsou konány jednou týdně pod vedením farnosti Benešov nad Černou.

Bernartice

Fara je neodmyslitelnou součástí historického centra Bernartic. Je datována do počátku 18. století, následující přestavby neproběhly. Objekt byl postaven pro jezuitské potřeby. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době v objektu sídlí farnost Bernartice, fara slouží ke svému původnímu účelu.

Kostel sv. Martina byl postaven v románském slohu, následně přestaven v gotice a baroku. Pravidelné bohoslužby jsou pořádány dvakrát týdně pod vedením farnosti Bernartice.

Besednice

Současná podoba fary spadá do klasicistního slohu z 19. století. Objekt je chráněn od roku 1958. Faru vlastní farnost Besednice. Během mapování nejevila fara známky obydlenosti.

Kostel sv. Prokopa byl přestavěn z barokní podoby v roce 1875 do podoby klasicistní. Bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Besednice.

Boršov nad Vltavou

Pozdně barokní objekt je datován do let 1790–1791. Fara s areálem (hospodářské budovy, venkovní sklep, zahrada, altánek) je unikátní dochovanou architekturou jihočeského venkova. Celý areál je památkově chráněn od roku 2003. Fara slouží ke svému původnímu účelu pod hlavičkou farnosti Boršov nad Vltavou.

Kostel sv. Jakuba Staršího je zmiňován v historických pramenech již v roce 1290, v 15. století proběhla přestavba. Interiéry kostela jsou převážně barokní. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát v týdnu pod hlavičkou farnosti Boršov nad Vltavou. *Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.*

Budislav

Jednopatrová barokní fara postavena v roce 1759. Součástí areálu jsou hospodářské budovy ve dvoře. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době se nachází v soukromém vlastnictví. Původně gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie ze 14. století byl v 18. století zbarokizován. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Budislav.

Čakov

Stavba fary je datována do 18. století. Vzhledem k tomu, že nebyla v pozdějších dobách přestavována, dochovalo se mnoho historických konstrukcí a detailů. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Vlastníkem fary je obec Čakov.

Kostel sv. Linharta je v historických pramenech zmiňován již v roce 1343, až v 19. století byla přistavena věž. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Dubné.

Černice

Fara pochází již z 15. století, přestavěna byla v 18. století, okolní hospodářské budovy o století později. Fara je významným dokladem existence a rozvoje farní správy v regionu pod hlavičkou cisterciáckého řádu ze zlatokorunského kláštera. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Vlastníkem je farnost Černice. Během mapování se na farní zahradě pásly kozy, k zahradě přiléhalo cvičiště pro koně.

Gotický kostel sv. Máří Magdalény byl stavěn v průběhu 13.–15. století. V roce 1818 byla zvýšena věž a upraven portál kostela. Pravidelné bohoslužby probíhají dvakrát do týdne pod vedením farnosti Černice.

Černívsko

Fara pochází z 18. století, úpravy spadají do první poloviny 20. století. Objekt je chráněn od roku 1958. V současné době fara spadá do soukromého vlastnictví a je kompletně (na vnější laický pohled i citlivě) opravena.

Původně gotický kostel Nejsvětější Trojice ze 14. století byl v první polovině 18. století zbarokizován. Pravidelné bohoslužby probíhají jednou v týdnu pod hlavičkou farnosti Černívsko.

České Budějovice

Fara byla postavena v letech 1914–1915 a je příkladem stavby historismu s neorománskými prvky. Památkově chráněna je od roku 2011. Objekt slouží ke svému původnímu účelu.

Kostel sv. Jana Nepomuckého pochází ze stejného období jako fara. Byl vystavěn podle návrhu Anota Möllera. Všechny zvony byly v roce 1941 zabaveny pro válečné účely. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát týdně.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Čestice

Fara je datována do roku 1820, nejspíše nahradila dříve postavený dřevěný objekt. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara spadá do soukromého vlastnictví.

Původně románský kostel Stětí sv. Jana Křtitele byl přestaven ve 14. století, současná podoba spadá do 19. a počátku 20. století. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Čestice.

Člunek

Fara vznikla během stavby kostela sv. Jana Nepomuckého v roce 1787. V druhé polovině 20. století byla užívána pro účely mateřské školy. Památkově je objekt chráněn od roku 1958. Fara se nachází ve vlastnictví farnosti Člunek, není užívána pro svůj původní účel. Bohoslužby jsou v kostele pořádány jednou za dva týdny pod vedením farnosti Kunžak.

Deštná

Fara je původem pozdně gotická, byla upravována v renesanci a v baroku. Objekt společně s hospodářským areálem dokládá podobu a vývoj farní správy na Jindřichohradecku od pozdního středověku až do 20. století. Fara je památkově chráněna od roku 1958. Objekt se nachází ve vlastnictví farnosti Deštná.

Unikátně zasvěcený kostel sv. Ottona byl vystavěn v první polovině 13. století. Bohoslužby se konají

několikrát týdně pod vedením farnosti Deštná.

Dírná

Fara byla postavena nejspíše v druhé polovině 18. století. Památkově je objekt chráněn od roku 1958. Fara spadá do vlastnictví farnosti Dírná, slouží jako zázemí církve.

Původně gotický kostel sv. Vavřince ze 14. století byl v důsledku požáru v roce 1630 přestaven, další úpravy proběhly v druhé polovině 19. století. Pravidelné bohoslužby se konají každou neděli pod vedením farnosti Dírná.

Dobrá Voda

Fara byla postavena v roce 1719 jako zázemí k tehdy dokončenému kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. V současné době je ve vlastnictví farnosti Rodina Panny Marie.

Základní kámen barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie byl položen v roce 1706, vysvěcen byl v roce 1715. Ke kostelu docházeli poutníci z Čech, Moravy, Rakouska, Německa, Slovenska, Maďarska i Slovinska. V místě se nacházely lázně, pomocí kterých

bylo toto místo spisovatelem Zikmundem Winterem pojmenováno „Jihočeské Lurdy“. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát v týdnu dle harmonogramu farnosti Nanebevzetí Panny Marie na Dobré Vodě u Nových Hradů, avšak kostel je přístupný návštěvníkům i mimo konání liturgických obřadů.

Dobrš

Klasicistní fara byla postavena počátkem 19. století, avšak její základy jsou starší (barokní). Až do roku 1990 sloužila k původnímu účelu, poté byla vlastněna JZD, po roce 2000 byla vlastníkem opět farnost. Památkově chráněn je objekt od roku 1958. Podle místního průvodce byl farář v roce 1952 uvězněn a o osm let později byl rehabilitován. Fara je ve vlastnictví farnosti Dobrš, užívána je dle slov průvodce pro letní pobyty studentů teologie.

Fara se nachází mezi dvěma kostely – Zvěstování Panně Marii a sv. Jana a Pavla. Kostel sv. Jana a Pavla je původem románský, později sloužil jako zvonice. Kostel spadá pod farnost Čestice, pravidelné bohoslužby v něm nejsou pořádány. Kostel Zvěstování Panně Marii pochází z poloviny 13. století, v polovině 15. století byl poškozen a opraven v gotickém slohu. Interiér je částečně ranně barokní. Kostel spadá pod farnost Čestice a bohoslužby jsou v něm pořádány jednou týdně.

Dolní Dvořiště

Kostel sv. Jiljí náleží mezi vrcholná díla jihočeské pozdně gotické architektury, první zmínky o kostelu pochází současně se založením obce v roce 1279. Jako farní kostel je však veden až od roku 1367. Matriky byly vedeny od roku 1638 a pamětní kniha od 16. století, fara proto musela být postavena někdy v tomto období. Její současnou podobu zasáhla barokní přestavba v 18. století. Fara je chráněna od roku 1958. V současné době se nachází v soukromém vlastnictví. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Dolní Dvořiště se sídlem v Kaplicích.

Doudleby

Fara se společně s kostelem nachází na území bývalého slovanského hradiště. Jádru objektu obsahuje stavební části, které nejspíše vznikly kolem roku 1500. Dnešní podoba fary pochází z barokní přestavby z počátku 18. století, avšak v přízemí jsou znatelné valené klenby renesančního původu. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Vlastníkem je farnost Doudleby. Během mapování se na zahradě pásly ovce.

Kostel sv. Vincence je v historických pramenech zmiňován již ve čtyřicátých letech 12. století. Dochované části kostela pochází ze 14. století. Barokní úprava spadá do let 1708–1709, byla vedena Pavlem Ignácem Bayerem. Bohoslužby jsou konány dvakrát týdně pod vedením farnosti Doudleby.

Dražice

V roce 1786 byl ustanoven prvním farářem Antonín Norbert Hrbek, jelikož neměl kde bydlet, ubytoval se v chalupě č. 54. V následujícím roce byl za 25 zl. zakoupen pozemek od dražického kostela a začala v něm stavba nové fary, která byla dokončena koncem roku 1787. Současná podoba pochází z první poloviny 19. století. Fara je zapsána jako kulturní památka od roku 1958. V současné době ji vlastní farnost Dražice.

Kostel sv. Jana Křtitele pochází ze 14. století, presbytář pochází z 16. století, loď kostela má barokní plochý strop z 18. století. V roce 1924 byly ve zvonici umístěny tři zvony zakoupení z daru od Marie Haick (Hájkové) a jejího syna Františka, katolického kněze v Americe za 11 784 Kč. Dva dostaly jména po dárcích – Marie a František a poslední zvon po patronu zdejšího kostela Janu Křtiteli. Pravidelné bohoslužby jsou slouženy každou neděli pod vedením farnosti Dražice.

Dubné

Základy fary jsou datovány do 16. století, úprava proběhla v roce 1749, další přestavby spadají do poloviny 19. století. Památková ochrana funguje od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Dubné.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl vystaven ve 14. století, úpravy proběhly v roce 1730. V roce 1901 nahradila původní věž z roku 1575 věž nová. Bohoslužby jsou konány jednou týdně pod vedením farnosti Dubné.

Dvory nad Lužnicí

Patrový objekt pochází zřejmě z druhé poloviny 18. století. Památkově chráněn je od roku 1958. Faru vlastní farnost Dvory nad Lužnicí.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie pochází z druhé poloviny 18. století stejně jako fara, o století později proběhla rekonstrukce. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do týdne pod hlavičkou farnosti Suchdol nad Lužnicí.

Hamr

Fara pochází nejspíše z roku 1724. Pod památkovou ochranu spadá od roku 1958. Objekt je držen v soukromém vlastnictví. Kostel Nejsvětější Trojice je datován do druhé poloviny 16. století, významný je pro svou sgrafitovou omítku. Poblíž kostela se nachází dřevěná zvonice. Pravidelné bohoslužby se konají jednou až dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Veselí nad Lužnicí.

Hartvíkov

Fara pochází z roku 1785. Objekt fary patří k nejstarším stavbám v dané lokalitě a je výrazným architektonickým prvkem uplatňujícím se i v dálkových pohledech. Hodnotná jsou zejména průčelí a stavební konstrukce. Fara spadá pod památkovou ochranu od roku 1958. Objekt je spravován soukromým vlastníkem.

Kostel sv. Petra a Pavla je v historických pramenech zmiňován od roku 1384. Koncem 19. století byl kostel zbořen a nahrazen novým v pseudorománském stylu. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Chýnov.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Hlavatce

Přízemní objekty byl postaven v roce 1787, avšak hlavatecká farnost fungovala už od poloviny 14. století pod Planou nad Lužnicí. Osamostatněna byla během josefínských reforem, proto vznikla potřeba nové fary. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. V současné době faru vlastní farnost Hlavatce.

Kostel sv. Ondřeje nejspíše pochází ze 13. století, mezi lety 1818 až 1822 proběhla přestavba.

Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Hlavatce.

Hodušín

Fara pochází zřejmě z roku 1797. Brána do farské zahrady patrně pozdně barokní. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je držena v soukromém vlastnictví. Kostel sv. Václava pochází ze 13. století, počátkem 19. století byla ke kostelu přistavěna čtyřboká věž. Kostel v roce 1832 vyhořel a následně byl opraven řádem premonstrátů. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Jistebnice.

Horní Planá

Fara byla postavena v roce 1685. Památkově chráněna je od roku 1958. Objekt vlastní farnost Horní Planá.

Kostel sv. Markéty pochází ze 13. století, v 18. století proběhly barokní úpravy včetně rozšíření kostela. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát týdně pod vedením farnosti Horní Planá.

Horní Stropnice

Fara spadá do klasicistního slohu, datována je do roku 1820. Budova fary spolu se sousedním kostelem tvoří duchovní jádro osídlení a důležitý prvek urbanistického uspořádání obce. Objekt je památkově chráněn od roku 2004. Vlastníkem fary je obec Horní Stropnice.

Kostel sv. Mikuláše byl původně vystavěn v románském slohu, avšak po požáru byl dostaven ve slohu gotickém. Pozdější úpravy jsou barokní. Celková rekonstrukce proběhla v roce

1990. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Horní Stropnice.

Horní Záhoří

Objekt pochází nejspíše z 18. století, návaznost na starší objekt nebyla potvrzena. Společně s kostelem tvoří nejcennější památky Horního Záhoří. Památková ochrana je funkční od roku 1958. Faru vlastní farnost Horní Záhoří. Kostel sv. Michaela byl době husitských válek zbořen, po obnově byl opět poškozen během války se Švédy, v 17. století opět obnoven. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát do týdne pod vedením farnosti Záhoří.

Hosín

Fara je patrovou budovou půdorysu L, pochází z 18. století. Památkově je chráněna od roku 1958. Objekt je vlastněn farností Hosín.

Původně románský kostel sv. Petra a Pavla byl nahrazen v roce 1900 pseudorománským. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Hosín.

Hroby

Fara byla postavena v první polovině 18. století. Budova fary tvoří architektonický celek se sousedním kostelem a protější budovou zámku, který byl během mapování v havarijním stavu. Památková ochrana fary funguje od roku 1958. Objekt je držen v soukromém vlastnictví.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl postaven v roce 1358, posléze dohromady čtyřikrát vyhořel. Jeho současná podoba je barokní. Bohoslužby se konají jednou v měsíci pod správou farnosti Chýnov.

Chotoviny

Fara byla vybudována v letech 1780–1781. Exteriéry fary jsou prosté, interiéry se povedlo zachovat. Památkově chráněn je objekt od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Chotoviny.

Původně gotický kostel sv. Petra a Pavla byl postaven v roce 1380, následně byl přestavován a upravován. Současná podoba je z poloviny 18. století, ve kterém byla dostavěna kostelní věž. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Chotoviny.

Chvalšiny

Původ fary je nejspíše středověký, úpravy fary proběhla v 16. století, na začátku 18. století a v 19. století. Fara je významným dokladem existence a rozvoje farní správy v regionu od středověku až do dnešních dnů. Památkově chráněna je od roku 1958. Vlastníkem objektu je nezisková organizace.

Kostel sv. Máří Magdalény pochází z pozdní gotiky (1487–1507), následující přestavby byly barokní. V devadesátých letech 20. století byly objeveny cenné nástěnné malby. Pravidelné mše jsou pořádány dvakrát týdně pod vedením farnosti Chvalšiny.

Janov

Fara byla postavena v roce 1832. Farní úřad začal fungovat od roku 1858. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. V současné době spadá do soukromého vlastnictví.

Kostel sv. Jana Nepomuckého byl postaven na pustém a neobydleném místě v letech 1712–1716. Ves v okolí kostela byla zřízena v roce 1814. V kostele jsou pořádány pravidelné bohoslužby dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Soběslav. *Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.*

Jinín

Faru nechal postavit farář Ticze v roce 1780 zručným místním stavitelem, který čerpal z městské barokní architektury. Památkově je fara chráněna od roku 1958. Objekt sloužil jako sídlo faráře až do roku 1960, poté se fara proměnila na kanceláře místního JZD. Důsledkem dlouhodobého zanedbávání objektu, který vedl až k havarijnímu stavu, byl Českobudějovickým biskupstvím prodán.

Původně gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie byl postaven v druhé polovině 13. století. Během místních

stavovských nepokojích v roce 1468 byl vypálen, následně proběhla přestavba včetně barokní v 18. století. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do měsíce pod hlavičkou farnosti Jinín.

Kadov

Fara pochází z roku 1758. Z památkového hlediska jsou cenné dispozice a dochované historické a stavební konstrukce a prvky. Objekt společně s kostelem, tvrzí a špitálem tvoří cenný urbanistický prvek obce. Fara je chráněná od roku 1958. Objekt je v současné době v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Václava byl postaven v místě zchátralé svatyně v roce 1765. Pravidelné bohoslužby probíhají dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Kadov u Blatné.

Kájov

Kostel s farou vznikly mezi lety 1263–1340. V roce 1422 došlo k vypálení objektů, následně obnově v roce 1448. V roce 1630 byl vystavěn u kostela hospic pro poutníky. Objekt fary byl řádně opraven v roce 1660 a byla přistavena kaple sv. Jana Nepomuckého. Začátkem 18. století byly na faře vystavěny pavlače a byty včetně nad kaplí vztyčené věžičky se zvonkem. V roce 1769 byla fara propojena spojovací chodbou s kostelem. V roce 1930 převzala objekt misijní kongregace oblátů. Fara

je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je vlastníkem farnost Kájov. Opravy z roku 2000 byly financovány z Česko-německého Fondu budoucnosti a od Milosrdných sester řádu sv. Vincence z Paula. Kostel Nanebevzetí Panny Marie pochází ze 14. století. Interiér kostela je barokní a částečně novodobý (19. a 20. století). Ke kostelu se pořádají poutě vždy druhou říjnovou neděli. Krom českých se zde schází němečtí i rakouští poutníci.

Kamenný Újezd

Historické prameny se o faře zmiňují již v roce 1290. Objekt nese pozůstatky renesančního slohu, v 18. století proběhla přestavba, která spojila dvě samostatné budovy v jednu. Budova je chráněna od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Kamenný Újezd, během mapování na objektu visela cedulka Jihočeských katolických lesů.

Kostel Všech Svatých pochází z poloviny 14. století. Koncem 17. století byla ke kostelu přistavěna věž. Zvony byly pro

válečné účely zrekvírovány v obou světových válkách. V roce 1969 byly do kostela pořízeny tři nové zvony. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát v týdnu pod vedením farnosti Kamenný Újezd.

Kaplice

Původem středověká fara byla zásadně upravena v 18. století, následně v klasicismu a začátkem 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 2007. Fara je majetkem farnosti Kaplice.

Kostel sv. Petra a Pavla je v historických pramenech zmiňován již v roce 1383. Zpustošen husity byl v roce 1423, poté opět obnoven. V 16. století vyhořel, následné opravy byly novogotické. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát týdně pod vedením farnosti Kaplice.

Katovice

Fara se selskobarokním štítem pochází z roku 1837, ceněn je interiér a historické konstrukce. Památkově chráněn je objekt od roku 1958. V současné době je vlastněna farností Katovice.

Původně gotický kostel sv. Jakuba a Filipa pochází ze 13. století, v 18. století prošel barokní úpravou včetně zvýšení věže. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Katovice.

Kostelec nad Vltavou

Fara pochází z roku 1762. Objekt je součástí tří historických budov – špitál, fara (na obrázku uprostřed) a škola.

Památkově chráněna je fara od roku 1958. Objekt patří farnosti Kostelec nad Vltavou, na faře funguje muzeum.

Kostel Narození Panny Marie byl založen benediktiny na počátku 12. století. Ve 14. století byl goticky přestaven. Vrchní patra věže jsou datována do roku 1763. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Kovářov.

Kovářov

Fara s dochovanými barokními fasádami byla postavena v letech 1739–1740. Objekt je chráněn od roku 1958. Fara sloužila svému účelu do roku 1967, do roku 2007 jako knihovna, která nyní sídlí na obecním úřadě. Památkově chráněna je budova od roku 1958.

Kostel Všech Svatých pochází ze 13. století, v 17. a 18. století byl upravován. Věž je barokní z roku 1712. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Kovářov.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Kraselov

Fara pochází z roku 1645, v 18. století byla zbarokizována. Památkově chráněna je od roku 1958. Objekt se nachází v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Vavřince je v historických pramenech z roku 1384 zaznamenán jako malý dřevěný kostel. Následovaly modernizace, interiéry pochází zejména z 18. století. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Katovice.

Kunžak

Klasicistní budova fary pochází z roku 1767. Památková ochrana funguje od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Kunžak.

Kostel sv. Bartoloměje je v historických pramenech zaznamenán již v roce 1370. Po několika požárech byl upravován do současné podoby. Věž pochází z roku 1556. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát týdně pod hlavičkou farnosti Kunžak.

Lišov

První farář působil v Lišově již v roce 1365, po válečných událostech byla fara v roce 1619 opuštěna, následně byla opravena. Současná podoba patrové fary pochází z první poloviny 18. století. Památková ochrana funguje od roku 1958. Farnost Lišov je jejím současným vlastníkem.

Kostel sv. Václava pochází z roku 1864, kdy nahradil původní svatyni, jež kapacitně nedostačovala. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát týdně pod vedením farnosti Lišov.

Lštění

Objekt fary pochází z 15. století, následná přestavba proběhla v roce 1720. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Faru vlastní farnost Lštění. Kostel pochází z druhé poloviny 13. století, následně byl zbarokizován. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Vlachovo Březí.

Lutová

Fara pochází přibližně z roku 1800, je příkladem venkovské empírové architektury. Památkově chráněna je od roku 1958.

Původně gotický kostel Všech Svatých byl založen v polovině 14. století. V roce 1615 byl přestaven v pozdně renesančním stylu, poslední úpravy spadají do roku 1875. Pravidelné bohoslužby se v kostele nekonají, kostel spadá pod správu farnosti Chlum u Třeboně.

Malé Nákří

Barokní patrová fara pochází z 18. století, následné přestavby jsou datovány do 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara se nachází v soukromém vlastnictví.

Původně gotický kostel sv. Petra a Pavla prošel v 15. století opravou, v 18. století byl zbarokizován včetně nové věže. Kostel byl rozšířen v roce 1897. Bohoslužby probíhají dvakrát v týdnu pod vedením farnosti Nákří.

Malenice

Bývalá fara je datována kolem roku 1400, přestavována a zejména rozšiřována byla v 16. a 17. století. V 18. století byla po požáru zbarokizována. V průběhu 19. a 20. století probíhaly pouze udržovací práce. Fara od roku 1956 nebyla obydlena. Od roku 1958 spadá pod památkovou ochranu. V současné době na faře sídlí informační centrum včetně zázemí pro kulturní akce.

Kostel sv. Jakuba staršího pochází z počátku 14. století, jeho současná podoba spadá do roku 1885. Pravidelné bohoslužby probíhají

jednou týdně pod vedením farnosti Malenice.

Malonty

Patrová fara pochází z období baroka. Hospodářské budovy byly postaveny v 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Malonty.

Kostel sv. Bartoloměje pochází z rozšíření z gotické kaple svaté Kateřiny. Interiér kostela je převážně barokní. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Malonty.

Milevsko

Fara pochází z roku 1715, v roce 1729 k ní byla přidělena zahrada (fara se nachází ve městě). Až do roku 1937 se objekt dochoval v původní podobě, poté byly provedeny modernizační úpravy. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je fara držena v soukromém vlastnictví.

Neogotický kostel sv. Bartoloměje pochází z 19. století podle projektu architekta Šimanovského. V kostele probíhají pravidelné mše několikrát do týdne pod vedením farnosti Milevsko.

Mladá Vožice

Mladá Vožice.

Fara byla postavena v roce 1666, úprava do dnešní podoby pochází z roku 1766. Poslední opravy proběhly v roce 1998 a 2000 (výměna střechy, kanalizace, sociální zařízení apod.). Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Mladá Vožice.

Kostel sv. Martina byl založen v 18. století. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát do týdne pod hlavičkou farnosti

Nová Bystřice

Patrová fara pochází z období baroka, její jádro je však starší. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Nová Bystřice a slouží ke svému původnímu účelu.

Původně gotický kostel sv. Petra a Pavla je zmiňován v historických pramenech v roce 1335, po mnoha požárech v 17. a 18. století barokně přestavěn. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Nová Bystřice.

Nová Ves u Mladé Vožice

Pozdně barokní fara byla postavena na konci 18. století. Jejím charakteristickým vnějším znakem je selskobarokní štít. Mezi párem oken se nachází nika, ve které je asi 70 cm vysoká socha sv. Jana Nepomuckého. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Nové vsi.

Kostel sv. Kateřiny je datován do 13. století, následně byl zbarokizován. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Nová Ves.

Planá nad Lužnicí

Fara je zmiňována v historických pramenech již ve 14. století, obnovena byla od roku 1666. Současná podoba vychází z radikální přestavby v letech 1784–1785. Následné opravy a úpravy byly dílčí. V letech 1895–1913 na faře sídlila záložna. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Revitalizace proběhla v roce 2014–2015 ze spolufinancování ROP NUTS II Jihozápad. V současné době je fara ve vlastnictví farnosti Planá nad Lužnicí. Farníci využívají jednu místnost, ostatní prostory

slouží jako informační centrum města a muzeum. Fara zároveň skýtá zázemí pro kulturní akce, farní zahrada slouží jako výstavní prostory. Původně gotický kostel sv. Václava byl postaven ve 14. století, ve stejném roce jako obnova fary (1666) byl přestavěn, zbarokizován v letech 1784–1785 (obdobně jako fara). Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Planá nad Lužnicí.

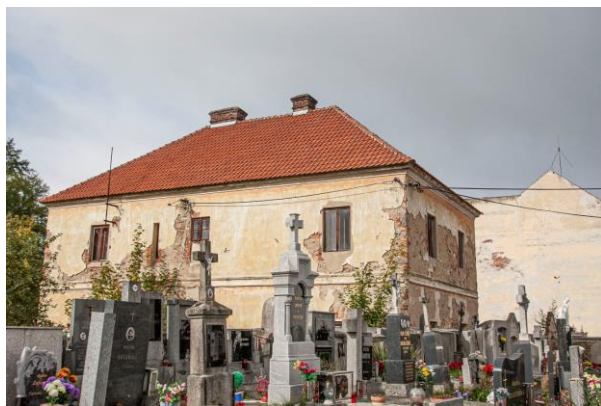
Podsrb

Patrový objekt pochází z roku 1786. Fara je cenná dochovanými křídlovými štíty, dále dochovanými interiéry (prkenné podlahy, zdobené litinové zábradlí u schodiště apod.). Fara byla obývána do roku 1929. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara se nachází v soukromém vlastnictví.

Kostel Panny Marie Bolestné pochází z roku 1770. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Strakonice – Podsrb. Jednou ročně se koná pouť na Bolestný pátek (týden před Velkým pátkem).

Předslavice

Jednopatrová klasicistní fara spadá do první poloviny 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Současným vlastníkem je farnost Předslavice.

Kostel sv. Václava byl původem románský z první poloviny 13. století, ve 14. století se dočkal gotické přestavby. Barokní úpravy proběhly v letech 1655–1660, věž byla postavena v roce 1839. Pravidelné bohoslužby jsou jednou týdně pod vedením farnosti Předslavice.

Putim

Původním objektem před farou byla tvrz, kterou zničil požár v druhé polovině 13. století. Fara pochází z 16. století, patro bylo přistaveno v roce 1807, četné opravy pochází z let 1884–1886 za faráře Josefa Baary. Kostel sv. Vavřince byl postaven ve 13. století, od roku 1384 je uváděn jako farní. Kostel se pyšní zvláštností, kdy jižní loď sloužila ve 13. století katolíkům, severní loď ze 14. století sloužila untrakvistům. Z pěti zvonů v kostele zbyl do dnešní doby jen jeden, ostatní byly za války zrekvírovány. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Putim.

Rožmberk nad Vltavou

Rožmberk nad Vltavou.

Fara zřejmě nahradila starší objekt během úpravy kostela v roce 1500. Následné zásadní úpravy proběhly v baroku, dnešní podoba pochází z úprav v letech 1828 a 1870. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době faru vlastní farnost Rožmberk nad Vltavou.

Jádro pozdně gotického kostela sv. Mikuláše je datováno k roku 1271. V roce 1493 byla přistavěna věž, kolem roku 1500 nové kněžiště. Oprava kostela v roce 1881, restaurace v letech 1997–1999. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti

Sepekov

Fara byla postavena v roce 1715 v místě, kde v dobách renesance stávala městská lázeň. V roce 1729 byla faře přidělena od města zahrada. Na sklonku Rakouské monarchie na faře sídlila advokátní kancelář

JUDr. Bohdana

Klineberga, jenž udržoval politické styky s T. G. Masarykem. Fara je památkově chráněna od roku 1958. V současné době je ve vlastnictví Královská kanonie premonstrátů na Strahově. Kostel Jména Panny

Marie započal se stavbou v roce 1730 podle návrhu architekta Tomáš Haffeneckera, kostel byl dokončen v roce 1733. Kostel je obehnan ambitem se čtyřmi kaplemi. Pravidelné bohoslužby jsou konány jednou týdně pod vedením farnosti Sepekov.

Skočice

Patrová fara byla na starých základech postavena do současné podoby v roce 1787. V přízemí fary bydleli špitálníci a v patře kněz. Budova je památkově chráněna od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Skočice.

Kostel Navštívení Panny Marie je osmibokou centrální stavbou s osmibokým vnitřním ochozem. Tento tvar připomíná některá poutní místa v severní Itálii. V kostele Navštívení Panny Marie je umístěn na

hlavním oltáři obraz sedící Madony s Dítětem v náručí. Výtvarná předloha pochází od Lucase Cranacha staršího. Skočická Madona je kvalitní kopí z první poloviny 17. století. Až do změny politických poměrů

v polovině 20. století zůstávaly Skočice v širokém kraji oblíbeným poutním místem, kam věřící neváhali putovat i desítky kilometrů. Na titulární slavnost Navštívení Panny Marie, která se tradičně drží první neděli v červenci, přicházelo na přelomu století až okolo dvaceti procesí. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Skočice.

Soběslav

Původní fara má gotické jádro, které se dochovalo i přes ničující požár. Objekt byl nejprve renesančně, později barokně přestavěn. Dílčí úpravy proběhly v 19. a 20. století. Fara je kulturní památkou od roku 2017. Objekt je ve vlastnictví farnosti Soběslav, která jej krom své původní funkce částečně využívá jako farní knihovnu. Kostel sv. Petra a Pavla pochází z konce 14. století. V roce 1485 byl vypálen, následně opraven včetně výstavby nové věže, která byla v 18. století ještě navýšena. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod

vedením farnosti Soběslav.

Stachy

Barokní fara pochází z roku 1785. V druhé polovině 20. století byla přestavěna pro potřeby MNV (dlažby, obklady, příčky, podhledy). Objekt je památkově chráněn od roku 1958. V současné době je ve vlastnictví obce Stachy, na faře sídlí obecní úřad.

Kostel Navštívení Panny Marie byl postaven v pozdně empírovém slohu (1842–1849). Bohoslužby jsou konány dvakrát do týdne pod hlavičkou farnosti Stachy.

Staré Sedlo

Barokní fara pochází z konce 18. století, je situována do centra obce Staré Sedlo. Památkově chráněna je od roku 1958. Objekt je ve vlastnictví farnosti Orlík nad Vltavou.

Kostel sv. Prokopa byl postaven jako gotický ve 14. století, v roce 1654 byl přestavěn, další přestavba do barokního slohu následovala v 18. století. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Mirovice.

Strunkovice nad Blanicí

Fara byla postavena ve 14. století, její současná podoba spadá do 18. století. V roce 1993 byly provedeny zajišťovací práce objektu. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví městyse Strunkovice nad Blanicí.

Kostel sv. Dominika pochází z roku 1359, významně byl přestavěn v 18. století, kdy došlo k prodloužení lodi a navýšení věže. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát týdně pod vedením farnosti Strunkovice nad Blanicí.

Suchdol nad Lužnicí

Empírová fara byla postavena na přelomu 18. a 19. století. Úpravy proběhly v druhé polovině 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Suchdol nad Lužnicí.

Kostel sv. Mikuláše byl založený v první polovině 14. století. Architektonicky se jednalo původně o dvojloď, avšak pozdně gotické úpravy vnitřní dispozice kostela přeměnily v trojlodí. Následné úpravy proběhly ve dvacátých letech 19. století, kdy byl kostel prodloužen a byla přistavěna věž. Pravidelné bohoslužby se konají dvakrát do týdne pod hlavičkou farnosti Suchdol nad Lužnicí.

Svatá Maří

Objekt disponuje středověkým jádrem s románským zdívkem, je odhadováno, že mohlo jít o tvrz. Zánik fary je datován do 17. století, znovu byla obnovena v první polovině 18. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Svatá Maří. Kostel sv. Máří Magdalény je původem gotický. V 18. století proběhla jeho barokní přestavba, interiéry kostela jsou rokokové. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Svatá Maří.

Svéraz

Jádro fary pochází z konce 15. století. Současná podoba je odrazem barokní přestavby. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara se nachází v soukromém vlastnictví.

Kostel sv. Petra a Pavla pochází z let 1774–1775. Nahradil původní církevní stavbu, o které se historické prameny zmiňují už v roce 1357. V kostele se nekonají pravidelné bohoslužby. Kostel spadá pod farnost Svéraz.

Ševětín

Barokní fara pochází z počátku 18. století. Představitel stavebních plánů byl Pavel Ignác Bayer. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Ševětín. Raně gotický kostel sv. Mikuláše pochází z konce 13. století, byl obnoven v roce 1568 a 1635. Interiér je barokní. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Ševětín.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Štěkeň

Objekt je postaven na místě starší fary kolem roku 1772. Fara disponuje mansardovou střechou. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je vlastnictví farnosti Štěkeň.

Kostel sv. Mikuláše byl postavený v roce 1670 na místě původního gotického kostela, přestavba proběhla v roce 1749. Interiér pochází z 19. století. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Štěkeň.

Veselí nad Lužnicí

týdne pod hlavičkou farnosti Veselí nad Lužnicí.

Fara byla ke kostelu přistavena až v roce 1726, následně byla přestavována, poslední zásadní úprava proběhla ve druhé polovině 20. století, interiéry byly modernizovány. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Veselí nad Lužnicí. Kostel Povýšení svatého Kříže je zmiňován již v roce 1259. V průběhu staletí prošel kostel mnohými přestavbami. Věž byla přistavena v roce 1598, v současné době se v ní nachází čtyři původní zvony. Pravidelné bohoslužby se konají několikrát do

Vodňany

Patrová barokní fara byla postavena nejspíše po požáru v roce 1772. Hospodářské objekty jsou klasicistní. Objekt je chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Vodňany. Na budově fary je umístěna cedule s informací, že v letech 1930–1950 v ní žil a působil mons. Tomáš Beránek, děkan a farář ve Vodňanech umučený v roce 1954 v komunistickém vězení Mírov.

Kostel Narození Panny Marie je zmiňován v historických pramenech již v roce 1317. Současná podoba pochází z let 1894–1897, kdy byla neogoticky přestavena. Interiéry a renesanční štíty jsou zdobeny podle návrhů Mikoláše Alše. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Vodňany.

Volenice

Původní objekt fary pocházel z roku 1344, po požáru byla fara obnovena a její dnešní podoba pochází z této obnovy z roku 1861. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Volenice.

Kostel sv. Petra a Pavla byl původně románský, následné přestavby proběhly v gotice a renesanci. Na přelomu 18. a 19. století byla přistavena západní věž. Bohoslužby probíhají jednou týdně pod vedením farnosti Volenice.

Vyšší Brod

Fara byla postavena v roce 1866 za vyšebrodského opata Leopolda Wackáře. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Vyšší Brod. Kostel sv. Bartoloměje byl postaven v polovině 13. století, v 17. století byl přestavěn. Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod hlavičkou farnosti Vyšší Brod.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Záblatí

Patrová fara má gotický původ (dochovaly se gotické portály), současná podoba je barokní. Hospodářské budovy byly postaveny v 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Záblatí, slouží jako azylový dům pro muže.

Původně gotický kostel sv. Jana Křtitele je datován do 14. století, následně prošel úpravami v 16., 18. (kaple sv. Jana Nepomuckého) a 19. století (krov). Pravidelné bohoslužby probíhají jednou dvakrát do měsíce pod vedením farnosti Lažiště.

Záboří

Barokní fara je datována do roku 1728, o pár let později byla spojena s tvrzí a kostelem kamenným barokním schodištěm. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. V současné době je fara vlastněna farností Záboří u Blatné.

Kostel sv. Petra a Pavla spadá do raně gotického slohu, jádro kostela je románské. Boční lodě byly přistavěny v 17. století, interiér kostela pochází z 18. století. Pravidelné bohoslužby probíhají jednou týdně pod vedením farnosti Záboří u Blatné.

Fotografie fary pochází z Památkového katalogu (2015) z důvodu autorky poškozené archivace záznamu.

Zahájí

Je odhadováno, že fara pochází ze 17. století, menší úpravy proběhly v 19. století. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je ve vlastnictví farnosti Zahájí. Kostel Zvěstování Panny Marie byl původně rozdělen do dvou kostelů z 13. a 15. století, ke spojení a barokní úpravě došlo v 18. století.

Pravidelné bohoslužby se konají jednou týdně pod vedením farnosti Zahájí. Na kostele je umístěna pamětní deska uctění památky osvíceného kaplana Bedřicha Jana Tischlera, včelaře, iniciátora, zakladatele a

prvního jednatele jednoho z nejstarších českých včelařských spolků včelařské jednoty Dzierzon.

Zálší

Fara byla postavena v roce 1724 současně s místním kostelem. Celý barokní areál fary společně s kostelem a zámek tvoří významnou dominantu obce, jejíž náměstí se sestává z velkého parku. Objekt je chráněn od roku 2001. Fara je vlastnictví farnosti Zálší.

Kostel Navštívení Panny Marie pochází z roku 1724, k vysvěcení došlo v roce 1729. V roce 1993 prošel kostel rekonstrukcí. Pravidelné bohoslužby se konají

minimálně jednou týdně pod vedením farnosti Zálší.

Zátoň

V obci stávala románská kaple sv. Jana Křtitele v letech 1037–1055, na jejích základech stojí dnešní sakristie kostela sv. Jana Křtitele. Benediktini, kteří kapli spravovali, postavili v obci klášter včetně fary a románskou kapli přestavěli na gotický kostel. Klášter byl zrušen v roce 1492, fara byla zachována. Současná podoba kostela pochází z roku 1510. Památková ochrana trvá od roku 1958. Fara je v současné době ve vlastnictví Českobudějovického biskupství, objekt slouží jako hotel.

Žumberk

Původní fara byla postavena současně s kostelem koncem 14. století, během husitských válek byla vypálena, v roce 1654 přestavěna a zvětšena. Následná přestavba proběhla v roce 1876. Objekt je památkově chráněn od roku 1958. Fara je vlastněna farností Žumberk u Trhových Svinů.

Kostel Stětí sv. Jana Křtitele je z konce 14. století, v roce 1423 byl vypálen, následně obnoven. V interiérech je možné nalézt renesanční fresky z 15. století. V kostele se nekonají pravidelné bohoslužby. Kostel je spravován farností Nové Hrady.

